Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Навчально-наукова лабораторія етнології
Навчально-наукова лабораторія діалектологічних досліджень

Коваленко Н.Д., Щегельський В.В.

НАВЧАЛЬНА ФОЛЬКЛОРНО-ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА:

навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.01 Українська мова та література

Кам'янець-Подільський
2022

УДК 378.147.091.33-027.22:39(075.8)
ББК 74.580.252+ 82.3я73
К 56

Друкується згідно з рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол №6 від 26 травня 2022 р.

Рецензенти:
Івановська О.П., доктор філологічних наук, професор кафедри фольклористики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Тищенко Т.М., кандидат філологічних наук, професор кафедри української української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

К 56 Коваленко Н.Д., Щегельський В.В. Навчальна фольклорно-діалектологічна практика : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2022. 190 с.

ISBN 078-617-8221-00-3

Пропонований посібник – це методичні рекомендації з навчальної фольклорно-діалектологічної практики, які допоможуть студентам-філологам у збиранні та описі зразків усної народної творчості, українського говіркового мовлення. Це також і спроба поділитися досвідом пошуково-збирацької роботи фольклорно-діалектологічного напряму, яку впродовж тривалого часу здійснюють викладачі та здобувачі вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Адресовано студентам-філологам, викладачам, учням, учителям, аматорам та досвідченим фахівцям – шанувальникам усних народних традицій українців.

ISBN 078-617-8221-00-3

© Коваленко Н.Д., 2022 р.
© Щегельський В.В., 2022 р.

ЗМІСТ

І. Передмова…….....5

ІІ. Методика проведення навчальної практики з фольклору……10

2.1. Базова основа здійснення польових фольклористичних досліджень…….10

2.2. Обґрунтування сутності польової фольклорної практик..14

2.3. Мета і завдання навчальної практики з фольклору……...15

2.4. Загальні організаційні положення……...16

2.5. Принципи організації практичної діяльності здобувачів вищої освіти……...21

2.6. Зміст фольклорної практики……22

2.7. Планові завдання……...24

2.8. Методики збирання фольклорного матеріалу……31

2.9. Фіксація зразків усної словесності……..41

2.10. Основні вимоги до запису фольклору і техніки запису..43

2.11. Систематизація, класифікація, упорядкування та архівування зібраних матеріалів…….47

2.12. Морально-етичні, естетичні та професійні вимоги до збирача усної традиції українців…….51

2.13. Список рекомендованої літератури……..56

ІІІ. Методика проведення навчальної практики з діалектології……61

3.1. Координаційний центр польових діалектологічних досліджень…….61

3.2. Методичні вказівки до діалектологічної практики……61

3.3. Фонетична транскрипція……..66

3.4. Програма питальника-автокоментаря ……69

3.5. Програма-питальник “Фразеологія основних українських обрядів”……..76

3.6. Список рекомендованої літератури…..……...78

IV. Оцінювання виконаної роботи здобувачем вищої освіти за шкалою ECTS…….91

4.1. Критерії оцінювання результатів фольклорної практики……92

4.2. Критерії оцінювання навчальної практики з діалектології..……93

V. Підбиття підсумків фольклорно-діалектологічної практики ……..94
VI. Додатки……..95
Додаток А. Взірець фрагменту наказу про організацію та проведення практики здобувачів вищої освіти……..95
Додаток Б. Взірець оформлення титульної сторінки папки-звіту практики……...98
Додаток В. Пам'ятка фольклориста-дослідника……...99
Додаток Г. Взірці оформлення записів жанрів усної словесності на аркушах паперу А4 ……..103
Додаток Д. Графічне зображення пристрою для виготовлення папок-зшитків фольклорних матеріалів……...129
Додаток Ж. Взірець записів за програмою питальника-автокоментаря…….130
Додаток З. Взірці оформлення записів текстів зв'язного розмовного мовлення…….151
Додаток К. Взірець укладання тематичного збірника діалектних текстів……...168
Додаток Л. Взірець укладання фразеологічного словника говірок……..179

Десь там, у підвалинах народної пам'яті,
зберігаються цілі поклади, цілі нашарування усної творчості,
що їх необхідно виявити, витягти нагору, розкрити і
зафіксувати.
Гнат Танцюра[1]

Земля, де живе наш нарід, дуже велика, тим то й говірок у
нашій мові надзвичайно багато, і то таких, що вони часом сильно
різняться поміж собою…
Іван Огієнко[2]

І. ПЕРЕДМОВА

Питання мови й культури, мовлення й народної творчості завжди були в центрі уваги науковців. Доведено, що дослідження мовних одиниць у контексті світобачення, усної народної творчості допоможе розгадати і зберегти своєрідний духовний код нації.

Пропонований навчально-методичний посібник укладено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.01 Українська мова та література галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Навчальна фольклорно-діалектологічна практика має важливе навчальне, виховне, пізнавальне, практичне та прикладне значення. Проводиться вона після вивчення здобувачами вищої освіти навчальних курсів «Фольклор» та «Українська діалектологія». Студенти-філологи, фіксуючи зразки народного мовлення, долучаються до вивчення історії, культури, мови рідного краю, поповнюючи емпіричну базу для наступних наукових досліджень задля збереження й популяризації етнокультурної спадщини українського народу.

Під час навчальної фольклорно-діалектологічної практики передбачено формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: здатність управляти складною спеціалізованою діяльністю та професійними практичними проєктами в галузі філології (української лінгвістики,

[1] Танцюра Г. Записки збирача фольклору. Київ, 1958. С. 36.

[2] Огієнко І. Словник слів, у літературній мові не вживаних. Нью-Йорк, 1973. С. 3.

літературознавства) у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах із значним ступенем автономії, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

– здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

– здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями;

– здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;

– здатність працювати в команді та автономно, виявляти креативність та ініціативність;

– здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, переконливо аргументувати власні міркування;

– навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;

– здатність проводити дослідження на належному рівні, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

– здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, удосконалювати рівень набутої за час навчання кваліфікації.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності:

– здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні;

– здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди української мови, описувати соціолінгвальну ситуацію;

– здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати українську мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв’язання комунікативних завдань у різних сферах життя;

– здатність збирати, аналізувати, систематизувати та характеризувати мовні й літературні факти і процеси, що їх зумовлюють, та інтерпретувати тексти українською мовою;
– здатність вільно оперувати спеціальною термінологією традиційних і сучасних напрямів лінгвістики та літературознавства для розв'язання професійних завдань;
– здатність організовувати ділове спілкування, дотримуючись основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації;
– здатність аналізувати особливості духовної культури українського народу та усної народної творчості у зв'язку з історичними явищами і подіями;
– здатність демонструвати здоровий спосіб життя, а також сформовану мовно-комунікативну компетентність фахової міжособистісної комунікації, повагу до української мови і літератури, загальну ерудицію та державницьку позицію, конкурентоспроможність до європейської та євроатлантичної інтеграції.

Програмні результати навчальної фольклорно-діалектологічної практики:
– ефективно працювати з інформацією: добирати потрібні відомості з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати та систематизувати;
– організовувати процес свого навчання й самоосвіти, дотримуючись стандартів у сфері охорони здоров'я;
– співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо;
– використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих завдань і проблем професійної діяльності;
– розуміти основні проблеми філології (української лінгвістики, літературознавства) та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інновійних підходів;
– знати й розуміти систему української мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української

мови та літератури і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності;

– характеризувати діалектні та соціальні різновиди української мови, описувати соціолінгвальну ситуацію, визначати перспективи мовної політики в Україні;

– аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють;

– аналізувати й інтерпретувати твори української та світової художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі, зокрема й у регіональному контексті, використовувати художню спадщину України для формування духовного світогляду людини та національної культури загалом;

– ефективно використовувати українську мову в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному) для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя;

– знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції спеціалізації «Українська мова та література», уміти застосовувати їх у професійній діяльності;

– збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти української мови й мовлення, використовувати їх для розв'язання складних завдань і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та навчання;

– мати навички демонструвати здоровий спосіб життя, управляти комплексними діями або проєктами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі спеціалізації «Українська мова та література», відповідати за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах відповідно до мовно-комунікативних та етикетних норм фахової міжособистісної комунікації, власної державницької позиції і спроможності до європейської та євроатлантичної інтеграції;

– мати навички участі в наукових дослідженнях у галузі філології (української лінгвістики, літературознавства), провадити їх, дотримуючись принципів академічної доброчесності;

– знати етикет і норми ділової комунікації, мати навички написання різних видів документів та оформлення документації.

Пропонований навчально-методичний посібник допоможе здобувачам вищої освіти зорієнтуватися у вирішенні поставлених перед ними завдань фольклорно-діалектологічної практики, виробити власну стратегію і тактику її проходження та успішного захисту. Укладачі в програмах-питальниках зосередили увагу на маловивчених прикладах вияву зв'язку мови й культури, мовлення й традицій. Зручність користування посібником зумовлена тим, що в ньому окремо подано навчально-методичні матеріали з фольклору та діалектології.

ІІ. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ФОЛЬКЛОРУ

2.1. БАЗОВА ОСНОВА ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛЬОВИХ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Продовжуючи славні традиції аматорсько-приватних і державних установ у справі пошуку та записування творів усної народної творчості, фіксування діалектних відмін етнорегіону України – Поділля, науковці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка докладають максимальних зусиль. Увагу зосереджено на дослідженні усної народної творчості подільського етнічного регіону в контексті компаративного її узагальнення на національному рівні, не забуваючи про локальні варіантні відмінності в фольклорних реалізаціях між сусідніми населеними пунктами.

Центром і координатором пошуково-збирацької фольклористичної роботи в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка стала навчально-наукова лабораторія етнології. Ще у вересні 1991 р. згідно з розпорядженням ректора державного педагогічного інституту професора А.О. Копилова роботу з облаштування кабінету народознавства розпочали доцент кафедри української літератури Т.І. Колотило та старший лаборант В.В. Щегельський. Довго тривали пошуки оптимального варіанту планування експозиції у виділеному приміщенні. Підсумком роботи, виконаної за час підготовчого періоду (1991–1996 рр.), стало урочисте відкриття навчально-наукової лабораторії етнології у Кам'янець-Подільському державному педагогічному інституті, що відбулося 18 жовтня 1996 р. Лабораторія працює над програмною темою "Народна культура Поділля в контексті національного відродження України". На сьогодні вже опубліковано ряд наукових праць викладачів і здобувачів вищої освіти, які ґрунтуються на матеріалах лабораторії.

Навчально-наукова лабораторія стала справжнім дослідницьким центром вивчення етнології Поділля, що здійснює пошуково-збирацьку роботу за такими напрямами: організовує навчальну практику з фольклору, проводить щорічні етнологічні експедиції у населені пункти Поділля, розшукує предмети побуту і

ремесел для поповнення та поновлення експозицій залу лабораторії.

Лабораторія створює базу народознавчої інформації: записує, систематизує та впорядковує фольклорні записи в рукописному фонді; накопичує фото-, фоно- та відеозаписи з народознавства; комплектує народознавчу бібліотеку лабораторії; надає консультації, обмінюється досвідом та передає із власних фондів не залучені до експонування в лабораторії знаряддя, предмети побуту і ремесел культурно-освітнім закладам міста. Незаперечну цінність складає рукописний фонд лабораторії, що містить записи фольклорних творів, здійснених студентами факультету української філології та журналістики під час щорічних навчальних практик. Фольклорні записи зберігаються у зшитках, їх погруповано за жанрами й тематикою. Невід'ємною складовою фонду є матеріали етнологічних експедицій. Низку записів легенд та переказів із рукописних фондів навчально-наукової лабораторії етнології залучено до збірки "Євшан-зілля: Легенди та перекази Поділля" (Львів, 1992).

Пісенно-музичний матеріал краю став основою створення публікації навчально-методичного серійного посібника, один із яких уже побачив світ: "Прилетіла ластівочка: українська пісенно-фольклорна спадщина Поділля" (Тернопіль, 2000), автор-упорядник якого З.П. Яропуд.

До збірки "Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон" (Хмельницький, 2000) наукового співробітника Подільського відділення Інституту ім. М. Рильського НАН України С. В. Маховської ввійшли фондові архівні фольклорні матеріали лабораторії етнології, що стосуються висвітлення перебігу весільного та похоронного обрядів на Поділлі, а також її ж монографічного дослідження "Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика" (Хмельницький, 2012).

У 2001 році зусиллями фахівців лабораторії етнології підготовлено та опубліковано перший випуск із запланованої серії матеріалів етнології лабораторії – «Народні намогильні написи-посвяти з Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2001). До збірника ввійшли популярні в новочасній поминальній родинно-звичаєвій обрядовості етнорегіону автентичні тексти намогильних епітафій народною мовою.

Накопичуючи народознавчу інформацію під час виконання завдань планової теми у 2011 році опублічено наступні випуски матеріалів лабораторії, а саме, «Народні пісенні жарти Поділля» (Кам'янець-Подільський, 2011). Збірник тематично впорядковано текстами жартівливих (і сатиричних) пісень, записаних здебільшого на Поділлі з живого їх побутування, а також «Народні дитячі ігри і забави пастухів Поділля та околиць» (Кам'янець-Подільський, 2011) із задуманого проекту «Народні ігри та забави Поділля». У збірнику представлені взірці та варіантні форми текстів, графічні схеми народних дитячих ігор і забав, які в організації та проведенні не потребують залучення матеріальних цінностей, а, навпаки, відбуваються з використанням підручних природних матеріалів (камінь, земля, палиця тощо).

Матеріали експозиції лабораторії етнології (вишитий натільний одяг подолян) стали предметом наукового вивчення Іваневич Л.А., які увійшли до монографічного дослідження «Традиційний одяг українців Поділля (друга половина XIX – початок XXI ст.): історія, класифікація, конструктивно-художні та регіонально-локальні особливості. Хмельницький, 2022. 800 с. : іл.

Зібрані у фондах лабораторії матеріали стали базою для написання ґрунтовних наукових робіт зі спеціальності 10.01.07. – фольклористика, а саме – підготовлено й захищено кандидатські такі дисертації: "Легенди та перекази Поділля: мотиви, поетика" (2013 р.) В.В. Шевчука, "Ігровий фольклор Поділля: регіональна своєрідність та національна традиція" (2015 р.) В.В. Щегельського.

У навчальному процесі лабораторія етнології функціонує як аудиторія предметного вивчення навчальних дисциплін із народознавства для здобувачів вищої освіти навчально-наукового інституту української філології та журналістики. Вони мають можливість не тільки теоретично вивчати, а й безпосередньо знайомитися із візуальними свідченнями: знаряддя, предмети традиційного побуту і ремесел тощо. Лабораторія створює умови для перегляду відеозаписів народознавчих заходів і конкурсів різдвяних вертепів.

Лабораторія здійснює такі види робіт: організовує підготовку здобувачами вищої освіти сценаріїв народознавчих заходів та їх інсценізації; запроваджує заходи на відзначення державних і народних свят; проводить щорічні конкурси вертепів; створює методичні посібники з народознавства; розробляє навчальні

програми. У фондах лабораторії зібрано численні записи на магнітофонних стрічках фольклорних творів у їх живому побутуванні, а також зберігаються сценарії народознавчих заходів, проведених здобувачами вищої освіти навчально-наукового університету української філології та журналістики, відеозаписи народних обрядів (весільне понеділкування, вертеп, коляда тощо) та зразки писанок. Значний інтерес викликають заняття з писанкарства, передбачені навчальним планом.

Лабораторія організовує науково-дослідну роботу здобувачів вищої освіти: сприяє написанню рефератів, статей, курсових і дипломних робіт із використанням матеріалів етнорегіону; організовує підготовку, проведення та участь здобувачів і викладачів університету в конференціях з актуальних проблем духовної культури народу; допомагає у написанні конкурсних робіт учням ліцеїв та гімназій. Текстовий матеріал рукописного фонду лабораторії студенти-філологи використовують для написання наукових повідомлень на засіданнях проблемних груп і науково-практичних конференціях. Доступний він і учням ліцеїв та гімназій Кам'янця-Подільського та інших міст регіону, що працюють над дослідженнями у рамках Малої академії наук. Також учні місцевих шкіл, ліцеїв, гімназій, професійних училищ, вищих навчальних закладів мають можливість знайомитися з експозиціями лабораторії.

Характерним для тактики польової фольклористичної збирацької роботи, організовуваної працівниками лабораторії етнології, є поєднання двох форм її проведення, а саме: збирання за програмою та стаціонарна. Практиканти, виконуючи програмні завдання, які вони отримують від керівника практики, мають можливість тривалий час працювати в одному чи декількох населених пунктах (переважно це місця, де мешкають їхні рідні або родичі: територіальний принцип визначення об'єкту польових досліджень). Такий підхід забезпечує суцільний запис зразків усної народної творчості, але дослідник охоплює вузьку територію. Водночас здобувач вищої освіти зобов'язаний виявляти та фіксувати всі форми усної традиції, характерні тій місцевості, де вони проходять практику. Проте, як зазначає М. Тиводар, "слабкість методики тривалих експедицій зумовлена тим, що виїзди плануються в зручний для дослідника час (переважно влітку), а це виключає пряме спостереження життя етнічних спільнот восени,

взимку чи навесні. Якщо при вивченні матеріальної культури (знарядь праці, житла, одягу, начиння, промислів і ремесел і т. ін.) це не так помітно, то при дослідженні сезонних господарських занять, духовної культури, це може дати негативні результати"[3].

Свого часу з метою розширення сектору польових наукових пошуків розроблено та впроваджено в роботу ряд народознавчих запитальників, а саме: №І "Блискавка. Грім. Хмари. Дощ" (Т.І. Колотило), №ІІІ "Народні ігри та забави" (В.В. Щегельський), № IV "Відомості про церковні споруди Поділля" (Т.І. Колотило, В.В. Щегельський, Р.М. Попович).

На сьогодні рукописний фонд навчально-наукової лабораторії етнології складають 175 упорядкованих тематично-жанрових зшитків записів українського фольклору обсягом 300–500 сторінок кожний. Систематизовано та впорядковано відповіді на запитальники №№ І, ІІІ, IV.

Зазначимо, що методика польової збирацької роботи, яку здійснює навчально-наукова лабораторія етнології апробована проведенням упродовж більше тридцяти років двотижневих літніх студентських фольклорних практик, а також етнологічних експедицій на території етнорегіону Поділля, упорядкуванням зшитків усної традиції, випуском трьох серійних збірників матеріалів лабораторії, путівника по її рукописному фонду. Із кожним наступним кроком робота з респондентами вдосконалюється.

2.2. ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОЛЬОВОЇ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Державний суверенітет України зумовлює національне відродження, а отже, й вивчення та утвердження традиційної світоглядності, матеріальної та духовної культури етносу. Народознавчі знання українців формувалися протягом багатьох тисячоліть, увібрали величезний досвід з різних галузей діяльності людини, мають самобутні національні риси, які пов'язані зі світовими цивілізаціями. Концептуально освітня справа має

[3] Тиводар М. Методика збору польових етнографічних матеріалів. *Тиводар М. Етнологія* : навч. посіб. Львів : Світ, 2004. С. 18.

ґрунтуватися на засвоєнні та утвердженні загальнолюдських, віковічно сформованих цінностей етносу.

Навчальна фольклорно-діалектологічна практика здобувачів вищої освіти 1 курсу, які навчаються за навчальним планом підготовки бакалавра галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література за освітньо-професійною програмою «Українська мова і література» (термін навчання – 3 роки 10 місяців), відбувається у тритижневий термін.

Із цією метою складено робочу навчальну програму на основі Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, затвердженого вченою радою 30 серпня 2021 р., протокол №10, введеного в дію наказом ректора від 31 серпня 2021 р. № 111-ОД, а також "Програми та методичних рекомендацій до фольклорної практики студентів Інституту філології / уклад.: Л. Дунаєвська, Н. Салтовська, Л. Шурко" (Київ, 2006. 37 с.).

Метою цієї програми є: забезпечити формування у здобувачів вищої освіти професійних навичок, щоб у перспективі вони впроваджували аналогічні методичні підходи у справі вивчення та засвоєння культури свого народу.

Практика з фольклору є першою самостійною дослідницькою роботою здобувачів вищої освіти поза стінами ЗВО. Її наслідки мають чітке навчальне, виховне, пізнавальне, практичне та прикладне значення.

Методичні поради адресовані організаторам і керівникам навчальної практики з фольклору України, а також можуть слугувати основою для складання більш конкретизованих робочих програм, що дасть можливість забезпечити дослідження фольклору на етнорегіональній базі населених пунктів, де мешкають здобувачі вищої освіти.

2.3. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ФОЛЬКЛОРУ

Практична мета цього виду навчально-виховної роботи передбачає безпосереднє застосування умінь і навичок, теоретичних знань з усної словесності, традиційної світоглядності, побуту, звичаїв, ремесел, повір'їв нашого хліборобського етносу, а

також усвідомлення здобувачами вищої освіти процесу творення і побутування народно-поетичних творів у природних умовах, вироблення навичок уміння вести записи текстів фольклорних творів на рівні, придатному для наукових досліджень.

Загальні завдання фольклорної практики:

- поглиблення, систематизація та практичне закріплення етнологічних знань, набутих під час семестрових занять;
- усвідомлення ролі усної народної творчості в історичному її сприйнятті;
- формування у здобувачів вищої освіти навичок збору та збереження фольклорного матеріалу;
- оволодіння сучасними методами і формами польових етнологічних досліджень;
- уміння застосовувати сучасні технічні засоби фіксування інформації;
- вироблення творчого дослідницького підходу до фольклористичної діяльності;
- виявлення здібних студентів, які зацікавилися українською усною традицією, та залучення їх до наукової роботи.

Кожен із практикантів має чітко усвідомити його персональну роль та відповідальність у виконанні важливого наукового завдання, результат якого збагатить і піднесе ще на один щабель українську фольклористику, вистраждану в польових пошуках та теоретично осмислену не одним поколінням дослідників.

2.4. ЗАГАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ

Відповідно до навчальних планів підготовки фахівців за освітньо-професійною програмою «Українська мова і література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія спеціалізацією 035.01 Українська мова та література галузі знань 03 Гуманітарні науки, Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, затвердженого рішенням вченої ради від 30 серпня 2021 р., протокол №10, введеного в дію наказом ректора від 31 серпня 2021 р. №11-ОД, здобувачі вищої освіти І курсу навчально-наукового інституту української філології та журналістики, які завершили теоретичний курс вивчення фольклору, направляються у заздалегідь визначені населені пункти

для проходження навчальної практики з фольклору, а також, пройшовши відповідну додаткову підготовку, окремі студенти виконують планові завдання, будучи членами експедиційної групи.

Напередодні фольклорної практики здобувачі вищої освіти зобов'язані пройти належну підготовку, що передбачається навчальною програмою: лекція "Методика збирання фольклорного матеріалу", практичні заняття "Підготовка до фольклорної практики". Із цією ж метою проводять інструктивну нараду, на якій формують підгрупи студентів, що компактно проживають в окремих місцевостях, та призначають керівника. Водночас на повідомляють плановий обсяг роботи. Практиканти зобов'язуються вивчити стан побутування фольклорних творів у населеному пункті, де проходять практику, проаналізувати творчу манеру та репертуар талановитих виконавців – носіїв фольклору; записати безпосередньо з уст виконавця-інформанта два-три зразки кожного жанру усної народної поетичної творчості з дотриманням усіх належних методичних вимог; опрацювати тематичні питальники (№ 1. "Блискавка. Грім. Хмари. Дощ"; № 3. "Народні ігри та забави"; № 4. "Відомості про церковні споруди Поділля"); здійснити пошуково-з'ясувальну роботу з наведених питань про народну медицину, специфіки традиційних ремесел та обрядодійств. Окрім того, кожен здобувач вищої освіти зобов'язаний розшукати на місцях проходження практики предмет декоративно-прикладного мистецтва, народного побуту, ремесел чи промислів, який згодом стане експонатом навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Значну цінність мають записи, здійснені за час проходження навчальної фольклорної практики, які супроводжуються фоно-, відеозаписами та фотоматеріалами.

Обов'язковим є проходження первинного інструктажу щодо безпеки праці при проведенні фольклорної практики з реєстрацією у спеціальному журналі (залік складається викладачеві БЖД та охорони праці), а також первинного інструктажу стосовно надання долікарської допомоги з відповідною реєстрацією у спецжурналі (інструктує медичний працівник здоровпункту ВНЗ). Керівник практики рекомендує здобувачам вищої освіти (за бажанням) на час виконання ними такого виду роботи убезпечити себе, придбавши страховий поліс однієї з провідних страхових компаній України.

Здобувачам вищої освіти, які мешкають у м. Кам'янці-Подільському надається можливість відпрацювати фольклорну практику в навчально-науковій лабораторії етнології. Вони систематизують за тематичним та жанровим принципами попередні записи усної народної поетичної творчості, упорядковують їх у зшитки за правилами оформлення та реєстрування. Здійснюється реставрація нововіднайдених експонатів, а також проводиться їх фіксування в амбарних книгах фондів лабораторії етнології.

Загальне керівництво навчальною практикою з фольклору покладається на викладача, який читав лекції з дисципліни. До проведення фольклорної практики, а також упорядкування зібраних народознавчих матеріалів залучаються працівники навчально-наукової лабораторії етнології.

Розпочинаючи вивчення навчальної дисципліни "Фольклор", викладач, наголосивши на планах роботи, зобов'язаний розповісти і про майбутню фольклорну практику та умови її виконання. Такі вимоги покликані тим, що впродовж навчального року здобувач вищої освіти матиме можливість відвідати своїх старших родичів, бути свідком календарних, родинних обрядів тощо. І коли, як не в час "живого" відтворення – найкращий момент їх фіксування із належними паспортними даними, що в майбутньому забезпечить наукове використання зібраного матеріалу та полегшить виконання завдань планової практики в літній канікулярний період, коли, звісно, є можливість відпочити або допомогти родині по господарству. Після першого семестру навчання, коли здобувачі вищої освіти засвоїли теорію фольклору та ознайомилися із жанровим його розмаїттям, можна запропонувати їм оформити особисті папки, які вони будуть поступово наповнювати зібраним матеріалом (папки зберігаються на кафедрі під контролем викладача). Така робота корегуватиметься викладачем, тобто, коли здобувачі вищої освіти будуть виконувати завдання практики влітку, то завбачливі їх колеги можуть тільки доповнювати папки матеріалом. Здібних студентів потрібно запросити до участі в роботі фольклорного гуртка, де, в поєднанні з розглядом проблемних тем, вони долучатимуться до систематизації та упорядкування попередньо зібраного матеріалу, а також формуватимуть тематичні збірники. Доречними будуть виступи викладачів, які читають народознавчі дисципліни, перед батьками (як правило, на батьківських зборах) із метою усвідомлення ними

важливості виконання їхніми дітьми у недалекому майбутньому завдань практики та сприяння їм у цьому.

Обов'язково під час практичного заняття, настановної конференції здобувачам вищої освіти потрібно продемонструвати найкращі зразки записів попередників, а також відібрати неправильно оформлені матеріали та звернути увагу на їх недоліки, з метою кращого засвоєння вимог щодо збору та оформлення матеріалів практики. Готуючись до практичного заняття, студенти цитовано конспектують зі списку запропонованої викладачем джерельної бази поради практиків, які мають бути для них підручним методичним помічником у роботі. Для вироблення у майбутнього студента-практиканта реакції на сприйняття та фіксування усної традиції, доречно під час практичних занять викладачу-наставникові зачитати підготовлений текст (мовленнєва інформація із перших вуст, записана попередниками, або ж підібраний автентичний аудіо запис), з якого вони вихоплюють та записують наявні жанрові зразки (наприклад, легенду, переказ, паремії тощо) з належним їх оформленням.

Під час проведення аудиторних занять корисними є зустрічі із запрошеним викладачем – носієм усної традиції. Така метода допомагає майбутньому практикантові побувати в ситуації, максимально наближеній до реального побутування фольклору та спробувати себе в ролі записувача. На настановній конференції студентам потрібно наголосити про дотримання ними принципу історизму під час проходження практики, "який передбачає пізнання певних явищ культури у процесі їх становлення і розвитку, в органічному зв'язку з умовами їх виникнення і функціонування" [4].

Упродовж практики викладач-предметник підтримує телефонний (будь-який інший) зв'язок зі студентами, корегуючи їхню роботу поза межами університету. Розподіляючи здобувачів вищої освіти на практику, керівникові потрібно з'ясувати особливості географічно-кліматичного розташування передбачуваного об'єкта дослідження і в разі потреби удосконалити підготовлені або ж розробити нові питальники, пристосовані до специфіки народознавчого обстеження місцевості.

[4] Базиль Л. Роль етнографічної практики в літературознавчій підготовці майбутнього вчителя-словесника. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 12. С. 36.

Наприклад, на досліджуваній території є залягання вапнякової породи, яка легко піддається ручній обробці. Багатовікове його добування зумовило появу поколінь майстрів-каменотесів чи вапнярів, а відповідно й традиційну культуру їх спілкування, звичаїв тощо.

Здобувач вищої освіти, окрім роздрукованих завдань практики, перш за все має мати при собі документи, які засвідчують його особу, а також копію наказу від установи про направлення його в даний населений пункт для проходження практики. Прибувши у визначений населений пункт, він має засвідчитися у місцевих органах влади та домовитися за поселення на визначений термін. Якщо місце практики знаходиться недалеко від навчальної установи, то викладачі зобов'язані допомогти у вирішенні організаційних питань (у мережі «Інтернет» можна розшукати контактні номери телефонів органів місцевої влади, на території яких здобувачі вищої освіти проходитимуть практику, і викладачеві дистанційно домовляться про співпрацю). Бажано таку роботу організувати перед початком практики. Запропоноване практикантові місце проживання має відповідати усім санітарно-гігієнічним нормам і бути професійно придатним для виконання завдань практики. За можливості потрібно розпитати про стан здоров'я майбутніх респондентів (домовлятися про спілкування з хворими людьми потрібно наперед із їхніми близькими родичами чи доглядачами). Також потрібно дізнатися, заради своєї ж безпеки, про неврівноважених, психічно хворих людей, з якими зустріч буде небажаною. При нагоді слід познайомитися з місцевим лікарем та записати його контактний телефон (номер телефону фіксувати у власному телефоні та дублювати в зошиті).

Зручно, коли у населеному пункті мешкають родичі здобувачів вищої освіти. Студенти з інших факультетів, інших ЗВО, учителі та учні школи – це ваші друзі, порадники, провідники. Місцева влада, дільничний інспектор також стануть вашими помічниками (бажано зафіксувати їхні номери телефонів), коли під час спілкування з місцевими мешканцями ви будете наголошувати на їхньому дозволі. Із досвіду: активними координаторами вашої роботи можуть стати продавці магазинів, які добре знають своїх відвідувачів. У таких місцях часто збираються старожили в очікуванні привезення товару або просто перепочити, погомоніти. Вагому підтримку надаватимуть священники, коли (на ваше

прохання) під час проповідей повідомлять прихожан про ваше перебування та завдання, а відповідно – всіляко вам допомагати. Обов'язково потрібно знаходити час і відвідувати культові споруди. Ваша присутність на службі у храмі переконливо сприятиме зближенню з місцевими жителями. Після закінчення служби можна домовитися з ними про майбутню співпрацю або ж безпосередньо розпочати, наприклад, опрацювання питальників із респондентами, які перепочивають на лавах біля храму.

Отже, вирішення низки організаційних питань попереднього характеру уможливлять вдале виконання та успішний захист практики.

2.5. ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Практична діяльність здобувачів вищої освіти організовується після відповідної теоретичної підготовки, як узагальнювальний і підсумковий результат засвоєння ними вивченого курсу "Фольклор", що дає можливість практично закріпити систему отриманих знань.

Здобувачі вищої освіти на основі методичних програмних порад щодо фольклористичної роботи створюють свої моделі пошуково-збирацької діяльності, розшуковують індивідуальні підходи задля якнайповнішого вирішення поставлених завдань.

Втілення у життя принципів організації проведення навчальної практики з фольклору дозволить здобувачам вищої освіти після закінчення університету успішно здійснювати професійну діяльність, бути справжніми патріотами своєї країни.

2.6. ЗМІСТ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Сітка годин, передбачених на проведення навчальної фольклорної практики

№ за/п	Зміст та види роботи	Кількість годин	Самостійна робота
1.	Настановна конференція з фольклорної практики для студентів	2 год.	–
2.	Корегувальна робота із викладачами-керівниками підгруп	1 год.	–
3.	Інструктаж з техніки безпеки з належною підзвітністю (проводять кваліфіковані фахівці)	–	–
4.	Виконання планових завдань фольклорної практики	3 тижні	самостійні польові дослідження
5.	Індивідуальні консультації з питань оформлення зібраних матеріалів	за потреби	
6.	Перевірка матеріалів	0,5 год. на одного здобувача (кількість практикантів згідно з наказом ректора)	–
7.	Уведення матеріалів у фонди лабораторії	6 год. на один день для підгрупи здобувачів м. Кам’янця-	–

		Подільського (відповідно до кількості студентів)	
8.	Фольклорна експедиція: а) попередній виїзд керівників на місця майбутньої дислокації та роботи етнологічної групи: укладання угод з місцевими органами влади про забезпечення двотижневого проживання (місце, умови, практичний підхід), виявлення респондентів тощо; б) виконання планових завдань.	**88 год.** 8 год. 80 год.	– – –
9.	Загальне керівництво практикою	0,5 год. на одного студента (кількість практикантів згідно з наказом ректора)	–
10.	Залік	2 год. (на академгрупу)	–
11.	Разом год.	Загальна кількість годин залежить від кількісного складу практикантів	–

2.7. ПЛАНОВІ ЗАВДАННЯ

І. Записати й паспортизувати за відповідними вимогами 2–3 твори із зазначених жанрів усної народної творчості:

1. Трудові пісні.
2. Календарно-обрядова поезія.
2.1. Колядки.
2.2. Щедрівки.
2.3. Посівальні пісні.
2.4. Веснянки / гаївки/.
2.5. Русальні пісні.
2.6. Купальські пісні.
2.7. Жнивні пісні.
3. Родинно-обрядова поезія.
3.1. Родильно-хрестинні пісні.
3.2. Весільні пісні.
3.3. Похоронні голосіння.
3.4. Поминальні пісні.
3.5. Надгробні написи.
4. Замовляння лікувальні, господарські, любовні.
5. Загадки.
6. Прислів'я та приказки.
7. Коломийки, частівки.
8. Різновиди дитячих творів.
9. Казки.
10. Легенди.
11. Перекази.
12. Анекдоти.
13. Історичні пісні.
14. Баладні пісні.
15. Ліричні пісні (родинно-побутові та соціальні).
15.1. Пісні про родинні стосунки, про кохання, удовині, сирітські.
15.2. Пісні козацькі, рекрутські, солдатські, жовнірські, чумацькі, заробітчанські, емігрантські, стрілецькі.
16. Пісні літературного походження.

Примітка: Не завжди вдається записати 2-3 твори з зазначених жанрів усної народної творчості. Записувати потрібно всю можливу інформацію. Не буде порушенням, якщо ви

розшукаєте та запишете зразки окремого жанру більше ніж зазначено орієнтовно.

ІІ. Опрацювати згідно з настановними вимогами тематичні питальники, відповідно оформити для звітності:

№ І. БЛИСКАВКА. ГРІМ. ХМАРИ. ДОЩ.

1. Що робили, коли вперше навесні гриміло? Що проказували при цьому?

2. Як називається, коли одночасно йде дощ і світить сонце? Поясніть назву явища; що в цей час відбувається; запишіть розповідь про це.

3. Що, чим і як робили дітям, щоб вони не боялися грому?

4. Як можна викликати дощ? Запишіть тексти закликів дощу й пісні, які виконуються, щоб зупинити дощ, а також дії, рухи виконавця.

5. Яким чином людина може набути здатності керувати погодою, хмарами, дощем?

6. Як називається, коли спалахують блискавки, а дощу нема /вночі, вдень/?

7. Що і як робили при наближенні грозових хмар із метою відвернути град? Запишіть замовляння від граду й обрядодію, пов'язану з цим.

8. Чи розкушували /або інші дії/ перші грозові градинки? Хто це робив, як і для чого?

9. Чи дозволяється дивитися відверто на небо, коли гримить, коли наближається гроза? Чому?

10. Що відбувається в небі, хмарах, коли гримить, блискає, розпочинається дощ?

11. Чи відомі розповіді про "небесне полювання"? /Небесний мисливець випускає стріли-блискавки в звірів-хмари/. Яка роль належить тут орлові? Чи можуть у цей час падати з дощового неба "дари"? Як необхідно поводитися при цьому? Чи дозволяється голосно кричати, бігати і т. ін. під час грому, блискавки, дощу? Чому?

12. Запишіть відомості про вогненного Змія.

13. Як називається дерево, в яке вдарила блискавка? Чи можна використовувати його на будівництві й чому?

14. Що таке “громові стрілки” /стріли/, /“Божий палець”/? Як вони виникають і що з ними відбувається потім?

15. Що розповідають про вихор? У чому причина вихору, бурелому? Як називається дерево, повалене бурею? Чи можна його використовувати?

16. Що розповідають про людину, вражену /вбиту/ блискавкою?

17. Чим і як гасять пожежу від блискавки?

18. Що означало, якщо йшов дощ під час народження /весілля, похорону/ людини?

19. Що розповідають про блискавку, яка спалахує у вигляді дерева, перевернутого корінням угору?

20. Що забороняється робити /і в які дні/ з метою уникнення засухи?

21. Чи відомий звичай прибирання дівчини зеленню і поливання її водою під час обходу села? Коли це відбувалося? Як називалася дівчина і весь звичаєвий обряд? Запишіть розповідь про це.

22. Які громадські, групові чи іншого характеру дії організовувалися під час засухи?

23. Чи в час засухи вбивали вужа, жабу, птаха /якого?/, наприклад, горобця? Чи хоронили їх та оплакували? Запишіть тексти голосінь, сам обряд цього дійства.

24. Запишіть відомості про міфічну постать, пов’язану з водою /Дана, Дейна, Дойна, Улляна, Діана, Ляна, Тана/Танаїс, Анастасія та ін./.

25. Запишіть розповіді про дуб-дерево, липу-дерево.

26. Яким деревам поклонялися, як святим? Зберіть відомості про них.

27. Чи відомі гаї, ліси тощо зі святими деревами? Чи приносили їм жертви? Які? Коли? Як це відбувалося?

28. Чи відомі святі дерева, криниці? Які жертви приносили їм, коли, хто, для чого? Запишіть тексти звертань до них та сам ритуал здійснення обряду.

29. Запишіть текст пісні /чи розповіді/ про закохану пару голубів, /стрілець вбиває голуба, а голубку забирає до себе в світлицю, намагається задобрити її, але вона все ж таки тужить за милим/.

30. Запишіть розповідь про те, як Змій оберігав воду /джерело/.

31. Що робили в хаті під час сильної громовиці для самозбереження?

32. Запишіть розповідь про одолян-зілля.

33. Запишіть відомості про громові свята року /вкажіть назву і дату/.

№ ІІ. ФРАЗЕОЛОГІЯ ОСНОВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ОБРЯДІВ

(див. – "Діалектологічна практика")

№ІІІ. НАРОДНІ ІГРИ ТА ЗАБАВИ

І. Розпитати й описати дитячу гру /окремо – індивідуальну, окремо – групову/.

2. Розпитати й описати гру дорослих /окремо – індивідуальну, окремо – групову/.

Пояснення до пунктів 1; 2: записати назву гри, назву учасників, вік, послідовність рухів, дій учасників і вказати, які предмети й матеріали використовували під час гри. Коли /в який час, пору року/ грають ту чи іншу гру.

3. Які ігри та забави передбачали фізичне удосконалення /сила, спритність, швидкість, витривалість, загартування водою, сонцем, повітрям/? Зробити опис.

4. Які ігри та забави здійснювалися для психологічної підготовки /подолання страху, виховання впевненості в своїх силах, формування готовності до бою та праці/? Зробити опис.

АНКЕТА

фольклористичного опитування

«Українські народні ігри та забави»

1. Які назви народних ігор та забав Вам відомі:

а. – дитячі, які не пов'язані з обрядом;

б.– дорослі, які не пов'язані з обрядом;

в.– календарно-обрядові;

г.– родинно-обрядові.

2. Свідком проведення яких ігор та забав Вам довелося бути:

а.– дитячі, які не пов'язані з обрядом;

б. – дорослі, які не пов'язані з обрядом;
в.– календарно-обрядові;
г.– родинно-обрядові.

3. У яких іграх та забавах Вам довелося бути безпосереднім учасником, організатором:

а. – дитячі, які не пов'язані з обрядом;
б.– дорослі, які не пов'язані з обрядом;
в.– календарно-обрядові;
г. – родинно-обрядові.

4. Яке враження залишилося від участі у них?

5. Опишіть свою найулюбленішу гру чи забаву (кількість учасників, вік, умови, місце та час проведення).

6. Ваше ставлення до сучасних комп'ютерних ігор.

Відповідь подавати на звороті анкети, вказуючи тільки № питання + відповідь, а також зазначте свій вік, стать, курс, факультет, спеціальність, місцевість, де проходила гра.

№ IV. ВІДОМОСТІ ПРО ЦЕРКОВНІ СПОРУДИ ПОДІЛЛЯ

І. Місце запису:_____обл._____р-н _____с.

2. Час запису: місяць_____число_____рік_____

3. Ким проводився запис: ім'я _____ по батькові _____

прізвище _____

4. В ім'я якого святого збудована ваша церква? св._____

5. Храмове свято: число_____ місяць_____

6. Рік забудови:_____

7. Чи були перебудови і реставрації? Якщо так, то коли вони здійснювалися: вказати рік_____ і тривалість_____

8. Настоятель: о._____

9. Чи існують легенди та перекази про церкву у вашому селі? Запишіть їх.

10. Зробіть фотографії 9 х 12 зовнішнього вигляду: а/ вигляд з боку; б/ вхід.

11. Зробіть три фотографії 9 х 12 внутрішнього вигляду:

а/ іконостас;

б/ настінний розпис.

12. Зробіть графічне зображення церкви.

13. Графічно зафіксуйте форму фундаменту / хрест, коло, квадрат та ін./.

14. Вкажіть орієнтування вівтаря на схід-захід_____

15. Планові розміри: висота м__ _____, довжина _____,

ширина_____ ____; кількість бань_____.

16. Наявність каплиці біля церкви, її призначення, відомості про неї, одне фото, або графічне зображення / на окремому листку/.

17. На честь кого вона побудована_____ _____

18. Наявність дзвіниці. Фото або графічне зображення / на окремому листку/.

19. Запишіть легенду про церкву, що провалилася в землю.

20. Кому належить архітектурний план? Хто здійснив внутрішній

настінний розпис_____ _____.

ІІІ. За час проходження фольклорної практики студент повинен:

1. Записати відомості від коліїв (різників) свиней:

- прикмети і повір'я про майбутню долю;
- передбачення здоров'я господарів;
- прогноз погоди та урожайність на наступний рік тощо.

Примітка: Усе це пов'язано з розміщенням та формою нутрощів різдвяної свині.

2. Здійснити пошуково-з'ясувальну роботу.

Віднайти способи приготування природних барвників. Якими рослинами чи мінералами користувалися при виготовленні фарб: *червоної, зеленої, голубої, жовтої, синьої та ін.* з метою:

- фарбування ниток для ткацтва;
- фарбування шкіри;

- фарбування писанок.

3. Представити польові матеріали з народної медицини.

Яким зіллям (травами) лікують у даній місцевості хвороби людей:

- сказ;
- стовбняк (правець);
- свинку;
- віспу;
- зоб;
- задишку;
- золотуху;
- при розширенні вен;
- коли гулі на руках (поліатрит);
- коли голова крутиться у старих людей;
- чорну хворобу (епілепсію);
- жіночі хвороби, пов'язані з місячними та ін.

Яким зіллям лікували свиней та корів, коли вони не хотіли гуляти, не приймали плоду, зривалися тощо?

Примітка: Представити зразок рослини (засушити як гербарій); записати рецептуру приготування та застосування ліків; подати, якщо такий є, словесний (магічний) супровід (молитва, заклинання тощо), який супроводжує приготування та приймання ліків.

4. Виявити та записати локальні (місцеві) обрядодії родинного та календарного характеру. Представити автентичні сценарії проведення дійств.

5. Розшукати та доставити в лабораторію етнології зразки предметів, які засвідчують світоглядність, культуру та побут жителів досліджуваної місцевості.

Примітка: Кожен майбутній експонат навчально-наукової лабораторії етнології подається у доглянутому вигляді (забороняється фарбування, лакування, грубе чищення, ремонт, реставрація тощо) з зазначенням паспортизаційних даних згідно з вимогами (див. додаток В).

2.8. МЕТОДИКИ ЗБИРАННЯ ФОЛЬКЛОРНОГО МАТЕРІАЛУ

У визначенні назви методики польового збирання народознавчої інформації є декілька трактувань. Одне з них пояснюється тим, що пошукову роботу здійснюють поза межами кабінетного, аудиторного простору – на виїзді. Влучним є висловлювання М. Тиводара: "Полем" для дослідника є етнічні цілісності (етноси) та їх складові (субетноси і етнографічні групи, локально-територіальні і локально-популяційні групи, населені пункти, родинні групи і сім'ї, віково-статеві, соціальні, фахові, релігійні та інші групи), етнічні та національні меншини"[5].

Збирання усної традиції українців має починатися із привітання та представлення збирача респондентові. Із досвіду: вітатися потрібно так, як велить місцевий етикет (про це потрібно дізнатися наперед). Заставши людину за роботою, зазвичай, говорять: "Бог на поміч". Робоча людина обов'язково дасть відповідь, благословляючи і вашу працю. Повсякчас старше покоління, і не тільки, шанують молодих і ввічливих осіб. Тоді вас перестануть сприймати, як чужинця. Щира розповідь про себе, своє походження допоможуть вам зблизитися із респондентом. Відчувши бажання йти з вами на контакт, непотрібно економити час і робити різкий перехід до роботи, – це може вам зашкодити. Студенти мають наголосити на важливості виконуваної ними роботи. Довести, що можливо, тільки раз у житті випала така нагода респондентові передати свої знання, досвід нащадкам. Не зайве буде додати, що на основі їхніх розповідей будуть писати книги, підручники для їхніх дітей, внуків і правнуків. А ще почуті та записані від них свідчення допоможуть ученим сформувати єдину правдиву інформативну базу знань про українців як націю, що має свою історію, культурні традиції та перспективи на майбутнє. Такі моменти є важливими у спілкуванні з інформатором.

Доречно буде наперед похвалити респондента як найкращого співака, розповідача, людину, яка багато знає, якого славлять та гордяться ним односельці. Часто інформатори цікавляться, звідки в

[5] Тиводар М. Методика збору польових етнографічних матеріалів. *Тиводар М. Етнологія* : навч. посіб. Львів : Світ, 2004. С. 18.

незнайомої людини такі відомості про неї. Тут можна послатися на місцеву владу чи на співрозмовників, з якими працювали попередньо, а також для переконливості зв'язатися телефоном із головою ОТГ або старостою населеного пункту тощо та організувати короткочасове їх спілкування. Такі дії сприятимуть швидшому налагодженню комунікації з респондентом.

Найбільш поширеним запитанням, яке можна почути від респондентів, – це: "А що вам заспівати?", "А що ви хочете почути?". У такій ситуації потрібно попросити згадати пісні молодості, пісні, які виконували батьки, родичі, пісні, які полюбилися та зберігаються в пам'яті односельців. Розповісти про походження назви населеного пункту, мікротопонімів, гідронімів тощо, де вони проживають. Потрібно пам'ятати, що люди старшого віку прагнуть спілкування і ваше завдання – правильно організувати та підтримувати бесіду, направляючи її в потрібне русло, що забезпечить успіх збирацької роботи.

Пошук і безпосередня робота збирача фольклору із респондентом вимагає неабияких фізично-моральних зусиль, які будуть нагороджені повнотою та достовірністю зібраного матеріалу. Наголосимо саме на роботі фахових "польовиків", адже, завдячуючи їхнім спостереженням фольклористика збагатилася автентичною інформативною базою, до джерела якої буде звертатися не одне покоління науковців.

Дослідники використовують у роботі різні перевірені досвідом попередників та власне вироблені методики збору інформації. Серед поширених є опитування.

Усне опитування. Такий спосіб отримання інформації вважається найбільш ефективним у роботі. Він вимагає психологічної підготовки записувача як фахівця та його вміння налаштувати на робочий лад і респондента. Сеанс запису проходить у момент безпосереднього спілкування. Рекомендуємо користуватися розробленими питальниками, в іншому разі, ви отримаєте малопродуктивний результат науково-пошукової роботи. Оскільки питальники мають свою тематику, то часто буває так, що інформант, неправильно зорієнтувавшись у запитанні, дає відповідь, яка стосується іншого питання. Отже, студент-практикант зобов'язаний досконало володіти знаннями сутності питань, які він ставить респонденту та правильно фіксувати почуту інформацію, не втручаючись у послідовність їх висловлювання.

Опрацьовуючи універсальні питальники, потрібно наперед зробити корегування запитань, враховуючи специфіку регіону, району, села і самого респондента. Із досвіду: першими респондентами стають працівники органів місцевої влади, які й допоможуть підлаштувати ваші олітературені питання в проєкції на їх сприйняття місцевими жителями. "Адекватне питання, з використанням звичних назв та слів актуалізує історичну пам'ять респондента, дозволяє йому включитися в необхідний пласт свого інформаційного поля"[6].

Одним із видів усного опитування є ***інтерв'ю***, яке передбачає попередню підготовку респондента до відповіді на передбачувані запитання.

З іншого боку, "строго структуроване інтерв'ю не дозволяє респонденту заглибитися в нижні пласти пам'яті, коли думки "течуть", побуджуючи одна одну, а сам респондент потрапляє в роль екзаменованого"[7].

Спочатку визначається тема та складаються питання бесіди. "Якщо ви ведете інтерв'ю неначе "органи дізнання", ви не тільки ризикуєте не отримати очікуваної інформації взагалі, але й викликати неприязнь людини, котрій ставите запитання, треба докласти максимум зусиль, щоби допомогти респонденту подолати відчуття дискомфорту і навіть страху під час інтерв'ю. Для цього треба, зі свого боку, продемонструвати, що ви надзвичайно зацікавлені в тому, про що говоритиме ваш співбесідник (наприклад, можна розповісти якусь історію з власного життя); треба бути терплячим: він чи вона можуть розповісти вам багато чого з того, що, на перший погляд, здається вам зайвим, …крім того, ніколи не відомо напевно, що саме виявиться найбільш цінним у ваших записах з часом"[8]. Отже, збирач-дослідник може змінити напрям заготовлених запитань-шаблонів і зібрати "живий" матеріал, який матиме невимушений характер.

"Багато людей не мають відповідної риторичної підготовки і часто-густо невпевнені у тому, що можуть достатньо чітко

---

[6] Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 84.

[7] Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 84.

[8] Боряк О. Емпіричні дослідження як "ризик шкоди": теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 5–6. С. 79.

висловити свої думки чи враження"[9]. Одночасно, як переконує практика, навіть люди з величезним життєвим досвідом, відповідаючи правильно на поставлені запитання, соромлячись, виправдовуються, натякаючи на тому, що вони не досить освічені та рекомендують вам шукати або ще старших за них, або молодших співрозмовників. У такому випадку можна дати прослухати респонденту фрагмент запису (почути себе), що додасть йому впевненості у подальшому інтерв'юванні, або ж увімкнути запис, зроблений попередньо, при спілкуванні з односельцями, сусідами (цікаво спостерігати за реакцією респондента у такій ситуації, коли вони намагаються вгадати їхній голос). Професор загальної та спеціальної журналістики Міхаель Халер радить "розглядати в даному разі інтерв'ю як метод збирання матеріалу"[10]. Традиція і сьогодення фольклористичних досліджень вимагає запису почутого на аудіо-, відео-, цифрові носії, що уможливить у подальшому якісне розшифрування зібраного матеріалу різнофаховими спеціалістами. Для "польового" збирача при інтерв'юванні з фіксацією почутого матеріалу на носії, проблемним є вміння організувати робочу атмосферу, яка б забезпечила якість запису при наступному його відтворенні.

Письмове опитування (анкетування). Анкета стосується певної тематики. Дослідник складає перелік запитань, які б повністю висвітлювали виокремлену проблему. Увагу потрібно звернути на специфіку роботи збирача в конкретному населеному пункті. Під час спілкування викладача зі студентською аудиторією роздається (надиктовується) раніше заготовлена анкета-запитальник, відповіді на яку вони дають безпосередньо, або ж після повернення з дому, маючи можливість почерпнути потрібну інформацію від рідних чи місцевих жителів. Записи подаються із дотриманням усіх вимог щодо паспортизації. Задля однотипності паспортизації запису в анкеті наводиться шаблон-зразок її оформлення.

Ще одним із ***способів*** отримання інформації збирачем фольклору є роль пасивного спостерігача, одночасно і записувача. Така можливість трапляється під час масового збору людей (сільський ринок, черга у магазині тощо). Сьогочасне технічне

[9] Халер М. Інтерв'ю : навч. посіб. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2008. С. 176 с.

[10] Там само.

забезпечення дозволяє, наприклад, приховано увімкнувши цифровий диктофон, постояти у декількох чергах і записати цінний народознавчий матеріал, коли люди спілкуються в невимушеній обстановці. Щодо паспортизації запису, то вказується населений пункт і територіальна приналежність, наприклад: с. Гуменці, Хмельниччина. Можна познайомитися з найбільш балакучими респондентами, методично зафіксувавши паспортизацію у повному обсязі. З одного боку, прихований збір інформації є небажаним, на що респондент може звернутися у відповідні органи через порушення – розголос незаконно добутої приватної інформації. З іншого – "коли за допомогою відкритих методів не вдається висвітлити важливу для суспільства інформацію, можна використовувати метод прихованого спостереження, або, як його ще називають, метод "маски"[11]. Метод "маски" часто застосовують фольклористи під час фіксації інформації, яка має сакральний характер, наприклад: замовляння, гадання тощо. Такий матеріал є важливим у подальших етнологічних дослідженнях, проте він не для загалу і не передається відкритим способом. У рукописі "Посібника по збиранню етнографічних матеріалів", підготовленого Л.П. Шевченко (1954–1956 рр.), вона, натякаючи на важку працю етнографа, зізнавалася: "Завжди маску носить і буть шпіоном, як це я роблю, важко"[12].

Маючи відомості про цікавого респондента, дослідникові потрібно через органи місцевої влади погодити дату, час можливого спілкування, або попросити, щоб вас познайомили ближче, тоді зникає бар'єр у спілкуванні кореспондента з респондентом, з'являється довіра. Трапляються випадки, коли сільський голова телефоном повідомляє односельців про зустріч із збирачем, позитивно характеризуючи вас, і просить всіляко сприяти роботі.

При паспортизації запису "не всі співбесідники охоче дають дані про себе. Тому не завжди є зручним питати зразу прізвище тощо. Автор запису повинен бачити готовність чи стриманість інформатора, залежно від цього і фіксувати його біографічні

[11] Іванов В. Журналістська етика : підруч. / передм. В. Мостового. Київ : Вища шк., 2006. С. 194.

[12] Боряк О. Емпіричні дослідження як "ризик шкоди": теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 5–6. С. 80.

відомості”[13]. Частіше, це люди старшого віку, які пережили репресивні часи тоталітарного режиму, які до сьогодні бояться, щоб за сказане “за ними не прийшли вночі”. У такій ситуації не можна ставити запитання в тому порядку, якого вимагають правила запису, а вдаватися до певних допустимих “хитрощів”, при цьому уважно стежити за поведінкою респондента. Помітивши будь-яку негативну реакцію, потрібно перевести шаблонність запитань у русло імпровізації, зберігаючи комплексність потрібної інформації та доброзичливий тон спілкування.

Таким чином ви досягнете своєї мети, а вже при оформленні зібраного матеріалу вибудуєте структуру паспортизації згідно з методичними вимогами. Пригадуємо робочий момент, коли плідно попрацювали з інформаторкою і, зважаючи на його вік, домовилися про нову зустріч, але наступного дня ми від її дітей отримали відмову. Пояснили вони це тим, що мама цілу ніч не спала, приймала заспокійливі ліки і хвилювалася, щоб за сказане їй “нічого не було”. Довелося за допомогою телефонного зв’язку просити допомоги сільського голови.

Інколи доводиться підлаштовувати словесну форму звернення-запитання, враховуючи місцеву говірку селян. “Імітувати мову респондента, навіть якщо це, на його думку, суржик, не кажучи вже про необхідність використовувати такі назви предметів, дій, чи явищ, які побутують на цій території і звичні для опитуваного”[14]. Така метода допоможе інформатору розуміти, про що питають. Робота польового фольклориста-збирача вимагає постійної зосередженості та передчуття зустрічі з респондентом, а відповідно, готовності зафіксувати почуте. Приклад із «живого» побутування: рухається старша жінка, допомагаючи собі палицями. Зупинившись та привітавшись, вона, посміхаючись, промовляє: “Голова – каже йди, а ноги кажуть – сиди”. Ось вам і народні перли (обов’язково потрібно зробити примітки – коли і з якої нагоди було це висловлювання). Зауважимо, що фольклорні твори, які є малими жанрами усної народної творчості, фіксують методом “записної книжки” (почув-записав). Цікавими у плані організації збирацької фольклористичної роботи є методичний підхід під назвою

[13] Там само.

[14] Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 84.

“Перлини з родини”, коли здобувач вищої освіти під час перебування в сімейному колі, серед родичів, фіксує почуту інформацію на диктофон, телефон із режимом записування тощо. Знаючи вимоги до паспортизації запису, практикант у формі розмовного діалогу записує потрібні дані. Зауважимо, що такий вид роботи виконують не всі здобувачі вищої освіти і в цьому є позитив, адже ця справа є добровільною. Метода практиків засвідчує, що для того, щоб ближче познайомитися з носієм культурних традицій, можна допомогти йому по господарству, тоді в респондента вивільняється більше часу на спілкування, одночасно зникає бар’єр психологічного сприйняття одне одного. Проте виникає протиріччя: студент-практикант, йдучи на практику, розписується у відповідних документах із техніки безпеки, згідно з якими він має виконувати тільки поставлені перед ним завдання – збір та записування народознавчої інформації. У разі його травмування втрачається робоча одиниця, яка мала б виконати пошукову роботу на запланованій території. Тому все залежить від фізичної підготовки збирача та людських рис його характеру.

Часто аматори соромляться виконувати твір на публіку. Як зазначав свого часу Г. Танцюра, потрібно створити таку атмосферу, щоб виконавець співав не на замовлення для когось, а від душі, як сам для себе: “Так виходить просто, невимушено, природно”[15]. Наприклад, трапляється, що респондент співає другим голосом, а її подруга – першим. У такій ситуації потрібно запросити подругу, щоб вони заспівали дуетом. Такий спів є цінним для фольклористів-музикознавців і легко розшифровується. У пам’яті випадок, коли жінка з гарним тембром голосу соромилася співати одна, а в її партнерші-сусідки три місяці як померла донька. І тільки випадкова зустріч (сусідка прийшла подивитися на “гостей”) допомогла вирішити це питання. Наші співчуття та переконання, що ми тільки раз змогли побувати у їхньому населеному пункті і невідомо, чи випаде ще така нагода у їхньому житті передати свої знання, мелодику співу нащадкам, дали змогу зафіксувати на звукозаписувальний пристрій автентичні пісні (щоправда, всі мали тужливо-сумний характер). Іноді важливо виявити керівника хору або авторитетного його учасника, який допоможе вам організувати роботу (підібрати місце зустрічі, запису, зібрати учасників).

[15] Танцюра Г. Записки збирача фольклору. Київ, 1958. С. 19.

Звичайно, що у такій ситуації потрібно зважати на часові можливості кожного і відповідно планувати подальшу роботу.

Збір інформації від неповнолітніх дітей дозволяється тільки зі згоди старших членів громади та за їх присутності.

Комедійними, проте практичними бувають ситуації, коли знавці усних традицій запрошують збирача до себе додому, на ніч ("нічна зміна"), адже старші люди та ще й одинокі, мають "короткий" сон і майже всю ніч, за їх розповідями, щоб розрадити свою самотність, співають, згадуючи пісні молодості, про своє життя-долю тощо. Неправильним буде просити виконавця заспівати твір одного з жанрів на замовлення, наприклад, баладу чи думу тощо, адже носії – це прості трудівники, які фольклорні жанри не вивчали. Записувачу потрібно тільки з'ясувати, коли і в який момент виконується твір, зробити коментарі, а, наступний крок дослідження – визначення жанрової приналежності збирачем.

Велике значення має природне середовище, сприятливе для носія фольклору. Не завжди вдається записати твір у реальних умовах його побутування: календарні свята, хрестини, весілля, проводи в армію, похорон тощо. Тому, здебільшого, під час роботи збирачеві потрібно користуватися реконструктивним методом, імпровізуючи із нашвидкуруч придуманими чи наперед заготовленими запитаннями, які стосуються теми спілкування та зможуть фрагментарно відтворити те, про що мовиться. Зручно під час запису фольклорного твору на звукофіксуючий прилад користуватися рукописними пісенниками виконавців. Зроблений з нього перепис інформації або її фотовідбиток уможливить точне розшифрування тексту при опрацюванні запису та переписуванні його на аркуші (обов'язково потрібно звірити відповідність текстів). Трапляються випадки, коли немає можливості поспілкуватися безпосередньо із власником рукописного пісенника, тоді переписують корисну інформацію із зазначенням у паспортизації твору джерела її надходження *(див. додаток В, Зразок паспортизації запису)*.

Спілкуючись із місцевою інтелігенцією, студенти-практиканти можуть познайомитися з носіями усних традицій, з якими свого часу вже співпрацювали вчителі разом із учнями, а в разі, коли респонденти відсутні, зробити перепис зібраної інформації (забороняється переписування з видрукуваних збірників тощо), зазначивши джерельну базу. Це уможливить поширення

локальної автентичної інформації на всеукраїнському просторі та забезпечить її упорядкування і введення до наукового обігу, адже на сьогодні значна кількість записів усної традиції перебуває в приватних, шкільних, клубних та іншого виду архівах. Як підказує досвід, із часом вони з певних причин зникають назавжди.

Ще на початку роботи, дізнавшись про найбільш відомих знавців усної традиції українців в окремому населеному пункті, процес пошуку нових стає безперервним. Працюючи з респондентами, потрібно розпитувати їх кого б вони моли ще порадити, до кого можна звернутися за допомогою в такій справі. Розширюючи, таким чином, ареал пошуків, можна дізнатися і про талановитих людей із іншої місцевості. Помилково буде думати, що, прослухавши декількох відомих виконавців, ви вже записали репертуар досліджуваного села, адже кожна людина має свою долю, біографію, пам'ять, життєвий досвід. Не потрібно розраховувати на успіх, коли не враховуватимете часові та фізичні можливості рекомендованого чи виявленого безпосередньо вами респондента. Оскільки фольклорна практика випадає на літні місяці, то потрібно знаходити такі моменти, коли люди мають короткочасовий відпочинок у роботі, а це зовсім навіть мало для опрацювання питальників. Нерідко доводиться працювати у вихідні дні, свята, коли робочі люди відпочивають, або ж домовлятися про зручний для них час зустрічі. Тоді вони охочі до розмов, спогадів. Ефективною є робота з респондентами на пасовиську. Образливим є для збирача усної народної творчості почути від респондента, що краще б ви, до прикладу, йшли буряки сапати. Таке ставлення можна зрозуміти, адже насьогодні здебільшого молоді люди неохоче беруться за важку сільськогосподарську роботу, а їсти і жити добре хочуть усі. Відповідь проста: "Не всі ж будуть сапати буряки. Комусь потрібно виконувати і таку роботу". А для вашої "реабілітації" попросити в них знаряддя праці і виконати фрагмент їхньої роботи (правда, якщо у вас до неї є хист і не забувати при цьому про техніку безпеки). Таким чином ви здобудете повагу людини-трудівника, відповідно і знайдеться час на розмову. Отже, доброзичливість, щирість та відвертість – це ваше переконання та ключ до сприйняття вас, як зацікавленого фахівця – збирача усних традицій українського народу.

Виконуючи завдання практики та фіксуючи український фольклор, можна почути російськомовні твори, які мають

українські корені. Свого часу вони вилучалися з матеріалів практики, проте, як з'ясувалося пізніше, деякі з них є варіантами або переспівами українських творів. Тут можливий і компаративний аспект подальшого дослідження.

Досвід роботи переконує, що використання при збиранні усної традиції українців вищезазначених способів, полегшує роботу. Проте можливі ситуації, коли необхідний індивідуальний підхід, врахування особистісних характеристик респондента та ініціативність збирача.

При підготовці до збирання усної традиції кореспонденту потрібно попередньо з'ясувати інформацію про майбутніх інформаторів, наприклад, (та знає багато від своєї мами, та працювала у бібліотеці, та дуже начитана тощо). З цього приводу О. П. Івановська у підручнику "Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів", дає характеристику типам транслятора-оповідача: Тип **А** – активні транслятори, які збільшують дистанцію між традиційним текстом і своєю власною інтерпретацією. Цей тип демонструє частотні втручання в текст, власні оцінки та відступи. … Такий транслятор максимально намагається виявити власне ставлення до тексту й активно заповнює смислові клаузули. Тип **В** – випадкові транслятори, які найбільше відповідають уявленням про оповідача. У них завжди переважає практична мотивація, доцільність передавання традиційного знання є домінуючою. … Такі оповідачі, як правило, будують текст у відповідь на запит або потребу стороннього, якщо їх попросили розповісти, щоб виконати якісь операції "як слід". Тип **С** – пасивні транслятори, які розповідають майже дослівно те, що переповідали їм інші. Вони найменше відступають від почутого ними варіанту й не додають оцінних компонентів. Причому їхній наратив – звичайна репродукція почутого, який не демонструє осмисленої позиції в його відтворенні. Тип **D** – активні транслятори з концепцією збереження традиції. До цього типу належать транслятори, які намагаються відтворити архаїчний текст, свідомо, самі є збирачами та впорядниками фольклорного матеріалу. Тип **Е** – пасивні транслятори, які збільшують відстань між власною інтерпретацією та почутим від попередників. Як правило, наратив таких трансляторів не має стрункої композиції, не відзначається прагненням відтворити текст, містить елементи соціолектів,

відтворюються в розмовному стилі мови [16]. Тому, “треба вміти вибрати, що записати, з яких речей, а що й відкинути. Не кожен бо із сих красномовних простих людей … слово до слова, як чисте золото до золота сипле. Треба зробити гарний вибір, тоді і буде пшениця без полови і куколю” (цит. за вищевказаною працею О. П. Івановської. С. 293–294).

Існують методичні вимоги та настанови до збирання фольклорних творів кожного жанру окремо. Про них пишуть: О.М. Семеног у навчальному посібнику “Український фольклор” (Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 255 с.) та Л.Ф. Дунаєвська, Н.В. Салтовська, Л.Т. Шурко в “Програмі та методичних рекомендаціях до фольклорної практики студентів Інституту філології” (Київ : ПЦ Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2006. 37 с.).

Завершувати робоче спілкування з респондентами, як і на початку зустрічі, потрібно словами подяки за час, який вони приділили вам. Ще раз наголосити на важливості виконаної роботи та її наслідків (від вас мають бути переконання в тому, що в майбутньому, коли науковці будуть працювати з інформацією, записаною з уст респондента, про них згадають із вдячністю, а їхні прізвища будуть запорукою автентичності зібраного матеріалу). Треба побажати усіх гараздів особисто співбесідникам, їхнім сім’ям і родинам.

2.9. ФІКСАЦІЯ ЗРАЗКІВ УСНОЇ СЛОВЕСНОСТІ

До польових документів належать: щоденник досліджень (загальний зошит), зошити польових матеріалів, питальники, анкети, малюнки, аудіо-, віде-, фотоматеріали і т. ін. Щоденники використовуються для регулярних ділових записів. До них щодня (одразу після події, що сталася, або ввечері після робочого дня) заносять усю інформацію про зустрічі, всі вихідні дані про населені пункти, відомості про інформаторів і т. ін.

У робочий зошит-щоденник записують усю необхідну інформацію щодо організації роботи та безпосереднього виконання завдань практики. Він є першим робочим документом, який

[16] Івановська О. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів. Підручник. Київ : ВПК «Експрес–Поліграф», 2012. С. 292–293.

засвідчує вашу роботу та здається разом із звітними матеріалами практики, відповідно, вимагає охайності. Титульна сторінка зошита підписується із зазначенням виду практики та прізвища, ім'я, по батькові його власника, а також номер телефону (трапляються прикрі випадки, коли через неуважність власника його випадково забувають там, де робили запис, чи з інших причин). За вихідними даними на титулі можна легко розшукати власника. З цієї ж причини, інформацію, записану за один робочий день, рекомендуємо переписувати з робочого зошита-щоденника на чистові аркуші паперу формату А 4 (кожен твір потрібно писати окремо). Сторінки зошита нумеруються, що полегшить пошук потрібної інформації тощо, а ще застереже від використання аркушів не за призначенням. Для зручності збільшують поля (червоним чорнилом відділяють третю частину листа). Часто інформатор пригадує деякі деталі з уже записаного вами матеріалу, а поля, яке є стандартним, недостатньо. Також на полях роблять примітки, дають пояснення, необхідні коментарі про тон голосу, манеру оповіді, жести виконавця, експресивні елементи (вигуки, міміка) тощо. Практичним для такої роботи є загальний зошит у клітинку, в якому запис здійснюють з інтервалом через один рядок. Наприкінці зошита залишають 4–5 аркушів, де фіксують: каталог записаних на носій пісень, паспортизаційних даних придбаного експонату, коментарі до фотографій (хто (що) зображено на фото) тощо. Кожен робочий день потрібно розпочинати із запису в зошиті дати, години, половини дня, назви населеного пункту та його топонімічної місцини (місця роботи). Складається план переміщення та графік опрацювання респондентів за напрямами розміщення частин населеного пункту та черговістю їх проживання. В окремому зошиті рекомендуємо, за бажанням, вести щоденник, де ви будете фіксувати звіт за робочий день, особисті враження від побаченого та почутого. З часом такі нотатки можуть послугувати іншим дослідникам як орієнтир у їхній збирацькій фольклористичній роботі.

Важливим у таких пошуках є вміння фіксувати інформацію у відеоформаті, що уможливить: створення загального портрету інформанта в поєднанні риторики та невербальної мови, його компетентності; запис проведення обрядових дійств; відтворення процесу роботи майстрів ремесл тощо. Своєрідним фактичним доказом роботи пошуковця-фольклориста є фотоматеріал, який

спрямовує увагу і забезпечує цінність представленого матеріалу. Сучасні технічні засоби уможливлюють якісну фіксацію та збереження зібраної інформації. Завдання збирача – вміти досконало їх застосовувати. Функції сервера накопичення та збереження інформації під час практики виконує ноутбук (нетбук). Щоразу наприкінці робочого дня весь зібраний на сучасні цифрові носії матеріал архівується. Дослідник створює нову папку (папку окремого робочого дня) куди вміщує свіжозібрану інформацію, яка розподіляється по створених внутрішніх робочих папках, кожна з яких називається за прізвищем респондента. Надалі перепис на чистовий папір здійснюють із записуючого пристрою. У разі, коли немає можливості мати при собі необхідне технічне забезпечення, по допомогу потрібно звернутися до працівників сільської Ради, школи, бібліотеки тощо, де обов'язково має бути сучасне комп'ютерне забезпечення.

2.10. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ЗАПИСУ ФОЛЬКЛОРУ І ТЕХНІКИ ЗАПИСУ

Достовірність та автентичність виконаної роботи забезпечить сучасна звукофіксуюча апаратура. Записувати потрібно всю почуту інформацію народознавчого характеру. Те, що на сьогодні вас мало цікавить, згодом стане потрібним як для ваших подальших узагальнень, так і послужиться іншим дослідникам.

Засоби фіксації дозволяють чітко записати, зберегти та відтворити почуте. Проте якість інформації залежатиме не тільки від функціональних можливостей пристрою, а й від уміння збирача організувати та здійснити запис. Цьому може слугувати будь-яке приміщення, куди не доносяться небажані звуки, наприклад, гавкіт собаки, шум транспорту тощо. Присутність зайвих звуків, шумів, які накладаються на основну інформацію, спотворюватимуть її, ускладнюватимуть розшифрування та переписування на папір. В іншій ситуації є допустимим для фольклориста "синхрон" і тим самим "природні" звуки (шуми)", які дають відчуття безпосередності та автентичності"[17].

Працюючи з учасниками хору (а їм зручно збиратися у тому місці, де вони проводять репетиції, виступи (Будинок культури,

[17] Халер М. Інтерв'ю : навч. посіб. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2008. С. 45.

бібліотека, школа тощо), запис потрібно здійснювати на декілька фіксуючих звук пристроїв, розміщених у різних місцях. У такій напівпрофесійній польовій обстановці важко з першого разу зорієнтуватися і в акустиці приміщення, і в звучанні кожного голосу співака. З метою досягнення якісного запису, з яким легко буде працювати надалі, для співу потрібно запросити найбільш «голосистих» учасників, що забезпечить повне та якісне розшифрування при переписуванні його на папір та опрацюванні музикознавцями. Трапляються моменти, коли респондент не до кінця усвідомлює важливість небажаного його втручання в процес записування (це не стосується коментарів до виконуваного твору та виниклих проблем із здоров'ям – кашель, задишка тощо). Наприклад, під час співу вони можуть похвалитися вам котом, який забіг у кімнату, чи зупинитися і піти вигнати курей, які зайшли до хати тощо. Така ситуація перериває творчий процес і потребує повторного відновлення. Перед початком роботи потрібно попросити, щоб виконавець не відволікався і не зупинявся, а ще йому вартує розспіватися, повторити слова чи записати їх на папері, а потім виконувати. Цей процес хоча й займає час, проте є важливим.

Вагомий пласт усної традиції українців зберігає пам'ять носіїв, вік яких сягає в межах 90-100 років. З ними приємно працювати, проте у більшості випадків через вікові артикуляційні зміни не завжди чітко прослуховується звучання твору та окремих слів тощо. Тому при фіксуванні від них інформації потрібно використовувати сучасну цифрову записувальну апаратуру, яка забезпечить якість відтворення.

Беззаперечною при записуванні народознавчої інформації «від руки» є вироблена техніка скорописання. Набути такого досвіду можна попередньо практикуючись ще під час підготовки до практики, коли колега начитує текст, а ви нотуєте, або ж фіксування почутого при прослуховуванні інформації на аудіо-, цифрових носіях.

Роботу зручно здійснювати в парі, коли ви, наприклад, запитуєте і записуєте у зошит відповіді на питальник, а ваш колега, використовуючи навушники, прослуховує попередньо зроблений запис, а в разі виявлення незрозумілих слів, робить нотатки в зошиті та в режимі діалогу уточнює потрібне. Така методика зручна і при опрацюванні питальників, коли з інформатором (декількома)

працюють переважно два дослідники одночасно: один із них опитує його, інший – записує, а потім навпаки.

Фольклористична робота вимагає вміння фіксувати інформацію в «польових» умовах з першого разу та забороною її редагування, зберігаючи при цьому автентичність першоджерела.

Існує постійна проблема наукової точності запису, вирішення якої пришвидшить введення нововіднайденої інформації в дослідницький обіг.

Почувши вкотре виконання одного ж того твору, потрібно його записати повністю, а вже потім звірити з попередніми зразками, які можуть бути його варіантами. Ні в якому разі не треба подавати знак виконавцю, що такий запис вже є. Ваші дії психологічно відвертають його бажання спілкуватися, коли помітить вашу незацікавленість, що він даремно витрачає свій дорогоцінний час. Зроблені скорочення тексту при його фіксуванні не завжди будуть зрозумілими при подальшому його опрацюванні дослідниками, тому потрібно скласти список розшифрувань скорочень, а ще краще переписати текст без скорочень. Повтори слів, строф, які часто трапляються в тексті у робочому записі підкреслюються, а вже при переписуванні на чистовик подаються у повнозвучному варіанті, без жодних скорочень.

Фонетичний принцип – слова записувати так, як їх вимовляють носії фольклору, зберігаючи при цьому діалектологічні особливості висловлювання, що сприятиме ще й етнолінгвістичним дослідженням. У 1856 р. Л. Жемчужников писав: “Я записував звичайно слово в слово, буква в букву, не дозволяючи собі ніяких поправок і тому читач нерідко зустріне в піснях помилки проти вимови і мови, але самі помилки дуже важливі в етнографічному значенні”[18]. Обов’язково при переписуванні тексту на чистовий папір треба нижче запису, перед паспортизацією, подавати коментарі до незрозумілих слів (лексичне значення); історію побутування твору, у яких умовах побуту записано твір, рівень його популярності, від кого носій фольклору перейняв твір, коли це сталося, чи це місцевий матеріал, чи мігрований з місцевості, де носій жив раніше. Нагадаємо і про необхідність паспортизації, адже тільки за її наявності фольклорний твір набуває наукової цінності *(див. додаток В)*.

[18] Жемчужников Л. Полтавщина (Из записной книжки 1856 года). *Основа.* СПб, 1861. Октябрь. С. 88.

Для виділення у поетичних творах строф треба для себе з'ясувати циклічність мелодії, в інших випадках – римування.

При розшифруванні з плівки чи цифрового носія малозрозумілих слів потрібно робити у тексті позначки, наприклад знак питання, а вже після ради із фахівцями повторно звернути увагу на проблемні місця. При манері виконання, коли чітко прослуховуються недоспівані слова, переписувач на папері пропуски позначає трикрапковим знаком. У разі необхідності поставити наголос у словах, звучання яких відрізняється від літературних норм. Трапляються випадки, коли виконавець не може пригадати фрагмент тексту. Тоді записувачу потрібно при переписуванні зазначити пропуск знаком […], а наприкінці твору, перед паспортизацією зробити коментар із вказівкою на причину. Зупиняти, переривати запис забороняється. Виниклі запитання до тексту ставимо після завершення виконання. Об'єкти і явища духовного життя (традиції, обряди, звичаї, ритуали, вірування, фольклор) також фіксуються не лише записами розповідей, а й за допомогою сучасних технічних засобів. Велику підмогу дають фото та відеоапаратура. Це сприятиме документальному збереженню того, що письмово не можна передати, і має безцінне наукове значення.

Будь-які дописування, видалення незрозумілих рядків, заміна жаргонізмів, просторічних слів тощо на слова літературної мови прирівнюється науковою думкою до підробки та введення в оману ряду дослідників, які будуть посилатися на ваш запис. Такі дії – це свого роду диверсія проти всього українського, неповага до тієї людини, яка довірила вам безцінну інформацію. За кожне записане слово тексту уснопоетичного твору збирач відповідає своїм іменем і совістю.

У польових умовах головне, про що має подбати збирач усної традиції, – це виготовлення копій зібраної інформації. Працювати потрібно з копіями, що збереже запис від небажаних пошкоджень, а оригінал після належного оформлення стає архівним документом установи, він засвідчуватиме виконання вами роботи та послужиться джерелом майбутніх наукових розвідок.

2.11. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ, УПОРЯДКУВАННЯ ТА АРХІВУВАННЯ ЗІБРАНИХ МАТЕРІАЛІВ

Після перевірки та оцінювання керівником практики поданих здобувачами вищої освіти матеріалів підготовлена група приступає до їх осмислення, систематизації, класифікації за жанрами, упорядкування у збірники-зшитки та архівування. У такій роботі викладачу-предметникові допомагають відповідальні помічники з числа здібних здобувачів, які добре засвоїли методичні вимоги щодо здійснення такого виду роботи (правильність записування та оформлення, паспортизація, знання фольклорних жанрів).

Спочатку вся подана інформація систематизується за жанрами (нагадаємо, що виконуючи "Планові завдання" практики, здобувачі вищої освіти подають зібраний матеріал із зазначенням приналежності жанру).

Наступна дія – це робота з кожним окремим жанром (повторна перевірка правильності визначення жанру твору, відбір подібних записів та виокремлення найкращого зразка, пошук варіантних форм і можливого їх інваріанта). На цьому етапі керівник розподіляє відповідальних за кожен окремий жанр. Для кращої зосередженості бажано, щоб одна або декілька осіб працювали, наприклад, із відібраними записами календарного циклу, інша підгрупа – родинно-обрядового характеру і таке ін. Проте і надалі відбуваються з'ясувальні моменти стосовно відповідності визначення жанру, тому що сьогодні часто-густо збирачі спостерігають трансформацію жанру в жанр через несвідоме його трактування респондентом або через історичну зумовленість. Наприклад, деякі записувачі неправильно відносять пісні на історичну тематику до весільних через те, що їх, як переконують респонденти, виконують на весіллі, або ж можна зустріти записи, де пісня визначена, як "жнивна", а в іншому випадку вона – текстовий супровід весільної гри.

Зауважимо, що респонденти не вивчали жанрову систему усної народної творчості, тому записувачу потрібно бути досить уважним і під час бесіди ще раз з'ясувати, коли та в який момент традиційно виконувався даний твір. Після останньої перевірки керівником практики виконаної роботи, записи за жанрами (із дотриманням переліку їх у "Планових завданнях") упорядковуються у майбутні

зшитки (обсяг 300-500 аркушів). Із використаних паперових папок чи цупкого картону вирізається обкладинка, а початок кожного нового жанру розділяється шмуцтитулом із зазначенням жанру (їх можна ілюструвати). Після цього, вирівнявши листки, все це вкладається у спеціальний пристрій для зшивання із стяжними болтами (його можна виготовити самому, керуючись поданим нами кресленням – *(див. додаток Д)*. Міцно затиснутий блок зшитку просвердлюється електродреллю у трьох місцях (ліворуч) і шнурується шпагатом. Шнурування рекомендуємо промастити клеєм ПВА для того, щоб під час роботи зі зшитком зберігалася його міцність (не проклеєний вузлик із часом послаблюється). Звільнивши затискувачі, отримуємо скріплений блок-зшиток (при можливості, виготовлення зшитків (сам процес зшивання) можна замовити у видавництві). Сторінки нумеруємо в правому верхньому чи нижньому кутах для зручності у користуванні. На титульній частині (вгорі) зазначається приналежність фондового запису структурі установи (Рукописний фонд навчально-наукового інституту української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка), підструктурі, яка виготовила зшиток, та місце його зберігання (Навчально-наукова лабораторія етнології), порядковий номер зшитку та рік запису. Обов'язковим є зміст із вказівкою на посторінкування. Рік запису та порядковий номер дублюється і на корінцевій частині зшитку для зручності бібліопошуку. На прикінцевій сторінці зшитку ще раз переписується зміст наповнення та вказується прізвище, ім'я, по батькові відповідального укладача і того, хто виготовив зшиток. Результатом роботи є впорядковані різножанрові зшитки зібраного матеріалу. Вихідні дані заносяться до рукописної реєстрової бібліотечної книги лабораторії та відповідно ведеться електронний каталог. Надалі виготовлені зшитки народознавчої інформації систематизуються та архівуються. З метою швидшого та зручнішого пошуку потрібної інформації працівники навчально-наукової лабораторії етнології створили електронну версію путівника рукописних збережень (Навчально-наукова лабораторія етнології : Путівник. – Т. 1. Рукописний фонд / уклад. : В.В. Щегельський, В.В. Гудима; [редкол. : С.А. Копилов (голова), Ю.О. Маркітантов (відп. ред.), О.П. Івановська, В.С. Лозовий, В.С.

Прокопчук та ін. Кам'янець-Подільський : студія Вадима Волошука, 2013. 300 с.).

Такий підхід забезпечує практичне наукове використання фондової рукописної інформаційної бази лабораторії етнології під час підготовки здобувачів вищої освіти до практичних занять, написання курсових, дипломних робіт, дисертаційних проєктів, допомога учням шкіл у написанні робіт МАН із належним посиланням на фонди лабораторії.

Після довготривалого накопичення фондів рукописних матеріалів наступає новий етап систематизації, упорядкування зібраного матеріалу з метою його оприлюднення для широкого загалу поціновувачів рідної культури, популяризації та узагальнення наукових висновків. Таку ділянку роботи нами апробовано упорядкуванням жанрово-тематичних друкованих збірників серійних випусків матеріалів навчально-наукової лабораторії етнології. Цю роботу здійснюють науковці-упорядники, які в подальшому своїм іменем підтверджують достовірність виконаної роботи.

Обравши жанрову тему та визначивши назву майбутнього збірника, виконавці, користуючись методом типологічного аналізу, приступають до класифікації і розподілу матеріалу за змістовим наповненням у певні групи та підгрупи, які надалі визначатимуть осяг роботи. Важливо у цей момент не втратити зв'язок між варіантами твору, які є головною ознакою народної творчості. Як і під час визначення жанру записаного матеріалу, так і у момент його класифікації у збірнику потрібно застосувати реконструктивний метод, який уможливить помітити трансформаційні процеси в українському фольклорі, які відбиті в записах сучасних збирачів. Відповідно у збірнику зберігаються усі паспортизаційні дані твору, а також подаються посилання на місце його зберігання, тобто на зшитки, які були виготовлені на першому етапі роботи. Наприклад, ***Прийшла кума до кумоньки в суботу, в суботу*** (назва твору), текст, паспортизація (*Зап. 09. 07. 1998 р. Багарук Оксана Петрівна від Банук Євгени Митрофанівни, 1921 р. н., освіта 3 кл., колгоспниця, у с. Зеленче Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл. // Р. Ф. Зш. № 87. С. 393).*

Матеріали питальників №№ І, ІІ розкладаються окремо у папки-скриньки, що відповідають порядковому номерові в питальнику. Для зручного використання записів такого характеру

доцільно здійснювати їх на окремих картках за формою бібліографічних карток (розмір 8*12 см). Такий підхід дає можливість сформувати картотеку з кожного окремого пункту питальника, а також вигідний для систематизації здійснених записів у межах певного питання.

Наступний крок – це перевірка відповідності матеріалу поставленому питанню, паспортизації та виявлення повторів. Упорядкований таким чином матеріал легко класифікувати (ключове слово, дія тощо) у наступних наукових дослідженнях. Архівується зібраний матеріал у каталожних скриньках. Зручними для такої роботи є бібліотечні каталожні шафи, або ж подібні, виготовлені на їх зразок. Відповіді на кожне запитання розміщуються в окремій скриньці, на передній стінці якої зазначається відповідник номерові запитання та його словесне відтворення. Кожного разу при доповненні новозібраними матеріалами вони відокремлюються у скриньці роздільною вставкою (вирізається із цупкого картону), вгорі якої фіксується рік запису. Завершенням роботи є створення електронного відповідника зібраного матеріалу, що полегшить його пошук та опрацювання. Відповіді на ІІІ питальник класифікують та упорядковують у майбутні зшитки. Наявні ілюстративні коментарі до ігор підшиваються разом із текстовим супроводом. Їх оформлення та архівування подібне до роботи з іншими жанрами усної традиції українців.

Безцінну вартість та інформативну об’єктивність для подальших досліджень усної народної творчості має музично-голосова база фонозаписів, фіксованих на аудіо-, відео- та цифрових носіях. Після належного виконання завдань практики *(див. додаток В)* її матеріали підлягають упорядкуванню та архівуванню, що забезпечить подальше їх наукове вивчення. Аудіо-, відеокасети, диски та інші носії народознавчої інформації у порядку надходження фіксують у реєстрових книгах, як рукописній, так і електронній, а також створюють каталог наявних на них записів (обов’язково потрібно перевірити відповідність запису на папері та носієві). Для їх збереження можна використовувати скриньки (дерево, пластмаса), які захищали б інформацію від впливу електромагнітних хвиль та інших шкідливих чинників, що можуть призвести до безповоротного її знищення. Інформацію, яка знаходиться на плівкових носіях

рекомендуємо раз у рік перемотувати. Такі дії продовжать якість і термін збереження запису. Обов'язково потрібно робити дублі (перепис) на сучасні цифрові інформативні зберігачі. Фотоматеріал, який засвідчує проходження практики та доповнює її візуалізованою інформацією, вимагає характеристики зображеного із зазначенням місця, часу фотографування та прізвища, імені, по батькові виконавця *(див. додаток В, Робота з питальниками)*. Фотографії систематизуються за часовим виконанням, тематикою та архівуються у фотоальбомах, що, відповідно, потребує подальшої каталогізації матеріалу.

Уся джерельна база польових фольклористичних досліджень має бути опрацьована на такому науковому й технічному рівнях, щоб вона була доступна наступним поколінням дослідників, а її фізичний стан не погіршувався впродовж тривалого періоду зберігання.

Дбаючи про наше українське, популяризуючи його, не потрібно бути скупим на інформаційну базу для інших колег-дослідників, коли ти нею володієш.

2.12. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ, ЕСТЕТИЧНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО ЗБИРАЧА УСНОЇ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНЦІВ

Навчальна фольклорна практика розрахована не на рядового аматора, а вже теоретично підготовленого збирача. Вона передбачає його практичне зростання і становлення як фахівця – професіонала-фольклориста. Перше правило, яке мусить пам'ятати кожен, хто йде працювати з людьми, – це вияв усіх найкращих особистісних якостей, як людини і як фахівця-збирача усної традиції. Від цього залежатиме результативність праці. Інколи при спілкуванні з випадковим інформантом можна почути негативну відповідь, яка вас образить, залишайтеся комунікабельними та інтелігентними. У відповідь користуйтеся "чарівними" словами, які є в українському розмовному етикеті і якими ви повинні вміти оперувати.

Такий вид роботи вимагає відповідної психофізичної та професійної підготовки, яка виявляється під час виконання завдань практики, а саме:

- патріотизм, здоровий спосіб життя, працьовитість;

- почуття гордості за власний народ, повага до інших народів;
- розуміння сутності та соціальної значущості пошуків;
- здатність приймати рішення і за них відповідати;
- комунікабельність та етичність, як гаранти досягнення мети;
- уміння творчо мислити;
- виявлення витримки;
- уміння слухати;
- бути інтелектуально сформованими та ініціативними;
- уміння поводитися інтелігентно, незалежно від ситуації, яка склалася;
- заборона порушення межі дозволеного втручання в особисте життя респондента;
- повага до людини, доброзичливість, добродійність і справедливість;
- у збирача мусить бути добра воля, тверезa голова, невичерпне терпіння, охота до копіткої роботи і бажання виконати її добросовісно, акуратно і точно[19];
- бути максимально допитливим;
- уміння ділити з людьми і радість, і горе;
- бути терплячим;
- не фальшивий прийом, гра у щирість, а правдива непідробна відвертість[20];
- зважати на часову та фізичну спроможність респондента максимально подати вам інформацію;
- не вмішуватися в локальні етичні, естетичні та світоглядні погляди поселян;
- дослідник має відчувати моральний стан респондента;
- кожен збирач фольклору, … мусить любити співи[21];
- коли збирач фольклору хоче добитися повної довіри від оцих простих і скромних, суворих і мовчазних трудівників, то він мусить насамперед вірити їм[22];

[19] Танцюра Г. Записки збирача фольклору. Київ, 1958. С. 33.

[20] Там само, С. 46-47.

[21] Там само, С. 9.

[22] Там само, С. 47.

- неточність запису, пропуски… – тяжкий гріх[23];
- добра пам'ять розвивається і шліфується в процесі роботи. Збирач мусить постійно її тренувати[24];
- треба мати незламне бажання і любов до цієї благородної справи[25];
- кожен старий чоловік – це ж такий чоловік, як мій батько, кожна стара жінка – як моя мати, кожна молода жінка, дівчина нагадують мені моїх сестер. При такому ставленні до людей нема потреби грати, і люди це бачать, відчувають, скоро розкриваються і надалі не замикаються[26];
- кожен фольклорист має змогу виявити свої здібності, проявити свою ініціативу, гнучкість, уміння в збиранні усної народної творчості[27];
- не чекати, щоб до тебе прийшли, самі тобі все принесли, а треба йти межи люди, зокрема – до старих, і по маковому зерняті визбирувати в них перлини народних духовних цінностей[28];
- уникати упередженого ставлення до респондента за соціальними, расовими, сексуальними і культурними ознаками[29];
- вміння швидко перелаштовуватися на діалект, чи навіть суржик респондентів[30];
- в інформаторі (респонденті, етнофорі) бачити не абстрактного носія традицій, а індивідуальність, доля і життєвий досвід якого для дослідника становить першочерговий інтерес. Спілкування на такій хвилі допомагає нашим співбесідникам відчути значимість власного життя.
- інформацію потрібно записувати від усіх носіїв фольклору, осіб різного віку, освіти, соціального становища.

---

[23] Там само, С. 16.

[24] Там само, С. 33.

[25] Там само, С. 46.

[26] Танцюра Г. Записки збирача фольклору. Київ, 1958. С. 47–48.

[27] Там само, С. 46.

[28] Там само, С. 51.

[29] Боряк О. Емпіричні дослідження як "ризик шкоди": теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 5–6. С. 77.

[30] Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 5–6. С. 84.

Науково-технічний прогрес і необхідність отримання мобільної інформації значно підвищили якість роботи збирача фольклору, якому на допомогу прийшли сучасні технічні засоби фіксації, що постійно удосконалюються. Приступаючи до виконання завдань практики, студент має бути "озброєним" необхідною сучасною апаратурою (магнітофон, диктофон, відео-, фотоапаратура тощо), а також мати розвинені вміння володіти ними, тому навчальний процес вимагає посилення уваги до інформаційної компетентності. Під час проведення підготовчих до практики семінарських занять увагу слід зосередити на можливих небажаних ситуаціях та шляхах виходу з них, наприклад, нескладна поломка записувального пристрою, вихід із ладу акумуляторних батарей тощо. Прикро, коли таке стається через неуважність чи недогляд збирача. Рекомендуємо мати при собі не тільки запасні елементи живлення та відповідники збереження інформації, а й комплект необхідного інструментарію для часткового ремонту апаратури.

У різних робочих і побутових ситуаціях принагідними стануть джерела вогню (сірники, запальничка), світла (ліхтарик, запальничка із вмонтованим ліхтариком, свічка) та багатокомпонентний розкладний ніж тощо.

Окрім теоретичної та технічної підготовки, практикант має подбати і про власний імідж. Одяг має бути скромним, чистим, зручним і забезпечувати комфорт у роботі, а також не привертати зайвої уваги. Взуття використовувати тільки те, яке вже було в ужитку та є вам зручним у переході на далекі відстані. Рекомендуємо його мати як на суху, суху спекотну, так і дощову погоду. У вітряну та сонячну пору голову потрібно покрити убором (кашкет чи хустина). Від вітру та дощу добре захистить вас дощовик (краще, коли він із цупкого матеріалу – військова плащ-накидка; плащ із комплекту загальновійськового захисного костюма тощо). Не забувайте також і про парасолю (в ураганну дощову погоду вона непрактична).

При зміні постійного місця проживання, кліматичних і харчових умов в організмі відбуваються адаптаційні зміни, які можуть супроводжуватися погіршенням самопочуття та здоров'я. Потрібно пам'ятати і про ваші хронічні хвороби, які в цей період можуть загостритися. Щоб уникнути таких неприємностей, треба мати при собі індивідуальний пакет ліків із дозволеним терміном

придатності та знання їх застосування. У разі потреби фіксувати в робочому зошиті дозу та час їх прийому. Обов'язково повідомити про те, що сталося, отримати консультацію від місцевого лікаря або лікаря-терапевта (телефоном), який проводив інструктаж із долікарської допомоги в установі, яка відрядила вас на роботу.

До всього необхідного, що забезпечить ефективне виконання робочих завдань практики, потрібно ставитися бережливо. Зручною в такій роботі є військова сумка-планшет (правда, такими сумками користуються лісівники, контролери-електрики та газівники, а це спершу ускладнює порозуміння між збирачем і респондентом). Практичною є сумка, яку носять на плечі, так щоб руки були вільними. Вона має мати декілька відсіків для того, щоб не псувалися робочі речі, які будуть у ній знаходитися. Комплектність сумки має зберігатися у файлах або захисних поліетиленових пакетах, що забезпечить їм охайний вигляд і збереже від потрапляння пилюки та вологи, коли вам доведеться працювати в негоду. Захищеними мають бути і документи, які засвідчують вашу особу та репрезентують вас як збирача усних традицій.

Вирушаючи до роботи, потрібно мати при собі необхідний запас води (воду набирати з перевіреного вами джерела, адже не кожну воду ваш організм сприйматиме із користю та без прикрих наслідків) та легкі енергетичні продукти харчування (печиво, родзинки, насіння, курагу, горіхи тощо). Уживати немиті продукти або ті, що ростуть при дорозі, забороняється. Дотримання правил особистої гігієни є обов'язковим. Нехтування однією з вимог при підготовці та проведенні польової етнологічної роботи може зашкодити успішному виконанню завдань практики.

Із першого дня потрібно скласти робочий графік і намагатися його дотримуватися. У цій ситуації потрібно враховувати специфіку побутової поведінки (час підйому, вид господарської зайнятості тощо) місцевих жителів і підлаштуватися під її часові межі.

2.13. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики : зб. наук. пр. / ред. і упоряд. Б. Луканюк. Київ, 1989. 101 с.
2. Базиль Л. Роль етнографічної практики в літературознавчій підготовці майбутнього вчителя-словесника. *Українська література в загальноосвітній школі.* 2008. № 12. С. 34–37.
3. Барчан В. В., Тиховська О. М. Методичні вказівки з фольклорної практики. Ужгород, 2011. 26 с.
4. Беценко Т. Лінгвофольклористика як новий напрям філологічної науки. *Міфологія і фольклор*. № 3–4. 2015. С. 108–117.
5. Боряк О. Емпіричні дослідження як "ризик шкоди": теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 5–6. С. 76–82.
6. Боряк О. Матеріали з історії народознавства в Україні: каталог етнографічних програм (друга половина XVIII–XX ст.). Київ : Українознавство, 1994. 124 с.
7. Бріцина О. Сучасні аспекти методики збирання народної прози. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 3. С. 24–34.
8. Бріцина О. Текстологічні аспекти методики фіксації народної прози. *Українська усна традиційна проза: питання текстології та виконавства*. Київ, 2006. С. 146–180.
9. Вовчак А. На шляху до створення архіву українського фольклору. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2009. Вип. 47. С. 149–154.
10. Вовчак А., Довгалюк І. Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення фольклористичного польового дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу : методичні рекомендації для студентів філологічного факультету (напрям підго-товки 6.020303 – філологія: українська мова та література). Видання друге, доповнене. Львів, 2015. 52 с.
11. Вовчак А., Сулим Р. Документування українського фольклору у науково-дослідній та навчально-педагогічній діяльності кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси ЛНУ імені Івана Франка. *Міфологія і фольклор № 1–2, 2016.* С. 117–127.

12. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посіб. Львів, 2008. 288 с.; іл.

13. Гнатюк В. До збирачів етнографічних матеріалів. *Вибрані статті про народну творчість*. Київ, 1966. С. 228–231.

14. Гнатюк В. Українська народна словесність (В справі записів українського етнографічного матеріалу). *Вибрані статті про народну творчість.* Київ, 1966. С. 37–77.

15. Гордійчук М. Методика записування народної музики. *Фольклор і фольклористика : зб. статей*. Київ, 1979. С. 235–249.

16. Давидюк В., Гром О., Гунчик І., Завітій Б. Автентика фольклору: традиція і сучасність: питальник для польових експедицій. Луцьк, 1996. 30 с.

17. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ, 2001. С. 26, 28, 40, 42, 43, 48–49, 68, 69–74, 81–82, 94, 96, 103, 105–106, 253.

18. Іванов В., Сердюк В. Журналістська етика : підруч., передм. В. Мостового. Київ : Вища шк., 2006. 231 с.: іл.

19. Івановська О. Український фольклор: семантика і прагматика традиційних смислів. Підручник. Київ : Експрес-Поліграф, 2012. 336 с.

20. Коваль В. Із досвіду проведення фольклорних експедицій. *Музичний фольклор в системі навчання та виховання молоді.* Тернопіль, 2000. С. 85–89.

21. Колесса Ф. Кілька слів про збирання і гармонізування українських народних пісень. *Музикознавчі праці*. Київ, 1970. С. 444–455.

22. Колотило Т. Запрошуємо до пошуків народних знань Поділля : етнологічний питальник. *Подільське Братство : інформ. вісник*. 1993. №3. С. 39–41.

23. Костик В. В., Юрійчук М. І. Фольклорна практика: метод. посіб. Чернівці : ЧДУ, 1997. 32 с.

24. Кузеля З. Про потребу і техніку збирання етнографічних матеріалів. *Діло.* 1909. Ч. 155.

25. Луканюк Б. Пам’ятка студента-практиканта і збирача-початківця : метод. рекомендації для студ. спец. 7.020205 “Музичне мистецтво” спеціалізації “Викладач, артист, керівник фольклорного ансамблю”. Рівне : РДГУ, 2001. 24 с.

26. Маєрчик М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння. *Народна творчість та етнографія.* 2002. № 5–6. С. 82–85.

27. Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Вип. І : Народні намогильні написи-посвяти з Поділля / упоряд. : Т.І. Колотило, Н.Д. Коваленко, В.В. Щегельський. Кам'янець-Подільський : Медобори, 2001. 256 с.

28. Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 2 : Народні пісенні жарти з Поділля / упоряд. : Т.І. Колотило, Н.Д. Коваленко, В.В. Щегельський. Кам'янець-Подільський : Буйницький, 2011. 300 с.

29. Матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип.3 : Народні дитячі ігри та забави пастухів Поділля та околиць / упоряд. В.В. Щегельський. Кам'янець-Подільський : Медобори–2006, 2011. 360 с.

30. Мишанич М. Архівне опрацювання народновокальних творів: метод. рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. Львів, 1995. 20 с.

31. Мишанич М. Гаївки : сюжетно-тематичний польовий питальник. Львів, 1996. 16 с.

32. Музично-етнографічна практика: метод. рекомендації для теоретико-композиторського факультету. / уклад. Б. Луканюк. Київ : МКНЗМК, 1995. 31 с.

33. Навчально-наукова лабораторія етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету : путівник / уклад. Т.І. Колотило. Коломия, 2000. 12 с.

34. Народному секретареві-збирачеві фольклору : метод. вказ. / уклад. П.Т. Маркушевський. Одеса, 1969.

35. Поле: збірник наукових праць з історії, теорії та методології польових досліджень : у 5 т. / [наук. ред., упор. Марина Гримич, співупор. Олена Соболєва]. Київ : Дуліби, 2017. Т. 2 : Етнографія науки. Субкультури. Повсякдення. 2017. 336 с.

36. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України / упоряд. : Л. Орел, К. Міщенко. Київ : ІСДО, Музей народної архітектури та побуту України, 1995. 231 с.

37. Програма та методичні рекомендації до фольклорної практики студентів Інституту філології / уклад. : Л.Ф. Дунаєвська, Н.В. Салтовська, Л.Т. Шурко Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 37 с.

38. Робоча навчальна програма з фольклорної практики / уклад. Т.І. Колотило. Кам'янець-Подільський : Кам.-Поділ. нац. ун-т, 2006.

39. Роговська Є. В. Фольклористична експедиційна практика : організаційні засади проведення практики, документування й архівування матеріалів : метод. рекомендації. ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. 62 с.

40. Руснак І. Український фольклор : навч. посіб. Київ : Академія, 2010. 304 с. (Серія "Альма-матер").

41. Семеног О. Фольклорна практика – невід'ємна складова професійної підготовки вчителя-словесника. Зміст і організація фольклорної практики. *Український фольклор : навч. посіб.* Глухів, 2004. С. 203–211; 238–243.

42. Сердега Р. Л. Конспект лекцій зі спецкурсу Українська лінгвофольклористика» : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 228 с.

43. Сливинський Ю. Техніка нотації народних пісень: метод. рекомендації. Львів, 1982. 47 с.

44. Сокіл Г. Текстологічні засади записування і публікації фольклору (кінець XIX – перша половина XX століття). *Література. Фольклор. Проблеми поетики.* Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2013. Вип. 38. 466 с.

45. Супруненко В. Народознавчий запитальник. Мелітополь, 1994. 32 с.

46. Танцюра Г. Записки збирача фольклору. Київ, 1958. 101 с.

47. Тиводар М. Методика збору польових етнографічних матеріалів *Етнологія : навч. посіб*. Львів : Світ, 2004. С. 30–32.

48. Українська фольклористика. Словник-довідник / уклад. і заг. ред. М. Чорнописький. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. С. 149–151; 153; 407–411.

49. Фольклорна практика : метод. вказівки та програма для студ. перших курсів філол. ф-тів та вчит. / уклад. : Т. Борисюк, І. Денисюк, І. Остапик. Луцьк, 1986. 42 с.

50. Фольклорна збирацька практика з курсу “Українська народна музична творчість”: метод. рекомендації / уклад. : М. Мишанич, І. Довгалюк. Київ : РУМК, 1992. 12 с.

51. Халер М. Інтерв’ю : навч. посіб. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2008. 404 с.

ІІІ. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ З ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

3.1. КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ПОЛЬОВИХ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчально-наукову лабораторію діалектологічних досліджень було створено 2009 року в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Відкриття такої лабораторії стало свідченням наукової зрілості університету як національної вищої школи: що більше буде таких наукових центрів, то яскравіше заявлятиме про себе університетська наука. Створений центр, що координує діалектологічні дослідження в університеті, є органічним та історично доцільним, адже Іван Огієнко, фундатор і перший ректор Кам'янець-Подільського університету, як відомо, багато працював у галузі діалектології, залишив цінний матеріал для наступних діалектологічних досліджень.

У лабораторії успішно здійснюється робота з організації навчальної практики з української діалектології, навчання методик записування живого народного мовлення, формування картотек, укладання збірників текстів діалектного мовлення, словників лексики подільських говірок. Велике значення має лабораторія для навчання здобувачів вищої освіти, виконання наукових робіт, для публікацій словників і атласів говірок регіону. На часі – створення періодичного видання наукових статей з дослідження говірок Подільського краю.

3.2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

В умовах розвитку Української держави все більшого значення набувають проблеми духовного поступу нації. Важливим елементом духовної культури є мова, у якій фіксуються знання й соціальний досвід, нагромаджуються культурні цінності. Розвій духовної культури соціуму зумовлюється насамперед станом функціонування мови в усіх сферах суспільної діяльності і особливо – мовною культурою індивідуумів.

Реформування вищої освіти спрямоване не тільки на переосмислення окремих форм, а й власне змісту навчання. В

основі кредитно-модульної системи при укладанні навчальних програм головною є спрямованість на результат навчання, тобто на те, яку роботу (і на якому рівні) здатен виконувати випускник.

Для фахової підготовки сучасного філолога особливого значення набувають дисципліни, що покликані допомогти усвідомити важливість і наукове значення інформації про говіркове мовлення, традиційну культуру та побут етносу. Актуальним залишається також вивчення діалектного мовлення в контексті традиційної обрядовості – надійного джерела глибшого пізнання основ духовності та культури етносу.

Зростає роль і значення нових досліджень з ареальної фраземіки, яка накопичує образні вторинні номінації, свідчить про специфіку відтворення мовної картини світу, має зв'язок з етнокультурою. Крім того, фраземіка говірок "безперервно живить фразеологію літературної мови багатством форм і влучністю змісту, варіантністю й синонімічністю, експресивно-емоційною наснаженістю"[31].

Тому актуальним є підготовка навчального посібника, покликаного сприяти усвідомленню здобувачами вищої освіти діалектного багатства української мови, оволодінню практичними навичками самостійно записувати сталі народні вислови, виявляти й лінгвістично інтерпретувати особливості говірок різних діалектних типів. Розуміння важливого наукового значення інформації про говіркове мовлення, культуру та побут окремих територій України спонукає нас до розробки методичних порад, програми фіксації, вивчення та збереження для наступних поколінь цієї етнокультурної спадщини.

Навички з проведення діалектологічних досліджень допомагають у поглибленні комплексної лінгвістичної підготовки сучасного філолога і мають велике значення у формуванні його загального мовознавчого світогляду. Здобувачі вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації Українська мова та література освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр" на заняттях з української діалектології мають ознайомитися з розвитком та перспективами сучасного говіркознавства, зокрема з найновішими методиками збирання та дослідження територіального мовлення.

Огляд навчально-методичних матеріалів з української

[31] Ужченко В.Д. Східноукраїнська фразеологія : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2003. С. 5.

діалектології засвідчує більшу увагу до навчальної практики студентів, яка спрямована на записи діалектної лексики[32]. Детальні інструкційні вказівки збирачеві діалектної лексики з тваринництва, які подані разом з питальником, уклав В.М. Куриленко[33]; методичні поради до фіксації та вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі "Українська діалектологія" сформулювала Н.П. Дейниченко[34].

Серед сучасних методичних праць на особливу увагу заслуговують такі, що стануть у нагоді дослідникам не тільки у збиранні власне діалектизмів, а й у фіксації етнолінгвістичних та етнографічних даних традиційно-побутової культури українців. М.С. Глушко у навчальному посібнику "Методика польового етнографічного дослідження"[35] узагальнив правила оформлення зібраних етнографічних матеріалів, способи їх фіксації, виклав вимоги до укладання питальників. В.Л. Конобродська, формулюючи загальні вимоги до підготовки й написання студентської наукової роботи з проблем етнолінгвістики, теж не могла оминути методичних порад щодо збору та паспортизації матеріалу, специфіки спілкування з інформаторами. Особливість етнолінгвістичного матеріалу, зауважує авторка, полягає у фіксації не окремих слів, а мікротекстів, які є описами фрагментів культурного явища[36].

Про нагальну потребу фіксувати та вивчати фраземи народного мовлення в усіх українських говірках відзначали чимало дослідників[37], хоч до сьогодні ще не маємо окремих програм-питальників чи методичних рекомендацій до запису фразеологічних одиниць сучасного діалектного мовлення. Зауважимо, що у

---

[32] Див.: Березовська Г.Г., Розгон В.В., Тищенко Т.М. Діалектологічна практика : методичні рекомендації. Умань : Пронікс, 2005. 22 с.; Шеремета Н.П., Коваленко Н.Д. Навчальна практика з діалектології: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Інформаційно-видавничий відділ Кам'янець-Подільського державного університету, 2003. 84 с.

[33] Інструкційна програма з питальником для збору лексики з тваринництва / уклад. В.М. Куриленко. Глухів, 1978. С. 34.

[34] Дейниченко Н.П. Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі "Українська діалектологія" : методичні поради. Суми, 1984. 119 с.

[35] Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 288 с., іл.

[36] Конобродська В. Л. Курсова і дипломна роботи з етнолінгвістики: навч. посібник. Житомир : «Полісся», 2003. С. 22.

[37] Міняйло Р. Діалектні фразеологічні одиниці у словниках. *Діалектологічні студії*. 1. : Мова в часі і просторі / відп. ред. П.Гриценко, Н.Хобзей. Львів : Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАНУ, 2003. С. 392–397; Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

матеріалах “Атласу української мови”[38], наприклад, як відповіді на 23 питання спеціального розділу програми, зафіксовано чимало сталих висловів говіркового мовлення, основну частину яких становлять прислів’я та приказки[39].

Отже, потреба у виробленні сучасних методик фіксації фразеологічних одиниць очевидна, адже записи за програмою-питальником уможливлять виконати більш детальний аналіз сучасного стану живого діалектного мовлення, класифікувати територіально, оцінити вплив літературного мовлення на діалектне і навпаки, з’ясувати характер міждіалектних контактів, відмежувати загальномовне, інтердіалектне від вузьколокального.

Для студентів стануть корисними, на нашу думку, подані нижче методичні поради до записування й опрацювання фразем сучасного говіркового мовлення.

1. Запис фразеологічного матеріалу можна здійснювати за спеціальною програмою, складеною на основі опрацювання наукової літератури з фразеології слов’янських мов, етнолінгвістики, етнографії, а також словників і матеріалів до фразеологічних словників говірок.

2. Інформатором може бути постійний і обов’язково корінний мешканець населеного пункту. Важливо, щоб це були люди старшого віку, без освіти або з мінімальною освітою (але не філологічною чи педагогічною), без мовленнєвих вад. Специфіка та складність записування фразеологізмів вимагають пошуку людей, які мають особливе мовне чуття, яскраво виражають свої емоції засобами мови, є цікавим співрозмовниками, легко йдуть на контакт.

Перед діалогом потрібно налаштувати інформатора на розмову, повідомити, що вам дуже важливо зібрати і зберегти для наступних поколінь історію цього села та його мешканців, зразки усного мовлення, цікаві й дотепні вирази тощо.

3. Питання програми можна подавати у більш розширеній формі, послуговуватися простою, доступною мовою для інформатора, при потребі вдаватися до описів і навіть своїх пропонованих варіантів фразеологічних одиниць, але робити це

[38] Атлас української мови : у 3-х т. / ред. кол.: І.Г. Матвіяс, Я.В. Закревська та ін. Київ : Наук. думка, 1984. Т. 1. : Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. 1984. 520 с.

[39] Матвіяс І.Г. Народна фразеологія в матеріалах Атласу української мови. *Питання фразеології східнослов’янських мов* : тези респ. наукової конференції. Київ : Наук. думка, 1972. С.147.

обережно, без нав'язування. Ні в якому разі не можна перебивати чи зупиняти співрозмовника, якщо він відхилився від теми, почав згадувати про своє життя чи найбільш хвилюючі події. У вільній, невимушеній розмові інформатор не буде намагатися відповідати "грамотно", "правильно", цілком зосередиться на спогадах. У такий спосіб можуть виявитися такі сталі вирази, стійкі народні порівняння, які важко з'ясувати за допомогою укладених питань програми. Зауважимо, що відповіді опитуваних можуть і повинні виходити за межі вказаного реєстру питань – фіксація цих "відхилень" і має особливу цінність.

5. Необхідно нотувати різні відомості про вживання фраземи, зокрема, що цей вираз знають і вживають переважно представники старшого покоління, що він виходить чи майже вийшов з ужитку. Коли йдеться про якісь специфічні та рідковживані назви (компоненти фразем), подавати записаний транскрипцією контекст (речення), який би ілюстрував вживання цих слів.

6. Найякісніший запис усного мовлення можна здійснити за допомогою цифрового диктофона або мобільного телефону з функцією "Диктофон". Під час записування потрібно забезпечувати достатню відстань від мікрофона до інформатора, непомітне для нього увімкнення апарату. Треба також уникати додаткових зовнішніх шумів у приміщенні чи на вулиці.

7. На касеті чи диску із записами усного мовлення повинна бути така інформація: ким і коли було записано матеріал, назва населеного пункту з вказівкою району та області, список інформаторів.

Записи мовлення у цифровому форматі дозволяють зберегти унікальність говірки, зафіксувати всі фонетичні особливості та інтонації, дають змогу при потребі продемонструвати матеріал для аудиторії. Зауважимо, що цінність записів полягає у різноаспектних підходах у діалектологічних дослідженнях: маємо можливість вивчати не тільки фразеологію, а й фонетичні та граматичні особливості говірки, лексичне наповнення, етнолінгвістичні та культурні явища.

8. Записані за допомогою технічних засобів матеріали необхідно оформити письмово у вигляді карток. На кожній картці має бути номер питання програми, відповідь на це питання інформатора, записана точною фонетичною транскрипцією.

Оскільки збір матеріалу з фразеології має певну специфіку, тому відповіді здебільшого можуть мати вигляд мікротекстів.

Далі подається паспортизація матеріалу: назва населеного пункту, район та область, рік запису; прізвище, ім'я та по батькові інформатора, рік його народження та освіта.

9. Окремо подається коротка довідка про досліджуваний населений пункт, яка включає історію заселення (коли і ким заснований населений пункт, звідки пішли перші поселенці, давня назва села, етнічний склад та орієнтовна чисельність населення, основні види господарської діяльності); мовне та етнічне оточення села (назви найближчих сусідніх сіл і відстані до них, їх етнічний склад); відстань до найближчого міста, залізничної станції.

Отже, зібраний під час навчальних експедицій матеріал розширить емпіричну базу української діалектології. Його можна використати для укладання словників, у лінгводидактиці вищої школи: в курсах української діалектології, етнолінгвістики, сучасної української літературної мови, спецкурсах та спецсемінарах, при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт з проблем ареальної фраземіки.

3.3. ФОНЕТИЧНА ТРАНСКРИПЦІЯ

Для передачі фонетичних особливостей діалектного мовлення використовується транскрипційний запис, який апробовано в "Атласі української мови"[40], збірниках діалектних текстів: "Говори української мови. Збірник текстів"[41], "Говірки Чорнобильської зони. Тексти"[42] та ін.

Транскрипція (лат. transcriptio – переписування) – це спеціальна система письма, яку застосовують для точного відтворення звукового складу слів і текстів мови. Розрізняють три типи транскрипцій: фонетичну, фонематичну і практичну.

Фонетична транскрипція – спосіб передачі на письмі усної мови з усіма її звуковими особливостями. Вона ґрунтується на таких вимогах: кожна літера позначає на письмі лише один і той

[40] Атлас української мови. В 3-х т. Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. Київ : Науова думка, 1984.

[41] Говори української мови. Збірник текстів / Укл. С.Ф. Довгопол, А.М. Залеський, Н.П. Прилипко. Київ : Наукова думка, 1977. 590 с.

[42] Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упор. П.Ю. Гриценко, Н.П Прилипко, О.А. Малахівська, Л.А. Москаленко, Л.Г. Анісімова, Ю.І. Бідношия, С.П. Грищенко, Л.В. Дика, М.В. Поістогова, Л.В. Рябець. Київ : Довіра, 1996. С. 16–19.

самий звук, а кожен звук передається завжди тією самою літерою. Фонетична транскрипція, крім знаків, що позначають фонеми, використовує ще й інші знаки та діакритичні знаки, за допомогою яких виражаються різні варіанти фонем. В її основу покладено український алфавіт, але без літер *я, ю, є, ї*, які на початку слова, після голосних, апострофа та м'якого знака позначають два звуки; без літери *щ*, яка позначає сполучення звуків [шч], та *ь*, що не має звукового значення.

Голосні звуки передаються такими знаками:

[і] – голосний переднього ряду високого підняття, нелабіалізований: *л'іс*,

в'іл, хм'іл';

[і^{е}] – звук, проміжний між [і] та [е], але ближчий до [і]: *з|найі^{е}ш*;

[і^{и}] – звук, проміжний між [і] та [и], але ближчий до [і]: *м'і^{и}|н'і*;

[и^{і}] – звук, проміжний між [и] та [і], але ближчий до [и]: *ми^{і}|н'і*;

[и] – голосний переднього ряду, нелабіалізований, високого обниженого підняття: *|тихо, |лихо, зи|ма*;

[и^{е}] – звук, проміжний між [и] та [е], але ближчий до [и]: *си^{е}|ло*;

[е^{и}] – звук, проміжний між [е] та [и], але ближчий до [е]: *се^{и}|ло*;

[е] – відкритий голосний переднього ряду, нелабіалізований, підняття середнє: *|небо*;

[е^{а}] – звук, проміжний між [е] та [а]: *т|ре^{а}ба, ж|ме^{а}н'а*;

[е^{і}] – звук, проміжний між [е] та [і], але ближчий до [е]: *|майе^{і}ш*;

[а] – голосний заднього ряду низького підняття, нелабіалізований: *мак*;

[а^{о}] – звук заднього ряду низького ряду низького підняття, лабіалізований (|за^{о}ўтра, ка|за^{о}ў);

[о] – голосний заднього ряду, середнього підняття, лабіалізований: *|голос*,

[о^{у}] – звук, проміжний між [о] та [у], але ближчий до [о] (*ко^{у}|жух*);

[у^{о}] – звук, проміжний між [у] та [о], але ближчий до [у] (*ку^{о}|жух*);

[у] – голосний заднього ряду високого підняття, лабіалізований (*дух*).

Приголосні звуки передаються такими знаками:

а) губні – б, п, в, ў, м, ф;

б) передньоязикові – д, т, з, с, ц, ж, ч, ш, н, л, р;

в) задньоязикові – ґ, к, х;

г) фарингальний – г;

ґ) середньоязикові – й, ї.

Більшість приголосних звуків позначається відповідними літерами українського алфавіту. Літера ʒ позначає передньоязиково-зубну дзвінку африкату (*ʒ'в'ін*), літера ǯ – передньоязиково-ясенну дзвінку африкату (*ǯири|ло*).

Зміна [т'] > [к']: к'ілo. Зміна [д'] > [г']: г'ід.

Так звані нескладотворчі [**у**] та [**і**] позначаються відповідно [ў] (*даў*), [ї] (*гаї*).

Шепелявість свистячих [с], [з], [ц] позначається літерою меншого розміру відповідного шиплячого звука (*|с ˢʲᵘ'іно, з ᶻʰᶜ'|їма, ц ᶜʰ'ку|вати*).

Палаталізованість приголосних позначається знаком апострофа (**'**).

Довга вимова приголосних і голосних позначається двокрапкою (*зна|н':а*). Ослаблена (зредукована) вимова звуків зображається літерою меншого розміру, що виноситься трохи вгору (*ве^{и}с|на*).

Місце наголосу позначається вертикальною рискою, яка ставиться перед знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу, а якщо в наголошеному складі немає попереднього приголосного, то риска ставиться безпосередньо перед літерою на позначеня голосного: *но|га*, *го|дина*, *|арка*.

Оскільки збір матеріалу здійснюється не за лексичною програмою, а за фразеологічною, особливістю є те, що фіксуються не окремі слова, а вирази, мікротексти, які пояснюють чи описують явища. Тому у фонетичному записі можуть бути допущені деякі відхилення від традиційної фонетичної транскрипції: власн імена умовно подано з великої літери (прізвища, імена, по батькові, назви міст, сіл, кутків, річок, товтр тощо).

3.4. ПРОГРАМА ПИТАЛЬНИКА-АВТОКОМЕНТАРЯ

1. Зведенюки
2. Лярво
3. Обжора
4. Облизень
5. Сироти
6. Баба
7. Бабка
8. Балерина
9. Бандарівна
10. Вонучка
11. Горпина
12. Кубіта
13. Матушка
14. Небожка
15. Тітка
16. Триндичиха
17. Тютя
18. Шибениця
19. Шкапа
20. Арештант
21. Багатир
22. Байстрюк
23. Бемул
24. Берко
25. Бовдур
26. Бондар
27. Борман
28. Брехун
29. Гершко
30. Дідько
31. Дурень
32. Дурник
33. Жебрак
34. Йолоп
35. Кат
36. Король
37. Ледар
38. Лупень
39. Миндаль
40. Мошко
41. Нероба
42. Німець
43. Пилип
44. Пожарник
45. Посол
46. Придурок
47. Сава
48. Сірко
49. Сліпак
50. Сморж
51. Соломон
52. Сотруднік
53. Сянько
54. Татарин
55. Томко
56. Троцький
57. Турок
58. Утопленик
59. Хазяїн
60. Циган
61. Швед
62. Швець
63. Шибеник
64. Шимелик
65. Шимко
66. Шурік
67. Баран
68. Бджола
69. Блоха
70. Бугай
71. Бузьок
72. Віл
73. Віслюк
74. Водвуд
75. Вош
76. Ґава
77. Ґедзень
78. Ґедзь
79. Джміль
80. Жаба
81. Жирафа
82. Індик
83. Кабан
84. Каня
85. Кітка
86. Когут
87. Коник
88. Крет
89. Лелека
90. Лин
91. Мураха
92. Оса
93. Оселедець
94. П’явка
95. Павич
96. Перепілка
97. Платва
98. Пундяк
99. Пущик
100. Саранча
101. Сич
102. Слон
103. Теля
104. Тетеря
105. Тур
106. Тютя
107. Хорт
108. Хробак
109. Худоба
110. Худобина
111. Цап

112. Цуцик
113. Чапля
114. Червак
115. Черепаха
116. Бадилина
117. Бадиня ля
118. Базник
119. Бараболя
120. Билина
121. Біб
122. Блекота
123. Будяк
124. Бузина
125. Гілля
126. Гнилиця
127. Гриб
128. Диня
129. Дурман
130. Зернина
131. Квасниця
132. Кислиці
133. Корінь
134. Крокіш
135. Лопух
136. Маковиння
137. Мішанка
138. Мох
139. Мурава
140. Олива
141. Паслін
142. Паша
143. Перцюга
144. Печериця
145. Полова
146. Реп'ях
147. Ріща
148. Рожа
149. Ряст
150. Скирта
151. Сморж
152. Терня
153. Ханька
154. Щепка тріска
155. Вир
156. Іскра
157. Намул
158. Пил
159. Попіл
160. Трістя
161. Бантік
162. Валянок
163. Галоша
164. Гребінець
165. Гребінь
166. Жилетка
167. Калоша
168. Камізелька
169. Капці
170. Карман
171. Кожух
172. Ремінь
173. Рукав
174. Сорочка
175. Спідниця
176. Баняк
177. Барабан
178. Бочка
179. Бутелька
180. Весло
181. Вила
182. Вилка
183. Глечик
184. Горшок
185. Горщик
186. Горята
187. Граблі
188. Діжка
189. Корито
190. Коцюба
191. Кочерга
192. Кришка
193. Ложка
194. Лопата
195. Макітра
196. Макогін
197. Миска
198. Мішок
199. Млинок
200. Молот
201. Молоток
202. Мотузок
203. Ножички
204. Праник
205. Решето
206. Сак
207. Самовар
208. Саписка
209. Січкарня
210. Скриня
211. Тарілка
212. Топор
213. Труба
214. Цвях
215. Цідилко
216. Ціп
217. Чарка
218. Чаша
219. Ящик
220. Баланда
221. Бринза
222. Бублик
223. Булка
224. Буханець
225. Вобарінок
226. Галушка
227. Голубці
228. Каша

229. Крихта
230. Крупа
231. Окріп
232. Олія
233. Пиріг
234. Пряник
235. Таранька
236. Харчі
237. Шкварок
238. Баглаї
239. Багно
240. Байка
241. Баки
242. Балачка
243. Балухи
244. Баляндраси
245. Баль
246. Бамбуля
247. Банделюхи
248. Банта
249. Бантина
250. Баня
251. Баньки
252. Барви
253. Барило
254. Баріла
255. Барліг
256. Безум
257. Бинда
258. Бізун
259. Бік
260. Більмо
261. Бісики
262. Блуд
263. Болячка
264. Бомок
265. Босини
266. Бритва
267. Бубен
268. Буваличі
269. Бувальщина
270. Бугай
271. Булька
272. Бурдюх
273. Буча
274. Вага
275. Вантух юх
276. Варґи
277. Варджоси
278. Варєт
279. Верта
280. Верша
281. Вибрики
282. Вид
283. Витрішки
284. Відання
285. Відволіки
286. Відволока
287. Вінець
288. Вінок
289. Вість
290. Возол
291. Волинка
292. Воло
293. Волос
294. Вроки
295. Вугол
296. Вудка
297. Вузлик
298. Вуста
299. Вухналь
Охналь
300. В’язи
301. Гадка
302. Газ
303. Галас
304. Галка
305. Гаман
306. Гана
307. Гармата
308. Гармидер
309. Гарячка
310. Гибель
311. Глотка
312. Глузд
313. Гнилиця
314. Гнилячки
315. Гниль
316. Гнів
317. Гній
318. Гой
319. Головуси
320. Голодняк
321. Голодовка
322. Гопак
323. Гопки
324. Грамота
325. Граніт
326. Грань
327. Грець
328. Гримаса
329. Гріх
330. Гроб
331. Груди
332. Грязь
333. Гута
334. Ґана
335. Ґанджа
336. Ґвалт
337. Ґемба
338. Ґига
339. Дах
340. Джор
341. Джос
342. Дзюра
343. Дзюрка
344. Дзябло

345. Диби
346. Дибки
347. Дирка
348. Дно
349. Довбня
350. Догана
351. Дом
352. Домка
353. Досада
354. Дошка
355. Драп
356. Драпак
357. Дремнота
358. Дрижаки
359. Дрижиці
360. Дрижки
361. Дримба
362. Дрімота
363. Дрож
364. Дуга
365. Дур
366. Дурійка
367. Дурка
368. Дюрка
369. Дьор
370. Жалоба
371. Жаль
372. Жар
373. Жданики
374. Жечі
375. Живіт
376. Жила
377. Жилудок
378. Завтрак
379. Загар
380. Загин
381. Заклад
382. Залізо
383. Запара
384. Затирка
385. Зашпори
386. Збиток
387. Зволоки
388. Згадка
389. Здача
390. Зіниця
391. Злидні
392. Злоба
393. Знак
394. Інтерес
395. Їрунда
396. Іскра
397. Кагла
398. Калабаня
399. Калита
400. Калитка
401. Капризи
402. Капшук
403. Каракулі
404. Карти
405. Катушка
406. Качан
407. Келево
408. Кендюх
409. Кирпа
410. Кишеня
411. Кишка
412. Кігті
413. Кіл
414. Кілля
415. Кілок
416. Кінчик
417. Кістяк
418. Клепка
419. Клин
420. Кліпка
421. Клопіт
422. Клоча
423. Ключка
424. Клямка
425. Ковадло
426. Коліно
427. Колія
428. Колода
429. Колотнеча
430. Колька
431. Контора
432. Коньки
433. Копа
434. Корок
435. Корона
436. Коса
437. Кості
438. Костомаха
439. Кошара
440. Край
441. Краса
442. Крижі
443. Крик
444. Криша
445. Крок
446. Кручок
447. Кулак
448. Куля
449. Купіль
450. Куропат
451. Кут
452. Лавка
453. Лаври
454. Ладан
455. Лазня
456. Лантух
457. Лапа
458. Лапша
459. Ласка
460. Латка
461. Лахи

462. Легке
463. Лєзвіє
464. Либа
465. Лихоманка
466. Лице
467. Лій
468. Лік
469. Лінь
470. Лодочка
471. Локатор
472. Ляк
473. Лямка
474. Ляси
475. Макух
476. Мандрони
477. Манівці
478. Манна
479. Марш
480. Маска
481. Мацьок
482. Меленя
483. Меч
484. Мийка
485. Миля
486. Миня
487. Мир
488. Мисля
489. Міна
490. Міра
491. Міх
492. Млість
493. Мнець
494. Могорич
495. Мозоль
496. Морда
497. Морока
498. Моча
499. Мумія
500. Назимок
501. Невидальце
502. Неслава
503. Нетерплячка
504. Норма
505. Нудота
506. Нужда
507. Нюні
508. Нюх
509. Нявка
510. Обморок
511. Обрік
512. Обух
513. Обхват
514. Огарок
515. Омана
516. Ополонка
517. Отказ
518. Отлушки
519. Охота
520. Очки
521. Падачка
522. Падь
523. Пазур
524. Пазуха
525. Пакість
526. Палець
527. Палиця
528. Палка
529. Паля
530. Памороки
531. Паніка
532. Паравоз
533. Пасія
534. Патик
535. Патичок
536. Патока
537. Патьоки
538. Паща
539. Паяльник
540. Паяльник
541. Пелена
542. Пелька
543. Пень
544. Пеньок
545. Переполох
546. Пересуд
547. Петля
548. Печаль
549. П’єц
550. Пика
551. Пилка
552. Писок
553. Підволоки
554. Підгарля
555. Підкова
556. Підтирач
557. Підтирач
558. Піна
559. Піт
560. Піч
561. Планка
562. Пліт
563. Плітки
564. Пляскач
565. Пляскач
566. Повіки
567. Повісьмо
568. Поводок
569. Поговір
570. Поголоска
571. Подолок
572. Подушка
573. Пола
574. Полиця
575. Полка
576. Поломінь
577. Полотно
578. Полуда

579. Полудень
580. Помело
581. Помиї
582. Поправка
583. Посідки
584. Постіль
585. Пострашки
586. Потилиця
587. Потіза
588. Прах
589. Прив’язь
590. Призра
591. Присок
592. Причина
593. Причипа
594. Прірва
595. Промах
596. Псярня
597. Пуд
598. Пузир
599. Пузо
600. Пуля
601. Пуп
602. Пупець
603. Пурець
604. Пурис
605. Путь
606. Пухир
607. Пучка
608. Пушка
609. Пушок
610. Рамка
611. Рана
612. Ратиця
613. Ребро
614. Резіна
615. Рейвах
616. Репет
617. Рильце
618. Рівновага
619. Різка
620. Ріска
621. Річ
622. Ролик
623. Рушник
624. Рядно
625. Салідол
смаровидло
626. Сварка
627. Середина
628. Синька
629. Сказ
630. Скелет
631. Скелет
632. Скіпка
633. Скрута нужда
634. Слава
635. Слина
636. Слід
637. Сліпи
638. Сліпота
639. Слудва
640. Слуп
641. Смак
642. Сморід
смерід
643. Смуток
644. Сновига
645. Спір
646. Спіх
647. Стан
648. Стеля
649. Стерво
650. Стид
651. Стійло
652. Стовп
653. Стодола
654. Стоп-сигнал
655. Сторц
656. Сторчак
657. Строма
658. Струна
659. Ступа
660. Стусан
661. Сума
662. Сумнів
663. Сухоти
664. Тельбухи
665. Теребух
666. Теревені
667. Терлиця
668. Теслаки
669. Тин
670. Тироля
671. Тирса
672. Тичка
673. Тіло
674. Тінь
675. Товтра
676. Толк
677. Торба
678. Торг
679. Тоска
680. Трам
681. Трастя
682. Тріска
683. Трісця
684. Труба
685. Труп
686. Туга
687. Тяга
688. Тяма
689. Тямка
690. Угол
691. Укіс
692. Ум
693. Упон

694. Ус
695. Уста
696. Фанаберія
697. Ферт
698. Фестіваль
699. Фіра
700. Фіранка
701. Фіст
702. Фокус
703. Фук
704. Фунт
705. Фуркальце
706. Халепа
707. Халява
708. Хандри
709. Хармани
710. Харманхата
711. Хармуки
712. Хвіст
713. Хвор
714. Хвороба
715. Химера
716. Ходулі
717. Холера
718. Хороба
719. Храп
720. Храпак
721. Хребет
722. Хрестик
723. Хропак
724. Хутір
725. Цир
726. Цяцянка Цяцька
727. Час
728. Чепуха
729. Череда
730. Чирвак
731. Чирик
732. Чіп
733. Чоло
734. Чос
735. Чуприна
736. Чутка
737. Шаг
738. Шалки
739. Шана
740. Шарик
741. Шибениця
742. Шило
743. Шия
744. Шкапа
745. Шкаралупа
746. Шкварка
747. Шкіра
748. Шкура
749. Шкурлат
750. Шлунок
751. Шушлавок
752. Щепка
753. Щербаки
754. Щоки
755. Яма

3.5. ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК “ФРАЗЕОЛОГІЯ ОСНОВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ОБРЯДІВ”

1. Які сталі вислови використовують мовляни, говорячи про народження людини / *з’явився на світ; приходити в життя; лелека приніс; вилупився з яйця*/.

2. Якими виразами називають обряд хрещення дитини / *взяти хрест; носити до Христа; прийняти християнство*/.

3. Які фразеологізми вживають на позначення інтимних почуттів /*стежку топче, оком накидає, вочі строїть, до душі припала; інтимні переживання: серце завмирає, на серці важко*/.

4. Запишіть фразеологізми на позначення поняття "дівчина на порі".

5. Якими виразами передають дійство "готуватись до весілля" / *готувати рушники; плетуть вінки*/.

6. Як в усному народному мовленні відбито обряд сватання / *засилати старостів; пов’язати рушниками; піти на слово*/.

7. Якими виразами передають "відмову" / *дати гарбуза*/ і "згоду" / *руку дати*/.

8. Як називають весільний обряд / *справляти весілля; стати на рушник; грати весілля*/.

9. Як називають обряд шлюбу / *брати шлюб; іти до вінця*/.

10. Які фразеологізми побутують у мовленні для називання різних дійств народного обряду весілля / *у парі сидіти; розплітати косу; обсівати молодих; купувати молоду; покривати молоду; зав’язати хустку*/.

11. Які фразеологізми вживаються на позначення поняття "померти" :

І/ власною смертю /*нагла смерть; лягти трупом; накласти головою*/;

2/ насильною смертю / *дав дуба; відкинув ноги; пішов на той світ*/;

3/ вчинити самогубство / *наклав на себе руки; повішався на гілляці; порішив з собою; затягнув петлю*/.

12. Які сталі вирази вживають на позначення обряду поховання / *засипати землею; винести вперед ногами; занесли під вишеньки*/.

13. Запишіть фразеологізми українських обрядів на позначення дійств і понять, що не названі у пропонованому питальнику.

14. Які фразеологізми вживаються у розповідях інформаторів про інші українські обряди.

До оформлення матеріалів входять:

а) відповіді інформатора на питання програми з коментарями записувача;

б) зв'язний текст зразків мовлення місцевої говірки;

в) паспортизація матеріалу, тобто вказується прізвище, ім'я, по батькові інформаторів, їх рік народження, освіта, національність, місце роботи, тут же аналогічні дані записувача;

г) коротка довідка про досліджуваний населений пункт (відстань до найближчого міста, залізничної станції; історія заселення (коли і ким заснований населений пункт, звідки пішли перші поселенці, давня назва села, етнічний склад та орієнтовна чисельність населення, основні види господарської діяльності).

Вивчення лексики за пропонованою програмою дасть змогу зробити більш детальний аналіз сучасного стану живого діалектного мовлення, класифікувати територіально, бачити інтерференцію між спорідненими діалектами, оцінити вплив літературного мовлення на діалектне, з'ясувати характер міждіалектних контактів, відмежувати загальномовне, інтердіалектне від вузьколокального.

Зібраний матеріал розширить емпіричну базу української діалектології загалом. Його можна використати для укладання діалектних словників, лексичного атласу української мови, у лінгводидактиці вищої школи (в курсах діалектології, історичної граматики, сучасної української літературної мови, спецкурсах та спецсемінарах, при написанні курсових та дипломних робіт).

Програма-питальник містить перелік іменників, значення яких треба з'ясувати в інформаторів

Матеріали, зібрані під час діалектологічної практики, можуть бути використані в науковій роботі кафедри, а також на практичних заняттях з діалектології, під час написання курсових і дипломних робіт, у студентських доповідях на засіданнях наукових гуртків, проблемних груп тощо.

3.6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г.Л. Західнополіська діалектологія : навчальний посібник з регіональної діалектології для студентів спеціальності «Українська мова і література». Луцьк, 2012. 256 с.
2. Бевзенко С. Українська діалектології. Київ, 1985.
3. Глібчук Н. М. Практичні завдання з української діалектології для студентів філологічного факультету. Львів, 2000. 47с.
4. Глуховцева І.Я. Словник модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Луганськ, 2013. 328 с.
5. Глушко М.С. Методика польового етнографічного дослідження : навч. посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 28 с., іл.
6. Гопштер Є. А. Українська діалектологія. Модульний курс: навчально-методичний посібник. Горлівка : Вид-во ГДПІІМ, 2010. 139 с.
7. Гримашевич Г.І. Українська діалектологія. Житомир, 2010. 172 с.
8. Гриценко П.Ю. Динаміка діалектного континууму: гносеологічні параметри (вступні зауваги). *Діалекти в синхронії та діахронії: трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекології*. Київ, 2017. С.7-14.
9. Гриценко П.Ю. Динаміка діалектного континууму: гносеологічні параметри (вступні зауваги). *Діалекти в синхронії та діахронії: трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоекології*. Київ, 2017. С.7-14.
10. Гриценко П.Ю. Студії з діалектології. Матеріали і дослідження / відп. ред. П.Ю. Гриценко. Вип. 1. Київ, 2017. С. 5-7.
11. *Гриценко П.Ю.* Українська *діалектна лексика* : реальність і опис (деякі аспекти). *Діалектна лексика*: *лексикологічний*, *лексикографічний* та лінгвогеографічний аспекти. Матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції. *Глухів :* РВВ ГДПУ, 2005. С. 5–24.
12. Гуйванюк Н., Руснак Н., Руснак Ю. Лексика родинних обрядів у буковинських говірках. Чернівці, 2015. 320 с.
13. Гуйванюк Н.В. Діалектні словники в контексті української лексикології та лексикографії. *Слово – речення –*

текст : Вибр. праці. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. С. 567-571.

14. Євтушок О.М. Про стан і деякі аспекти вивчення діалектної лексики. *Укр. мова і літ. в шк.* 1992. №2. С. 9-15.

15. Коваленко Н.Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок. Кам'янець-Подільський, 2019. 412 с.

16. Коваленко Н.Д. Фразеологія говірок Західного Поділля. Кам'янець-Подільський, 2010. 200 с.

17. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Пасивна лексика в сучасних діалектних словниках і текстах. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник : серія філологічна* / [редкол.: Л.М. Марчук (гол. ред.), О.А. Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. Вип. XV. С. 62-67.

18. Коваленко Н.Д. Сучасні фразеологічні словники говорів південно-західного наріччя. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2018. Вип. 47. С. 101-104.

19. Коваленко Н.Д. Орнітонім *лелека* в сучасному українському діалектному мовленні. *Філологічний часопис* : науковий журнал. Вип. 2 (12). Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 43-49.

20. Коваленко Н.Д., Царюк І.М. Фразеологізми з назвами великодніх свят в українському діалектному мовленні. *Studia ucrainika posnaniensia. Zeszyt 7 (2)* / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznan, 2019. С. 35-42.

21. Коваленко Н.Д. Орнітонім *індик* як компонент фразем діалектного мовлення. *Філологічний часопис* : науковий журнал. Вип. 1 (13). Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 52-58. Коваленко Н.Д. Символіка лексеми *голка* у фразеологічній картині світу. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2019. Вип. 48. С. 165-169.

22. Коваленко Н.Д. Скарби українських говорів: тексти про борщ / відп. ред. Н. Хібеба, В. Лєснова; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2019. 320 с. сс. 100, 107-111, 133-134, 138-139, 141-143, 145.

23. Коваленко Н.Д. Фраземи на позначення понять *голодний, голодувати* в діалектному мовленні. Філологічний

часопис : науковий журнал. Вип. 2 (14). Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 40-45.

24. Коваленко Н.Д. Регіональні атласи як джерело досліджень фраземіки говорів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2019. Вип. 50. С. 64-67.

25. Коваленко Н.Д. Особливості вивчення обрядового тексту на заняттях з етнолінгвістики. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 18, у 3 т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Т. 3. С. 71-72.

26. Коваленко Н.Д. Фразеологія Поділля в лексикографічних працях. *Славянские лингвокультуры в пространственном и временном континууме*: сб. науч. статей. Гомель : Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины, 2019. С. 191-194.

27. Коваленко Н.Д. Назви господарських будівель у складі народних фразем. *Мова та мовлення: лінгвокультурологічний, комунікативний та дидактичний аспекти* : зб. матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 20-21 листопада 2019 р. / редкол. Т. В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. С. 51-54.

28. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Словник Івана Огієнка як джерело діалектологічних досліджень. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник : серія філологічна* / [редкол.: Л.М. Марчук (гол. ред.), О.А. Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2019. Вип. XVI. С. 31-35.

29. Коваленко Б.О., Коваленко Н.Д. Народнорозмовна лексика в мовотворчості М. Коцюбинського. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2020. Вип. 51. С. 59-65.

30. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Відбиття подільських говіркових рис у працях польських дослідників кінця XIX ст. *Studia*

ucrainika posnaniensia. Zeszyt 8 (1) / Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznan, 2020. С. 102-114. Коваленко Н.Д. Функціональні можливості фразеологізмів у діалектних текстах. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* Кам'янець-Подільський : «Аксіома», 2020. Вип. 52. С. С. 35-39.

31. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Символіка лексеми *мак* у фразеологічній картині світу. *Słowiańska frazeologia gwarowa II* / pod redakcją Macieja Raka i i Valerija M. Mokienki. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2020. Biblioteka „LingVariów". Т. 28. С. 275-284.

32. Коваленко Н.Д. Фразеотвірний потенціал номенів *півень, когут*. *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 14. Т. 2. С. 50-54.

33. Коваленко Н.Д. Народні уявлення про душу в кодах фразеології (на матеріалі подільських і суміжних говірок). *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий* збірник *: серія філологічна* / [редкол.: Л.М. Марчук (гол. ред.), О.А. Рарицький (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. Вип. XVII. С. 53-60.

34. Коваленко Н.Д. Номінації процесів пригадування засобами говіркової фразеології. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. На честь д. філол. наук, проф. В.М. Мокієнка, Почесного Голови Комісії зі слов'янської фразеології при Міжнародному комітеті славістів (до 80-річчя від дня народження) / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Філологічний ф-т; [Редкол: М. Номачі (голов. ред.), Н. Венжинович (голова редакц. ради), Г. Шумицька (відп. ред.) та ін.]. Ужгород: ПП Данило С.І., 2020. Вип. 2 (44). С.168–174.

35. Коваленко Н.Д. Старослов'янська мова і діалектологія: міжпредметні зв'язки. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 20, у 3 т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Т. 3. С. 66-67.

36. Коваленко Н.Д. Реалізація оцінки переміщення людини в просторі засобами фразеології. *Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті:* Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 26–27 березня 2021 р. Одеса : Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 6-9.

37. Коваленко Н. Д. Фразеологія в українському діалектному мовленні: монографія. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2021. 404 с.

38. Коваленко Н. Д. Етнофраземіка в текстах українських говірок Румунії. Молдо-українські етнокультурні зв'язки в синхронії і діахронії : тези доповідей. Кишинів, 2021. С. 47.

39. Коваленко Н. Д. Значення діалектологічних досліджень у поглибленні підготовки сучасного філолога. *Professional training of a modern philologist: the use of European practices in the education system of Ukraint* (*Професійна підготовка сучасного філолога: використання європейських практик в освітній системі України):* тези доп.(м. Ченстохова, Республіка Польща, 5 жовтня – 5 грудня 2021 р.). Czestochowa, Republic of Poland : «Baltija Publishing», 2021. С. 76-78.

40. Коваленко Н. Д. Номінації процесів пам'яті засобами говіркової фразеології: *забути, забувати.* Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. На пошану Йосипа Олексійовича Дзендзелівського (до 100-річчя з дня народження) / М-во освіти і науки України; Держ. вищ. навч. заклад «Ужгород. нац. ун-т», Філологічний ф-т [М. Номачі (голов. ред.), Н. Венжинович (голова редакц. ради), Ю. Бідзіля (відп. ред.) та ін.]. Ужгород : ПП Данило С.І., 2021. Вип. 2(46). С. 111-117.

41. Коваленко Н. Д., Коваленко Б. О. «Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних» Івана Огієнка як джерело діалектологічних досліджень. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*: наук. зб. Серія філологічна. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип. XVIII. С. 21-30.

42. Коваленко Н.Д. Виявлення мовного простору у фразеології. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : зб. за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів (1-2 березня 2022 р.) [електронний ресурс]: вип. 21. Кам'янець-

Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. С. 266-267.

43. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Уживання порівнянь у подільському діалектному мовленні. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Іларіона Слинька (м. Чернівці, 16–17 червня 2022 р.). Чернівці, 2022. С. 148-149.

44. Коваленко Н.Д. Інформативність коментарів у діалектних текстах. *Закарпатські наукові студії.* Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 22. Т. 2. С. 30-35.

45. Костів О. Діалектні явища у вивченні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Львівський національний ун-т, 2016. Вип. 12. С. 167-171.

46. Костів О. Сучасне діалектне мовлення з погляду динаміки. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів : Львів. нац. ун-т, 2016. Вип. 63. С. 165–171.

47. Лонська Л. Народна фразеологія як елемент збереження етнокультури. *Філологічний вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* : зб. наук. праць. Умань : ВПЦ "Візаві", 2011. Вип. 1. С. 240-249.

48. Мартинова Г. І., Щербина Т.В. Українська діалектологія : навч.-метод. посібник для студ. ф-ту укр. філології денної та заоч. форм навчання. Черкаси : ЧНУ, 2006. 68 с.

49. Матеріали й методичні вказівки до курсу "Українська діалектологія" / укл. Н. П. Дейниченко. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2006. 72 с.

50. Міняйло Р. Діалектні фразеологічні одиниці у словниках. *Діалектологічні студії. 1: Збірник на пошану Дмитра Гринчишина* / відп. ред. П.Гриценко, Н. Хобзей. Львів, 2003. С. 392–397.

51. Мойсієнко В. Історична діалектологія української мови. Північне (поліське) наріччя : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2016. С. 7-9.

52. Монахова Т. В. Українська діалектологія : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.]. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.

53. Москаленко Н.А. Лексичні діалектизми у складі фразеологізмів української літературної мови. *Тези*

республіканської конференції "Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами". Київ, 1977. С. 179–188.

54. Онкович Г. Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства. *Дивослово*. 1994. № 9. С. 12-16.

55. Панцьо С. Українська діалектологія. Практикум: навчально-методичний посібник. Терніполь, навчальна книга – Богдан, 1013. 130 с.

56. Пасік 2000: Пасік Н.М. Власні назви в українській фразеології та пареміології: автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Київ, 2000. 18 с.

57. Пачева В. М. Діалекти української мови : навч. посіб. / В.М. Пачева; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2012. 84 с.

58. Полюга Л. М. Українська лексикографія і становлення національної культури. Основні етапи розвитку. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : матеріали І Міжн. наук.-практ. конф. Дрогобич, Посвіт, 2007. С.109–116.

59. Прадід Ю. Ф. Із спостережень над українською діалектною фразеологією (на матеріалі бойківських говірок). *Мовознавство*. 1992. № 5. С. 44–46.

60. Сердега Р. Л., Сагаровський А.А. Українська діалектологія : навчальний посібник. Сагаровський. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.

61. Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. XV *Республіканська діалектологічна нарада* : тези доповідей і повідомлень. Житомир, 1983. С. 4-24.

62. Суховій О. Українська діалектологія : навч. посібник для практичних занять. Київ, 2014. С. 3-6, 185-194.

63. Філь Г.О. Компоненти-дедроніми в структурі фразеологічних одиниць української мови як етнокультурні маркери мовної картини світу. *Рідне слово в етнокуль турному вимірі* : зб. наук. праць Дрогобицького ун-ту ім. І. Франка. Дрогобич : Посвіт, 2014. С. 86–92.

64. Чибор І. Слов'янська міфологія в українській фразеології : монографія. Київ : Видавець Олег Філюк, 2016. 352 с.

65. Шеремета Н. П. Українська діалектологія : практичні заняття : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Кам'янець-Подільський, 2005. 124 с.

66. Шеремета Н. П., Коваленко Н. Д. Навчальна практика з діалектології. Кам'янець-Подільський, 2003.

67. Шкуран О. В. Культурологічний аспект Середньоподінцівської компаративної фразеології. *Лінгвістика* : зб. наук. пр. №3(24). Ч. І. Луганськ : ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2011. С. 161–163.

68. Щербакова Н.В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова. Харків, 2002. 20 с.

69. Яким М. Б. Українська діалектологія: навч.-метод. посібн.Дрогобич : Коло, 2003. 48 с.

70. Яким М., Зубрицька М. З діалектології Бойківщини: іменникова словозміна, іменникова фразеологія. Дрогобич : Коло, 2002. 148 с.

АТЛАСИ

1. Аркушин Г. Л. Атлас західнополіських фаунономенів. Луцьк, 2008. 322 с.

2. Аркушин Г. Л. Атлас мисливської лексики Західного Полісся. Луцьк, 2008. 410 с.

3. Атлас української мови: У 3-х т. Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі / ред. тому І. Г. Матвіяс. Київ, 1984. 520 с.; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / відп. ред. Я.В. Закревська. Київ, 1988. 520 с.; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі / відп. ред. А.М. Залеський, І.Г. Матвіяс. Київ, 2001. 272 с.

4. Герман К. Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. У 2-х т.: Т. 1. Фонетика. Фонологія. Чернівці, 1995. 410 с.; Т. 2. Словозміна. Службові слова. Чернівці, 1998. 215 с.

5. Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). У 3-ох частинах. Ужгород, 1958, 1960, 1993. Ч. I–III.

6. Євтушок О. М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. Рівне, 1993. 134 с.

7. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. Київ, 2006. 703 с.

8. Карпатский диалектологический атлас / Бернштейн С. Б., Иллич-Свитыч В. М., Клепикова Г. П., Попова Т. В., Усачева В. В. Москва, 1967. Т. 1, 271 с.; Т. 2, 220 с.

9. Омельковець Р.С. Атлас західнополіських назв лікарських рослин. Луцьк, 2000. 132 с.

10. Сабадош І. В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999. 103 с.

11. Чирук Л. Атлас ентомологічної лексики Західного Полісся. Луцьк, 2010. 150 с.

СЛОВНИКИ

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. Луцьк : ред.-вид. "Вежа" Волин. держ. кн-ту ім. Лесі Українки, 2000. 354с.

2. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. Харків : Вид-во Харківського державного університету ім. О.М. Горького, 1960. Вип. 1. 107 с.

3. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. Харків, 1960. 108 с.

4. Вікторіна О. М. Матеріали до «Словника фразеологізмів степових і суміжних говірок Середнього Дніпро-Бузького межиріччя» (Фразеологізми, які містять антропоніми. І). *Педагогічний вісник*. Кіровоград, 2016. №2-3(38-39). С. 82-86.

5. Вікторіна О. М. Матеріали до «Словника фразеологізмів степових і суміжних говірок Середнього Дніпро-Бузького межиріччя (фразеологізми з числівниками)». *Педагогічний вісник.* Кіровоград, 2015. №2-3 (34-35). С. 98-105.

6. Вікторіна О. М. Матеріали до фразеологічного словника Кіровоградщини (Фразеологізми, які містять компонент-топонім. ІІ). *Педагогічний вісник*. Кіровоград, 2016. №1(37). С. 68-74.

7. Горбняк Т. Абетка бакотянина. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2020. 152 с.

8. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. 184 с.

9. Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. Львів, 1997. 232 с.

10. Коваленко Н.Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Рута», 2019. 412 с.

11. Кушмет М. Матеріали до фразеологічного словника українських східностепових говірок (на матеріалі говірки с. Оленівки Волноваського району Донецької області). *Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Т. 28. Донецьк, 2010. С. 34–50.

12. Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с.

13. Лєснова В. В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. Луганськ : Шлях, 1999. 76 с.

14. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ : Наукова думка, 1974. 260 с.

15. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ : Наукова думка, 1974. 260 с.

16. Матеріали до словника буковинських говірок (випуск другий) / укл. : В.А. Прокопенко та ін. Чернівці, 1971–1979. Вип. 1–6.

17. Неґрич М. Скарби гуцульського говору: Березовий. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Серія "Діалектологічна скриня"), 2008. 224 с.

18. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. Київ : Наукова думка, 1984. Ч. 1 (А-Н). 446 с.; Ч. 2 (О-Я). 515 с.

19. Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика). Тернопіль : «Джура», 2009. 108 с.

20. Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005. 266 с.

21. Приказки, прислів'я, і таке інше. Уклав М. Номис. Київ, 1993. 768 с.

22. Сизько А.Г. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. Д., 1990. 99 с.

23. Словник буковинських говірок / за заг. ред Н.В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.

24. Словник буковинських говірок за заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.

25. Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-

західної України та суміжних земель: у 2-х т. / Упоряд. Г.Л. Аркушин. Луцьк : РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. Т.1. 408 с.; 2007. Т. 2. 536 с.

26. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Лєснова, І. Ніколаєнко, Т. Терновська, В. Ужченко. Луганськ, 2002. 234 с.

27. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Лєснова, І. Ніколенко, Т. Тернавська, В. Ужченко. Луганськ, 2002. 234 с.

28. Словник українських східнослобожанських говірок / укл. : Волошинова М.О., Глуховцева К.Д., Лєснова В.В., Ніколаєнко І.О., Терновська Т.П., Ужченко В.Д.; за заг. ред К.Д. Глуховцевої та В.В. Лєснової. Вид. друге, зі змін. і допов. Київ : Талком, 2021. 407 с.

29. Тищенко Т. М. Лексика бджільництва Східного Поділля. Умань : РВЦ «Софія», 2008. 88с.

30. Хобзей Н. В. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. 21с.

31. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя, 1992. Т. 1-4.

32. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія "Діалектологічна скриня"), 2010. 128 с.

ЗБІРКИ ТЕКСТІВ ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ

1. Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся (Тексти). Луцьк, 2010. 542 с.

2. Аркушин Г. Л. Голоси з Підляшшя: Тексти. Луцьк, 2007. 536 с.

3. Бідношия Ю. І., Дика Л. В. Говірки Бориспільщини: Сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2008. 480 с.

4. Буковинські говірки: хрестоматія діалектних текстів / Укл.: Руснак Н. О., Гуйванюк Н. В., Бузинська В. Є. Чернівці, 2006. 383 с.

5. Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч. 1: Тексти / Уклад. Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика. Київ, 2003. 456 с.

6. Говірка села Машеве Чорнобильського району. Ч. 2: Тексти / Уклад.: Г. В. Воронич, Л. А. Москаленко, Л. Г. Пономар. Київ, 2003. 608 с.

7. Говірки Західної Полтавщини: Збірник діалектних текстів / Упорядник Г.І. Мартинова. Черкаси, 2012. 324 с.

8. Говірки південно-західного наріччя української мови: Збірник текстів / Упоряд. Н.М. Глібчук. Львів, 2000. 156 с.

9. Говірки Південної Київщини : Збірник діалектних текстів / Упоряд. Г. І. Мартинова, З. М. Денисенко, Т. В. Щербина. Черкаси, 2008. 370 с.

10. Говірки Південної Київщини: Збірник діалектних текстів / Упоряд.: Г. І. Мартинова, З.М. Денисенко, Т. В. Щербина; відпов. ред. Г. І. Мартинова. Черкаси, 2008. 369 с.

11. Говірки Східної Слобожанщини: збірник діалектних текстів : навч. посіб. / упоряд. В.В. Лєснова; за заг. ред. П. Ю. Гриценка ; Держ. заклад «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 304 с.

12. Говірки Черкащини : Збірник діалектних текстів / Упоряд.: Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. Черкаси, 2013. 18 с.

13. Говірки Черкащини : Збірник діалектних текстів / Упорядники Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. Черкаси, 2013. 882 с.

14. Говірки Чорнобильської зони: Тексти / Упоряд.: П.Ю. Гриценко та ін. Київ, 1996. 358 с.

15. Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство в текстах). Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія „Діалектологічна скриня"). 320 с.

16. Говори української мови: Збірник текстів / Упоряд.: С.Ф. Довгопол, А.М. Залеський, Н. П. Прилипко. Київ, 1977. 590 с.

17. Єдність у різноманітності. Поліщуки. Навчально-методичний посібник / Упорядн.: Мойсієнко В.М., Гримашевич Г.І. Житомир, 2018. 144 с.

18. Жегуц І. Вибрані тексти з гуцульського говору в Закарпатті. Мюнхен, 2001. 87 с.

19. Коваленко Н.Д. Західноподільські та суміжні говірки. Тексти : у 2-х т. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2020. Т. 1. 536 с. Т. 2. 512 с.

20. Коваленко Н.Д., Коваленко Б.О. Волинські говірки Хмельниччини. Збірник діалектних текстів : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Рута», 2019. 344 с.

21. Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Діялектні тексти. Едмонтон – Львів – Нью-Йорк – Торонто, 2003. XVI + 784 с.

22. Північно-східна Слобожанщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. І. В. Магрицька, В. Ф. Семистяга, З. С. Сікорська, М. Г. Чорнописький, В.О. Шевцова. Львів, 2002. 254 с.

23. Розповіді з Підкарпаття. Українські говірки Східної Словаччини / Упоряд. О. Лешка, Р. Шишкова, М. Мушинка. – Нью-Йорк – Прага – Київ, 1998. XXI + 321 с.

24. Сватівщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. К.Д. Глуховцева, Є.С. Дзюба, В.С. Курило, І.О. Ніколаєнко, В.В. Просін, З. С. Сікорська, В.О. Шевцова. Луганськ, 1998. 136 с.

25. Скарби українських говорів: тексти про борщ / відп. ред. Н. Хібеба, В. Лєснова; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2019. 320 с.

26. Старобільщина: Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / Упоряд. К.Д. Глуховцева, В.С. Курило, В.В. Лєснова, О.А. Міхно, І.О. Ніколаєнко, З.С. Сікорська, В.О. Шевцова. Луганськ, 2000. 128 с.

27. Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти / Упоряд. та автор передмови Н. М. Глібчук. Львів, 2005. 238 с.

28. Українські закарпатські говірки: Тексти / Упоряд. та передм. О.Ф. Миголинець, О.Д. Пискач. Ужгород, 2004. 400 с.

29. Українські східнослобожанські говірки: сучасні діалектні тексти : навч. посіб. / упоряд. К. Д. Глуховцева, В. В. Лєснова, І.О. Ніколаєнко; за ред. К. Д. Глуховцевої. Луганськ, 2011. 424 с.

IV. ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ШКАЛОЮ СИСТЕМИ ECTS

Організація навчання за модульно-рейтинговою системою (МРС) забезпечує систематичний контроль знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, організацію їх самостійної роботи, заохочення результативної творчої праці (проведення самостійного наукового дослідження в окремому населеному пункті, написання наукових статей відповідно до тематики дослідження, участі у наукових конференціях, конкурсах, гуртках, за що нараховуються додаткові бали). Крім того, МРС підвищує об'єктивність знань здобувачів вищої освіти і на основі цього обґрунтовує умови для магістерської освіти та вступу до аспірантури.

Європейська система оцінювання (ECTS) успішності засвоєння здобувачем кредитних модулів передбачає семибальну шкалу оцінювання (A, B, C, D, E, FX, F). У заліковій відомості та індивідуальному навчальному плані здобувача вищої освіти рейтингова оцінка (набрані бали) переводиться в ECTS та оцінку за національною шкалою відповідно до таблиці:

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	***Оцінка за шкалою ECTS***	***Національна залікова оцінка***
90-100 і більше	**A** (відмінно)	**зараховано**
82-89	**B** (дуже добре)	
75-81	**C** (добре)	
67-74	**D** (задовільно)	
60-66	**E** (достатньо)	
35-59	**FX** (незадовільно з можливістю повторного складання)	**не зараховано**
34 і менше	**F** (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)	**не допущено**

4.1. Критерії оцінювання результатів фольклорної практики

Після завершення практики здобувач вищої освіти має подати зібрані та належно оформлені, згідно з методичними вимогами, матеріали, визначені робочою програмою цього виду практики, керівникові для перевірки.

Аналіз польової роботи здобувачів вищої освіти під час проходження практики з фольклору здійснюється викладачами-предметниками згідно з наказом ректора стосовно призначення їх керівниками довірених підгруп. Перш за все, викладач має звернути увагу на наповненість папки та дотримання вимог щодо правильності оформлення звітної документації, а в разі необхідності повернути роботу на доопрацювання (вимога подавати матеріали у звичайній паперовій папці, так зручно викладачеві робити зауваження простим олівцем у записах, які виносяться на титульну сторінку чорнильною ручкою з метою повторного контролю виконання здобувачем вищої освіти правок).

Однією з основних складових кредитно-модульної системи організації навчального процесу є вимога щодо оцінки знань здобувачів із визначенням їх рейтингу за кожен змістовий модуль, що в сумі складає загальний бал, який надалі забезпечить успішність складання заліку. За кожен пункт роботи виставляються бали залежно від кількісного та якісного складу поданого матеріалу.

Оскільки практика фольклорно-діалектологічна, то максимальний загальний бал, отриманий за виконання завдань фольклорної практики (оцінювання за 100 бальною системою) – 50 балів.

Змістовий модуль I: Запис текстів фольклорних творів із живого побутування – 20 балів;

Змістовий модуль II: Опрацювання тематичних народознавчих питальників (I, III, IV) – 15 балів;

Змістовий модуль III: Запис епітафій; відомостей від коліїв (різників) свиней; народна медицина; природні барвники; подання зразка традиційної культури і побуту (експонат) – 15 балів.

Додаткові бали нараховуються:

- за участь у фольклористичній експедиції;

- за виступи на науковій студентській конференції;
- за призове місце на науковій студентській конференції;
- за написання наукової статті до студентського наукового збірника.

4.2. Критерії оцінювання навчальної практики з діалектології

Після завершення практики здобувач вищої освіти повинен подати на кафедру української мови для розгляду комісії з захисту практики матеріали, визначені робочою програмою практики.

Під час захисту матеріалів діалектологічної практики студенти повинні проілюструвати навички транскрибування говіркового мовлення, вміти визначати фонетичні, граматичні та лексичні особливості обстежуваної говірки, давати їй загальну характеристику, пояснювати будь-яке діалектне явище в зібраних матеріалах.

Змістовий модуль І: Виконання програми навчальної практики з діалектології – 45 балів.

Змістовий модуль ІІ: Захист практики – 5 балів.

У разі несвоєчасного подання матеріалів викладачеві-керівникові на перевірку практиканту нараховуються штрафні бали (до мінус 10 балів).

Якщо здобувач вищої освіти (практикант) отримав 0 балів за один із змістових модулів, згідно з Положенням про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, практику не зараховують.

Якщо здобувач вищої освіти (практикант) отримав менше 60% балів за один зі змістових модулів, згідно з Тимчасовим положенням про рейтингову систему оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, практика не зараховується.

Оцінювання практики відбувається у формі заліку за результатами перевірки керівником поданих здобувачами вищої освіти матеріалів та доопрацювання їх в разі потреби, а також за узгодженням з керівником, на якого покладено загальне керівництво практикою. Результати складання заліку з практики відбиваються в екзаменаційній відомості та заліковій книжці здобувача вищої освіти.

Залік здобувачі вищої освіти можуть перескласти в період сесії за направленням директорату після того, як доберуть необхідну суму балів.

V. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ ФОЛЬКЛОРНО-ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Після захисту практики підбивають підсумки виконаної роботи, наголошують на сумлінності у роботі кожного здобувача вищої освіти, відзначають кращих, пропонують теми подальших наукових досліджень і враховують недоліки, на які варто звернути увагу під час проведення наступних практик. Беруться до уваги пропозиції та побажання здобувачів вищої освіти щодо більшої ефективності організації таких досліджень на майбутнє.

На основі зібраних матеріалів практики проводиться наукова конференція, на якій учасники виступають з науковими доповідями і повідомленнями. Здобувачі вищої освіти роблять самоаналіз і дають самооцінку роботи під час практики, відповідають на питання членів комісії щодо окремих аспектів змісту практики чи способів його реалізації. На конференцію запрошуються студенти молодших курсів, майбутні практиканти.

Про результати практики звітує відповідальний керівник від навчально-наукового інституту за її організацію на засіданні вченої ради. Також він складає звіт про її підсумки та надає відповідні документи в директорат і завідувачу практики університету.

VI. ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. Взірець фрагменту наказу про організацію та проведення практики здобувачів вищої освіти

****

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

НАКАЗ

12.05.2022 р. м. Кам'янець-Подільський № 266-С

Про організацію та проведення
«Навчальної фольклорно-діалектологічної
практики» здобувачів вищої освіти
навчально-наукового інституту
української філології та журналістики
денної форми навчання

Відповідно до навчального плану підготовки бакалавра галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література за освітньо-професійною програмою «Українська мова і література» (термін навчання – 3 роки 10 місяців), Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

НАКАЗУЮ:

1. Направити на «Навчальну фольклорно-діалектологічну практику» здобувачів вищої освіти 1 курсу, які навчаються за навчальним планом підготовки бакалавра галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література за освітньо-професійною програмою «Українська мова і література» (термін навчання – 3 роки 10 місяців, з 16 травня по 03 червня 2022 року (3 тижні).

Керівниками практики призначити: **Шеремету Наталію Петрівну**, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови; **Щегельського Валерія Васильовича**, кандидата філологічних наук, старшого викладача кафедри

історії української літератури та компаративістики за нижчевказаним розподілом:

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові студента	Місце проходження практики
1.	Бук Діана Вікторівна	м. Борщів, Тернопільська область
2.	Гординська Вікторія Вікторівна	м. Хмельницький, Хмельницька область
3.	Томик Людмила Ярославівна	с. Баня-Березів, Івано-Франківська область

2. Практику провести відповідно до програми «Навчальної фольклорно-діалектологічної практики», затвердженої на засіданні кафедри української мови 27.08.2021 р. (протокол № 10).

3. Відповідальність за організацію та контроль за проведенням практики покласти на в.о. директора навчально-наукового інституту української філології та журналістики Коваленка Бориса Олексійовича.

4. Проведення інструктажу з охорони праці та безпеки життєдіяльності покласти на керівника практики Шеремету Наталію Петрівну, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови.

5. Директору навчально-наукового інституту української філології та журналістики, завідувачам кафедри української мови, кафедри історії української літератури та компаративістики, керівникам практики Шереметі Наталії Петрівні, Щегельському Валерію Васильовичу:

5.1. Організувати та провести зі здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками інструктивну нараду щодо проходження практики 16.05.2022 р. о 10.00. в режимі відеоконференції з використанням сервісу Google Meet.

5.2. Систематично контролювати хід практики здобувачів вищої освіти.

6. Керівникам практики Шереметі Наталії Петрівні, Щегельському Валерію Васильовичу:

– розмістити навчально-методичні матеріали з проходження практики (робочу програму практики, графік виконання завдань практики, орієнтований зміст

звіту з практики, індивідуальне завдання тощо) на платформі MOODLE Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

– встановити графік консультацій і систематично консультувати здобувачів освіти з питань виконання завдань практики.

7. Керівникам практики прийняти звіти про проходження практик та провести захист звітів до 13.06.2022 р.
8. Керівникам практики Шереметі Наталії Петрівні, Щегельському Валерію Васильовичу провести опитування здобувачів вищої освіти через «Анкету для студентів, які пройшли практику» до 13.06.2022 р.
9. Відповідальним керівником за складання звіту про підсумки практики та надання відповідних документів в деканат та на кафедри української мови, історії української літератури та компаративістики призначити керівника практики Шеремету Наталію Петрівну, кандидата філологічних наук, доцента кафедри української мови.
10. Заслухати результати практики здобувачів вищої освіти на засіданнях кафедри української мови, історії української літератури та компаративістики та раді навчально-наукового інституту української філології та журналістики.
11. Контроль за виконанням наказу покласти на завідувача практики Л.М.Римар.

ДОДАТОК Б. Взірець оформлення титульної сторінки папки-звіту практики

****

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Навчально-наукова лабораторія етнології
Навчально-наукова лабораторія діалектологічних досліджень

Освітньо-кваліфікаційний рівень: /*вказати*/,
Спеціальність: /*вказати*/
Прізвище, ім'я, по батькові: /*вказати*/

НАВЧАЛЬНА ФОЛЬКЛОРНО-ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Керівник практики з фольклору:
посада, /прізвище, ім'я, по батькові/
Керівник практики з української діалектології:
посада, /прізвище, ім'я, по батькові/

(місце проходження практики, рік)

****
****

ДОДАТОК В. Пам'ятка фольклориста-дослідника

(Навчально-наукова лабораторія етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, ауд. 402)

І. ЗРАЗОК ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЕКСПОНАТУ:

1. Місцева назва та призначення експонату:_____
_____

2. П.І.Б., домашня адреса доставника:_____
_____

3. Від кого взято цей експонат:_____
_____

а/ П.І.Б._____

б/ рік народження_____

в/ освіта, професійна зайнятість, національність_____

г/ адреса _____

4. Майстер-виробник:

а/ П.І.Б._____

б/ рік народження_____

в/ освіта, професійна зайнятість, національність_____

г/ адреса _____

5. Дата запису:_____

ІІ. ЗРАЗОК ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЗАПИСУ:

Зап. (дата), П.І.Б. записувача у Наз. відм. від П.І.Б. респондента, рік народження, освіта, професійна зайнятість,

національність, у с. (м., смт) (назва населеного пункту, район, область).

Наприклад: Зап. 02. 05. 2007 р. Петричко Світлана Миколаївна від Коваль Анастасії Іванівни, 1934 р. н., освіта 7 кл., поштар, українка, в с. Комарівці Барського р-ну Вінницької обл., або: Перепис. 03. 07. 2013 р. Коваленко Дмитро Борисович із рукописного пісенника Дмитрук Тамари Кирилівни, 1945 р. н., освіта 10 кл., колгоспниця, українка, в с. Привороття Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл., *(коли запис зроблено шляхом переписування інформації з рукописного пісенника).*

*Примітки: *У разі зміни інформантом (респондентом) місця проживання від дня його народження, зазначити рік переїзду у населений пункт, де здійснено вами запис.*

**Запис народознавчої інформації від декількох респондентів подається із зазначенням їх особистісних характеристик, згідно з вимогами паспортизації запису, через розділовий знак (;).*

**При комп'ютерному наборі, паспортизація подається у кінці запису інформації: вирівнювання – по ширині; шрифт Times New Roman, 12 пт; абзацний відступ – 0,75 см.*

ІІІ. ОФОРМЛЕННЯ ЗАПИСУ НА ПАПЕРАХ СТАНДАРТУ А4

Вимоги: Розміри полів: ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє – 2 см, нижнє – 2 см. Вгорі листа, посередині: Жанр запису, нижче – назва чи підкреслити перший рядок строфи; У правому верхньому куті зазначається назва практики, № касети (диску) і сторона розміщення запису на касеті: *Ф. П. 2013 р., к. №_____, с. А* або *Ф. П. 2013 р., д. №_____ (номер призначається при поданні належно оформлених матеріалів практики в лабораторію етнології).*

*Примітки: *Запис народознавчої інформації, який подається на декількох листах, скріплюється у лівому верхньому куті за допомогою степлера.*

**Кожен запис подається на окремому листі з дотриманням вимог.*

**Паспортизація інформації фіксується у кінці запису.*

**Обов'язково при переписуванні тексту на чистовий папір, нижче запису, перед паспортизацією подавати коментарі до незрозумілих слів (семантичне, лексичне значення); історію побутування твору; поставити в разі необхідності наголос у тексті.*

IV. ОФОРМЛЕННЯ ЗАПИСУ НА АУДІО-, ЦИФРОВИХ НОСІЯХ:

Паспортизація інформації здійснюється шляхом відповіді респондента на запитання записувача згідно з вимогами *(див. додаток В)* чи надиктовуванням дослідником своїм голосом раніше записаних даних.

Примітки: **Паспортизація подається* *після 2-х, 3-х записів, зроблених від одного чи декількох інформантів (гурт, хор) із зазначенням їх особистісних характеристик, згідно з вимогами паспортизації запису.*

**Після кожної зміни інформанта.*

**На аудіокасеті зі сторони А (наклейка, яка є у комплекті) і вставці підкасетника записуємо: Ф. П. 2013 р., к. №____ (номер призначається при поданні належно оформлених матеріалів практики у лабораторію етнології).*

**У вставці підкасетника фіксується каталог інформації за порядком запису зі сторони А, В, зазначаючи № п/п і назву твору (назва чи перший рядок строфи; тематика інформації).*

**На диску (маркером) записуємо: Ф. П. 2013 р., д. №____ (Ф.П. – фольклорна практика; 2013 – рік запису; д. № – номер диска, який призначається при поданні належно оформлених матеріалів практики керівникові на перевірку).*

**Кожна зміна інформанта при записуванні інформації на диску оформляється в окремі папки із зазначенням їх особистісних характеристик згідно з вимогами паспортизації запису.*

**На паперовій вставці жорсткого футляра для диска записується перелік наявної інформації відповідно до порядку її фіксування (каталог) із зазначенням: Ф. П. 2013 р., д. №____ (Ф.П. – фольклорна практика; 2013 р. – рік запису; д. № – диск, номер).*

V. РОБОТА З ПИТАЛЬНИКАМИ

№ І. "*БЛИСКАВКА. ГРІМ. ХМАРИ. ДОЩ*"

Вимоги: Відповіді на питальник № І подаються на бібліографічних картках (розмір 8*12, який є зручним при впорядкуванні, систематизуванні та зберіганні зібраного матеріалу в каталожних скриньках). Угорі в центрі картки зазначається № питальника (І), питання не переписується, а дається тільки

відповідь із зазначенням порядкового номера запитання у питальнику. Паспортизація – на звороті картки *(див. додаток Б.)*.

*Примітка: *Запис відповіді на питання, який подається на декількох картках скріплюється у лівому верхньому куті степлером і паспортизація подається на останній картці.*

№ ІІ. "*ФРАЗЕОЛОГІЯ ОСНОВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ОБРЯДІВ*"

(див. розділ "*Діалектологічна практика*"*)*

Вимоги: (див. Питальник № І)

№ ІІІ. "*НАРОДНІ ІГРИ ТА ЗАБАВИ*"

Вимоги: Записи народних ігор та забав подаються на паперах формату А 4. Угорі в центрі листа зазначається № питальника (ІІІ), нижче – назва гри; – опис гри (див. пит № ІІІ "*НАРОДНІ ІГРИ ТА ЗАБАВИ*" *// Пояснення до пунктів 1– 4*). Паспортизація (див. ЗРАЗОК ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЗАПИСУ).

*Примітки: *Обов'язковим є схематична графічна реконструкція ходу гри на папері формату А 4.*

№ IV. "*ВІДОМОСТІ ПРО ЦЕРКОВНІ СПОРУДИ ПОДІЛЛЯ*"

Вимоги: Питальник № IV – лист-анкета (відповідь записується у межах поставленого питання). Заповнена анкета; графічне зображення споруди, форми фундаменту; підписані фотографії подаються у файлі.

Примітки: *Відповідь на пункти 9, 19 анкети подаються на окремих листах, паспортизація – (вимоги див. ЗРАЗОК ПАСПОРТИЗАЦІЇ ЗАПИСУ та ОФОРМЛЕННЯ ЗАПИСУ НА ПАПЕРАХ СТАНДАРТУ –А 4).

*Графічне зображення споруди, форми фундаменту підписуються у правому нижньому куті малюнка. *Наприклад: Графічне зображення форми фундаменту церкви св. Михаїла, в с. Жердя Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. Мал. 07.08.2007р. Ясніцького Івана Петровича.*

*Фотографії підписуються на звороті, не допускаючи відбитку запису на лицьовому боці. *Наприклад: Церква св. Михаїла, вхід (вигляд збоку, спереду), настінний розпис, іконостас і т. д.), у с. Жердя Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. Фото: 07.08.2007р. Ясніцького Івана Петровича.*

ДОДАТОК Г. Взірці оформлення записів жанрів усної словесності на аркушах паперу А4 (*кожен запис подається на окремому аркуші*)

МІКРОТОПОНІМ С. ОРИНИН КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО Р-НУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛ.

СПАСІВКА

Ніхто не знає ні відколи воно так. Передають, шо це Спасівка. Кажуть, шо вона рятує наше село. В нас бід таких великих, як по других селах, ніколи не було. Кажуть, шо це Спасівка нас рятує. Подивися, потопельники, і вішальники, і всякі такі біди наше село обминали. В нас не було таких великих бід.

Там всьо було оборудовано. Туда дальше, так як шлагбон, там, на лівій стороні, там є кирничка, вона навіть зараз оборудована. А вона була весь час. Колись давно там було джерело і вимурували кирничку. Намурована з каміння. Вона невелика. А потом уже там оборудували. Це не так давно. Поставили там бітонний круг на цю кирничку. А потом вже люди взялись, оборудували. Взялися і там гарно зробили. Але Спасівка це не кирничка називалась. Тут, значить, обрив такий, там каміння є і витікала вода. Там зробили вроді жолобок такий для збору води і жолобок, шоб стікала вода. В дерев'яний жолобок вода текла. А трохи нижче дальше витікала вода, то для коней зробили великий такий жолоб дерев'яний. То люди повертали туди кіньми і коні напували з того жолоба великого. Ну, через Ріпинці багато їздили до Ориніна, в Оринині був базар, особливо в вівторок, там був базар. То кіньми повертали туди. Там великий збір води був, то люди брали воду. І хто повертає, то там напивалися води. Вода стікала своїм ручейком таким. Але з ліса вода текла, то дальше був тоже ручий. Но ця собі вода текла, а та собі вода текла. Посередині була площа гарна, так, шо кіньми розверталися там, на тій площі. Лікувальна, кажуть, вода. Коли посуха, то збираються туда з церкви піп, і так далі, то йдуть туда моляться. Попи все-таки мали барометри. Вони приблизно знали, коли шо. Сходяться. Підем святити Спасівку! Люди зібралися, найбільше казали, вдови шоб ішли. Шість вдов. Шість збирали їх. А як є більше, то всі йшли. Вдови там нічого не робили. Там співали пісні церковні і піп святив воду і людей.

Казали, шо кирничка – лікульна вода. Люди брали її очі лікувати, промивали очі. Раненько йдуть. Бувало, коли ходили до бабки до примови, то всі повертали туди, брали водички з собою.

Зап. 06.07.2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна від Вернівської Леоніди Станіславівни, 1935 р.н., освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / СВЯТО АНДРІЯ

Була молода жінка і до неї сходилися на Андрея. Це було при німцях. В нас німців не було, це в той час. Спекли такий корж великий, зробили в ньому дірку, просилили рушник і вчепили до сволока. Це в хаті балок. До нього прибили цвях. Той корж просилили на рушник, прив'язали. І так, шо вище росту людини. Шоб не діставав. Ну хай п'ятнадцять-двадцять сантиметрів вище. І сидить суддя. Каструля чи горнець, там є сажа, вляли води, розколотили, і щітка. Від порога не йде, а сідає на коцюбу, до тої паляниці. Там збоку сидять, підганяють, кричать, сміються, веселять. Хто доїжджає, повинен скочити і вкусити кусок тої паляниці. Скочив – не дістав, а той, шо сидить з квачом (тою щіткою), і сажою по морді, попід ніс. І так переходять всі. Були такі, шо скочить і таки трошки вгризе. Хоть кришечку. А потім вже сідають, п'ють, гуляють. Ритуал основний був, шоб на коцюбі їхати. Це робили і хлопці, і дівчата.

Зап. 06.07.2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна від Вернівської Леоніди Станіславівни, 1935 р.н., освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / КОЛЯДКА

І ще вчора із вечора Син Божий народився,
Той, котрий небо і землю отворив.
Народився в Пречистої Панни – Діви,
Тай присвятився Пресвятої Богородиці.

На Іордані вода стояла,
Там Пречиста Діва свого сина купала.
Як скупала – в чорний китай оповила
Та й в яселки положила.

Ще й сінечком, ще й сінечком накрила.

А з півночі серед ночі десь зялись воли,
А ті всі воли на мале дитя дихали.
На світанку до схід сонця з'їхалися царі.

А ті царі мале дитя обдарували:
А перший цар миром мирував,
А другий цар Ісусом Христом назвав,
А третій цар золоту квіточку дав.

То не золота квіточка, а перший день Різдва –
Всьому миру, всьому світу радісно.
Защебетали ангели в Божому саду,
Та й родився пан-господар у святому домі,
Як ангел в Божому раю.

Зап. 14. 08. 1997 р. Ковіна Олена Олександрівна від Яцишиної Галини Іванівни, 1922 р. н., освіта 10 кл., українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / КОЛЯДКА

Ген високо в синім небі
Зірка засіяла.
Плила, плила між хмарами,
Над вертепом стала.

Мати сина породила,
В пелюшки сповила,
Сухим сіном притрусила
Господнього сина.

Де ж колиска золотая,
Пелюшки шовкові.
Де ж пирини для дитини,
М'ягкі та пухові.

Прилетіли до вертепу
Ангели крилаті.
Повклякали, заспівали
Божому дитяті.

Нехай Божому дитяті
Честь і слава буде.
Та нехай живуть у згоді
Всі на світі люди.

Перепис. 10. 02. 2020 р. Гайшук Валерій Петрович із рукописного пісенника Клімової Надії Тихонівни, 1938 р.н., освіта середня спеціальна, працівниця комунального підприємства, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / КОЛЯДКА ДИТЯЧА

Бігла теличка,
Та й середничка,
Та й в тітчин двір.

Я вам, тітко, заколядую,
Виносьте хутко, бо скоче прудко,
Виносьте щедрі дари.

Короткі свитки – померзли литки,
Короткі кожушки – померзли вушка.
Добрий вечір!

Зап. 02. 07. 1997 р. Іскра Наталія Василівна від Вознюк Марії Степанівни, 1927 р. н., освіта 4 кл., доярка, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / ЩЕДРІВКА ДИТЯЧА

Щедрик-ведрик,
Дайте вареник,
Грудочку каші,
Кільце ковбаски.
А ще мало –
дайте сало,
А я донесу,
Дайте й ковбасу.
Давайте хутко –
Побіжу прудко.
Коротка свитка –
Ізмерзла литка.

А ще й на дохід –
Паляницю й хліб,
Решето вівса,
А зверху ковбаса.
Вам щедрець,
Мені млинець,
Грудочка кашки,
Пару яєць.
Щедрий вечір!

Зап. 12. 10. 2000 р. Аліксійчук Олена Станіславівна від Крижанівського Франца Васильовича, 1930 р.н., освіта початкова незакінчена, пасічник, циган, у с. Теклівка Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / ВІНШУВАННЯ НА РІЗДВО

Дай, Боже Христе, ключі небесні,
Щастя, здоровля, прибутки чесні.
На кожнім броді і перевозі
Хай при Вас буде Бог у дорозі.
Христос ся рождає!

Зап. 07. 11. 2011 р. Аліксійчук Олена Станіславівна від Сокальської Ірини Владиславівни, 1965 р.н., освіта вища, лікар, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / ВЕСНЯНКА

Розлилися води на чотири броди,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

Що в першому броді зозуленька кує,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

А в другому броді щука-риба грає,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

А в третьому броді соловій щебече,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

А в четвертому броді дівчинонька плаче,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

Зозуленька кує, бо літечко чує,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

Риба-щука грає, кригу розбиває,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

Соловей щебече, травиченьку кличе,
Гей, дівки, весна красна, зілля зелененьке!

Дівчинонька плаче, бо нелюба бачить,
Ой, мати, лихо знати, за нелюбом жити!

Зап. 27. 07. 2013 р. Вишневська Валентина Іванівна від Баліцької Міли Володимирівни, 1955 р. н., освіта 7 кл., ветеринар, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / ГАЇВКА

Воротари

Діти стають парами. Перша пара підносить руки вгору, під ними решта проходять, стають наперед і підносять руки, утворюючи «ворота». Таким чином, відбувається рух по колу.

Кривого танцю йдемо,
Кінця му не знайдемо.
Аж тоді кінець знайдем,
Як додомочку прийдем.
Приспів:
Воротари, воротари, воротарчику,
Я втвори, я втвори вороточка.
Що ж то там, що ж то там за пан їде?
Що ж то нам, що ж то нам за дар везе?
Крайної, крайної дитяточки,
Золотої, золотої зерняточки.

Сиділа на колодці,
Моргала на молодців.

З гаю молодці, з гаю,
Чорні я очі маю.
Мара тя бере з ними:
Давно ж ти гулиш з ними.
Як бис так не гулила,
Була бис наша мила.
Приспів той же.

Я же вчора ізвечора
Кури не піли, кури не піли.
Понад наші вороточка
Орли летіли, орли летіли.
Ой, летіли та й летіли
На мід, на горівку,
На мід, на горівку.

Дай же, Боже, висватати
Та ще й заручить,
Та ще й заручить,
Бо я їду від оселі
До войська служить,
До войська служить.
Приспів той же.

Бодай ся когут знудив,
Що він ня рано збудив.
Як зачав випівати,
Мусілам рано встати.
Причини, Боже, ночі
На мої карі очі.
Причини ще й другую
На мене молодую.
Приспів той же.

Зап. 15. 03. 2020 р. Молдован Неля Михайлівна від Молдована Степана Васильовича, 1958 р.н., освіта вища, вчитель, українець, уродженець с. Панівці Борщівського р-ну Тернопільської обл., з 1983 р. мешкає в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ / ІВАНА КУПАЛА

Івана Купала

На Івана, на Купайла,
Вийшла свиня, як та панна.
На неї хлопці зглядаються,
Привітати стидаються.
Один Їванко не стидався,
Взяв за рученьку
Та й привітався.

Зап. 08. 07. 2017 р. Фостата Оксана Зіновіївна від Загородньої Лідії Петрівни 1957 р.н., освіта середня, українка, в с. Теклівка Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ / ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД С. ОРИНИН КАМ' ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО Р-НУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛ.

Люди вірили: «Як склався у людини шлюб, так піде і все її життя», тому момент вибору судженого чи судженої був дуже відповідальним.

В суботу сходяться дружки і вбирають молоду, бо вона іде просити на весілля і починають співати:

Благослови, Боже, і отець, і мати,
Своєму дитяті віночок вдівати. (3 рази)

Тоді йде брат, йде чесати косу – і співають:

А брат косу чеше, підківками креше,
Коса моя дрібна, сестро моя рідна,
Коса моя дрібнесенька, сестро моя ріднесенька.

Далі співають:

Ой, дай, мати, до коси масла,
Бо я тобі коровицю пасла,
Хоч пасла, не напасла,
Дай мати до коси масла.
Ой, дай мати, до коси лою,
Бо я тобі коровицю дою,
Хоч дою, не дою,
Дай, мати, до коси лою.

Далі мати бере хустину, а молода – за кінець; і мати виводить за ворота, і молода йде просити гостей на весілля, а молодь співає:

Повій, вітер, долиною за нашою молодою,
Розвій її косу по червонім поясу,
Нехай коса має, як мак розцвітає.

У (ім'я молодого) сорочка з білого платочка,
Хто її вишиває? (ім'я молодої) дівочка.
Молода просить гостей і коровайниць.
Коровайниці йдуть розчиняти коровай і співають:
Я на коровай ішла,
Коробку яєць несла.
Здибали мене хлопці,
Побили яйці в коробці,
Зробили мені біду.
З чим на коровай піду?
Розчиняють коровай і співають:
Благослови, Боже, і отець, і мати,
Своєму дитяті коровай розчиняти. (3 рази)
Далі співають:
А ми коровай місимо і Бога просимо:
«Роди, Боже, жито, пшеницю і всяку пашницю,
Ще й рожеві квіти, щоб родились діти».
Виливають відро води під плодове дерево і співають:
А ми на тік воду носили
І Бога просили:
«Роди, Боже, жито й пшеницю і всяку пашницю
І ще й зелені віти, щоб родились діти».
Молода попросила гостей, йде додому і співає:
Ой, братику мій, чи заметений двір-двір,
Чи застелені столи для нашої молодої ?
Сестра з села іде, сімсот дружок веде,
Сімсот ще й чотири, усі вони чорнобриві,
Усі двори обходили, на весілля запросили.

Далі молода йде просити батьків молодого на весілля. Коли заходить до хати, дружки співають:
На день добрий цьому і тому,
І цьому, і тому, старому й малому,
Й Богові Святому.
А з хати відповідають:

Здоровенькі були,
Що ви нас не забули,
Що ви нас відвідали,
На день добрий дали.
(Співають три рази на переміну).

Молода просить на весілля такими словами:

«Прошу Вас на весілля, як маму, а Вас – як тата, а (ім'я молодого) – як чоловіка не на місяць, не на рік, а на цілий вік.

Сідають за стіл, пригощають, і дружки співають:

Матінко перепою, перепий щастя, долю.
Переп'ю, що я маю, щастя й долю не вгадаю.
Батеньку перепою, перепий щастя й долю.
Переп'ю, що я маю, щастя й долю не вгадаю.

Встають з-за столу і співають:

Встаньте, дружечки, підведітеся,
Господу Богу помолітеся
За хліба положені, за солі посолені,
За добрую ласку.
Подякуймо тату повнісіньку хату,
Щоб вони жили-жили, синів поженили,
Дочок повіддавали, онуків дочекались.

Так само й співають мамі. (Всі ці події відбуваються у суботу).

У неділю молодий йде до молодої, а свахи співають:

Не грім же то гуде, то молодий іде
По горі, по мості до молодої у гості.

Батьки мають на порозі зустрічати з хлібом. Якщо вони ще не вийшли з хати, то гості молодої співають:

Дивно мені, дивно:
Десь тещі не видно.
Чи кожуха не має?
Чи чобіт позичає?
Чи в личаки узувається,
Що із зятем не вітається?

Зять тещу вбирає в чоботи. Заходять до хати, й старости викуповують молоду. Молода виходить із-за столу, перев'язує старостів рушниками, свахів – хустинами.

На завершення весілля молодій знімають вінок. При тім співають:

Благослови, Боже, і отець, і мати,
Своєму дитяті віночок знімати.
Закручують у хустину і знову співають:
Що ти (ім'я молодої) робиш?
Рутвяний вінок ломиш,
Під стіл підкидаєш,
Каглянку(хустину) надіваєш.

Ріжуть коровай і роздають усім гостям весілля. Тоді молоду виряжають до молодого і співають:

Вигортай, мати, жар-жар,
Буде тобі дочку жаль-жаль;
Укидай в піч дрова,
Бувайте здорові!

Але доля дівчини не завжди була щасливою.

Не та ружа

Не та ружа, що за садом,
А та ружа, що в саду.
Не той милий, що двох любить,
А той милий, що – одну. (2 рази)

А як ружа в саду цвила,
Ти хотів її зірвать.
А як ружа в'януть стала,
Ти хотів її стоптать. (2 рази)

Покидаєш мене, милий,
Покидаєш, покидай.
А що було межи нами,
Нікому не розглашай. (2 рази)

Як прийшла я на весілля,
Стала собі в стороні.
Покотились в нього сльози
Ще раніше, як мені. (2 рази)

Через місяць син родився,
Я Іванком назвала.
Ой, рости-рости, синочку,
Не зводи дівчат з ума. (2рази)

Зап. 12. 05. 2017 р. Нікольчук Лариса Іванівна від Микитишиної Галини Дем'янівни, 1950 р.н. освіта середня, кухарка, українка, уродженка с. Свитинці Погребищенського р-ну Вінницької обл., мешканка с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ / ПОХОРОННА ПІСНЯ

Ой, Боже та Боже, з високого неба
Послухай молитву мою.
Прийми мою душу до самого неба,
А тіло в сирую землю.

Висипіть на мені високу могилу,
Вона травою заросте.
Посадіть на мені червону калину,
Вона навесні зацвіте.

Будуть пташки прилітати,
Будуть щебетать мені.
Но я не почую, я буду лежати
В глибокій, сирій землі.

Моя домовина – маленька хатина,
У ній віконець нема.
Я буду лежати, буду спочивати
Аж до страшного суда.

Прощайте, рідненькі, сусіди близенькі,
Прийшов вже який той час.
З вами прощатись, з вами розставатись,
Іти у могилу глибоку лежать.

Колись мої ножки далеко ходили,
Ой Боже, який-то був час.
Колись мої ручки так тяжко робили,
А нині на грудях лежать.

Ой Боже, мій Боже, який ти ласкавий,
Послухай молитву мою.

Прийми мою душу до самого раю,
А тіло в сирую землю.

Перепис. 07. 07. 2017 р. Щегельський Валерій Васильович із рукописного пісенника Телух Валентини Михайлівни, 1936 р.н, освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ / ПОМИНАЛЬНА ПІСНЯ

Вечеря біля покійника

Та вечера дорога,
Та вечера дорога
В мене з Вами послідня.
Алілуя (2 рази)

В мене з Вами послідня,
Ой послідню тую ніч
Коло мене посидіть.
Алілуя (2 рази)

Коло мене посидіть,
Коло мене посидіть
І Богу ся помоліть.
Алілуя (2 рази)

І Богу ся помоліть,
Бо вже завтра з обіду
Путь для мене далека.
Алілуя (2 рази)

Путь для мене далека,
Путь для мене послідня,
Прощайте, вся рідня.
Алілуя (2 рази)

Прощавайте, вся рідня
І знакомі всі села.
Алілуя (2 рази)

Прощавайте, всі рідні,

Бо розлука навсігда.
Алілуя (2 рази)

Бо розлука навсігда,
Ви мій прах проведіть
І в могилу опустіть.
Алілуя (2 рази)

І в могилу опустіть,
І тихесенько вздихніть.
Алілуя (2 рази)

Бо мій прах відійшов,
Відійшов навік віків.
Алілуя (2 рази)

Бо до вас я не прийду,
Я встрічати вас буду.
Алілуя (2 рази)

Перепис. 07. 07. 2017 р. Щегельський Валерій Васильович із рукописного пісенника Телух Валентини Михайлівни, 1936 р.н, освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ / ПОМИНАЛЬНА ПІСНЯ / ДО БОРЩУ

Оче наш

Оче, Оче, Боже наш,
Ти послухай грішних нас.
Душу мертву відпусти
І направ її сюди.
Алілуя.
Оче наш дорогий,
Ангелом душу вручай.
Хай летить душа сюда,
Тут родина її вся.
Алілуя.
В честь одбувшої душі
Святий обід на столі.

На стіл борщ поставили,
Душу мертву чекали.
Алілуя.
Як змовили «Отче наш»,
Зачерпнули борщу раз.
В ту минуту ця душа
З Ангелом прилетіла.
Алілуя.
Стала душа край стола,
Вклонилася три раза.
Ви, родитилі мої,
Не бачили ви душі мої.
Алілуя.
За обід благодарю,
За обід похорону,
Щоб Господь обід прийняв,
Душі ситності додав.
Алілуя.
Помолімся, люди, ми
За ту душу мертвою.
Очі вгору піднесімо
І душевно попросімо.
Алілуя.
Боже, Отче, Боже наш,
Ти послухай грішних нас.
Душу мертву насити,
В царство Боже її прийми.
Алілуя.

Перепис. 07. 07. 2017 р. Щегельський Валерій Васильович із рукописного пісенника Телух Валентини Михайлівни, 1936 р.н, освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ЛІРИЧНА РОДИННО-ПОБУТОВА ПОЕЗІЯ / РОДИННІ СТОСУНКИ

Світить місяць, світить ясний,
Аж зіроньки миготять.
Не пускає доню мати
В сад вишневий погулять.

Пусти мене, моя мамо,
Я ж там довго не буду.
Послухаю соловейка,
Послухаю тай піду.

Ой не в тому, моя доню,
Ой не в тому тая річ.
Відчини йому віконце,
Слухай його цілу ніч.

І ще півні не співали,
Дочка плакала в вікні.
Мати зятя вибирала,
Дочка думала, що ні.

Зап. 09. 07. 2017 р. Трофимюк Олеся Юріївна від Загородньої Лідії Петрівни, 1957 р.н, освіта середня, діловод, українка, в с. Теклівка Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ЛІРИЧНА РОДИННО-ПОБУТОВА ПОЕЗІЯ / ПРО КОХАННЯ

Ой ти, дубе, дубе,
Кучерявий дубе.
Ой на тобі, дубе,
Два голуби гудит.

Голубка літає,
Бо пари не має.
Любив козак дівчину,
Тепер покидає.

Покидай, козаче,
Плакати не буду,
Бо я молоденька,
Без пари не буду.

Бо до мене хлопці
Щовечора ходят,
Коні воронії

За поводи водят.
Коні воронії –
Хлопці молодії.
Коні білогриві –
Хлопці чорнобриві.

Ой якби я знала,
Котра моя пара.
Я ж би його личко
Та й намалювала.

Зап. 04. 07. 2017 р. Фостата Оксана Зіновіївна від Опольської Надії Василівни, 1932 р.н., освіта 7 кл., колгоспниця, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ЛІРИЧНА РОДИННО-ПОБУТОВА ПОЕЗІЯ / ПІСНЯ-АЛЕГОРІЯ

Ой там, у саді, тай на яблуні,
Там сидів голуб із голубкою. (2 рази)
Цілувалися, милувалися,
Сивими крильми обнімалися. (2 рази)

Надійшов стрілець, голуба убив,
Голуба убив, а голубку взяв. (2 рази)
Приніс додому, пустив під лавку,
Насипав пшениці та й дав водиці. (2 рази)

Їж, голубко, пий, за милого забудь,
Голубка гуде, і не їсть, не п'є. (2 рази)
Голубка гуде, і не їсть, не п'є,
А все під лавку плакати іде. (2 рази)

Ой є у мене пару голубів,
Іди вибирай, котрий милий твій. (2 рази)
Я вже там була та й вибирала,
Нема такого, як потіряла. (2 рази)

Пір'ячко таке, та не той пушок,
А як загуде, не той голосок. (2 рази)
Бо мій полетить, не забавиться,

А що принесе, зо мной ділиться. (2 рази)

Коментар: Ой там, у саду, та й на яблуні, там сидів голуб… – це мої мами пісні (…) Сопільник Ольги Григорівни, а вірніше Лотоцької.

Зап. 04. 07. 2017 р. Фостата Оксана Зіновіївна від Опольської Надії Василівни, 1932 р.н., освіта 7 кл., колгоспниця, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

БАЛАДНА ПІСНЯ

Шуміла ліщина, шумів тихий гай,
Вродливу дівчину козак покохав.
Він клявся,божився, що любить її,
Він клявся,божився, що візьме її. (2 рази)

«Як хочеш, козаче, моєї краси,
То мамине серце мені принеси».
Два дні і дві ночі козак сумував,
А на третю нічку він серце вийняв. (2 рази)

Як вийняв серденько, упав тай лежить,
Матінку питає, чи дуже болить.
«Вставай, мій синочку, вставай – не лежи,
Ти вийняв серденько, дівчині неси». (2 рази)

Прийшов до дівчини, на порозі він став,
Вийняв серденько і дівчині подав.
«Іди ти, козаче, іди у ліси
І мамине серце з собой забери. (2 рази)

Ти вбив свою матір, матусю свою,
І зрадиш мене молоду.
Іди ти, козаче, іди у ліси
І мамине серце з собой забери». (2 рази)

Пішов козак в ліс, упав тай лежить,
Матінку питає, що йому робить.
«Вставай, мій синочку, вставай та іди
І більше до мене ти не приходи». (2 рази)
Шуміла ліщина, шумів тихий гай:

«Зрадливу дівчину більш не кохай». (2 рази)

Перепис. 07. 07. 2017 р. Щегельський Валерій Васильович із рукописного пісенника Телух Валентини Михайлівни, 1936 р.н, освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ПІСЕННІ ЖАРТИ З-НАД РІЧКИ ЖВАНЧИК

У колгоспі роблю,
Буряки сапаю.
А як прийде вечір,
Василя чекаю. (2 рази)

А Василь приходить,
Хорошо одітий.
Хорошо одітий
А ще краще вмитий. (2 рази)

Добрий вечір, Галю,
Чом зажурилася?
Чи другого любиш?
Чи утомилася? (2 рази)

Другого не люблю,
Я й не втомилася.
А ти кидаєш,
Я й зажурилася. (2 рази)

Не кидай, не кидай,
Плакати не буду.
Бо до мене хлопці
Щовечора ходять. (2 рази)

Коні воронії,
Хлопці чорнобриві.
А тепер я знала,
Котре моя пара,
Я б личенько тай поцілувала. (2 рази)

Перепис. 07. 07. 2017 р. Щегельський Валерій Васильович із рукописного пісенника Телух Валентини Михайлівни, 1936 р.н,

освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Ой сапала бураки,
Під зеленим дубом.
Полюбила бригадира
З кучеравим чубом.
Працювала я на фермі,
Ударниця була,
Вмивалася молочком,
Аби біла була.

Зап. 04. 04. 1997 р. Мельничук Людмила Анатоліївна від Мельничук Людмили (Любові) Яківни, 1929 р.н., освіта середня, колгоспниця, українка, в с.Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ІСТОРИЧНА / НЕКАЗКОВА ПРОЗА
ЛЕГЕНДА ПРО КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

Старі люди розповідають, що там, де тепер Кам'янець-Подільський, було широке море. Це тоді, як Бог землю до пуття доводив.

Якось тим морем йшов Бог. Він був старенький і дуже втомився. Захотів відпочити. Побачили те янголи і кинулися до Карпатських гір. Відірвали величезний камінь, принесли сюди і кинули в море. На тому камені відпочив старенький Бог і пішов далі, а камінь лишився.

Ось на цьому місці утворився острів, на якому Бог залишив оленятко і наказав йому, що в майбутньому в цьому райському куточку поселяться люди і збудують місто. Ти повинен привести їх сюди.

Перепис. 04. 07. 2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна з рукописного пісенника Хорольської Валентини Миколаївни, 1960 р.н., освіта вища, бібліотекар, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ЗАКЛИЧКИ

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику!
Мені каша, тобі борщ,

Щоб ішов великий дощ!
Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику!
Поставлю на дубочоку.
Дубочок схилився,
А дощик линувся.

***

Сонечко, покажись!
Краснеє, нарядись!
Щоб рік від року
Давала нам погода
Тепле літечко,
Гриби в берестечко,
Ягоди в кошик,
Зеленого горошку.

Зап. 03. 09. 2000 р. Гордій Оксана Іванівна від Яніцької Марії Казимирівни, 1921 р. н., освіта початкова, санітарка, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

Зап. 12. 04. 2019 р. Рарицька Софія Олегівна від Рарицької Світлани Йосипівни, 1947 р.н., освіта середня спеціальна, швея, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

НАРОДНА ГРА
СКІЧКИ

Я навіть не знаю, як воно називалося. Раму малювали на землі. Черепочок якийсь є, кидались. Скічки, скічки. В рамі нічо не було записано. Кидались, хто перекине. Так, як був туто ковйор. Звідси треба кинути сюди. Трошки не сюда, всьо. Виходи! Чи на лінію наступить. То треба тільки, в центр той черепочок шоб попав. Це ногою шурувалося. Тіки ногою. Полоса розділена на секції (шість або вісім). Хто тоді мірав шось? Патичком подрапав на землі. Десь пійсят на пійсят. Так, шоб свободно. Шоб ногою переходити. Десь від сорока до п'ятдесяти сантиметрів такі квадрати. Всамперед черепочок ставився збоку. Хто приходить грати, значить б'є ногою. Черепок попав на квадрат, на середину, звідси б'є другий, тай так проходить по колу. А попаде десь на серединку, на рівець видряпаний, всьо, ти виходиш з гри, другий стає. Дві-три дівчинки

грають. І вже як кінець, переходить раз, другий раз, як дійде до кінця. Хто дійшов вже до краю, вдалося всі перешурувати, то стає тут і через голову кидає той черепок. Той черепок повинен попасти десь тоже в центр. Не попав у центр, виходи, другий грає. І доти грає, доки не попаде в центр, а попаде десь чи на цей бік, чи на той бік.

Зап. 06. 07. 2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна від Вернівської Леоніди Станіславівни, 1935 р.н., освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

НАРОДНА ГРА

ГУТАТИ ПАЛИЦІ

Брали такою палицею, вона перекидається декількканадцять разів (там на опредєльонне время), три-чотири метри з того місця, де кидають палицю. І чия палиця не пройшла це розстояніє, то він ставить вкінці, де палиця впала, ставить свою фуражку. І тако ше фуражку підчепурує, шоб вона була висока. І тоді всі, хто грає, тою палицьою ту фуражку б'ють. Не так, а просто кидають палицями. Було так, шо поб'ють фуражку, а він не має в чому додому йти.

Зап. 06. 07. 2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна від Вернівської Леоніди Станіславівни, 1935 р.н., освіта середня, українка, в с. Ріпинці Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

НАРОДНІ ПАРЕМІЇ / ПРИСЛІВ'Я, ПРИКАЗКИ

Аби штани на дроті висіли **—** *про жінку, котроа дуже мріє про одруження*

Або ви їдьте в ліс по дрова, а я залишуся дома, або я залишуся дома, а ви їдьте по дрова **—** *про ледаря*

Або пан, або пропав **—** *про ризиковану спробу*

Або рибу їсти, або на дно сісти **—** *про великий ризик виграти чи програти*

Або ти йди в поле, а я залишуся дома, або я буду дома, а ти йди в поле **—** *про людину, котра не збирається працювати*

НАРОДНІ ПАРЕМІЇ / ПОБАЖАННЯ

Бодай на вас добра година та грошей торбина, а до того дітвори сотні півтори.

Бодай на тебе щастя напало.

Будь багатий як земля, а здоровий як вода – *побажання здоров'я і достатку.*

Будь родючий як земля – *побажання успішної діяльності.*

Будьмо здорові, як бурі корови, а я буду пить, як черкаський бик.

Будь здоров, щоб тебе котяра поборов.

Вс…ався би ти там, де спиш.

Дай Боже, щоб ти йшов і за гроші шпортався, і вони тобі проходу не давали.

Дай вам Боже, щоб усе у вас було гоже. А що не гоже, то не дай Боже.

Дай Боже ці свята відпровадити й других дочекатися – *один із традиційних тостів під час застілля до якоїсь святкової чи урочистої події.*

Дай Боже весіля діждати, на весілі погуляти і чоботи пірвати.

Дай Боже, аби наші вороги рачки лазили.

Дай Боже, нашому теляті вовка з'їсти.

Дай Боже, того, чого щодня хочеться.

Здоровий зноси, на краще зароби і здоров'ям принови – *побажання тому, хто придбав якусь обнову.*

Люби, Боже, правду – *заклик говорити правду.*

Щоб через день та й неділя, через хату тай весілля, а в будний день аби дощ йшов.

Щоб ти жила, багатіла і спереду горбатіла.

Щоб так наші вороги їли з маслом пироги.

Щоб були гроші і харчі хороші.

Зап. 2019 р. Гайшук Валерій Петрович, 1949 р.н., освіта вища, сільський голова, українець, у с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від жителів вищезазначеного населеного пункту.

ЗАГАДКИ

На небі одно, на землі нема, у баби двоє, у дівки нема.

(Літера «Б»)

Возом їхали два батьки і два сини. Скільки їх було?

(Троє)

Рідке, а не вода, біле, а не сніг.

(Молоко)

Сутулий, горбатий, на гроші багатий.

(Серп)

Маленьке, кругленьке з горщика впало, нема таких ковалів, щоб його скували.

(Яйце)

У лісі народився, в лісі виріс, а в дім прийшов, всі навкруги зібрав.

(Сті́л)

Зап. 02. 07. 1997 р. Іскра Наталія Василівна від Вознюк Марії Степанівни, 1927 р. н., освіта 4 кл., доярка, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. // РФ. – Зш. – 68. – 1997. – Арк. 78.

НАРОДНА МАГІЯ / ЛІКУВАЛЬНЕ ЗАМОВЛЯННЯ

Моя бабка Антоніна, а ше прабабка Марина, а ше прапрапрабабка Потемковська, шо вони знали ці молитви. Я вам зараз розкажу правду.

При всіх молитвах потрібно читати молитву «Богородиця Діво» по 3 рази, але всі мої були католиками, тож я молюся і не змінюю польською мовою.

Для обрядів може знадобитися щітка (можна зробити з колосків пшениці ше зелених) або ножик.

Молитва від укусу змії

Дії: на тому місці, де стоїш, хрестишся, просиш Бога допомоги. Робиш хрест на землі і трьома випрямленими пальцями до кінця молитви тримаєшся землі.

Заклинання: «Заклинаю тебе гадино, заклинаю твою тухлятину, заклинаю твій яд, твій біль, твоє гніздо, твоє коріння, твоє насіння».

У кінці кажеш : «Кінець примові, кінець твоєму злому гніздові, аби не мало діла до його тіла, аби не мало злость».

Молитва загальна (повторюється тричі кожна частина) …

Зап. 19. 06. 2019 р. Желізник Марія Михайлівна від Уніловської Антоніни Олександрівни, 1933 р. н., освіта вища, вчителька української мови, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

НАРОДНА МАГІЯ / ВОРОЖІННЯ ДІВЧАТ НА СУДЖЕНОГО

Беруть наперсток солі і наперсток води. Змішують і з'їдають на ніч, говорячи: «Хто мій суджений, хто мій ряджений, той подасть води напитися». І чекають сну. Наречений повинен у сні подати напитися води.

Ворожіння на сон

Під подушку кладуть шість сірників, чотири з яких викладають у формі квадрата (наче колодязь), і посередині кладуть ще два сірника, наче корба від колодязя. Лягають спати, закривають очі і кажуть: «Суджений-ряджений, приходи до мене *(своє ім'я)* воду пити, коня поїти».

Зап. упродовж 1990–1993 рр. Аліксійчук Олена Станіславівна від Вільчанської Розалії Олександрівни, 1908 р.н., освіта початкова, домогосподарка, полька, в с. Теклівка Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

НАРОДНА МЕДИЦИНА

При лікуванні ***подагри*** використовують відвар трави чистотілу з розчиненою в ньому сіллю. Ліпше розчинити сіль морську, яка ефективніше сприяє лікуванню. Відвар наливають у велику миску чи ванну, і парять ноги чи руки протягом 20–25 хв. Після цієї процедури вигрівати хворі кінцівки.

Лікує подагру і березовий сік. Вживають березовий сік з метою лікування: по три рази в день.

Лікує цю хворобу і листя кропиви дводомної: 2 столових ложки листя на 0,5 літрів кип'ятку, настояти 1 год. в термосі і пити по $^1/_3$ склянки три рази в день.

Екстракт коренів лопуха великого покращує склад крові і сечі у хворих подагрою.

А ще при цій хворобі застосовують ромашкові ванни: 50–200 г трави ромашки на відро кип'ятку. Ванну приймати 15–25 хв.

Водний настій з листя чорної смородини сприяє виділенню з організму шкідливих речовин і лікує подагру.

Лікують подагру ще й чистотілом: 1) 1 столову ложку чистотілу на 0,5 літрів кип'ятку настояти в термосі 1–2 години і пити по $^1/_2$ склянки 2–3 рази в день до їди; 2) 20% настій чистотілу на горілці по 10 крапель 2 рази в день.

Зап. 24. 08. 1997 р. Габрик Юлія Володимирівна від Романюк Галини Олександрівни, 1929 р. н., освіта середня, колгоспниця, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ПРИРОДНІ БАРВНИКИ

В народі використовують багато рослин для фарбування. При цьому одержують певний колір:

- звіробій – жовтий, рожевий, червоний;
- цвіт липи – жовтий, коричневий;
- горіхове листя – жовтогарячий, коричневий;
- барвінок – зелений;

Зап. 24. 08. 1997 р. Габрик Юлія Володимирівна від Романюк Галини Олександрівни, 1929 р. н., освіта середня, колгоспниця, українка, в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ЕПІТАФІЇ (НАМОГИЛЬНІ НАПИСИ)

Біль стискає душу,
Плаче нестерпно душа.
Більшого горя немає,
Як втрата твого життя.

Печаль і смуток наш
Не вимовим словами.
В серцях і пам'яті
Ти завжди будеш з нами.

Зап. 06. 07. 2017 р. Коробчук Юлія Миколаївна в с. Оринин Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.

ДОДАТОК Д. Графічне зображення пристрою для виготовлення папок-зшитків фольклорних матеріалів

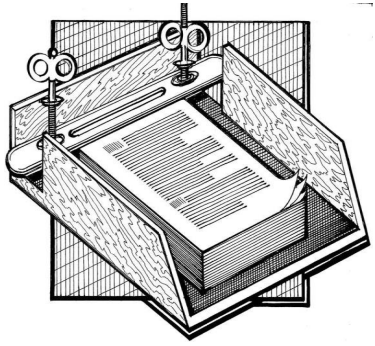

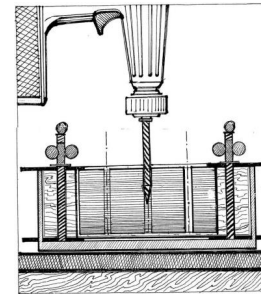

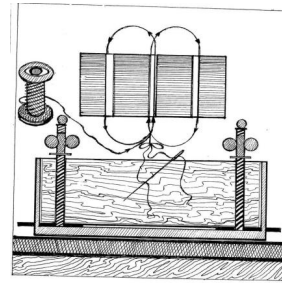

ДОДАТОК Ж. Взірець записів за програмою питальника-автокоментаря

Село Косиківці Новоушивського району Хмельницької області

1. Зведенюки — ну / зве[и]де[и]н’у[ы]ки / то це та[ы]ко йак [ы]н’іби ў [ы]мене[и] ти йе / а прий[ы]мила йа[ы]когос чо[у]ло[у]в’іка теї [ы]тожи з ди[ы]тинко[у]йу при[ы]в’іў то се нази[ы]вайец’:а / шо з[ы]веде[и]н’і [ы]д’іти / з[ы]найіш / о се так з[ы]веден’і [ы]д’іти (с. Косиківці)

2. Лярво — тос йе так з[ы]найіш та[ы]к’і йе [ы]нав’іт’ чо[у]ло[у]в’і[ы]ки йак на ж’інку [ы]часом [ы]л’уби так ска[ы]зати / ну / о[у]б’із[ы]вати ў[ы]род’і [ы]ж’інку не[и][ы]гарно так це так // йе та[ы]к’і [ы]л’уди / шо от сва[ы]рац’а / таї [ы]н’іби с[ы]каже[и] та не[и][ы]гарно на сво[у]йу [ы]ж’інку / шо та[ы]ке с[ы]лово / ў[ы]род’і во[ы]но ї г[ы]лупо[у]ст’і ї не[и] г[ы]лупо[у]ст’і / а[ы]ле[и] йа[ы]кес та[ы]ке (с. Косиківці)

3. Обжора — ну / шо [ы]дуже[и] йіс’т’ і йіс’т’ і йіс’т’/ обйі[ы]дайец’а [ы]дуже[и] (с. Косиківці)

4. Облизень — об[ы]лизуйес’а / об[ы]лизуйе [ы]ходи / шо йак же чи шо / шо об[ы]лизуйе / шос об[ы]лизуйе (с. Косиківці)

5. Сироти — ну [ы]сироти / то це бе[и]з бат’[ы]к’іў [ы]д’іти ли[ы]шайуц’:а / ї [ы]сироти нази[ы]вайуц’а (с. Косиківці)

6. Баба — ста[ы]ра [ы]баба / таї ўс'о / ста[ы]ра [ы]ж’інка / таї ўже [ы]баба / ну / [ы]баба [ы]може[и] / бо йак сво[ы]йа [ы]бапка то / а[ы]бо ба[ы]бус’а / а йак ўже на чу[ы]жу бабу / а[ы]ле[и] йе [ы]д’іти / шо сво[у]йі / то так груб’і[ы]йанат на ба[ы]бок / йе ўс’і[ы]л’ак’і з[ы]найіш (с. Косиківці)

7. Бабка — ну / [ы]бапка / то це [ы]гарно так // а то з[ы]найіш на то[ы]йо бу[ы]ран ў нас о[ы]бично / шо от подорож[ы]ник це[ы]йо / шо круг[ы]лен’киї / то [ы]кажут / шо прикла[ы]ди [ы]бапку // от бо[ы]л’аки йа[ы]кос зро[ы]билас’а чи ўталас’а ти / чи ше шос зробилос’а / шос [ы]шарпайе то[у]б’і пал’чик / то [ы]кажут / шо прикла[ы]ди лис[ы]точок з [ы]бапки / це [ы]н’іби по[у]л’ітера[ы]турно[у]му подо[ы]рож[ы]ник / а ў на[ы]род’і ў нас так [ы]кажут / з[ы]найіш (с. Косиківці)

8. Балярина — ну/ та[ы]ка [ы]дуже[и] бал’а[ы]рина / йа[ы]кае та[ы]ка [ы]пан’а / шо тан’[ы]ц’уйе [ы]бал’н’і [ы]тан’ц’і тан’[ы]ц’уйе / бал’а[ы]рина (с. Косиківці)

9. Бондарівна — бонда[ы]р’іўна / шош се та[ы]ке бонда[ы]р’іўна / це [ы]тожи [ы]тайак [ы]ўроц’і йа[ы]кае [ы]дуже[и] [ы]пан’а та[ы]ка / банда[ы]р’іў на йа[ы]кае (с. Косиківці)

10. Вонучки — бо це йак до[у]пус’т’ім мо[ы]йі [ы]д’іти ме[и][ы]н’і ў[ы]нуки / ў[ы]нучки / а се вон[ы]учка / йа шо [ы]знайу / шо се та[ы]ке мог[ы]ло [ы]бути [ы]кроми / ну / так [ы]обично ў нас ў[ы]нучко[у]йу нази[ы]вайут / йак[ы]шо

ў'нуки мо'уйі / ў'нука чи ў'нучка / ну / до 'мене'и при'йіхала ўнучка мо'йа / ну / так ў нас ба'лакайут (с. Косиківці)

11. Горпина — ну / то 'імйа та'ке (с. Косиківці)

12. Кубіта — ну / 'дуже'и та'ка прози'вайуц'а / йак'шо йа'кас' 'дуже'и г'руба / ку'б'іта / а'бо йе ї 'таки 'села / шо 'нав'іт' так по 'добро'уму го'вора / а'ле'и ку'б'ітко / ну / прода'йеш ти шос' до л'у'бойі 'ж'інки ку'б'ітко по 'чому се ви прода'йете'и так до'у'пус'т'ім 'перец чи вап'но/ чи ше шос' так шо нази'вайут ку'б'ітко'уйу / йе та'кі 'села (с. Косиківці)

13. Матушка — 'матушка / то се так йак по'пова 'ж'інка / 'матушко'уйу нази'вайут (с. Косиківці)

14. Небожка — по'мерла л'уд'ина 'тожи на 'н'уйу го'вора не'и'бошка (с. Косиківці)

15. Тітка — ну / 'маме'ина се'и'с'тра / чи 'татова / то 'тожи ў нас нази'вайут 'т'ітко'уйу / не'и 'т'от'о'уйу / а т'ітко'уйу / так ко'ли бу'ло / бо ў 'мене'и бу'ло ў 'мами бу'ло дв'і се'и'с'тр'і / то бу'ла т'ітка Ма'ланка і т'ітка Кате'и'рина / а буў брат / то нази'вали / то 'вуїко Ф'іл'ім'он / нази'валос'а так 'вуїко (с. Косиківці)

16. Триндичиха — не знає (с. Косиківці)

17. Тютя — ну / от йак ма'ла ди'тина таї не'и 'каже'и 'курка / а'ле'и 'т'ут'а / 'т'ут'а /'т'ут'а / 'н'іби 'кличе'и а 'т'ут'у / 'т'ут'у / т'у'т'у / теї так йе шо ї ма'ми 'нав'іт' 'кажут / шо 'т'ут'а / 'т'ут'а 'не'и 'каже'и / шо се 'курка / а'ле'и 'т'ут'а / таї так ди'тина за'помни / таї ўже 'тожи каже'и 'т'ут'а (с. Косиківці)

18. Шибениця — 'шибе'и'ниц'а / ну / 'шибе'и'ниц'а та йа'ки 'дуже'и за'нато та'ке / шо йак 'шибе'и'ниц'а ве'и'р'тиц'а (с. Косиківці)

19. Шкапа — ну / йа'кас ўже 'дуже'и та'ка / чи то на 'бабу / чи то на ко'рову / шо ўже та'ка ста'ра ко'рова ш'капа ўже не'и ко'рова / чи ко'н'ака шкапа / шо ўже йак ста'ре дуже'и / н'ікудишне'и / тиї ўже йа'ки та'ке (с. Косиківці)

20. Чоловіки:

21. Арештант — ну йак та'ких б'і'дова ди'тина / теї так 'н'іби ка'зали / та'киї ў 'мене'и аре'и'ш'тант м'ії хлоп'ченко / так ў розго'вор'і так бат'ки 'нав'іт' на с'вого х'лопц'а (с. Косиківці)

22. Багатир — ну / бога'тир / то се бога'тир / 'н'іби та'ких бога'тир'іў же'и та'киї / шо бога'тиї / таї прози'вайуц'а 'нав'іт' ў се'и'л'і / 'кажут тої богатир там / то такиї бога'тир / ти до 'него не'и дусту'паї / бо то та'киї го'норниї бога'тир / ну / та йак ў розго'вор'і з'найіт (с. Косиківці)

23. Байстрюк — баїстр’у|ком / то нази'вали з|найїш так йак / от таріан йа|ка 'ж’інка |майе ди|тину бе|и|з чо|у|ло|у|в’іка / то нази|вали прози|валис’а / шо / чи там йак ура|зити с’у |ж’інку / шо ти баїстру|ка |майіш / чи на ту ди|тину са|му хтос с|каже|и шо ти баїст|рук / бо ти |тата не|и майіш (с. Косиківці)

24. Бемул — не знає (с. Косиківці)

25. Берко — то се ў нас так прози|валис’а на с’і|во / ну / та йак та шо |берко / шо |Кол’а тої п’ід |л’ісом з|найіш / йо|го чос |д’ідови прози|валис’а |Берко / а|ле|и чо йо|у|му прози|валис’а |Берко / по|у ч’ім / то йа не|и знайу / чи |може|и ну шо |х’іба |може|и йак|шо ше п|рад’іди нази|валис’а з|найіш на |імйа та|ке (с. Косиківці)

26. Бовдур — ну / йак йа|кие та|киї не|и не|и слу|хн’аний / таї |мама на ди|тину |каже|и |боўдур (с. Косиківці)

27. Бондар — ну / |бондар / то це / шо |перше|и та йак бу|ло / шо ро|били д’іш|ки / |цебрики з |дере|ива / то се нази|валас’а та л’у|дина / шо |дуже|и в’ін |бондар ўм’ійе вироб|л’ати |цебрики з |дере|ива |д’іже|ички / ба|рилочки / о / се |бондар (с. Косиківці)

28. Бурлак — не знає (с. Косиківці)

29. Брехун — бре|и|хун / то |л’уби дуж бре|и|хати / це л’у|дина п|росто / |але|и на |него |кажут бре|и|хун / бо в’ін ўс’о б|реше|и йо|му не|и|ма |нав’іт’ шо з ним гово|рити / бо в’ін ўс’о б|реше|и / ўс’о не|и п|раўду |каже|и (с. Косиківці)

30. Гешко — ну / йак|шо / то це та|ке |імн’а бу|вайе / |Гешко / йеў|реїс’ке |імн’а |Гешко (с. Косиківці)

31. Дідько — то се на сата|ну на не|и|чисту |силу |д’іт’ко (с. Косиківці)

32. Дурак — йак|шо йак йа|кие та|киї / шо пле|и|те ўс’і|л’ачину не|и та|ку ро|у|зумну чи та|ке сп|раўд’і дур|ниї / тиї дур|ниї / |але йак|шо в’ін сп|раўд’і не ро|у|зумний / то не|и |можна на л’у|дину так ка|зати / а|ле|и |кажут (с. Косиківці)

33. Дурень — ну / то се та|ке |саме|и (с. Косиківці)

34. Дурник — а|га / то се так |само / йак не|и дур|ниї / то |дурник / то шо це тої то |саме|и (с. Косиківці)

35. Дяк — д’ак / то се тої / то |д’акуйе ў |церкв’і / то |бат’ушка / а то д’ак та|ке|и / ну с |пеўчими сп’і|вайе д’ак / ну / при |церкв’і в’ін там ўс’о (с. Косиківці)

36. Жебрак — ну / тої / шо |ходи п|росе|и по |л’уд’ох (с. Косиківці)

37. Жид — йеў|рейі ў же|и нази|вали жи|дами (с. Косиківці)

38. Йолоп — ну / це ˈтожи йак йаˈкес / це таˈки поᵘгоᵘˈв’ірка / шо йак ˈнав’іт йаˈкис хˈлопеᵘˈц неᵘ таˈкиї йак тре / ˈнав’іт’ на Стаˈс’ійа могˈла би ї скаˈзати уˈчн’ови неᵘˈбошки йакˈшо неᵘ зˈнайе йаˈкогос уˈрока / то воˈна могˈла неᵘˈбошка таˈке сˈлово скаˈзати хоˈча воˈна ўˈчитеᵘˈл’ка / ˈйолуп / ну / ўˈрод’і оᵘˈб’ізˈвати ˈйого шо ˈдоўбки / ўчиш / ўчиш і ти йаˈкес ˈйолуп / ну / таˈкиво (с. Косиківці)

39. Кат — то шо ˈдужеᵘ таˈкиї пас’іˈйованиї / шо йак роˈсердис’а / то каˈтуйе л’удˈеї / а буˈли зˈнайдеш паˈни / шо йакˈшо ˈпанови неᵘ догоˈдиў / тиї буˈли / шо ˈбили (с. Косиківці)

40. Король — ну / коˈрол’ то це ш коˈрол’ / ˈнав’іт’ і фаˈм’ілˈійа таˈка йе Коˈрол’ / ˈзара йе ї фам’ілˈійа таˈка Коˈрол’ / а коˈрол’ то це ш коˈрол’ / ˈтожи йаˈкше / то пан таˈкиї / шо короˈл’ева коˈрол’ / зˈнайіш (с. Косиківці)

41. Ледар — тої шо неᵘ ˈхочеᵘ роˈбити (с. Косиківці)

42. Лупень — ˈлупеᵘˈн / шо йакˈшо неᵘ таˈкиї йак тˈреба / тверˈдиї неᵘрозˈвитиї (с. Косиківці)

43. Миндаль — ну / минˈдал’ то це минˈдал / миндал’ / ну / над’іˈвали минˈдал’і / ну це так ˈкажут коˈли на т’і от миˈндал’і / шо даˈвали нам і ў коᵘˈлгосп’і даˈвали за роˈботу / ў ˈарм’ійі даˈвали то ˈдехто так на сеї ˈсамиї миˈндал’ / то миˈндал’ каˈзали / бо то с’ілˈс’ка ˈмова таˈка (с. Косиківці)

44. Мошко — ˈМошко / ну то таˈке ˈімйа ˈбуло жиˈд’іўс’ке імйа ˈбуло жиˈд’іўске імйа ˈМошко / тиї ˈможе ў сеᵘˈл’і так ˈнав’іт ˈтожи ўˈм’іли говˈорити / шо от ˈнав’іт на ˈсего Пеᵘˈтра Пеᵘˈтровича на ˈнего ˈтожи ˈкажут ˈМошко / а знайіш чо в’ін ˈдужеᵘ скуˈпиї / йа так ˈбачу / шо в’ін скуˈпиї / і на ˈнего ˈкажут / шо / бо тої йаˈкие йакхшу буў ў соᵘˈп’ілц’і ˈМошко / буˈли ї жиˈди / шо хоˈрош’і / шˈчир’і / а тої жид буў ˈМошком нази ˈвали йоˈго / то йа таˈке знайу ў соᵘˈп’ілˈці баˈгато буˈло жид’іў / то буˈли таˈки / шо проˈсила ˈм’ітки ˈдужеᵘ ˈгарно нази ˈвали / йійі ˈбунˈуйу ˈтак’і ˈгарн’і ˈм’істки ўс’іˈл’акі краˈсила / ˈр’ізн’і краˈски ˈдужеᵘ буˈли і ˈрозоᵘˈв’і і ˈжоўт’і йаˈкі ˈхочеᵘˈш / а с ˈтого роˈбили поˈтому к’ілˈі ˈми / знайіш / тоˈто / ˈалеᵘ с тим ўс’ім баˈгато роˈботи / зви ˈвати на версˈтат’і тˈкати баˈгато буˈло пˈрести (с. Косиківці)

45. Нероба — знайіш таˈка ˈп’існ’а йе / неᵘˈробо / неᵘˈробо / неᵘˈробо мойа неᵘ ˈйіла неᵘ ˈпила хуˈдоба моˈйа // там де та мул’аˈчина ˈжила / там ˈжила стаˈра ˈбаба і воˈна ˈнав’іт’ на оˈказ’ійі неᵘ разᶜ так затˈремалас’а на оˈказ’ійі / а воˈна таˈку ˈнав’іт’ ˈп’існ’у сп’іˈвала баш худˈоба ўˈдома си то гоˈлодна // так йак би йа саˈма / чи п’ішˈла на

оˈказ’ійу / а хуˈдоба ш ˈдома гоˈлодна / не оˈказ’ійа це ш ˈн’іби бал’ йаˈкис там де пйут гоᵘˈр’іўку / ну / таˈке сп’іˈвайут і йіˈд’ат / ну / хто і гˈлупоᵘˈст’і йак’і сˈкажеᵘ / но оˈбично йак роᵘˈзумн’і ˈл’уди / то це ˈр’ітко коˈли знайіш ˈйак’іе гˈлупоᵘˈс’т’і / шо спˈ’іˈвайе чи ше шос / і йе / ну / х’іˈба т’ій ˈлуди йе ˈ ˈзара і ˈдажи на ˈпохорон’і прийˈде напˈйес’а і ˈможеᵘ спˈ’іˈвати йаку ˈхочеᵘш ˈп’іс’н’у (с. Косиківці)

46. Німець — ˈн’імец’ це ˈн’іби ˈн’імеᵘˈц’ / ˈнац’ійа ˈн’імеᵘˈц (с. Косиківці)

47. Пан — ну / пан пан / йаˈкиї би неᵘ буў пан то це пан / а от ˈта йак ˈнав’іт ˈзара неᵘ тоˈвариш / за соˈвет’іў тоˈвариш / ˈзара ˈпан’і / пан Йануˈкович пан ˈЙушчинко (с. Косиківці)

48. Пилип — Пиˈлип це ˈімйа (с. Косиківці)

49. Пожарник — ну / тої / шо йак поˈжир / то в’ін поˈжарником ˈроби ˈн’іби / та йак в’ін там заˈв’ідуйе / шоб ус’о спˈраўнеᵘ буˈло / то це ˈйого так ў ˈсеᵘˈл’і ˈкажет / шо поˈжарником роˈбиў (с. Косиківці)

50. Посол — ну / йакˈшо таˈк’і буˈли ˈл’уди шо посиˈлали таˈко та йак от ˈзара / йак ˈйідут воˈни саˈм’і ˈйідут ˈзара / і ‖Йушчеᵘнко ˈйіздиў / і Йануˈкович / то ў Аˈмерику / то се так ˈпершеᵘ назиˈвали посˈлами воˈни таˈких ˈсамих посˈлами / шо воˈни посиˈлали ў дˈругу страˈну / чи поᵘроᵘзуˈм’ін’:у йаˈк’імос’ / шоˈби / ну / та йак ˈзара воˈни ˈйізд’ат ˈтожи соопшˈчайц’а / то ˈпершеᵘ це назиˈвалос’а поˈсол / поᵘˈйіхаў поˈсол і шо там ўже заˈрад’ас’а / там дес ў т’і стра ˈн’і чи то в Аˈмериц’і / чи то ше там на то ˈйеўро ˈйіздат дес там такеˈво ўсо ˈпершеᵘ назиˈвалос’а поˈсол (с. Косиківці)

51. Придурок — ну / приˈдурок йак неᵘ дурˈниї / то приˈбите ˈтрохи ˈйакие приˈдурок (с. Косиківці)

52. Сава — ˈСава / ну ˈСава / то ˈтожи це таˈке ˈімйа йе Сав’ін / ˈСава (с. Косиківці)

53. Сірко — це імйа назиˈвайец’а там тваˈрин’і / чи пес назиˈвайес’а С’ірˈко б’іл’шу час’т’ жи назиˈвайут С’ірˈко (с. Косиківці)

54. Сліпак — ну / сл’іˈпак чираˈки / шо ˈробил’ас’а ˈл’уд’ом таˈке / шо нариˈвайе гнойу / то ˈкажут чиˈрак / а по / ˈл’уди гоˈворили сл’іпаˈки оᵘˈб’с’іли / сл’іпаˈки / йа ˈтожи йак буˈла п’ішˈла ў ˈшахту на роˈботу / йак приˈс’іли меᵘˈне с’і сл’іпаˈки с’удиˈво ўс’і ˈноги / ўс’і сˈтегна / ах йаˈке воˈно боˈл’ачеᵘ / даˈжи ў меˈнеᵘ ˈд’іти груˈд’у йа гоᵘˈдуˈвала / тої за Іˈвана зроˈбиўс’а на груˈд’і сл’іˈпак і загаˈл’і воˈно

та|ке |тожи |бол’аче во|но так рве ба|гато / то то а груд’ м|нака знайіш йе йак р|вати / от во|но бо|л’аче / ної Бог |милуйе (с. Косиківці)

55. Сморж — це та|к’і |губи йе / шо нази|вайуц’а смор|ж’і (с. Косиківці)

56. Соломон — Соло|мон / ну то це ш |імйа |дажи ў |Б’ібл’ійі та|ке |імйа (с. Косиківці)

57. Сотруднік — ну / шо |роби ў |пана то нази|вали со^{у}т|рудн’іками (с. Косиківці)

58. Сянько — ну / то се |тожи ш |імйа се Оле^{и}к|сандер / то і |Саша |кажут і С’ан’|ко / ў |мене^{и} |вуйко буў І|вани Оле^{и}к|сандров’іча / ти |тожи на|верно йо|го не^{и} знайіш / там / де |Ігор |Бул’бан жи|йе в’ін жиў в’ін буў ў|чител’койу / в’ін |дуже^{и} мате^{и}|матик буў / то |н’іби в’ін / че^{и}|каї / а про шо то ми гово|рили / то йо|го |тато нази|ваўс’а С’ан’|ко / це |мого |тата |р’ідниї брат |самиї мо|лод^{т}шиї / бо буў Кар|по се Шпа|кового |Пет’і д’ід буў Пе^{и}|тро / то се там буў в’ін по|женинiї де там де Та|рас знайіш там |баб^{п}ка бу|ла та|ка то се во|ни то буў Пе^{и}|тро / Кар|по / С’ан’|ко / а м’ії |тато Ан|дреї нази|ваўс’а йіх бу|ло ш|тири х|лопц’і тиї С’ан’|ко то в’ін пи|саўс’а бо |нав’іт’ |Іван Оле^{и}ксанрови|ч шо в’ін викла|даў мате^{и}матику то в’ін буў |Рудик |Іван Оле^{и}ксанрови|ч бо в’ін йо|го |тато по^{у}|в’із по^{у}|йіхаў йо|го |тато на с|танц’ійу за дош|ками до кол|госпу во|зили / ну / до кол|госпу до|шок |треба бу|ло / а тут не^{и} |було на с|танц’ійі |в’іткис при|возили / а в’ін по^{у}|йіхаў |к’ін’ми тиї |віт:и в’із т’і дош|ки |ф’іру тих до|шок / а ў Голо|зубинц’ох |сани п’і|шли ў за|токи / а тої Ів|ана Оле^{и}ксанрови|ча |тато їшоў но|гами / бо п’ід гор|бок |йіхати за|токи п’іш|ли ў |сани пе^{и}ре^{и}ве^{и}р|нулис’а на |него і ў|били дош|ки йо|го / то І|ван Оле^{и}к|сандрови|ч ма|лен’киї буў п’іў|року йо^{у}|му |було / то в’ін нази|ваўс’а по І|ван не^{и} С’ан’ко / а ка|зали йо^{у}|му С’ан’|ко |зара Але^{и}к|садир от м’ії Саш|ко |тожи в’ін Саш|ко нази|вайут |його / а за|писаниї в’ін / то Оле^{и}к|сандир / а то було Сан’|ко / а то |було С’ан’ко / а за|писаниї Оле^{и}к|сандир / о / се |імйа (с. Косиківці)

59. Татарин — та|тарин це ш |нац’ійа (с. Косиківці)

60. Томко — |Томко це |тожи |імйа це Хо|мового |Жен’ки д’ід нази|ваус’а |Томко (с. Косиківці)

61. Троцкий —|Троц’киї / це пан буў Троц’киї це та|киї буў пан в’ін нази|ваўс’а Троц’киї це |імйа (с. Косиківці)

62. Турок — ну |турок / то це мо|же^{и} |бути і йак йа|кшо не^{и} ро^{у}|зумниї тиї |д’ад’ко та|к’і с|лова |каже^{и} / от |турок то ўчи / ўчи а |турок |турком (с. Косиківці)

63. Утопленик — ну / йак уто|пиўс’а / тиї ўже |вит’агнули йо|го / тиї нази|вали у|топле[и]ник (с. Косиківці)

64. Хазяїн — ну / йак |гарно хаз’аїнуйе / тиї наз|ивайут йо|го ха|з’айіном |дуже / о / то ха|зейін там до|пуст’ім |нав’іт се йо / от йе знайіш / шо |д’іўчина йе та|ка |дуже[и] / шо ўсо ў|м’ійе ро|бити хаз’ійо|вити / шо |нав’іт’ ше ма|ла |д’іўчина / і |кажут / то та|ка хаз’ійо|вита |д’іўчина / чи так |само і хлоп[и]ец / йак йа|кие х|лопе[и]ц / шо |л’уби ко|сити |л’уби тим по ха|з’еїству ко|ло ко|роў хо|дити хаз’ійу|вати / то так |н’іби то|жи |кажут ха|з’ейін / то та|киї ха|зейін (с. Косиківці)

65. Цар — ну / цар / то цар пан та|киї (с. Косиківці)

66. Циган — |циган це |циган / ци|ган’с’ка |нац’ійа (с. Косиківці)

67. Швед — ну / то йе так знайіш швед до[у]|пус’т’ім |нац’ійа та|ка / шо ш|веди йе / тиї |може[и] йак йа|ка од|на л’у|дина / тиї ш|ведом нази|вали (с. Косиківці)

68. Швець — ну / шо |чоботи ла|тайе швец (с. Косиківці)

69. Шибеник — душ |вертиц’а (с. Косиківці)

70. Шимелик — не знає (с. Косиківці)

71. Шимок — не знає (с. Косиківці)

72. Шурік — не знає (с. Косиківці)

73. Тварини:

74. Баран — ну / ба|ран в’іў|ц’а / а|ле[и] ба|ран / |можна / |дехто і так |каже[и] / йак йа|кес не[и]дороз|вине[и]не[и] / тиї |тожи йак с |пас’ійі |каже[и] ба|ран / ти ба|ран (с. Косиківці)

75. Бджола — бджо|ла / це б|ж’ілочка (с. Косиківці)

76. Блоха — ну / бло|хи йе бло|хи / ко|т’ач’і йе л’у|д’ач’і ўс’і|л’ак’і йе (с. Косиківці)

77. Бугаї — ну / бу|гаї шо |б’ігайе ко|рови знайіш (с. Косиківці)

78. Бузьок — ну / то на без |дехто |каже[и] бу|з’ок на с’і|рен’ / с’і|рен’ з|найіш (с. Косиківці)

79. Верблюд — ну вер|бл’уд[т] тва|рина (с. Косиківці)

80. Віл — ну / йак|шо бик тої / шо ў йар|м’і хо|дили / то во|лами йіх нази|вали в’іл / ну / |дужи / от |виго[у]дуваниї бик та|киї ўже ве|ликиї бик / то к|лали йо|му / на |шийу де[и]ре[и]ў|йане[и] та|ке йар|мо та|ко |бачиш дв’і па|тики / а тут |тако ше попе[и]|рек пати|ки / а с’у|ди с’у па|тику виї|малас’а зап|раг во|ла ў то йар|мо і за|клаў і по[у]|йіхаў / |нав’іт’ ў кол|госп’і |нав’іт йак ўже за |н’імц’іў розда|вали

во|ли / |нав’іт мо|йа |мама |йіздила |тими во|лами / бо драга|нишинс’і |мам’і і нам при|пало во|ли / не[и] |кон’і / а во|ли / бо ў кол|госп’і так бу|ло / шо во|ли |йіздили во|зили ско|пи / с |пол’а гно[у]йі во|зили / шо груз та |само йак |кон’і запра|галис’а |тіл’ки |кон’і запра|гайуц’а ў вуз|дечки // а то йар|мо / це так во|но та|ко |дошчечка і це |дошче[и]чка на т’ій |дошче[и]чц’і тут |дирка і тут це тут за|клаў па|тики / там вий|майес’а па|тика / а с’а вий|майес’а по|клаў на |шийу йар|мо і ту па|тику за|сунуў / тут йе |дирочки і тут і ўже во|но та не[и] випа|дайе / бо во|но тут |зверхи |майе та|ку |гул’ку / шо во|но не[и] випа|дайе і ўже |т’агне[и]ш // ўс’а т’аг|нули йа |йіздила драга|нишко[у]йу |мамо[у]йу / роз|дали бу|ли та|ко го|роди за |н’імц’іў нам шеї ў гни|л’ац’і та|мо ў мили|с’т’ан’ін’ім аж йар|ку бу|ло ў нас куку|рудзи / тиї ми з драга|нишико[у]йу |мамону |везли три |м’іс’ац’і |тими во|лами куку|рудзи сно|пами і ми пе[и]ре[и]ве[и]р|нулис’а ту|то йак са до|рога в’ід[т] |току та |дорога / шо в’ід[т] |току аш ту|ди да|леко во|на бу|ла т|рохи |нишче[и] ко|ли і ми йак |т’іл’ко пове|рнули / а тут буў йа|рок |дуже[и] / а в’із ўз’аў з |ф’іро[у]йу пе[и]ре[и]ве[и]р|нуўс’а / а ў |мене[и] ў |чобот’ах тиї бу|ло та|к’і |корки ўже |чоботи з|робле[и]н’і / шо швец ро|биў шеї п’іт|ковали п’ід|бит’і / а йа йак| ў|пала з |тойі |ф’іри / тиї но|гами йа|кос / так йа не[и] по|билас’а / боли пе[и]ре[и]ве[и]р|нулиса куку|рузе[и]н’а / то пе[и]ре[и]вер|нулос’а / пе[и]ре[и]ве[и]рнулас’а |ф’іра / і йа |йіхала / драга|нишина |мама |вела би|ка за тиї |видно но|гами |дуже[и] т|риснула до зе[и]м|л’і / а |думайу / шо се та|ке / йа їду йі|ден но|га ви|шче[и] друга |нишче[и] / а це ў |мене[и] |корж в’ід|биўс’а ў йідн’і но[у]з’і / в’ін буў не[и] |дуже[и] ви|сокиї / так’і|йо / а|ле[и] ўже ўс’ораў|но тої та|киї йе / а на п|рав’ії но[у]з’і не[и]|ма / бо в’ід|биўс’а тої |корок / та|ке бу|ло / ди|тино / бу|ло / се нази|ваўс’а та|ки би|ки / нази|валис’а во|ли / шо во|ни груз во|зили / то се в’іл // бо то бу|гаї цеми та|ка |сама тва|рина та |сама / |т’іл’ки то та|киї бик / бу|гаї / бо то в’ін ос’іме[и]|найе ху|добу / а це та|ка тва|рина ро|боча та|ко |самого би|ка / |т’іл’ки не[и] |кожниї бик бу|де ос’іме[и]|н’ати ху|добу |даже йа бу|ла два|нац’іт’ |рок|іў |коло би|к’ів то в’ін п|риїде по[у]|н’ухайе на|бйе ту ко|рову і сам ўті|че / бо в’ін не[и] бу|гаї / а тої шо бу|гаї / то в’ін по[у]|нухайе ко|рову і ўже ос’іме[и]|найе / шоб[п] те[и]|л’атко бу'ло (с. Косиківці)

81. Вислюк — то се йа|кас йе та|ка тва|рина в’іс|л’ук (с. Косиківці)

82. Водвуд — ну / то |тожи це |сего та|ке йе пташка та|ка |вудвуд (с. Косиківці)

83. Вош — ну то се ˈвош’і чи то ў коˈрови / чи то ў л’уˈдини / чи то / замˈножувалис’а ш ˈвош’і се таˈка ˈтоши се нас’іˈкоме[и] / се нас’іˈкоме[и] назиˈвалос’а вош (с. Косиківці)

84. Ґава — ну ˈґава / то це таˈке таке ў се[и]л’і гоˈворат йак от роˈз’ава ˈґава / йаˈкае йак не[и] таˈка л’уˈдина таˈка ˈдуже[и] тим / таˈки с’іл’с’ˈка поᵘгоᵘˈв’ірка пˈросто / і йакˈшо одˈна л’уˈдина скаˈзала і та ўже п’ішˈло поˈмойіму так / знайіш / і ўже так назˈвали доᵘˈпус’т’ім (с. Косиківці)

85. Ґедзень — а шо хуˈдобу куˈсайе / шо ˈґезис’а / це ˈтожи йа знайу йак воˈно / ну ˈтожи шчиˈтати воно йак нас’іˈкоме[и] так йак бжоˈла / ˈмуха / шо куˈсайе / а це ˈтожи таˈкиї ˈге[и]зе[и]н’ / шо ˈґезе[и]ниц’а хуˈдоба ˈдуже[и] йак уˈтне / тої ˈмуси ˈґезитис’ (с. Косиківці)

86. Ґедзь — не знає (с. Косиківці)

87. Джміль — ну зˈм’іл’ це ˈсаме[и] ц’іˈво гˈруб’і бˈзоли дм’іˈл’і назиˈвайуес’а хто йіх назиˈвайе ˈбоми хто назиˈвайе зм’іˈл’і ну хто йак ˈхоче[и] так йіх назиˈвайе ў се[и]л’і (с. Косиківці)

88. Жаба — ну / ˈжаба / ˈжаба це тваˈрина морс’ˈка р’ічкоˈва (с. Косиківці)

89. Жирафа — це тваˈринка си ˈтожи жиˈрафа (с. Косиківці)

90. Індик — ну / от инˈдик йе (с. Косиківці)

91. Кабан — свиˈн’а а[и]ˈле[и] ˈт’іл’ки каˈбан на ˈн’ого ˈкажут каˈбан (с. Косиківці)

92. Каня — не знає (с. Косиківці)

93. Кітка — ну / ˈк’ітка то се ˈк’ітка а то ˈк’ітка к’іт (с. Косиківці)

94. Когут — пˈтиц’а ˈкоᵘгут (с. Косиківці)

95. Коник — ну / ˈконики йе т’іˈво йаˈкес шо сˈкаче[и] ˈтожи баˈгато на ˈпол'у йоˈго воˈно сˈкаче[и] ў траˈв’і зеˈлених / о / то таˈка тоˈжи сараˈнча йіх йак баˈгато воˈни ˈдуже[и] йіˈд’ат ўсˈо лиш йак баˈгато знайіш воˈно сараˈнча (с. Косиківці)

96. Крет — а криˈти шо ˈрийут от йіх баˈгато тих криˈт’іў ˈрийут най те[и]ˈбе мир не[и]ˈзнане це ш ˈмиш’і / а то крет а тваˈрина ˈтожи таˈка ˈміша це ш тваˈрина назиˈвайец’а крет це тваˈрина а[и]ˈле[и] зе[и]ˈмел’на (с. Косиківці)

97. Лелека — ле[и]ˈлека то ш чоᵘˈрноᵘˈгузи це ш пˈтиц’а (с. Косиківці)

98. Лин — не знає (с. Косиківці)

99. Мураха — муˈрахи здоˈров’і йе маˈл’і ўсˈіˈл’ак’і йе (с. Косиківці)

100. Оса — це та|ке йак |бзоли |т’іл’ки то бзо|ла с’і'л’с’|ка шо мед |роби / а се та шо о|са шо ку|сайе ў|куси то ўс’о та|ке за|кис / а йак во|но ўзага|л’і нази|вайец’а шо йак с’і во|ни нази|вайуц’а с’і на|верно шо пол бз’іл’|ниї хот’ во|но оса хот’ тої здо|рова та бзо|ла хот' |жершун то на|верно це ў’со йі|ден р’ід бзо|ла це |наша с|в’їс’ка шо мед |роби / а то ўже |дик’і шчи|тати но по|хозе|и|н’а то та|ке саме|и (с. Косиківці)

101. Оселедець — це ж |риб|п|ка та|ка осе|леде|и|ц (с. Косиківці)

102. П’явка — а йе та|к’і пйаў|ки йак з|найіш ну во|но |тожи ў р’іч|ках м|ножис’а / шо |нав’іт’ йак от йе / шо п|йаўками |л’ічут л’у|де|иї |нав’іт’ йак от йе / шо п|йаўками |л’ічут л’у|де|иї |нав’іт’ / шо п|йаўка виси|сайе йа|куе не|и п|раве|и|л’ну кроў прикла|дайут |дажи ї |л’ічат та|ким йа|кимос та|ке / йа так |чула (с. Косиківці)

103. Павич — |павич / |може|и це та|ка |тожи п|тица |пава йе ш та|ка п|тиц’а |пава / а це ўже на|верно йак в’ін то па|вич (с. Косиківці)

104. Переп’ілка — ну / то се п|таше|ичка на |пол’у пере|п’ілка йіх во|на так ба|гато ви|води пе|ре|пе|иличка йак кур|чат і во|ни та|к’і |точно йак кур|чата / бо ко|лис во|ни по |пол’у бу|ло йіх ба|гато / |тато м’ії ко|сарко|уйу то не|и раз|с бу|ло шо п’ідти|нала ко|сарка |кон’і |т’ангут та|ку ко|сарку / шо |коси ко|сарка і з|разу там скла|дайе / скла|дане і покла|де|и |купку і ўже ту |купку ў|йаже|иц’а по|у|тому ўйа|зали ми ру|ками с’н’іп|ки це то / а там тих пта|шок / і во|но йак квочка |майе кур|чат ба|гато ба|гато |майе / та йак квочка і во|ни |точно во|на не|ве|иличка та|ка |дуйе шоб |дуже|и ве|и|лика п|таше|ичка не|и |дуже|и ве|и|лика / а|ле|и во|на вим|ножуйе по ба|гато пташе|н’ат пе|ре|и|п’ілки / і з них м|ного та|ке |добре|и ше |луче|и йак с |курки (с. Косиківці)

105. Платва — ну / то се ў |хат’і йак з|найіш оце|и|во о цево нази|ваїс’а плат|ви там плат|ва і то плат|ва / а се |бал'ки ўже та йак кла|дуц’а де|ре|иў|л’ан’і от до|у|пуст’ім / йак|шо вимурували кам’і|н:у |хату чи г|лин’ану бе|из слу|п’іў бе|из н’і|чого |вимурували чи пле|ли |хату / чи от ў вас |нав’іт’ с к’ірп’і|чу |хата / то кла|дут де|ре|иў|л’ану / |в’ідти і |в’ідти п|лату / а по|тому кла|дут |бал’ки / а по|тому ше кла|дут к|рокви / і ўже по|у|луч|айец’а |хата / і л’а|тат ше / і приби|вайут ўже |ш’іфе|ир / се плат|ва / нази|вайіс’а (с. Косиківці)

106. Пундяк — не знає (с. Косиківці)

107. Пущик — ну / то йак з'найу 'може[и] на йа'ке де[и]ре[и]ў'це 'кажут 'пушчик / а'ле[и] так ве[и]де[и]ц'а ў се[и]л'і йа з'найу / ну / йа не[и] з'найу 'точно (с. Косиківці)

108. Саранча — саран'ча то се та'ка саран'ча шо та'к'і 'нав'іт муш'ки ба'гато шо в 'оч'і 'л'ізут і во'ни 'дуже[и] саран'ча с'а зйі'дайе пше[и]ниц'у чи то от р'і'пак нас'і'дайе це та'ка саран'ча се йа''кас во'но / ну / шчи'тати во'но нас'і'коме[и] йа'кес та'ке / йа'кес во'но по'л'а з'і'дайе / от р'іпа'ку при'с'іли хот' і к'ропл'а / а при'с'іла саран''ча / покро'пило зго[у]р'іло в'ід к'ропле[и]н'а р'і'пак до[у]пус'т'ім (с. Косиківці)

109. Сич — се 'можна ска'зати ї на л'у'дину / шо йак не[и] 'добре[и] / то 'дехто 'каже[и] / шо та'ке не[и] 'добре[и] йак сич / а'ле[и] чи то та''ка п'ташка йе не[и]добра / шо сич / шо так прози'валис'а чи шо / то йа не[и] з'найу (с. Косиківці)

110. Слон — ну / слон це тва'ринка / тва'рина ше ї 'добра тва'рина (с. Косиківці)

111. Теля — те[и]л'а це те[и]л'а ти се з'найіш / ну / та ш тва'рина / те[и]л'а до'машн'е те[и]л'а // ўро'дила ко'рова ма'лен'ке[и] те[и]л'атко / і се во'но нази'вайес'а те[и]л'а (с. Косиківці)

112. Тетеря — не знає (с. Косиківці)

113. Тур — ну / йа'кес ну / шо йа'кес 'нав'іт' йак ў 'шахмати г'райут / то 'кажут / шо тур / а шо то та'ке / то ў т'ім йа не[и] розби'райу (с. Косиківці)

114. Тютя — ну / то це 'т'ут'а / то це ш 'курка / 'т'ілки так йак ди'тина не[и] 'каже[и] 'курка / а 'т'ут'а (с. Косиківці)

115. Хорт — це 'тожи та'ке 'слово / шо 'корт / шо хо'де йак 'хорт / чи на ко'рову 'кажут / чи на те[и]л'а 'кажут / шо йа'кес та'ке / шо го[у]дуйу / го[и]дуйу йа'кус сви'н'у / а во'но йак 'хорт / та'ке шо йа'кес / а шо то та'ке 'хорт / та са'ма тва'рина та'ка лу'ба тва'рина і 'може лу'дина / та'ка 'вислоўлуватиса та'ке 'слово 'просто / шо хор'том нази'вайе / шо ху'де йа'кес 'дуже[и] / шо го[у]дуйе йо'го 'н'іби ї догл'а'дайе / а во'но йак 'хорт це 'просто с'лово йа'ке ў мо'йім ро[у]зу'м'ін'і (с. Косиківці)

116. Хробак — ну хроба'ки йе і ў гри'бови і ў че[и]решн'і / і ў зе[и]м'л'і / 'р'ізн'і / т'і хроба'ки / шо 'рибу ло'вити на них / а т'і йа'к'іс 'тожи йе хроба'ки / во'ни ш 'р'ізних 'тожи 'порід йе (с. Косиківці)

117. Худоба — ну / ху'доба / йак ба'гато ко'роў / то це нази'вайец'а ху'доба (с. Косиківці)

118. Худобина — ну / йід'на ху'добина (с. Косиківці)

119. Цап — коˈз’ача поˈрода / то це ˈк’ізочка / а це цап цаˈпок (с. Косиківці)

120. Цуцик — ˈцуцик це ˈпесик (с. Косиківці)

121. Чапля — ну / це ш пˈтица йе таˈка ˈчапл’а зˈнайіш / на йідˈн’і ноᵘˈз’і час воˈна сˈкаче[и] ўс’оˈўᵘремйа (с. Косиківці)

122. Червак — че[и]рваˈки ц’іˈво шо ў зе[и]мˈл’і ве[и]лик’і (с. Косиківці)

123. Черепаха — ну / че[и]ре[и]паха це ˈтожи тваˈрина морсˈка (с. Косиківці)

124. Бадилина — бадиˈлина / бадиˈлина ш бадиˈлина ˈможе[и] ˈбути / і коˈнопл’і бадиˈлина і с карˈтофл’і бадиˈлина ну / баˈдил’а це картофˈлин’а шчиˈтати / ˈможе[и] це таˈке баˈдил’а (с. Косиківці)

125. Бадиня — не знає (с. Косиківці)

126. Базник — базˈник то се зˈнайіш бзиˈна таˈка йе / аˈле[и] бзиˈна таˈка шо це[и]во так йак ў се[и]ˈл’і росˈте / то це / то таˈкиї ˈсамиї ˈйагоди таˈк’і ˈсам’і / но воˈно росˈте пˈросто ˈсере[и]д ˈпол’а ˈможе[и] дес’ ўˈз’атис’а таˈка бˈзинка і назиˈвайец’а ўже воˈно поиˈначоᵘˈму шо воˈно базˈник / а ˈйагоди таˈк’і ˈсам’і так цве[и]те йак на с’іˈво бзиˈн’і ˈдере[и]во ствол / а мˈйакшиї зˈнайіш мˈйакшиї та йак на моᵘˈлоᵘˈд’і бзиˈн’і / то на н’ії таˈке йак моло̀де бзиˈн’а росˈте / то це воˈно / шо ше не[и] то стаˈра таˈка бзиˈна / а се базиˈна таˈка (с. Косиківці)

127. Бараболя — баро̀ˈбол’а то це ш / хто ˈкаже[и] карˈтофл’а хто ˈкажи бараˈбол’а ў йаˈк’ім се[и]ˈл’і йак гоˈворат (с. Косиківці)

128. Билина — биˈлина / ну биˈлина биˈлина ˈш чого ˈне[и]буд’ ˈтожи биˈлина / росˈте ў ˈпол’і йак биˈлина (с. Косиківці)

129. Біб — се таˈка росˈлина йе[ш] б’іб[п] / воˈно таˈке йак ˈтошо фаˈсол’а ˈт’іки тˈрохи ˈб’іл’ше[и] і ўкус йіˈначиї / так ˈсамо ваˈрити ˈ"можна ˈйісти / ўс’о та йак фаˈсол’і // ˈнав’іт’ ў коᵘˈлгосп’і коˈлис’ таˈкиї б’іб[п] ˈс’ійали // коˈров’і ˈдобре[и] моˈлочи ˈдуже[и] молˈко в’іˈдоўбуйе (с. Косиківці)

130. Блекота — бле[и]коˈта / бле[и]коˈта то се / ну / на ˈмочар’і росˈте таˈке[и] ˈдуже[и] зˈнайіш таˈке йе воˈно йе / і так воˈно бле[и]коˈта йаˈкас йе шо / це росˈлина таˈка (с. Косиківці)

131. Будяк — буˈд’ак / буˈд’ак / но ˈр’ізнойі ˈформи йе бод’аˈки зˈнайіш / ˈр’ізнойі ˈформи бод’аˈки / то таˈкиї шо не[и] коᵘˈл’учиї / а тої таˈкиї шо ˈдуже[и] коᵘˈл’учиї / тої ше коᵘˈл’учушчиї / а тої широкоˈлистиї аˈле[и] так’іˈво коᵘˈл’уки // буд’аˈки так ˈсамо ˈвони так ˈсамо ˈмайут’ своˈйе сˈкоцтво / шо ˈр’ізн’і воˈни соᵘˈрт’іў / а бод’аˈки бод’аˈки тиї бод’аˈки / ўсийідˈно боˈд’ак (с. Косиківці)

132. Бузина — бузи|на то то ўже[и] ш йа то[у]|б’і ка|зала шо во|но / бузи|на во|на так |само рос|те йа|ка бзи|на / |т’іки шо м|йакше[и] то|то / во|но не[и] рос|те так тве[и]|р|де йак на с’і|во бзи|н’і шо то / тиї то ўже нази|ваїс’а бузи|ки / а |йагоди та|к’і |сам’і і цве[и]|те так |само / |т’іко |менша к|в’ітка во|но на |пол’у та|ко заве[и]|дец’а дес’ і так і рос|те (с. Косиківці)

133. Гілля — ну г’і|л’а з л’у|бого |дере[и]|ва г’і|л’а (с. Косиківці)

134. Гни|’лиця — ну / йе г|руше[и]|чка гни|лиц’а / шо ў се[и]|ре[и]|де[и]|н’і з|разу во|на не[и] та|ка г|руше[и]|чка / а йак ўже |дуже[и] с|тигла ў се[и]|ре[и]|дин’і / так йак гни|ла / но йі|йі |їсти |можна / во|на ў|кусна / тиї нази|вайеса гни|личка (с. Косиківці)

135. Гриб — ну / гри|би то се ш |губи / гриби (с. Косиківці)

136. Диня — це ўже з|найіш шчи|тати ка|вун / а це |дин’а це |тожи та йак ў гир|кови гарбу|зови по|хозе[и]|н’а (с. Косиківці)

137. Дурман — а це бу|ран йе та|киї // |зара йа йо|го чос не[и] |бачу // в’ін сам та|киї |б’ілo цве[и]|те та йак паву|тиц’а лист|ки ши|рокі / а |дуже[и] там на к’ін|ц’і |лист’а |ко[у]|л’ук // |зара йа йо|го чос не[и] |бачу о|собино бу|ло |перше[и] йак йе парни|ки / шо |с’ійали т’у|т’ун / ка|пусту ро|с’аду / то там за|водиўс’а цеї дур|ман / а по[у]|тому ўже йак с|тигле[и] то та|ке во|но йак каш|таник там на|с’ін’а ў н’ім і |дуже[и] з|верху та|к’і ко[и]|л’уч|ки дур|ман // і там так |того на|с’ін’а ба|гато / то|то |нав’іт ка|зали то хто йак шо хто йак гнаў само|гонку тої ки|дати |того дурма|ну тиї |дуже[и] с|коро л’у|дина пйа|н’ійе тої во|на |може[и] ї л’у|дина ў|мерти в’ід[т] |того дурма|ну // ну йа |зара тої н’і|куди то не[и] |ход’у / а ў |мене[и] тако|го не[и]|ма во|но по гн’ій|них м’іс|ц’ах |дуже[и] рос|ло так йак з|найу / бо на парни|ках |даже тут |були ш парни|ки ту|то |зара |вишче[и] ш|коли / шо там ра|с’аду ви|рошчували ка|пусту поми|дори / то по[у]|тому та|киї буў дур|ман за|в’іўса шо стра|х’іт’а бу|ло // |зара чос’ йо|го не[и]|ма в’ін шчез не[и]|ма (с. Косиківці)

138. Зернина — зе[и]|р|нина / |може[и] |бути зе[и]|р|нина с пше[и]|ниц’і зе[и]|р|нина ж |жита зе[и]|р|нина з го|роху / нази|вайес’а зе[и]|р|нина / а|ле[и] йак йа|ка зе[и]|р|нина / то куку|руз’ане зе[и]|р|но / а то |житне[и] зе[и]|р|но / а то пше[и]|ничне[и] зе[и]|р|но / а то йач|м’іне[и] зе[и]|р|но / в’іў|с’ане[и] зе[и]|р|но / це ўс’о ш та|ке (с. Косиківці)

139. Квасниця — квас|ница то шо к|васина ка|пуста / квас|ниц’а / ў йа|к’ім се[и]|л’і йак |кажут (с. Косиківці)

140. Кислиці — кис|лиц’і / |р’ізан’і |йаблука |суше[и]|н’і / нази|валис’а кис|лиц’і (с. Косиківці)

141. Корінь — ˈкор’ін' у ˈдереᵢва чи ў / ну оˈбично ў ˈдереᵢва ˈкор’ін’а коˈр’ін’а (с. Косиківці)

142. Крокіш — а це кв’ітˈки кˈрок’іш / і воˈни ше ї л’ї ˈчебн’і коˈли л’їˈкарствин’і / ˈс’ійали ˈнав’іт’ ў Вахˈнʼіўцʼох і ˈстарії ˈвулиц’і ˈс’ійали поˈл’а кˈрок’ішу / ˈмаку / це ўс’о дл’а ˈл’ік’іў ц’і роˈслини / ше йаˈкис’ хм’ілʼ ше йаˈкис’ тм’ін ˈс’ійали / це ўс’о буˈло л’їˈчебн’і ц’і роˈслини (с. Косиківці)

143. Лопух — луˈпух / то се ш липуˈхи роˈслинка ˈтожи (с. Косиківці)

144. Маковиння — ну / се ш ˈтожи мак / тиї макоˈвин’а (с. Косиківці)

145. Мішанка — ну / це ˈтожи ˈм’ішанка / то ˈс’ійут дл’а хуˈдоби корˈма (с. Косиківці)

146. Мох — мох / ну / мох ну от ˈнав’іт і тут йак ў ˈмененᵢ ў гоˈро'д’і йе таˈкиї мох / шо в’ін неᵢˈзен’ко і воˈно зеᵢˈленеᵢ ў гоˈрод’і шо траˈва ўже неᵢˈдужеᵢ / а воˈно йаˈкес таˈке / то назиˈвайес’а мох (с. Косиківці)

147. Мурава — муˈрава замуˈравилос’а ўже гоˈрод замуˈравиўс’а шо ўже баˈгато ўс’іˈл’акого бур’аˈну / тиї муˈрава (с. Косиківці)

148. Олива — оˈлива / то це оᵘˈл’їй тиї ˈдехто ˈкажеᵢ оˈлива(с. Косиківці)

149. Паслін — пасˈл’ін це йе роˈслинка таˈка воˈно так тˈрошки ˈб’ілоˈс’іро цвеᵢˈте / воˈно дес’ ў ˈменеᵢ таˈмо ˈнав’іт’ буˈло на кв’ітниˈку таˈкиї корч / а поᵘˈтому таˈкиї / то ˈтожи воˈно л’їˈчебна роˈслинка / алеᵢ воˈна ˈдика роˈслинка зˈнайіш (с. Косиківці)

150. Паша — ну от ˈпаша то це йе таˈко йак / ˈмайеш ˈпашу ше гоᵘˈдуˈвати коˈрову / так ˈкажут / чи ше йе ˈйідло йаˈкес дл’а коˈрови / так ну / с’ілсʼˈкиї розгоᵘˈв’ір зˈнайіш (с. Косиківці)

151. Перцюга — пеᵢˈрˈц’уга це ш ˈтожи роˈслина / та шо перˈчити боршч (с. Косиківці)

152. Печериця — це ˈгуба / пеᵢˈчеᵢˈриц’і ш роˈстут (с. Косиківці)

153. Полова — от комˈбайін ˈходи моˈлоти пшеᵢˈниц’у / то поˈлова в’ітс’іˈвайец’а ў млиˈн’і (с. Косиківці)

154. Репях — та ш тої ˈсамиї р’іпˈл’ах шо тої лиˈпух / аˈлеᵢ ўже зроˈбилос'а шо ўже тоˈто шо ўже наˈс’ін’а ц’в’іт ўже ажˢʰ наˈс’ін’а і ўже ў'чеˈпис’а тоᵘˈб’і де ˈнеᵢбуд’ заˈл’ізи / а йакˈшо в’іўˈц’і заˈл’ізут ў таˈк’і р’іплˈ’аˈхи / то ўс’а ˈвоўна ў р’іплˈ’аˈхах (с. Косиківці)

155. Ріща — ˈр’ішча / ну то тоˈнен’к’і дˈрова (с. Косиківці)

156. Рожа — ˈрожа це ш росˈлина ˈрожа // ў ˈмене[и] таˈмо ˈтреба поўтиˈнати т’і ˈрож’і ўже / шо в’ідцв’іˈтайут (с. Косиківці)

157. Ряст — раст / то се се таˈка росˈлинка йе (с. Косиківці)

158. Скирта — сˈкирта то це соˈломи сˈкирта чи ко[у]н’у[у]хи сˈкирта / шо наклаˈде здоˈрову сˈкирту таˈку / то це сˈкирта назиˈваласа (с. Косиківці)

159. Сморж — ну / се гриˈби таˈк’і йе по каˈм’ін’у воˈни росˈтут / аˈле[и] ˈцего ˈроку / то В’іˈтал’ко дес таˈмо і ў оˈсиках збиˈраў смор[ў]ж’і / а ˈперше[и] воˈно лиш таˈмо на моˈгилках поˈнад го[у]ˈру буˈло / шо ˈможна буˈло // воˈни ˈдуже[и] ў[у]кусн’і гриˈби // саˈм’і воˈни поˈган’і на вид таˈк’і йак каˈм’ін’а йаˈк’іс поˈган’і ˈсин’і / ну ˈформа так йак не[и]праˈв’ілˈна ˈгуба дурнуˈвата / так йак мараˈмухи ˈт’іки ˈсиве[и] таˈке ˈсиве[и] таˈке / шо воˈно не[и] ˈгарне / но воˈни ˈдуже[и] ў[у]кусн’і / воˈни за м[ў]йасо ˈдаже ў[у]кусˈн’іш’і (с. Косиківці)

160. Терня — ну / ˈтерн’а / от заˈл’ізи з сˈлиўки ˈтерн’а чи з тирниˈку чи / лˈу[ў]бе ˈтерн’а (с. Косиківці)

161. Ханька — не знає (с. Косиківці)

162. Щепка — ну / шˈчепка йак от нашˈчепле[и]на росˈлинка / аˈле[и] воˈна ше маˈла / ˈйаблунˈка чи гˈруше[и]чка чи / саˈд’ат шчиˈтати / от ˈдичку ˈсад’ат з ˈйаблун’і тиї йе дичˈки / ˈйаблун’а ˈдичка / виби[ў]райут т’і с ˈтойї ˈдички зерˈн’атка / ˈс’ійут йоˈго шоб воˈно посˈходило / і ўже воˈно п’ідросˈло / і то нази[ў]вайесˈа ˈдичка / і на т’ії ˈдиц’:і шˈчепл’уйут л’у[ў]бу ˈдобру гˈрушку чи ˈйаблун’у / л’у[ў]бе шос таˈке (с. Косиківці)

163. Вир — виˈруйе (с. Косиківці)

164. Іскра — ну іскˈра / йакˈшо іскˈра ў[у]родеˈ[и] і загоˈрит шос / от ти с’ірниˈком ˈчеркниш іскˈра бˈризни / а то коˈлис буˈли таˈк’і креˈ[и]силаˈ заˈл’ізне[и] креˈ[и]сило і до кˈрем’ін’а / кˈреˈ[и]м’ін’а йе таˈке / черкˈнеˈ[и]ш і ˈіскри ў[у]паде[и] на ˈвату / і загоˈриц’а / і так ˈнав’ітˈ воˈгон’ ши здо[у]бу[ў]вали йак не[и] буˈло с’ірниˈк’іў це ш так буˈло ў наˈрод’і / се не[и] ˈдумаї шо се дес буˈло с’ірниˈк’іў не[и] буˈло / кˈришло це котˈре стал’не заˈл’ізо там ў ˈкузн’і до[у]пуст’ім зˈроби так шоб йоˈго зˈручно бˈрати / а креˈ[и]м’ін’а баˈгато ш йе над гоˈройу скр’із’ креˈ[и]м’ін’а таˈкиї ˈкам’ін’ йе кˈрем’ін’ / і до ˈнего чаˈ[и]рˈкнеш а іскˈра і тут йак клаˈдеш ˈхоче[и]ш чеˈ[и]рˈкнути шоб ти воˈгон’ розроˈбил’а то ти таˈка ˈвата роˈбилсˈа ˈвату роˈбили ши так роˈбили / шо ˈвату ў ˈпоп’іл маˈчали / маˈчали шоб воˈна ˈдуже[и] буˈла суˈхен’ка і йак тим креˈ[и]силом ˈчеркнеˈ[и]ш / а іскˈра ўпаˈдае[и] на ту ˈвату воˈна зˈразу

зат'л'ійес'а / а ти то'д'і мши 'живо к'лоча б'рали з^{с} коноп'л'і це бу'ло к'лоч:а // ви 'сего не^{и} з'найїте^{и} і ви се не^{и} по^{у}'в'ірити / бо 'цего не^{и} 'вид'іли // і ўже на 'полумйі го'рит і ўже 'можна с'куте^{и}л' со'ломи і ўже ў п'йецу п'ітпа'лили // ти 'думайіш ми так ди'тино 'жили / 'перш'і 'л'уди нас ше 'г'ірше 'жили / со'кири бу'ли де^{и}ре^{и}ў'л'ан'і плу'ги бу'ли дереў'л'ан'і о'рали де^{и}ре^{и}ў'л'аними плу'гами 'земл'у / так йак 'зара тв'їй 'тато п'лугом т'рактором 'оре / а 'л'уди ро'били де^{и}ре^{и}ў'л'ан'і та'к'і ро'били / то нази'валас'а со'ха лиш во'но де^{и}ре^{и}ў'л'ани / но так йо'го ви'т'ісували с та'кого 'дере^{и}ва кот'ре твер'д'ішче^{и} 'дере^{и}во до^{у}пуст'ім дуб^{п} ше йе йа'кес та'ке 'дере^{и}во / 'дажи йа'кес у 'мене^{и} ту'то рос'ло де'ре^{и}ва / чи каш'тана тве^{и}р'де 'дуже^{и} тве^{и}р'де / то 'дере^{и}во / йо'го так 'т'ашко 'р'ізати і 'пилко^{у}йу і со'киро^{у}йу і чим 'хоче^{и}ш / і ро'били ту 'точно 'форму та'ку йак плуг 'т'іки во'но дереў'лане і с'і ч'і'пи / шо де^{и}ре^{и}ў'л'ане і до 'коне^{и}ї і так о'рали / а ше ше 'перш'і 'л'уди ше за со'бойу таг'нули то де^{и}ре^{и}ў'л'ане то тої плуг // се ви не^{и} 'думайте^{и} / шо се 'на'мул наб'раўс'а ў 'наш'ім ста'ву ўже 'дуже^{и} на'мулу ўже ба'гато / бо в'ін 'чишчиниї ўже 'даўно ўже // ўже 'дуже даў'но ўже // ко'лис' ка'цапи спус'кали 'воду посе'ред с'таву те^{и}'че 'р'ічечка йа'рок ро'били а з^{с} с'таву ви'возили к'ін'ми і во'зами тої на'мул / і ўже заси'хаў наш ста'вок і на м'іст во'зили / ро'били м'іст (с. Косиківці)

165. Пил — пил ну пил // пил 'може^{и} 'бути 'тожи і з за'л'іза і ш 'чого 'хоче^{и}ш пил // 'зак'ім на за'водах спи'л'айут ўс'о / то ти з'найіш с'к'іл'ки там йе йе г'руб^{и}ш'і струм'ки / а йе 'ц'іла та'ка йак му'ка на за'водах жи це 'тожи йе (с. Косиківці)

166. Попіл — 'поп'іл / па'лили д'рова тиї от то^{у}'б'і ї 'поп'іл па'лиш со'лому то'б'і ї 'поп'іл' (с. Косиківці)

167. Трістя — не знає (с. Косиківці)

168. Бантік — 'бант'ік заў'йазаниї 'бан'т'ік чи ти тої бант 'виўйазала со^{у}'б'і на го^{у}ло^{у}'в'і / чи ти ту'то зро'била бант з 'биндочки (с. Косиківці)

169. Валянок — ну / 'вал'інки обикно'вен'і / чи во'ни 'бит'і чи во'ни 'бит'і т'і'во 'шит'і / це 'вал'інки (с. Косиківці)

170. Галоша — ну / го'лош 'тожи це ўзу'т'а (с. Косиківці)

171. Гребінець — чи'сатиса гребі'нец (с. Косиківці)

172. Гребінь — ну / г'реб'ін' г'реб'ін'і 'тожи 'р'ізнойі по'роди / то та'к'і гр'ібе'н'і от рош'чоска йе / а то г'реб'ін' та'киї шо за 'голо^{у}ву ш'чешиц'а / а то бу'ли ко'лис ше гр'ібе'н'і та'к'і шо 'нав'іт' 'вош'і ви'ч'ісували / бо бу'ли 'вош'і / шо 'чешиш 'коси 'чешиш і там йе

ˈр’іч’і зубⁿˈц’і і гусˈтен’ко ˈдужеᵢ / і ˈнав’іт’ гˈниди тої греᵢˈб’іˈнец виᵢˈч’ісуваў ўс’о буˈло // ˈзара неᵢ таˈке ˈх’ім’ійа до ў̈с’ого н’і воˈшеї н’і сараˈни ˈх’ім’ійа от шо ˈзара / а коˈлис неᵢ так ˈд’іти буˈло // це ўжеᵢ си йаˈкес йак ˈн’імц’і прий̈ˈш̆ли / буˈли ш ˈвош’і ў л’уˈдеᵢˈї ў л’уˈдеᵢˈї ˈвош’і буˈли / но ˈдобр’і ˈл’уди ˈчис’т’і хоˈдили / ˈвош’і з л’уˈдини ш виˈлаз’ат пˈросто з л’уˈдини / ў ˈт’ілови ˈвош’і ў л’уˈдини // аˈлеᵢ ˈн’імц’і йак ўже ˈн’імц’і буˈли йаˈкис дуст приˈвозили і в’іˈт:ого ˈдусту сˈтали здиˈхати ˈвош’і і так теᵢˈпер воˈшиї неᵢˈма і то ˈзара йе ˈвош’і ўс’ораўˈно ў ˈт’іл’і ў л’уˈдин’і шос’а зроˈби л’уˈдин’і / де вˈни беᵢˈруц’а // бо йа тоᵘˈб’і ˈкажу ˈдажи ше мойа ˈдочка ˈжила ше н’іˈде н’іˈчого неᵢ ˈбуло / Лаˈр’іска ўже ˈгарна буˈла ў ˈнейі буˈли ˈдужеᵢ ˈгарн’і ˈкоси / ˈдужеᵢ йіˈйі чеᵢˈсали / ˈдуже йіˈйі ˈмили / бо ˈмоᵘˈйіли ˈбули неᵢ йаˈк’іс’ н’і писаˈки н’іˈчого н’і мойа доˈчка н’і н’іхˈто ˈвош’і / чи то йаˈкис преᵢˈдмет на шос буў // шо н'іўˈкого неᵢˈма Саш'ко йа спл’у з Лаˈр’іскоᵘйу чи ˈГал’а ˈмама йіˈйі н’і ў ˈкого воˈшеї неᵢˈма / а у Лаˈр’іски ˈт’іки с’оˈгодн’і ˈвибирут ˈвош’і ˈрано зноў ˈвош’і / неᵢ таˈйут виби˙рати ˈвош’і диˈтин’і і ўже ˈгарна диˈтина / це се ти неᵢ поᵘˈдумаї се се ўс’ійіˈдно йаˈк’іс йа се ўжеᵢ саˈма розмишˈл’айу чи то ну неᵢ зˈнайу // ну от ˈдажи ˈзара ў шˈкол’і де ў ˈкого йаˈкіс і пойаўˈласа ў д’іˈтеї ˈвош’і / ну буˈвайте шо пойаˈвилис’а ˈвош’і ˈтакеᵢ шо пйут шо неᵢ ˈдиўл’ас’а за ˈд’іт’ми / то ти ˈл’уди ше ˈн’іби шеї сваˈрац’а з ˈними / но йе шо чистоˈта / йа тоᵘˈб’і неᵢ за коˈгос ˈкажу йа тоᵘˈб’і ˈкажу за ˈмойіх / шо ˈдати ўже мойа ˈдочка поˈмерла ˈнав’іт тої з’ат’ запл’іˈтаў Лаˈр’іску / виби˙раў таˈко т’і гˈниди / ˈчисто ўс’о повибиˈрайе / і зноў пойаўˈл’ас’а і зноў пойаўˈл’ас’а неᵢ ˈтошо неᵢˈдогˈл’азеᵢˈна диˈтина // но в’іˈч'ого воˈно тоᵘˈб’і беˈрец’а диˈтино / і хто ˈможеᵢ таˈке прикаˈзати йа неᵢˈзнайу / йа неᵢˈзнайу (с. Косиківці)

173. Жилетка — жиˈл’етка / то от тут і на ˈмен’і та жиˈл’етка н’е йа сˈкинула инˈдо воˈна / беᵢˈз рукаˈв’іў одеᵢˈжина (с. Косиківці)

174. Калоша — ну / коˈлош’і коˈлош тиї / чи одˈна каˈлоша / ну то це ш ўзуˈт’а / гаˈлош’і на ˈвал’інки чи на ˈбосу ˈногу гоˈлош’і каˈлош’і (с. Косиківці)

175. Камізелка — ну / то це ш кам’іˈзел’ка / чи жиˈл’етка чи кам’іˈзел’ка це так / розгоᵘˈв’ір таˈкиї (с. Косиківці)

176. Капці — на от ˈкажут ˈкапц’і / це таˈк’і ˈкапці / а то ˈкапц’і таˈк’і ˈкапц’і / шо ˈкомнатн’і ˈкапц’і / аˈлеᵢ на них ˈкажут ˈтожи ˈкапц’і (с. Косиківці)

177. Карман — ну / карˈман / чи в’ін ў кафтаˈнови чи в’ін ў плаˈт’ови чи в’ін ў халаˈтови карˈман таˈкиї йе ш ӱс’ак’і йе карˈман /

а йак хˈлопцʼам ˈшийут йаˈкʼіс штаˈни та зᶜ замˈками такʼіˈво доᵘ коᵘˈлʼін / то там неᵘ розбеᵘˈреш сˈкʼілʼко ўже у тих штаˈнах карˈманʼіў (с. Косиківці)

178. Кожух — коᵘˈжух це пˈросто коᵘˈжух оˈвечиї коᵘˈжух / ўˈшитиї ˈвоўноᵘйу до ˈтʼіла шˈкʼіройу на ˈверха (с. Косиківці)

179. Ремінь — пʼітпиˈрʼізуватисʼа реᵘˈмʼінец / чи вʼін шкʼірʼаˈниї чи вʼін / ну аˈлеᵘ ˈремʼінʼ (с. Косиківці)

180. Рукав — руˈкаў чи от руˈкаў вʼідᵀ сˈвидри / чи вʼідᵀ куˈфаїки чи вʼідᵀ ˈчого руˈкаў (с. Косиківці)

181. Соˈрочка — соˈрочка / сʼа соˈрочка / шо ўбиˈратисʼа / чи то хˈлопска соˈрочка / чи то сˈпʼідне ўбраˈнʼа соˈрочка (с. Косиківці)

182. Спідниця — ну / спʼідˈницʼа тої / ˈможна йак спʼідˈницʼа расˈна тиї спʼідˈницʼа йак ˈйубᵖка / то се вузᶜˈка (с. Косиківці)

183. Баняк — ну / баˈнʼак от он ˈмене банʼаˈчок стоᵘˈйіт инˈдо / о / банʼаˈчок / чи казаˈнок / чи банʼаˈчок це ˈможе / хто йак поᵘˈрʼізноᵘму ˈкаже / ну ваˈрита наˈшош ваˈрити (с. Косиківці)

184. Барабан — бараˈбан грати муˈзика (с. Косиківці)

185. Бочка — ну / ў ˈбоцʼ:і ˈможна і оᵘˈлʼїї ˈвести і йе зиˈлʼізна йе деᵘˈреᵘўˈлʼана ˈбочка / шо ˈхочеᵘш ў ˈбоцʼ:і ˈможна / ˈможеᵘш ˈйаблука наˈквасити ў ˈбоцʼ:і заку˙порити // коˈлис буˈли таˈкʼі боˈчки ўсʼо буˈло деᵘˈреᵘўˈлʼанеᵘ / ˈзара ˈтого неᵘˈма / ˈзара пласˈмасовеᵘ / ˈзара таˈке (с. Косиківці)

186. Бутелька — ну буˈтилка / ну флʼашˈки / буˈтелʼка / ну ˈможи се по таˈкому хто ˈможиᵘ ˈкажеᵘ буˈтелʼка / ˈдаїно меᵘˈнʼі буˈтелʼку гоᵘˈрʼіўки там приїˈшоў до копиˈрацʼійі / а тої ˈкажеᵘ буˈтилку даї меᵘˈнʼі гоᵘˈрʼіўки / а тої сам ўзʼаў ўже ї пйе / бо ш тут таˈке йе (с. Косиківці)

187. Весло — весˈло / ну / йак ˈлотковᵘву ˈйіхати і веᵘˈсˈлом ˈводу пʼідˈлодᵀку потоˈйо (с. Косиківці)

188. Вила — ˈвила шо ˈвила / соˈлому бˈрати чи ˈгнʼій (с. Косиківці)

189. Вилка — то ˈвилка / шо ˈйісти / ˈйісти (с. Косиківці)

190. Глечик — глечик / то таˈкиї гˈлинʼаниї гˈлечик / шо ˈводу ноˈсити гˈлечиком / бо ў нʼім / от ўˈзʼати на ˈполеᵘ ў гˈлечик воˈди / то ў фˈлʼашˈцʼі ˈдужеᵘ загрʼіˈвайесʼа сˈкоро / а тої гˈлечик чеᵘˈреᵘˈпˈлʼаниї / таˈкиї шо з гˈлини зˈроблениї / гончаˈрʼі ˈроблʼа / ˈроблʼа гончаˈрʼі і горшˈки і глаˈдушчики таˈкʼі і маˈкʼітри з гˈлини // ˈнавʼіт / ше таˈмо ў Староконстʼанˈтиноᵘвʼі йа ˈнавʼітʼ / хоч неᵘ ˈбачу чиˈтати / аˈлеᵘ котˈрогос ˈразу чиˈтала / шо йаˈкасʼ сʼімˈйа ˈдужеᵘ вʼідноˈвиласʼа / шо

вироб'лайут це ўс'о з г'лини і там та'ка г'лина йе у т'і Староконст'ан'тино^{у}в'і ра'йон'і // тиї ў г'лечику 'дуже^{и} во'да йак воз''ме^{и}ш 'тойі во'ди ў г'лечик і воз''ми ў ф'л'ашку / то ў г'лечику 'доўго хо'лодна во'да / прихо'вати ше з'найіш там на 'пол'у дес / шо ми 'робимо чи 'сапаймо / чи жнем / чи 'косили / бо ўс'о бу'ло ўс'о бу'ло (с. Косиківці)

191. Горшок — ну / гор'шок 'можна от йак ди'т'а 'д'іти на гор'шок і'дут / то 'може^{и} то нази'ватис'а гор'шок / йа шо з'найу / йа не^{и} з'найу (с. Косиківці)

192. Горщик —т'акиї 'самиї гор'нец / 'т'іки ма'лен'киї 'горшчик йа'кос цеї гор'нец / от та йак йе у 'мене^{и} каст'рул'а ў ц'ім йа ва'ру боршч це ве^{и}'лика каст'рул'а / ў ц'ім йа ва'ру 'кашу ў ц'ім / а то 'горшчик з'робле^{и}ниї / шо йа гр'ійу ў н'ім моло'ко / так 'само йа йо'го ў пйе'цу / то ўже не^{и} покла'де^{и}ш на газ^{с} / бо во'но то^{у}б'і поло'майе на 'газови / то 'т'іл'ко т'реба ў пйе'цу ва'рити / шо по'верх 'него їде во'гон / а там жар'ку т'рошки пригор'нути і во'но ва'риц'а / і мама'лигу зва'риш / і 'кашу зва'риш / і 'голуб^{п}ц'і зва'риш / то ўс'о дро'вами 'треба / се ўже на газ^{с} і на п'римус і на електро'плитку горш'ка ўже не^{и} покла'де^{и}ш (с. Косиківці)

193. Горята — не знає (с. Косиківці)

194. Граблі — ну г'рабл'і ті / шо йа г'рабайу 'с'іно / чи во'ни пласт'масов'і / чи во'ни де^{и}ре^{и}ў'л'ан'і / чи во'ни зи'л'із'н'і / во'ни ўсийід'но нази'вайуц'а г'рабл'і (с. Косиківці)

195. Діжка — ну / 'д'ішка / з 'дере^{и}ва з'робле^{и}на 'д'ішка / п'росто 'д'ішка // ў 'мене^{и} там йе / а'ле^{и} во'на ўже во'на там ўже ў 'погр'іб'і і з'іпсу'валас'а // 'д'ішки ро'били с'п'ец'і'ал'но се'йо Бабин'чук / то йо'го 'тато ро'биў 'нав'іт' 'цебрики з 'дере^{и}ва / 'д'ішки 'оц'і 'боче^{и}чки / 'нав'іт йо'го / бо йо'го д'ід ро'биў се і йо'го сево'го Во'лод'і / шо ше там ў Шилис'т'анах йе / шо ше во во'ни там не^{и} да'леко в'ід^{т} т'войі 'тойі 'т'от'і 'Н'іни / о / то це йо'го 'тато / в'ін та'киї 'самиї буў йа'киї се'йо / шо в'ін 'тойі 'Л'енку не^{и} пус'кайе йа'к'іс в'ін та'киї 'самиї буў но а'ле^{и} в'ін ўсийід'но ше буў 'добриї / в'ін ро'биў д'ітеч'ки / 'цебрики / бо ш 'перше^{и} не^{и} 'було ци'хо 'тазик'іў / ко'рит'іў се'хо за'л'ізних з'найіш де^{и}ре^{и}ў'л'ан^{и}і / ўс'о з 'дере^{и}ва / ў 'мене^{и} 'нав'іт' та'мо по'лоник йе з 'дере^{и}во / шо м'їй сам син зро'биў тут // ўз'аў о'бичне^{и} 'де^{и}ре^{и}во і стру'гаў / стру'гаў / стру'гаў / гру'бен'ке^{и} / 'дошку до^{у}'пуст'ім г'рубу / о'собино / от йак 'р'іжут на п'ило'рам'і 'доски / а у'п'ілок йе / тиї г'рубиї у'п'ілок то с 'того 'саме^{и} 'лучи / ў

ˈмене[и] йе / шо в’ін саˈмиї зроˈбиў / в’ін лошˈки деˈ[и]риўˈл’ан’і ўм’іў ˈвитисати / м’ії син (с. Косиківці)

196. Корито — коˈрито / от тоˈво зиˈл’ізне коˈрито / а коˈлис деˈ[и]реˈ[и]ўˈл’а ў ˈмене[и] ше йе на по[у]ˈд’і коˈрито деˈ[и]реˈ[и]ўˈл’ане[и] / шо йа хл’іб рошчиˈн’ала / ў ˈмене[и] йе там на по[у]ˈд’і коˈрито // а буˈли коˈрита і маˈлен’к’і ї ˈб’іл’ш’і / ў т’ім хл’іб рошчиˈн’ати / а ў т’ім тˈрошки чоˈгос росчиˈнити / бо це ўс’аш не[и] ˈбуло таˈкого зˈнайіш / деˈ[и]реˈ[и]ўˈл’ане[и] і тоˈто / шо гончаˈр’і ˈробл’а / оˈто буˈло ўс’о гончаˈр’і ˈдере[и]во / з гˈлини і з деˈре[и]ва (с. Косиківці)

197. Коцюба — ну / ко[у]ц’уˈба / буˈла ко[и]цуˈба ziˈл’ізна / ко[у]ц’уˈба з ˈдере[и]ва / з ˈдере[и]ва ко[у]ц’уˈба ˈтожи роˈбили таˈку ˈсаму / ну / ко[у]ц’уˈба от йак ˈнав’іт’ таˈво / шо лиш таˈко ко[у]ц’уˈба / ў[у]з’ати ˈнав’іт’ ў пйе[и]цу горˈнец / чи хл’іб саˈзати ко[у]ц’уˈбойу / ˈвиго[у]рнути жар ко[у]цуˈбойу ˈв’іт:и / по[у]сунути наˈзад[т] / ˈв’іц:и ти на лоˈпату ўз’аˈла хл’іб / чи в’ін у ˈформ’і / чи в’ін так хл’іб на лоˈпату / а таˈмо ў ˈмене[и] йе деˈ[и]реˈ[и]ўˈл’ана лоˈпата на д’во[у]ˈр’і ў п’іч саˈзати / а ˈдал’ши по[у]ˈсунути ўже там тиї ˈтожи ўс’о приспоˈсобле[и]не[и] (с. Косиківці)

198. Кочерга — ну / кочерˈга ˈдехто ˈкаже[и] на цу ˈсаму ко[у]ц’уˈбу кочерˈга / а ˈдехто ˈкаже[и] ко[у]ц’уˈба (с. Косиківці)

199. Кришка — ну / кˈришка ну от в’ід[т] кастˈрул’і кˈришка / ˈможе[и] ˈбути / ну і в’ід[т] в’ідˈра кˈришка (с. Косиківці)

200. Ложка — ˈлошка / а йак ˈжили на ˈлошку иˈначе[и] каˈзати ˈлошка / ну ˈйісти / ˈйісти ˈлошко[у]йу (с. Косиківці)

201. Лопата — лоˈпата с’н’іг киˈдати і г’н’ії і ˈземл’у і п’іˈсок / шо ˈхоче[и]ш ˈможна лоˈпато[и]йу киˈдати (с. Косиківці)

202. Макітра — маˈк’ітра ўтиˈрати часˈник / коˈли не[и] буˈло таˈких миˈсок ˈгарних / то маˈк’ітра / вaˈрили вaˈреники ки ў маˈк’ітру викиˈдали попˈіткиˈдайут і з маˈк’ітри ˈйіли / куˈт’у ў маˈк’ітр’і м’іˈшали (с. Косиківці)

203. Макогін — мако[у]г’ін / от таˈмо ў ˈмене[и] йе / заˈбула таˈко на плиˈт’і шмаˈток йідˈного надго[у]р'іло / ˈтерти мако[у]'г’ін циˈбул’у / часˈник / бо ˈзара ўˈс’аке[и] йе / се часˈник дуˈшити се роˈбити се таˈке роˈбити / то на с’ц’іˈну ч’іпˈл’айут тиї т’і приˈбори / шо ним тим карˈтопл’і дуˈшити / тим мак дуˈшити / ˈнашчо / тої мако[у]г’ін і часниˈку тре і мак утˈре і карˈтофл’і дуˈшити / тим мак дуˈшити / ˈнашчо / тої мако[у]г’ін і часˈник утˈре і мак утˈре і карˈтофл’і потоˈлоче[и] / ўс’о зˈроби / ˈнашо таˈке баˈгато ˈмити ўˈс’ого ˈодин мако[у]г’ін / ў[у]терла заˈтерла боршч до[у]пуст’ім / сполоˈкала / покˈлала мако[у]г’інчик / ˈвисох мако[у]г’інчик / ўже карˈтофе[и]л’ки ˈтреба

зва|рила пото|лочила / то шо ме[и]|н’і |треба ўже |другого тово|го йа|кес / шо ч’іп|л’айут на с’ц’і|ну тей ўже ї ра|док ўс’і|л’акойі принад|л’ежнос’т’і / то час|ник |терти / то го[у]|р’іхи ду|шити то ай не[и]|годна то|го ў|с’ого (с. Косиківці)

204. Миска — |миска / ну |миска |йісти з ми|сок (с. Косиківці)

205. Мішок — м’і|шок / м’і|шок обикно|вениї м’і|шок / шо не[и] с|хоче[и] |нести / |хоче[и]ш не[и]|си зе[и]|р|на / |хоче[и]ш г|лину / |хоче[и]ш му|ку ў м’іш|кови (с. Косиківці)

206. Млинок — мли|нок / ну / мо|лоти / чи то от та йак |зараї йе мли|ни ўже |купле[и]|н’і / а то ко|ли та|к’і бу|ли |жорна руч|н’і ка|м’ін’а / у |мене[и] ше йе та|мо ка|м’ін’а йаг|би з|найіш не[и]|ма мли|на / ўз’а|ла зе[и]|рна ме|н’і хто йо|го зро|биў і |мала би та|к’і |жорна со|бі / |добре з|найіш не[и]|ма мли|на / ў|з’ала зе[и]|р|на намо|лола чи сви|н’і чи со[у]|б’і на мама|лигу куку|рудзи журну|вали ка|м’ін’а / ка|м’ін’а йе та|мо / бо тут аш двойе йа зас|тала бу|ла |жорен / а ўже не[и]|треба бу|ло |жорен / бо ўже мли|ни / то ўс’о роспо[у]|ў|с’удилос’а (с. Косиківці)

207. Молот — |молот |бити ка|м’ін’а / рос|кол’увати д|рова / йак|шо здо|рове[и] по[у]|л’іно тиї к|лин’ом |молотом |добре[и] |бити по кли|н’ови йак |колат д|рова / ну / от йак |коўб[п]ки йе та|к’і / шо не[и] |може[и] роско|лоти з|найіш / ўз’аў / ўру|баў у |коўбочок со|киру / а |далши |сокира не[и] |може[и] |виймати н’і|чого не[и] |може[и] / тиї кла|дес’а жи|л’ізниї клин / ў |мене[и] йе і |молотом по[у]|т’ім к|лин’і / бо йак по со|кир’і |молотом / то |можна ў со|кир’і роз|бити |вухо то шо за|бите |дере[и]|во з|найіш а так |молотом по к|линови тиї ўже |дал’ши роско|лолос’а па|тика та (с. Косиківці)

208. Молоток — моло|ток / от цв’ах за|бити // чи шо моло|ток / ма|лиї моло|ток / а то здо|ровиї |молот (с. Косиківці)

209. Мотузок — мо[у]ту|зок / мо[у]|туски / мо[у]|туски ко|рову ў|з’ати (с. Косиківці)

ДОДАТОК 3. Взірці оформлення записів текстів зв'язного розмовного мовлення

Спогади про війну

на|во ў си[е]|л'і ў нас сто|йали ўс'ої час на ко|шарах / во де ш|кола / до нас при[е]|їш|ли |руск'і ў т|рийц'іт де[и]|ўйатому |роц'і // во[у]|ни при[е]|їш|ли / по|л'ак'іў |вигнали і ў нас р'ік |були / наї там з|найу / |може там |м'іс'ац' с'у|да ту|да // і то|ди с|тала |тайа в'ій|на / |н'імц'і на|чали войу|вати з |руски[е]|ми і |руски[е]|х вига|н'али з|в'іци // їшло ўс'о / так во|ни їшли |арм'ійа їшла / ну таї шо ти |хоче[и]|ш // |н'імц'і бу|ли жорс|токи[е]|ми / не[и] та|к'і йак |руск'і / |рускиї не[и] їшоў грабу|вати[е] те[и]|бе / а п|лакаў / даї |йісти / да|ваў вин|тоўку / да|ваў ўс'о // а |н'імц'і / |ш'ісен / ўс'о стр'і|л'ати // йак|шо ти шос' прови[е]|ниў / то тої|во / то |н'імц'і |були[е] три |роки ў нас // |мали |поле / да|вали конти|г'ент / ка|зали / но |н'імц'і пла|тили / ў|з'али пше[и]|ниц'у там с|каже[и]|м чи г|речку / шо знаї|шоў ў |тебе / ўз'аў в'ін там / запла|тиў // |вийшло там тих / |марки во|ни |мали / г|роши йіх // то там даў три |марки чи |к'іл'о / не[и] то га|репом лу|пиў аш ну // о / з |ними не[и] |було шоб[п] тої|во //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинського Івана Михайловича, 1931 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Легенди про географічні назви

і вот во|ни їшли / |йіхали / бо Збруч буў |б'ілшиї ко|лис' / і во|ни Збру|чом |йіхали[е] з|в'іци / бо ну |турки насту|пали / |нишчи[е]|ли л'уд ту // і |вийшли на |гору / во ўже з |л'іса |вийшли / во|ни п|лили / а ўже |дал'ше не[и] |годе[и]|н |було п|листи |лотком чи |чим'іс' / і тої сул|тан ц'і|лиї |вийшоў на го|ру і |диви[е]|ц'і / а|ле там сто|йала / ну ко|лис' шо |мали / ти |видиш / шо ў за|вод'і т|руби |вимуровани так'і і так |дал'і / і в'ін ди|жури[е]|ў там / ук|райін'с'киї |войін |н'іби ў се[и]|л'і / се[и]|ла ше не[и] бу|ло / і там пос|тавили |вежу / та|ку / шоб там ди|жури[е]|ли чи о|ден / чи два йіх там ди|жури[е]|ли / йак|шо над'і|дут / то во|ни да|вали сиг|нал до |Сатанова / а |поп'ід Збруч буў х'ід / |мали / то |нав'іт' і |зараз / во|да |н'іби їшла / а во|ни |виму[о]|ру[о]|вали[е] со[у]|б'і зро|били[е] / і во там к|репост' ў за|вод'і / вот'і му|ри / ўс'о з|начит |були / і в'ін с'і поди[е]|виў тої со[у]|лдат / а в'ін си|д'іў на ко|ни чи зл'із с ко|н'а / і с|тали і |диўл'ац'і / а в'ін бе[и]|ре лук / бо ше не[и] |було вин|т'івок / а лук / і з |лука раз і йо|го там х|лопнуў / а в'ін си|д'іў на

кони / і в'ін ўпаў / і в'ін каже кол'егови свому / т'іха / йа прова л'іл / бо в'ін поруски казаў / йа прова л'іл / а провал'а во ў нас ў Калагар'іўци дого ри тойе / во но с'і назиевайе провал'а / вот йак раз во ни ўже виїшли на гору / ту ж неи було та йак зара / там бу ло витко Сатан'іў / там ў Сатанови було може дес'іт' ха тин / а може н'іц неи було / і в'ін каже / прова л'іл / і йо го там похо вали / то теи пер на туйу го ру кажут Про вал'а //

то Мошкова го ра / бо то Мошко маў там поле / / го ра та ка / шо там мало шо с'і ро дило / але в'ін ко лис' / бу ли ў нас йеў рейі / жи ди / і в'ін с'і нази ваў тої йеў реї Мошко // а Лиса то ж бо дереива неи ма / но са ма го ра веирху / ну там же їде йак л'іс нишче / го ра бу ла ви сока / і ўс'а во на с'і зро била лиса / неи було л'іса / дереива неи було н'і чо і гал'ава та ка / з начит Лиса //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинського Івана Михайловича, 1931 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Життєві пригоди

ї шов'ім ў л'іс'і / їшоў с'і ди вити чи хто неи ўз'аў мо йіх пати к'іў / бо йа там нало жиў купу / веирта йус'і з'в'ітам / з'іг нуў голоуву / їшоў хутко / їду / їду / їду / їду і ус'о / і їду / йак би бу ла неи зо Сатанова ж'інка / йа кас' баба б рала пати ки / во ни ко лис' но силе пате ки з л'іса / і аї чеи каїте / заўдас' те меи н'і пате ки ту во / та на верха йа заў даў / пус тиўс'і їти / їду / вог л'ануўс'і / во на їде / а ви де ї дете? / ну а йа їду за вами / та йа кажу / та то не ту да / їди туда во / де п'і деш / бо йа їшоў ро бити до л'іса / вог л'ануўс'і до нейі і кажу / ди вис'і / бо то було витко / бо то на кут во н'аг'ії ви соко так ў л'іс'і / то там во меи жом / кажу / їд'іт / виїдеите на поле там / і ўс'о з'в'ітки ви їшли / во ни їшли беиз провал'а до дому до Сатанова //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинського Івана Михайловича, 1931 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Про голод

хо дила д'іти бавила по л'уд'ох / вил'ізла на вишн'у / ўс'у об'йіла гет' / ли шилас'а вишн'а гола / а тої во / лобо ди йа йісти неи годна бу ла / йа лис'т'а лучше йіла // ў йід нойі ж'інки бара бол'а за мерзла / на на с'ін'а зако пала / ў кс'он дзихи / во на ўже ў мерла /

ˈвикинула наˈверха / п’ішˈли до ˈтойі бараˈбол’і / за ˈдес’іт’ меиˈнут і неи сˈтало / і таˈко теиˈребиш / і ˈйіли / і неи ˈдивис’а // нас сеисˈтер ˈбуло шˈтири / і ўже ўс’і поўмиˈрали / саˈм’і ˈбули / ˈтато буў ў т’урˈм’і / ўлас’т’ забиˈрала / а хто забиˈраў / ўлас’т’ забиˈрала / ˈдумайеш / йак теиˈпер ўсо йе / шо хˈт’іла / то куˈпила / а ˈперше н’е //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Захарової Антоніни Мартинівни, 1928 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Великодні свята

ше до тоˈго Веиˈликодн’а дес’ за ˈм’іс’ац’ / ˈпеўно / дес’ за ˈм’іс’ац’ / ўже м’іж соˈбом ˈл’уди баˈлакали / баˈлакайут / шо ўже тˈреба с’і р’іхтуˈвати до ˈпаски / бо ше тˈрошки / та ўже ˈбуде ˈпаска / таї тˈреба їти / ўсе ше ˈмама каˈзали ˈмойі / шо то тˈреба на баˈзар / та тˈреба куˈпити вапˈна / ну ўже збиˈрайімос’і / шоб ˈтойе вапˈно насˈтойілос’і / ну куˈпили ўже ˈтого вапˈна / та загаˈсили ˈтойе вапˈно / загаˈсили ми йоˈго / погаˈсили / посˈтавили ми йоˈго до ˈл’оху / воˈно ўже буˈде чеиˈкало там / коˈли там ўже тˈреба буˈде масˈтити ˈхату // ˈпереид сˈв’атами ўсе масˈтилос’і / то теиˈпер ўже де так / теиˈпер так неиˈма / а тоˈди ўс’і масˈтили ˈхату / тоˈ машчеиˈн’а ˈтойі ˈхати то ўсе йа зˈнайу / і ўˈдома і ўсе заˈт’агувало / і стаˈрен’ка ˈбапц’а ˈжила / помоˈгала / заˈт’агувало ˈмало неи кˈіл’а дн’іў / бо то тˈреба ўсˈо ˈфаїно повиˈмашчувати / то тˈреба буˈло т’і кутˈки ўсˈі повиˈмашчувати // йіˈден ден’ масˈтили так йак би веиˈлику ˈхату / ˈпотим дˈругу / ˈпотим ванˈкир / та ўˈсуда тˈреба буˈло роˈбити поˈр’адок / так каˈзала ˈмама / бо ўже неиˈдаˈлеко ˈбуло і до ˈтойі ˈПаски / то ўс’і роˈбили // ˈпотим йак ўже зˈробилис’мо ўсˈо ˈтойе ў ˈхат’і / тˈреба ˈбуло роˈбити ўже ўсˈо на подˈв’ірови / ˈтато то пл’іт ˈйакос’ п’ідˈлагоджиў / ˈмама ўсе каˈзали / шо даˈваїте йоˈго п’ідмастиˈмо / ˈшоби буˈло ˈб’іло / ўс’і шˈчепи ў саˈду / ўсˈо до ˈПаски / приˈр’іхтувалис’і / бо ўже ˈмала ˈбути ˈпаска / і ўс’і ˈтойе роˈбили / ўс’і суˈс’іди / госпоˈдин’і йідˈна наˈпереид дˈругойі // йа ше саˈма пеиˈчу ˈпаску / найакжиеˈш / то ше заўˈчасно пеиˈчут ше ў пˈйатниц’у / зˈран’а ўсˈо соуˈб’і нар’іхˈтуйу / бан’ачˈки / рихˈтуйу соуˈб’і ринˈки / бˈл’ашки / ˈм’іс’ат’ ˈпаску / ў ˈк’істо бйу баˈгато йаˈйец / тоˈди тˈреба чеиˈкати / ˈшоби воˈно п’ідˈійшло ˈтойе ˈк’істо / тоˈди ˈт’ійі ринˈки р’іхˈтуйут / масˈт’ат’ йіх воˈливом / масˈт’ат’ ринˈки / блˈаш ки / ˈдечки / баˈгато пеиˈчут ў пˈйецови / бо і ˈпаска ˈдобра виˈходе / рихˈтуйут чеиˈреˈну / тоˈди чеиˈкайут / шоб пасˈки п’ідˈійшли / ˈпереид

тим ўс'о ˈдуже ˈмийут ˈмитком / ўс'о повимиˈвайут / то ˈробл'ат з'іпраўˈдиве сˈв'ато / ˈнав'іт' ˈход'ат тиˈхен'ко ў ˈхат'і / з'верху масˈт'ат воˈл'іїком / йак йе жар / то саˈджайут ˈпаску ў пйец / заˈсунули засˈл'інку і чеˈкайем / ну ўже ˈк'іл'ко там проїшˈло ˈчасу / ˈпаска с'і спеˈк'ла / виˈт'агуйем ˈпаску / з'машчуйемо воˈливом ˈпаски / то теˈпер таˈке ўˈс'аке вироˈб'айут / так н'іˈколи неˈ роˈбили / ˈпаска / то с'в'аˈтиї хл'іб / йак осˈтигне / то ў маˈлен'киї ронˈделик ˈд'іт'ом ˈкушати // та ше ў суˈботу ўс'і ˈл'уди рихˈтуйут тої ˈкошик / клаˈду ˈпаску ˈсаме ˈперше / мн'асˈне / саˈлатки куˈсок / ˈшинку заˈвудим / бо ˈмали свиˈн'у / коˈлоли на с'ˈв'ата / зроˈбили хр'ін / таˈку з бураˈком / с'в'ікл'і ў нас назиˈвайут / ˈйайц'і наˈйакжиш / йа ў цибуˈлин'і йіх ˈфайно заˈпару / пеˈреˈхрестимо / накриˈвайут ˈл'уди рушниˈком / та зˈран'а ўже їˈдемо св'аˈтити / ў нас неˈ св'аˈт'ат ўноˈчи / то ˈсема / ˈвос'ма ˈгодина ˈрана / дзˈвони дзˈвон'ат / ˈл'уди ˈс'імйами їдут / стаˈйут на в'ідпˈраву // ў нас чос' ˈбат'ушку назиˈвайут кс'ондз / ми неˈ ˈпол'ск'і / а так назиˈвайут / ну ўже ў ˈризах з хреˈстом в'ін ˈвиходит / ўс'і сˈлухайут / ˈмол'ац'і / ˈд'акуйут ˈБогови / шо дочӗˈкали до ˈпаски / ўс'і ˈхором ˈкажут / ˈВоістину воскˈрес / за кˈс'ондзом виˈнос'ат форин'ˈгви / моло̆ˈд'і таˈк'і ˈл'уди виˈнос'ат / три раˈзи об'іїшˈли ˈцеркву / сˈв'ит'ат св'іˈч'ки / йідˈно дˈругого ц'іˈлуйут / в'іˈтайуц'і зо св'аˈтами // прийшˈли доˈдому / в'ічиˈн'айут ˈкошик / ўс'о шо йе с'в'ашˈчене вистаˈв'али / ˈбудеˈмо сˈн'ідали / ˈколо деˈс'атойі / одиˈнаїц'ітойі / ˈперше ˈйіли йайˈце с'в'ашˈчене / хуˈдопц'і заˈнести окˈраїчик ˈпаски / ми с'іˈдайемо / чоˈломкайемос'і / йіˈмо с'в'аˈчене / а ўже аж ˈпотим ў нас ў неˈд'іл'у сво̆йі / споˈлудн'а то йідˈно до дˈругого ˈходимо / оˈдин до йідˈного ˈход'ат / то аж по поˈлудн'у ў неˈд'іл'у / а на дˈругиї ден' ўс'і їдут на цˈвинтар / ў нас так damˈно / їдут і пˈравис'і на гроˈбах //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинської Галини Іванівни, 1949 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Весільний обряд

веˈс'іл'а ў нас с'і неˈ назиˈвало коˈлис' / диˈтиночко / назиˈвалос'і веˈс'іл'а / каˈзали / буˈде ў сеˈл'і веˈс'іл'а // веˈс'іл'а ў нас ˈбуло два дн'і / і таˈке ˈбуло веˈс'іл'а / ўс'ем веˈс'іл'ам веˈс'іл'а / а неˈ такеˈво йак то теˈпер / зб'іˈговеˈс'ко / оˈто буˈло ˈфайне веˈс'іл'а / веˈс'іл'а зачиˈналос'і ў ˈп'атниц'у / г'вечеˈр до моло̆ˈдухи збиˈралис'а д'іўˈки і хˈлопц'і / приˈходиш на подˈв'іра / шаˈлаш так

саме робили великиї / зачинали плести в'інки / н'іхто н'ігде неи куп'л'аў / брали м'ірт такиї / ходили по сеил'і / ў баб'іў рос'ли так'і вазонки / р'ізали м'ірт і шпарагус / і мален'к'і биндочки так'і ч'іпалие / і робилиес'мо в'інки / д'іўки сп'івалие / хлопц'і прие гл'адалис'і / но на в'інках молод'ц'а неи було / молодец' неи прие ходиў на в'інки // ў суботу зачиналос'і в'іс'іл'а ў полудниеи / видойіли худобу / тоди ўс'і л'уди сходилис'і / друга / трета година / молодуху гбирала зран'а така баба / йака по веис'іл'ах ходила і ўс'о ўм'іла / душку гбирала / вел'он ч'іпали з в'ін'ком / молодус'і зозаду ч'іпали бинду / веилику ружову бинду / докиї буў вел'он // ўже зачиенайес'і веис'іл'а / од'ел'но їде ў молодухи / од'ел'но їде ў молодого / молодец' ўже їде до молодухи / музики грайут / ну так просто молодц'а неи пускайут / ше по дороз'і дес'іт' разіў перегороджуйут лаўками / аби в'ін поставиў гор'іўку йак то ў сеил'і / а п'ід самом хатом його ўже так по справжному пеиреистявили / і даваї викуп / ну н'іхто грошеї неи платиў / то була гор'іўка чи ше шос' / ну беире в'ін молоду / їдут до шл'убу ў перший ден' / молодуха шла ўпереду з двома колачами п'ід пахом / молодец' шоў зозаду з колачами / молодец' маў св'ітил'ки / молодуха мала друшки / треба було вс'ім по три рази клан'атис'і / кс'ондз наш даваў шл'уб / тримали корони друшки / наїб'іл'ше то чекали д'іти / бо йак ўже молодуха виеходила с церкви / то кидала цукерки і коп'їйки / а ше йак їшли воні / то мама молодухи і молодц'а обходили три рази / кропила / м'ірт мачала ў с'в'ашчену воду / а тоди тої полумисок перед ними розбиевали на кускі / треба / шоб молод'і стявали на т'і скалки // п'ісл'а шл'убу йакшо молодец' їшоў ў з'ат'і / то молодуха брала молодц'а / пару гостиї / вела до себе / а гости молодц'а їшли соубі до себе гоститиес'і / на другиї ден' / йакшо молодуха їшла ў неив'істки / то таке саме робилос'і наоборот / на другиї ден' сполудн'а зноў с'і зачинайе / ўже зачинайут перебиератис'і / неисут подушки / переини неисут зозаду / ну ўже ўс'і с'і з'ібрали ў того / до кого п'іш'ли жити / тоди мама буде зачинала розбиерати молоду / накидувала хустину / молодуха пеиреигул'увала корону з кожном д'іўком / потим і с хлопц'ами переигул'увала / йак'і не були жонат'і / а тоди заки дала вел'он на голову чолов'іков'и / то дл'а того / аби неи загл'адаў на других д'івок // ше було дуже фаїно / йак брали маму ў баку / на тачанку посад'ат / веизут до Збруча / обидв'і мами / з них ўже капайе вода / а татиў то садили на

дра'бину / і на т'ії дра'бин'і 'гоци / 'гоци / дого'ри п'ітки'дайут // а ше то бу'ла дур'на моло'духа / то 'поки ка'зали / шо ўк'рали сп'равжну моло'духу / то при[е]ходи[е]ла 'дурна моло'духа / то два хло'пи так'во моло'д'і ў нас 'були та'к'і см'іш'н'і / йіх ўби'рали / 'т'ул'у з в'ік'на сди[е]рали[е] і 'ч'ипали 'вел'он / шо во'ни ўже ви[е]роб'л'али[е] / і ше чос' йа не з'найу йак то / но ше буў 'дохтор / чо в'ін хо'диў / то 'була йід'на за'бава / наби'раў во'ди / не[и] ў шпр'іц / а ў та'киї ба'л'ончик / і ўс'о ж'ін'кам по'п'ід сп'ідни'ц'і / 'д'іти 'були ў 'захват'і в'ід тойі дур'нойі моло'духи // то так два дн'і в'ідбу'вали / ше 'було 'дуже 'фаїне да'рован'а / не[и] так йак те[и]пер їдут і ки'дайут г'рош'і / ж'ін'ки с'п'і'вали / ой 'диўно ж нам / 'диўно / дес' мат'ін'ки не[и] 'видно / чом не[и] прий'де до 'хати / д'іто'чок прив'і'тати / і так до вс'іх гос'теї / а ше йак моло'духа 'мала ко'су і 'мала б'рата / то моло'дец' вику'паў ко'су / брат прода'ваў ко'су / то так 'саме бу'ло 'фаїно / 'к'іл'ко да'йеш за косу // таке[и]во ко'лис' бу'ло ве'селе / 'фаїне вес'і'л'а / а ше їшли по коро'ваї / і молод'ц'ови / і моло'дус'і пек'ли коро'ваї / на д'ругиї к'і'нец' се[и]ла / там х'ресна 'мама 'жила / ше до сих п'ір 'тайа Ма'рус'ка йе / во'на пе[и]к'ла ве[и]ликиї хл'іб / коро'ваї 'несли 'чере[и]з ўс'о се[и]ло / му'зика г'рала / ўс'і ви[и]гул'ували с коро'вайом / то'ди при к'ін'ци ве[и]с'і'л'а да'вали тої коро'ваї до'дому //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинської Галини Іванівни, 1949 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Спогади про дитинство

йа ўсе ўже 'к'іл'о то 'рок'іў проїш'ло / ўсе со'б'і на'гадуйу йак бу'ла ма'лом / йак то ми 'жили / та 'б'ідно 'жили / 'мама 'була ў 'ланц'і / ў кол'госп'і / а ми ма'л'і бу'ли 'д'іти зо се[и]ст'ром / ўже з'малку ўс'о 'м'іла ро'бити / п'і'де 'мама / в'ід 'ран'а / н'іч при[е]жене / ден' 'вижене / не[и]ма 'тойі 'мами / то жи'т'а нас ўс'о наў'чило / з'ран'а т'реба на'пасти ко'рову / же[и]ну на па'совис'ко / а ўже 'думайу / йак то т'реба по'лудне воб'ій'ти / то шос' 'було страш'не / бе[и]реш ск'і'пец тої ў 'руки / ко'рова бу'ла та'ка дл'а 'мене страш'на / 'с'аду с тим ск'іп'цем на два 'метри в'ід 'тойі ко'рови / 'дойу йі'йі / ну ўже 'видойіла / б'і'гом к'ручус'і йак 'муха ў вок'роп'і / с'у'да / ту'да / 'але ўже с тим ск'іп'цем / т'реба' тойе моло'ко 'фаїно проц'і'дити / 'тойе ц'і'дилко / пе[и]ре[и]л'айу з'і ск'іп'ц'а ў 'гутн'у / 'шоби бу'ло чис'тен'ко / бе[и]ру розли[е]вайу ў с'лойіки / то'ди ўже бе[и]ру са'ма 'того моло'ка те[и]п'лен'кого / 'воз'му миш'чинку / на'л'айу ко'там / та ўже і

по|лудне |тойе воб’ійш|ла / |куром т|реба ў|сипати йа|кого зе[и]рна / нам’і|шати |тойі лус|ки / |лапати гаў не[и] бу|ло ко|ли / т|реба бу|ло ўс’о |дуже раз два ро|бити / зви[е]ватис’і т|реба бу|ло / |тато так |сами |т’ажко ро|биў // на|вече[и]р т|реба йа|кис’ бара|бол’ зва|рити / бе[и]ру тої рон|делик / наст|ружу тих бара|бол’іў / |тато с квас|ним моло|ком |дуже л’у|биў / зва|ру / том м|н’ачком |фаїно |вимну / ше з гор|н’етка ў|л’айу т|рохи моло|ка / |шоби розр’і|дити / та ше шк|варк’іў ту|да / ўс’о |лишком |добре роско|лочу / м|н’ачком |вимну / ўже че[и]кайу |маму / а |шоби |було |тепле / бе[и]ру тої бан’а|чок воб|горну ў во|нучку / за ден’ так с’і на|б’ігайеш / бо ўсе |н’іцно |мама ка|зала / жи[и]йете ў се[и]л’і / ў|ч’іц’і ўс’о ро|бити / і ўс’о по|казувала на |Ган’ку / во|на |жила так не[и]да|леко / та|ка бу|ла |д’іўка т|луста / а н’іц не[и] ро|била / гнил’ з гнил’а|к’іў / а |мама ўсе ка|зала / |робе йак |мокре го|рит / таке[и]во йа|кес’ бу|ло йак |вулиї / а н[и]е |хт’ілос’і |бути йак |Ган’ка / |хт’ілос’і / шоб похва|лили / а де то те[и]|пер та|к’і ма|л’ і |д’іти |майут |т’амку ро|бити / ўс’о т|реба |було ро|бити / не[и]|лехке |було |тойе жи|т’а / ро|билис’мо ўс’і / у |путн’ах |воду но|сили на ко|ромисл’і / то|го та|ка ма|ла |виросла // до ш|коли хо|дили / |мама н’ігди с’і не[и] ди|вила / ўс’о са|ма ро|била / і ше[и] ў ш|кол’і с’і |добре ў|чила / помн’а|тайу / ку|пили нам |чоботи зо се[и]|ст|ром / бо ўже |була |вос’ін’ / мок|р’ін’ / |к’ірзов’і чоб’іт|ки / і ше нам |мама покуп|л’ала та|к’і |баїков’і душ|ки /н’і|йаких |форм’іў то|ди не[и] |було / |сумка бе[и]з п|леч’і / пор|вуц’і та не[и]|ма за шо ку|пити / |але |було хви|лини |радости / ко|ли ми |разом ку|палис’і йак наста|вало |л’іто / |мама на|шила нам душ|ки на шли[е]|ї|ках / ми с’і так |т’ішили з |Орис’ком / во так|во |жили ди[е]|тинко //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинської Галини Іванівни, 1949 р.н. у смт у Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Розповідь про толоку

йа ўсе |к’іл’о то |рок’іў проїш|ло / памн’а|тайу |толоку / йак то ко|лис’ |жили д|ружно ў се[и]|л’і / ў |декого ўже |були ха|ти |л’іпле[и]н’і з г|лини / а ў |декого ше не[и] |було / |л’уди за|чали буду|ватис’і / |мама йід|ного |разу |каже / з не[и]|д’іл’і п’і|демо на |толоку до Ма|рус’ки / т|реба помог|ти / бу|дут |хату з Пет|ром к|лали / ми з|нали / то фа|сол’у т|реба їти тере[и]|бити / |але ма|лих д’і|тиї ту|ди не[и] б|рали / там зби|ралис’а |сам’і ж’ін|ки / чи куку|рузу тере[и]|бити / о то йак |була толо|ка / чи |п’іра с|кубати / ўзи|м’і спо|чатку їшли до йід|нойі /

то|ди їшли до д'ругойі |п'іра с|кубати / а то бу|ло та|ко йак к|лали ха|ти // за се[и]|лом хло|пи їшли ўс'і ше зада|леко до толо|ки / на |вигон'і бу|ла го|ра / п'ід го|ром бу|ло та|ке р'ім|нен'ке |м'ісце / з|вали |Мошкова го|ра / і х|лопи рос|копували ну та|кої прамо|кутної |форми |може на п'ів|метра / та|ку |йаму зро|били / то|ди |ф'іром / |к'ін'ми / ў г|лин'аник / во|зили г|лину / кру|гом |йами нак|лали г|лини / то то ше за|доўго / ше з |восени / т|реба нано|сити по|лови / моло|тили зе[и]|р'но на |пол'у / |купи та|к'і ком|баїн ки|даў / йак|шо розгор|нути / то там та|ке |вост'а / вост'а|ки та|к'і / то ў ве|лик'і м'іш|ки б|рали |тойі по|лови / то дода|вали до г|лини / ро|били та|к'і |вал'ки // та насту|пайе толо|ка / ў по|нед'ілок |н'ігди |того не[и] ро|били / ў в'іў|торок / ўже з|ран'а зби|ралис'і / |маїже ўс'о се|ло / кер|уваў тим д'ід Гнат / в'ін ўсе буў на та|ких о|казийах / кпе[и]|ред заси|пали г|лину ў |туйу |йаму / то|ди ўс'і с'і розу|вали / ў |туйу |йаму і но|гами м|н'али / то|ди ро|били |вал'ки ру|ками / ве[и]|лик'і / йак три чи ш|тири |бухон'ц'і с х|л'іба / так до зе[и]|м|л'і / скла|дали на |сонце / ўс'о бу|ло ў тих |вал'ках / во|ни су|шилис'і / з них зачи[е]|нали ро|бити |хату / така|во бу|ла толо|ка / т'і вал'|кован'і ха|ти ше сто|йат / там |було |тепло / |хата |н'ігди не[и] ц'|в'ела / хо|дили ми |бос'і / то до |пол'іў ч'і|пали та|к'і же[и]|р|дини і к|лали в|ал'ки / ше |доўго ў се[и]|л'і бу|ла толо|ка / ко|лис' то |жили |дуже д|ружно / де ко|лис' бу|ло / шо гмре ме[и]|р|лец' / |шоби ко|лис' б|рали г|рош'і і їшли ко|пати |йаму / |л'уди |жили і|накше // раз п'іш|ла |дуже |сил'на з|лива з |л'іса / |несло де[и]|рева / м'іш|ки з |восипком / г|рисом / |нав'іт' к'іст|ки з кр'і|л'ами п|лили / то |було |купа на|мулу / то ўс'і пома|гали / ўс'і й|іден до д|ругого / ўс'і с|кинулис' / ў Киси|лев'і з|лива |вирила р'іў / хло|пи заси|пали // Збруч буў |фаїниї / не[и] та|киї обм'і|л'ілиї / во|да роз'і|л'алас'і / Збруч ха|тив не[и] зач'і|паў / хтос' ў се[и]|л'і зро|биў |лотку / д'і|тиї з|б'ігло'с'і / во|зили по |р'ічц'і // |тато ко|ли ро|биў комбай|нером / ўсе |тато при|ходиў / то |було ў|т'іха / шо да|вало йо|му |може на полуд|не / не[и] |дойіў / при|носиў нам / ка|заў / шо то в'ід |заїц'а / ўсе че[и]|кали |того |тата / бо шос' при|несе //

Зап. Собко Ольга Миколаївна від Ярошинської Галини Іванівни, 1949 р.н., у смт Сатанів Городоцького р-ну Хмельницької обл.

Легенда про хлопця з непокритого села

схо|дилис'і на вичир|ниц'і і ўсе при|ходиў х|лопиц і |в'ід|тки ж ти йе? // і схо|дилис'і на вичир|ниц'і п|р'ели д'іў|чата п|р'ели / а

ко|лис’ теле[и]|в’ізор’іў не[и] |було / но то там во кас|ки рос|казували чи шос’ / і пи|тайут х|лопц’і з|в’ітки ж ти йе? / з нипок|ритого се[и]|ла // но тої рас прий|шоў таї рас спо|добаў ту |д’іўчинў / таї д|ругиї рас прий|шоў і з нипок|ритого се[и]|ла // ўз’і|лис’і х|лопц’і з|мовили / |кажут ти намо|таї / ни шко|дуї ни|ток / намо|таї клу|бок во ви|ликиї клу|бок ни|ток і ў та|киї в’ін б’ік |п’іди[е] / ку|да в’ін |п’іди // і ў|з’али там |жартами / |жартами / но та дес’ в’ін ўже гово|риў і жартуваў і му зо дру|гом зач’і[и]|пили ту |нитку з[с] клуп|ком // йак в’ін |виїшоў там жарту|вали / жарту|вали йак в’ін п’і|шоў / |кинули за ним тої клу|бок / но і |деси тої клу|бок пови|де // і тої клу|бок за|в’іў на ц|винтар // і ду|п’іру же но за |ниткойу заїш|ли за ц|винтар // жи ўже з|найут жи з нипок|ритого се[и]|ла // но таї та |мати жи ўже нал’а|кала / но та йак / при|ходи х|лопиц з[с] ц|винтару і |кажи / п’іш|ла до к|с’онза / а кс’онз |кажи // ви з|найіти шо / наї во|на с’і ни |бойіт / а ви йі|йі ў к|оси запли|т’іт тир|лич і |тойу // а ти з|найеш йа|ка |тайа? / во|ц’і чере[и]|вички / а тир|лич / ту|во там буў / так |б’іло цвиў с х|рестиком / тир|лич / во там|во |коло |Йул’ки // тої тир|лич кажи запли|т’іт’ йі|йі ў |коси тої тир|лич і |тойу // но таї ўже знайут жи в’ін прий|шоў і ўже жи в’ін з[с] ц|винтару ўже досл’і|дили / з[с] ц|винтару в’ін і їде до|дому // і то|ди |виїшли і в’ін ўже ни їшоў |нейу / |ко[у]ло б|рами ска|заў // |жиби ни тої тирли|чеїко і ни |тайа |тойа / то бис |була д’іўчи|ноїко на|в’ічин’ки |мойа // |кажи то ни знайу чи в’ін би буў заду|шиў чи шос’ с’і |було зро|било // жи |н’іби то так ска|заў / |жиби ни тої тирли|чеїко і ни |тайа |тойа / жи|бис’ |була д’іўчи|ноїку на|в’іче[и]н’ки |мойа // і |б’іл’ши в’ін ўже ни при|ходиў / і на т’і[и]м с’і ск’ін|чило //

Зап. Ванькович Наталія Іванівна від Ванькович Любові Федорівни, 1931 р.н., освіта – 4 кл., у с. Чагарі-Збаразькі Збаразького р-ну Тернопільської обл.

Спогади про минуле

де[и]ўйат|наїц’ат’ |рок’іў |мала / мойа ў|дома |була |мама госпо|дин’е / |пекар і ко|пати / і ўс’о / бо брато|ва с п’ід ма|шини не[и] ўста|вала // прийш|лос’а / то не[и] так шо те[и]|пер до с|тепки п’і|деш воз’|меш // ої / хл’іб с’а к’ін|чайе / т|реба хл’іб пе[и]|чи // йо |нав’іт’ н’іц не[и] |кажу/ бо с’а ўсти|дайу шо йа / та бе[и]|рино / бе[и]|рино ди|тино / бо ў|з’аўтра / бо |мама пас|тух / |рано ўс|тала / п’іг|нала |пасти // хло|пи |мали ро|боту і йа |мала // і |чуйеш / п’іш|лам до|дом |вече[и]р пи|татис’а / |кажу мам / там та |мама |каже / шоб йа хл’іб пе[и]|кла / а йа де ко|ли ў|м’іла? // а ди|тино / |нетки |майете? / а|во то |було та|ке з

ˈдереиˈва / то дереиˈвиˈну розрˈіˈзала і ˈтодˈі виˈдоўбували ўсˈо і роˈбили таˈке йак коˈлисочка // беиˈрино йаˈку диˈтино ˈмайете муˈку / ну йа ˈкажу стˈрибпˈку / помˈіжˈнˈак ˈбатˈко ˈмеле ўсе на хлˈіб / та набиˈраї ў ˈтацˈки муˈки / росчиеˈни / таї скаˈзали ˈкˈілˈко то воˈди / ˈкˈілˈко ˈтого ўˈсˈого і замˈіˈси // таї ˈгусто замˈіˈсиш/ ˈгусто замˈіˈси і тоˈдˈі ˈбоханˈцˈі роˈбила і на дно садˈжала беиˈз бˈлˈахи / без нˈіˈчого // ну йа буˈла ˈсилˈна / так розмˈіˈсила // ˈбула таˈка лоˈпатка і капусˈтˈаниї лисˈток йа кˈлала ˈмамˈі / а ˈмама ў те / і ў пйец дваˈнайцˈат’ ˈбоханцˈіў // по хˈлˈібˈі то ше буў пйец пироˈгˈіў / ˈабо тˈі пироˈги / то шосуˈботи / шосуˈботи // а йа диˈтинонˈко так / так воˈно ˈбуло і ˈмама ˈмойа стоˈйала ўсе ˈколо ˈкухнˈі і неи вˈідтˈходила // ўсˈі каˈзали / шо ˈмама буˈла ˈдуже ˈфаїна / ˈфаїна / то ˈкождого ˈмама / ти ˈфаїна / йа ˈфаїна і ми ўсˈі маˈми ˈфаїнˈі // вˈідӑласˈа ˈмойа ˈмама / каˈзали / шо буˈло чотирˈнацˈат’ лˈіт йак вˈідӑласˈ’ / за багаˈча вˈідӑласˈа // буˈла ˈдуже ˈфаїна і ˈкажутˈ йі чолоˈвˈік ˈтоже буў ˈфаїниї // пˈіˈшоў на воїˈну / то буˈло двˈі сеиˈстри рˈідних / бо ˈцˈотка ˈнаша ўсе каˈзала // а воˈни ˈжили там на Деиˈїборˈіўцˈі / а дˈід / ˈдˈідич буў / і так рˈік буў ўзˈат / ˈманиного чолоˈвˈіка рˈідниї брат / бо воˈни ˈжили ўˈкупˈі / і ˈцˈотка ˈНастˈа сˈа вˈіˈдːала / пˈішˈли на австˈрˈіїсˈку воїˈну / приїшˈли з воїˈни / неиˈдоўго поˈжили / поˈмерли // мˈії ˈбатˈко роˈдина ˈвийхала до Аˈмерики / Миˈкола / Іˈван / ˈцˈотка ПаˈраскаˈіˈПˈросˈка // котˈрасˈ’ з них поˈмерла / но неи зˈнайу котˈра / ўжем заˈбула / а тˈі ˈдоситˈ там в Аˈмериˈцˈі // ˈбатˈко лиˈшиўсˈа / ту ˈмама поˈмерла / вˈін дˈругу ˈжˈінку приˈвˈіў / ˈмого ˈбатˈка ˈмама / таї дˈруга шо зроˈбила / забˈралас’ і поˈйіхала до Аˈмерики / лиˈшила ˈбатˈка саˈмого // йак ˈдˈідо поˈмер / ˈнашого ˈбатˈка забˈрали до ˈармˈійі / ˈбатˈко приїˈшоў з ˈармˈійі / шо роˈбити? / каваˈлˈер // пˈіˈшоўсˈа ўˈчити на ˈфелˈшеиˈра / вет ˈфелˈшеиˈра / наўˈчиўсˈа ˈдуже спеиˈцˈіаˈлˈіст буў веиˈликиї / шо каˈзали / шо то неи ˈтреба ˈдоктора // і так наш ˈбатˈко ˈкождого днˈа ў ˈвийаздах / то буˈло так ВирˈлˈіўˈПлˈісˈнˈане / СˈлаўˈнеЗаˈрудˈа / ОзеиˈрˈанкаˈТрадоˈлоки / то ˈтойе ˈбатˈкове буˈло // а ˈйіхаў зиˈмойу та захвоˈрˈіў / бо шо то буˈли коˈлисˈ кожуˈхи зиˈмойу? / а шо на ˈсани / таї каˈлошˈі таї поˈйіхаў / та приˈйіхаў // а ў ˈнˈого ˈасма буˈла / таї вˈінˈнˈіˈчо неи роˈбиў / таї неи тре буˈло / бо то буˈло чоˈтири хˈлопцˈі // одˈного ˈразу ўсˈо ўсˈо сˈа повˈідӑвала / одˈна йа наїˈменша сˈа лиˈшила / брат ожиеˈниўсˈа ˈсамиї сˈтаршиї / бо коˈлисˈ ˈсамого сˈтаршого бˈрали за госˈподара // тої ше йа сˈо лиˈшила / муйу ˈмама шосˈ ˈкаже / Кˈсенˈуˈвˈізˈми туˈво йа сир вˈідˈігˈрˈіла / вˈізˈмино ў ˈмˈідниˈцˈу наˈлиї ˈтойі ˈсирватки / та швиˈденˈко // а йа ˈкажу ˈмамо /

та ˈтато ˈпухне / моˈчила ˈтатов’і ˈноги ў ˈсироватц’і / сиˈроватка то тˈрохи ст’аˈгала // ў ˈсереиду / ше ў в’іўˈторок буў наш ˈбат’ко на притоˈлоках / ў пˈйетниц’у ў ˈперш’ій гоˈдин’і ˈк’інчилос’ жиˈт’а / ˈсорок ш’іст’ ˈрок’іў //

Зап. Дмитришин Оксана Василівна від Іванюк Надії Дмитрівни у с. Великий Ходачків Козівського р-ну Тернопільської обл.

Як жили під час війни

ше меиˈнем на сˈв’іт’і неи буˈло / ˈмама поˈв’ідала / йак йім ˈхата погоˈр’іла ў ˈвоїну // ˈвоїна / ˈхата погоˈр’іла / ў ˈмами пˈйетеиро д’іˈтеї / ше меиˈне на сˈв’іт’і неи буˈло / бо йа ўже в’ід ˈтого дˈругого чолоˈв’іка // ˈкаже / ну шо роˈбити // хл’іˈви моˈрован’і пˈраўда буˈли / веиˈлик’і сˈтайн’і / ну і де поˈд’ineиш? // ўз’аˈли посˈтавили дес’ там неиˈвеиˈликиї пˈйецок і тоˈто ўзиˈм’і ˈГан’ка буˈлам маˈлен’ка ў коˈлисц’і / так воˈно ст’іˈна ˈледом / а коˈлис’ буˈли ˈдуже ˈсил’н’і ˈзими // а прийˈшоў таˈкиї ˈКосар / неи маў д’іˈтеї / а то буў ˈр’ідниї брат ˈтого ˈпершого чолоˈв’іка // ˈГан’у / та диˈвино / та даї меиˈн’і ўже ту ˈГал’у / та диˈвинос’ йаˈке воˈно ту ˈб’ідне ў ˈтебе / а поˈсин’ілo / та воˈно ўмре / та ˈдаїме // а мама ˈкажут / Сˈлаўку / йа майу ˈдес’ат’ ˈпал’ц’іў і котˈрої сем ўˈр’іжу / то ўс’і ˈбудут боˈл’іти / хаї ˈлуче ў ˈмениеи ўмре / но неи ў ˈтебе // і неи ˈдала / і неи ˈдали / і ўсˈо // а ˈБожеиˈн’ко м’ій / диˈтинон’ко / йак би тоˈб’і ўсˈо опов’ідати / тоˈто ˈможна // ˈвоїна за ˈвоїном / хто ˈт’іл’ки неи буў на ˈваш’ій Украˈйін’і / буˈли маˈд’ари / ˈчехи / поˈл’аки буˈли / ˈн’імц’і / буˈли ˈруск’і / йаˈк’іс’ ше / йак то йіх / таˈтарин

Зап. Дмитришин Оксана Василівна у с. Великий Ходачків Козівського р-ну Тернопільської обл.

Дівування

ну а ў ˈмене йаˈке буˈло д’іву ˈван’а / йа н’іˈде сˈа неи д’іву ˈвала / заˈк’інчилам шˈколу / неи ˈмалам ˈнав’іт’ с ким їти сˈа ўˈчити / куˈда бˈлис’ко дес’ сˈа ўˈчити // ˈмама неиˈграмотна / куˈда б меиˈне посˈлала? // м’ій Іˈван прийˈшоў зс Теиˈрˈнопол’а / ти неи зˈнайеш тих Бабйаˈк’іў // таˈка ˈГан’а ˈДубн’а ўсе прийіˈжала до ˈНовока // прийˈшоў і шо ˈНад’у / ˈбудеш ту роˈбила? / то м’ій двойоˈр’ідниї брат // йа ˈкажу де йа знайу / та неи ўчиламсˈа осˈтан’а / посереиˈдин’і / таї ˈкаже / ˈможе на хебеˈка неи їди / бо ˈчуйеш / зс ˈтого хебеˈка ўс’і сˈа сˈм’ійут / йа теиˈбе дес’ приˈстройу / на ˈповара дес’ таˈке / п’іˈдеш //

ну та н’і|чо / при|йіхаў до |мене йа|киїс’ там ден’ і |каже / |йіде|им |каже / йа ўже ўзнаў / тут ў Хо|дачков’і бу|ла та|ка / йі бат’|ки жи|ли / а во|на бу|ла де|ректором громадз’|кого харчу|ван’а // і |каже / по|йідемо і п’і|дем с’а ў|чити на |повара // та при|ходим до |нейі / во|на там од|н’іс’ін’ка бу|ла на кон|тору / ми прийш|ли / поздо|роўкалис’а // ну во|ни д’іву|вали ра|зом / то в’ін дес’ йі там знаў // та|во / |каже / ту |родичку т|реба дес’ прист|ройіти / во|на та|ка симпа|тична / |фаїна си|дит’ і |каже / |п’ісл’а ш|коли // а йа з|найу / ну а ў|читис’а ку|да? / а во|на йак |п’ісл’а ш|коли / то так н’і|де не|и пос|тупайе / бо не|и |майе з|моги / не|и|майе ко|му з |нейум п’і|ти / йі дес’ ўст|ройіти //

Зап. Дмитришин Оксана Василівна у с. Великий Ходачків Козівського р-ну Тернопільської обл.

Весільний обряд

Ве|и|с’іл’ний воб|р’ад та|кий / п’ід|ходе|и |д’іўчина до в’іда|н’е / о|то йі|йі хто п’ідм’і|чайут / приси|лайут до не|йі старос|т’іў / при|ход’ат до мо|у|ло|у|дойі |кажут / |добрий |вече|ир |кажут / ми |л’уди подо|рожними йіш|ли / йіш|ли / нам за|сипала по|роша / ми |мали ку|ниц’у / ку|ниц’а в’ід нас ўт’ік|ла / і ми по с|л’іду прийш|ли до |вашого |дому / ми вам да|йем ку|ниц’у / а ви нам пре|ик|расну д’е|в’іцу // а |д’іўчина сто|у|йіт |коло п|йеца / і колу|пайе п’іч / йак во|ни ўже сог|ласни / шос’ согла|сила |д’іўчина / шо с’і спо|добалас’і же|ни|ха ви|носит старос|там на |полумиску рушни|ки / а моло|дому шол|кову |хустку / вот во|у|ни ўже с’і до|у|го|у|во|рили // а йак|шо не спо|добаласи / то ви|носит гарбу|за на та|р’ілц’і // ну ў нас так |дала гарбу|за / тиї |тийі ўже п’іш|ли / во|ни са|ми з|найут / шо то ўже в’ід|мовили во|ни // с |того х|лопц’а насм’і|вайуц’а на се|и|л’і // ўто|ди старос|ти с|таўл’ат на стил го|р’іўку / йак ўже с’і спо|добала / а бат’|ки с|таўл’ат за|куску / випи|вайут і |кажут / вот на не|и|д’іл’у при|ход’те до нас на вог|л’адини // |мама при|носе ко|лач / с|тавит на стил / |тато |бутел’ го|р’іўки // моло|да при|ходе|и в’і|тайіц’а з |ними / |тато да|йе моло|у|д’ій на |сукн’у г|рош’і / а |мама наки|дайе ве|и|ликим |шал’ом / о|то ўже во|ни пригош|чайуц’і / дого|варуйуц’і ко|ли в’іс’і|л’а // то|ди ўже п’іт|ходе |тийі дн’і шо ўже в’іс’і|л’а / то|ди ўже моло|да ў су|боту зби|райе друш|ки / їде с|войу ро|дину про|сити на ве|и|с’і|л’а / д’іў|чата їдут / пороск|ручуван’і / йак|шо ў|л’іт’і / то ў |л’ентах / так гре|и|б’інчики |з’іл’ом позапл’і|тайут со|у|б’і / п|рос’ат / а д’іў|чата / де йе / п|рос’ат на |веч’ір на в’ін|ки моло|да с друш|ками //

от ўже прийш|ла су|боту ў|веч’ір / |майут |нести до моло|дого со|рочку / не[и]сут // йі|де с|тароста / друж|би і друш|ки / при|ход’ат до моло|дого // там ше та|ке бу|ло / шо т|реба / та йак |бито вобду|рити йа|кус’ там ста|ру со|рочку ў|з’ати заве|нут йа|кус’ кам’і|зел’ку / шос’ та|ке / шоби с’і росм’і|йали // |мама моло|дого роспраў|л’айе / |диўл’ац’і / в’ітпраў|л’айут / не[и] |хочут // то|ди ўже пода|йут со|рочку / |мама ше |тоже |дивиц’і / шо|би не[и] |була со|рочка позаш|ч’іпл’увана / шо|би |було ўс’о порош|ч’іпл’уване / со|рочки ру|кави і ма|н’ішка // то|ди с’і|дайут ўже за стил пригош|чайут / тих моло[у]ду і йіх дру|жину / д’іў|чати не[и] йі|д’ат / і моло|да не[и] йіс’т’ / бо так з|найут / шо моло|да на све[и]к|роху / то шоб йі|йі све[и]к|роха не[и] |йіла / йак |будут д’іў|чата |йісти / то та|кий бу|ло по|радок // то|ди ўже |майут ви|ходити / д|рушка |каже[и] до моло|дого |мама чи |бат’ка / |каже / ми вас п|росимо на в’іс’і|л’а / |ваше ве[и]си|л’а та |наше благосло|в’іт // |бат’ко з |мамом |кажут / наї вас Бог благосло|вит / то|ди д’іў|чата / а вас молод|ц’і про|симо на в’ін|ки // і вот ўже |йідут / при|ход’ат до моло|дойі / д’іў|чата ўже с’і пос|ходили на в’ін|ки / моло|да кот|ру со[у]|б’і |майе под|рушку ха|рошу бе[и]|ре йі|йі / сам|пе[и]|ред з |нейом в’і|тайец’і / ц’і|луйец’і і са|дит йі|йі на с|тил на по|чотне |м’ісце / і ше там д|руга |коло |нейі |д’іўчина / так ўже с’і|дайут ўс’і ра|дочком д’іў|чата / д|рушка роски|дайе на стил бар|в’інок і начи|найут п|лести в’і|нок // д’іў|чата розби|райут бар|в’інок п’іткла|дайут |н’іби моло[у]|д’і / а ше |тайа / шо |шийе в’і|нок / п|росит ўже ў моло[у]|дойі бат’|к’іў благосло|венства / шо|би во|ни поблагосло|вили / шо|би п|лели д’іў|чата в’і|нок // |бат’ко з |мамом благослоў|л’ат д’іў|чат / шо|би во|ни п|лели в’і|нок // д’іў|чата пле[и]|тут / сп’і|вайут та шо на в’ін|ки |п’іс’|н’і / сп|лели // с|таўл’ат / на сто[у]|л’і сто[у]|йіт бу|хоне[и]ц х|л’іба і |майе д|ружба з моло|дим йак |викупити |того в’і|ночка // при|ходит йак моло|диї / а д|рушка сто|йіт |коло с|тола / во|ни ў ру|ках |майут бу|тел’ку го|р’іўки і бу|тел’ку во|ди // і три|майе д|ружба шк|л’аночку / нали|вайе / ста|райіц’і / шо|би вобду|рити нали|вайе йі|йі ўпе[и]|ред во|ди // а д|рушка не[и] |хоче во|ди |випити / бо бу|дут с’і см’і|йали / во|на так |йакос’ ста|райіц’і / шо|би |туйу шк|л’аночку штурх|нути / шоб пе[и]ре[и]|л’ала / шоб во|на поп|робувала чи то во|да / чи то го|р’іўка // ну там во|ни с’і потор|гуйут / ўже в’і|дас’т’ д|ружба д|рушц’і го|р’іўку / ўже пода|йут |мам’і в’і|нок // во|на бе[и]|ре в’ід |тойі |д’іўчини / шо п|лела в’і|нок і |д’акуйе / |каже спа|с’іба вам д’іў|чата / шо ви сп|лели |мойі ди|тин’і в’і|нок / даї |Боже шо|би ви с’і |того доче[и]|кали / шо |мойа ди|тина // во / то ўже на тим |веч’ір

к’ін|чайе|ц’а / на д|ругиї ден’ моло|диї при|ходе[и] до моло[у]|дойі // моло|да ше дес’ там хо|вайіц’і // |мусе моло|диї йі|йі з|дибати // з|дибаў // шо ўже там йак не[и] з|дибали / з|дибаў / моло|да с’і|дайе за стил / |коло |нейі с’і|дайе ше йак|шо ў |нейі йе брат чи се[и]|ст|ра мо|лодча / чи |може там |йакиї сво|йі ма|л’увати |д’іти і три|майут з двох бо[у]|к’іў за |коси // а моло|диї з д|ружбом |майут ку|пити |туйу |косу // при|ход’ат / то[у]|р|гуйуц’і за |туйу |косу // |тийі там |д’іти |кажут |к’іл’о там |хочут за |коси / во|ни |т’іл’о не[и] да|йут // а во|ни |кажут не[и] в’і|дамо там // |наша се[и]|ст|ра ди|в’іц’а йа|ка |гарна / йа|ка ў |нейі ко|са |гарна / ми не[и] в’іда|мо за |тийі г|рош’і // т|ребуйут там сто руб|л’іў / чи |к’іл’о во|ни |хочут за |косу // моло|диї |муси |дати |тийі г|рош’і / моло[у]|да ви|ходе / ўби|райе|ц’і ў п|лат’а // |мама с|тавит на табу|ретку / ви|носит |подушку / са|дит моло[у]|ду на |туйу |подушку // п’іт|ходит |бат’ко / |мама рос|ч’ісуйут моло[у]|д’і |косу / хто там с|войі порос|ч’ісували і ўже ўби|райут моло[у]|ду ў |вел’он // і йе та|ка моло|диц’а / шо ў|м’ійе ўби|рати // ше там друш|ки пома|гайут // а дв’і д|рушки ста|йе йак моло|да с’і ўби|райе / дв’і д|рушки ста|йе |коло |нейі з|боку / йід|на з йід|нойі сторо|ни д|руга з д|ругойі сторо|ни // і вот ўже ўб|рали моло[у]|ду / зиб|рали // |майут йі|ти моло|диї п’ід|нести моло[у]|ду // при|ходит ўпе[и]|ред д|ружба / п’ід|носе моло[у]|ду / мо|лода не[и] ста|йе // не[и] |хоче с|тати / бо то не[и] йі|йі |суже[и]|ниї // то|ди ўже при|ходе моло|диї / п’ід|носе моло[у]|ду с по|душки // а д|рушки / кот|ра |борше ў|паде на |подушку / то |тайа |борше в’і|дас’ц’і // ви|ход’ат на дв’ір // моло[у]|да ви|ходе на дв’ір // тої бар|в’інок шо ў|веч’ір п|лели в’ін|ки / ви|носе с хус|тинком д’іў|чатам на дв’ір // де д’іў|чата сто|йат |коло во|р’іт / шо |попри хо|дили на ве[и]|с’і|л’а / роски|дайе тої бар|в’інок і цуке[и]|р|ки / д’іў|чата |лапайут тої бар|в’інок і к|личе[и]|т йіх на |тане[и]|ц // |музика г|райе // пе[и]|ре[и]|гу|л’али / йак там |пару раз / зби|райуц’а їти до ш|л’убу // моло|да їде / са|ма їде / моло[у]|ду ве[и]|дут за п’ід|ручка друж|би / а моло|дого ве[и]|дут св’ітил|ки // а тиї ўс’і остал’|н’і так бо|йари їдут до |церкви так // при|ход’ат’ |воз’мут шл’уб / то|ди ўже во|ни їдут во[у]|бойе |разом // їдут / на се[и]|л’і по|вин’і х|лопц’і чи там жо|нати моло|ди |майут пе[и]|ре[и]|лити моло|дих // во|ни с|таўл’ат хл’іб на табу|ретку сн’іп |жита / хл’іб с’іл’ і вот поздраў|л’айут моло[у]|дих / |сипл’ат йім ў ки|шен’і |сол’і / ў |туфл’і / чо|боти йак йа|ка по|ра // тиї йім |д’акуйут / моло|диї по|вине[и]|н |дати тим / шо йіх пе[и]|ре[и]|мали мого|рич / бо йак|шо не[и] даст’ могори|чу / во|ни не[и] |хочут йім сту|питис’і з до|роги і йім да|йут мого|рич / там за|куску ўс’о / |т’ійі

ўже с’і в’ітсту|пайут // при|ход’ат до|дому / ў во|ротах зноў сто|йіт с|тароста с хл’ібом / |с’іл’ом і |тоже так |само з[с] с|нопом |жита / пе[и]ре[и]|ме йіх / при|ход’ат до|дом п’ід по|р’іг // |тато з |мамом ви|ходе с кола|чем / |бат’ко с го|р’іўком // пе[и]ре[и]пи|вайут // пйе сампе[и]|ред моло|диї / нали|вайе рас |бат’ко / моло|диї пригуб|не / вили|вайе на|зад |себе / д|ругиї раз так |само вили|вайе на|зад |себе[и] / то|ди т|ретиї рас вили|вайе / так |само моло|да // то|ди |мама бе[и]|ре моло|дих за |руку / з|йазуйе хус|тинком / ве[и]|де за стил / при|вела за стил // са|дит йіх на по|чотне |м’ісце і на ку|жух / шоб бу|ли ба|гати // то|ди там ўже продол|жайут гос’|т’ац’і / с|таўл’ат за|куски / не[и] так йак те[и]|пер холо|дец / ка|пуста / пиро|ги пе[и]|кли зу |сиром / з |вишн’ами / ки|с’іл’ ва|рили / сме[и]|тану да|вали на|макати / та|ких не[и] |було та|кого ў|с’ого йак те[и]|перички // |тойе ўс’о во|ни там по|йіли // моло|диї |майе розда|вати / коро|ваї при|н’іс / |майе розда|вати коро|ваї // а моло|да |того ў|ремн’а с’і|дайе на |посаг / і їдут да|руйут моло|ду / а моло|диї роздайе моло|дойі до ро|дини коро|ваї // вот |тойе ўс’о воб|ради во|ни зро|били // зби|райуц’а їдут ўже до моло|дого // йак моло|да йі|де на све[и]|кроху / моло|д’і по|вин’і |дати / бат’|ки да|йут дв’і |подушки / пе[и]|рину / |коўдру / киле[и]|ми / тиї вод’і|йала / заўду|йут на п|леч’і і да|йут друж|бам на п|леч’і // му|зики їдут г|райут / а друж|би с |тими гу|л’айут // моло|ди ўже їдут |разом вобид|войе і зноў йіх пе[и]ре[и]|майут |того / шо во|ни ўже йі|дут / так йак х|лопц’і |хочут на|питис’а |к’іл’а рас перей|майут не[и] ў од|ним |м’ісц’і // при|ход’ат до моло|дого / моло|дого |мама с|телит в’ід по|рогу до во|р’іт зв’іі полот|на рос|качуйе / с полот|на / с с|войі тка|нини |робит до|рошку та|ку і ве[и]|дут ў по|роз’і засти|л’айе |килимом / ко|лис’ бу|ли кили|ми / то|ди так |само / |тоже ў во|рот’ох с|тароста пере[и]|майе / при|ходит п’ід по|р’іг // |тато і |мама ви|ход’ат зноў пйут го|р’іўку // моло|да |майе |бат’ка з |мамом на|кинути / |бат’ков’і ру|башку / |мам’і |хустку чи там на п|лат’а ма|тер’ійі йа|койі // во|на ўже тої воб|рад / во|ни зноў так зро|били // їдут за стил ўже пригош|чайуц’і // во|ни ше там гу|л’айут / то|ди зноў за стил / да|йут |йісти / |пити // к’ін|чайут / ўже с’і бу|де к’ін|чало ве[и]|с’іл’а // |майе |мама моло|дого розби|рати моло|ду // зноў с|таўл’ат подушку / моло|духа с’і|дайе на |подушку // |мама розби|райе йі|йі / с|тавит та|р’ілку / на та|р’ілку с|тавит в’і|ночок шпил’|ки |тийі ў то|ди / ўже тої |вел’он пос|тавит ўс’о на та|р’ілку на сто|л’і / а са|ма п’ід па|хом три|майе |хустку / йа|ку во|на там си спо|добала / |гарну / ку|пила і мо|ло|ду заў|йазуйе // йак во|на заўйа|зала мо|ло|ду /

св’ітил|ки с’і|дайут кот|ра |борше / йак там ў|дома ў |нейі друш|ки / а ў моло|дого с’і|дайут св’ітил|ки / кот|ра |борше св’і|тилка |с’аде / то та |майе с’і |борше в’і|дати // йак во|ни ўже пос|тавали / |мама з не[и]в’істком гу|л’айут // і ше сп’і|вайут / *че[и]рво|нен’кий бура|чок / зе|ленайа |гичка / ў|чора |була д’іўчи|нон’ка |нин’і моло|дичка* // ви|ход’ат на дв’ір / моло|да |майе зу св’ітил|ками пе[и]ре[и]гу|л’ати і йіх ў фа|ту / тої |вел’он ўб|рати / |майе |дати |кажниї |д’іўчин’і по|дарок / гре[и]|б’інчик зало|жити ў |коси / пе[и]ре[и]гу|л’ати з ў|семи / ўже во|на бе[и]|ре тої |вел’он за|нос’ат // д|ружба бе[и]|ре м’іт|лу і вим’і|тайе ўс’іх д’іў|чат / дру|жок за во|рота // а йак йе ше ў моло[у]дойі чи ў моло|дого / хто там / брат чи се[и]ст|ра |гуц’айут / йіх са|д’ат на ко|рито і |гуц’айут ўже / с|тарша с’і в’і|дали / а мо|лодших с|таўл’ат на ко|рито // о|то |майе |бат’ко і тої шо |його |гуц’айут / се[и]ст|ра чи брат |майут за |тойе |дати |бутил’ го|р’іўки / |доки не[и] прине[и]|сут |бутил’ го|р’іўки / |доти бу|дут три|мати на тим ко|рит’і // ўже йак запла|тили / ўс’о / ўже в’іс’і|л’а рос|ходиц’і // то|ди йак|шо ўже прийш|ла моло|да до моло|дого на све[и]|кроху / |п’ісл’а |того при|ход’ат ше при|дани // поси|лайут друж|б’іў по при|дане[и] / там зби|райут не[и] ба|гац’о йа|ких |дес’іт’ чи пйат|нац’іт’ чо[у]ло[у]|в’ік / йа|к’і р’ід|н’іш|’і с|тарш|’і |л’уди їдут / їдут до|рогом сп’і|вайут // *йак|би На|тал’а з|нала / шо |йіде йі|йі ба|тен’ко / ру|бала би т|рости / с|тавила би |мости / з зе[и]|ленойі т|рости // а ўто|ди зноў / шо по|п’ід л’і|сок те[и]|м|нен’кий / ўпаў сн’і|жок б’і|лен’кий / ко|н’онка похо|дила / сл’і|дочк’іў наро|била / сл’і|дом ба|тен’ко с|л’ідом / зо пше[и]|ничнен’ким х|л’ібом і зо сво|йім ро|дином за сво|йум ди|тином* // так три |рази сп’і|вайут |татов’і і |мам’і // за|ход’ат до |хати / би|рут кла|дут хл’іб на стил / |тоже го|р’іўку і сто|йат / не[и] с’і|дайут і зноў / пока|ж’ит нам |наше хо|роше п|таше / шос’ ти ў нас ў|чора ў|з’али / чи |хороше приб|рали / ў|з’али с ти ў в’і|ночку пока|ж’ит нам ў |рубочку // во|ни там з|разу п’ітси|лайут йа|кихос’ хло|п’іў / |ж’інка йа|кас’ ў|бере[и]|ц’і ў та|ке ста|ре ўс’о / |чере[и]з стил д|рец’і |маму |тату / во|ни не[и] пус|кайут // то|ди пошут|куйут т|роха / ўже при|ходе моло[у]|да / с’і|дайе |коло с|вого |тата і |мами / моло|дого ше не[и]|ма // зноў с’п’і|вайут // |*далис’ ти нам сте[и]бе|лочок / |дайте нам коло|сочок / На|тал’а не[и] ўдо|вон’ка / |дайте нам пару|бон’ка / в’і|дайте нам соко|лон’ка* // от ўже при|ходи моло|диї / с’і|дайе |коло бат’|к’іў / во|ни с’і пригош|чайут // по[у]|йіли / по|пили / ўже |майут їти до[у]|дому і зноў при|дане с’п’і|вайут / шо *не[и]|ма |того в’і Л’|вов’і / шо ў Ми|коли на с|тол’і пше[и]|ничниї хл’іб / со|лодкиї м’ід / ше й*

че[и]*р*|*вонойе* |*в’іно на сто*|*л’і пос*|*таўл’ане / с*|*тан’те / при*|*дане / с*|*тан’те / чес’т’ хва*|*лу* |*Богу* |*дайте і по*|*д’акуйте* |*Господу* |*Богу госпо*|*даров’і / госпо*|*диночц’і і ку*|*хароц’і / ўс’і ро*|*диноц’і / шо* |*йісти* |*нос’ат хоро*|*ше п*|*рос’ат / та за к*|*раснуйу ве*[и]|*черу* // так три |рази просп’і|вайут / то ўже |майут с’і рос|ходити / то|ди во|ни приїш|ли до моло[у]|дойі на |гост’і //

Зап. Цвяк Наталя Іванівна від Цвяк Антоніни Григорівни, 1933 р.н., освіта – 1 кл, у с. Радковиця Городоцького р-ну Хмельницької обл.

ДОДАТОК К. Взірець укладання тематичного збірника діалектних текстів

ТЕКСТИ ПРО БОРЩ

Село Іванків Борщівського району Тернопільської області (подільський говір)

Інформант: Даниїла Стецюк, 1935 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йак йа ва|ру боршч // ва|ру м|н’асо / ко|ли ва|риц’а м|н’асо че^{и}|р|воний бу|рак |тушу / ок|ремо / ну йак // на бу|л’он ки|дайу кар|топл’у / ки|дайу ка|пусту // ко|ли ка|пуста з|вариц’а / |туше^{и}ний бу|рак ту|да ки|дайу / запраў|л’айу то|матом / сме^{и}|танойу // до борш|чу обоўйас|ково т|реба фа|сол’у // ну і шо ше / ну таї / таї боршч го|товиї // ну а заквас|ник / ли|мона кисло|та / а|бо то|мат / зро|бити боршч квас|ним таї ўс’о // со|лити / |зарас йе ўже ц’і м’і|в’іни / прип|рави ше |можна |дати і це|во / прип|рави |тойі м’і|в’іни таї боршч го|товиї // а боршч |добриї / йак йе ба|гато сме^{и}|тани //

Село Пищатинці Борщівського району Тернопільської області (подільський говір)

Інформант: Ганна Голомий, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Колис’^{ш} ва|рили боршч / кри^{е}|шили бура|ка на та|к’і пл’ас|терки // че^{и}|р|вониї бу|рак наст|ружут / на|р’іжут на пл’ас|терки і ў с|лойок скла|дайут / не^{и} ў с|лойок / |але^{и} ў гла|душчи^{е}к / бо с|лойік’іў ко|лис’ не^{и} |було // ў гла|душчик кла|дут і кла|дут на |тепле^{и} / би в’ін с’і к|васиў // йак с’і нак|васи^{е}т тої боршч / то|ди бе^{и}|рут ту |йушку // колис’ до борш|чу шо да|вали / фа|сол’і таї бара|бол’і т|рошка / таї бура|ка / а тим борш|чем зак|вас’н’ували квас|ним / шо в’ін |вики^{е}*с* // буў |фаїниї че^{и}|р|вониї боршч / |але^{и} п’іс|ниї / бо ў н’ім н’і|чо не^{и} |було // там йа|кус’ ци^{е}|бул’ку де ўлу|пиў теї на во|л’іце^{и}|ви за|жариў таї ўс’о // а йак тої боршч мас|тили ше на |мис’ц’і / то |жарили ци^{е}|булу з во|л’ійем / то ше дода|вали во|ди / бо би |було |б’іл’ше // таї с’ім рас с’і ма|хало |лишкоў / а рас с’і |капнуло |того // бу|ли |дуже^{и} т’еш|к’і ча|си // і тої боршч буў п’існиї та|ки / шо аш бу|ло с’і |витко ў н’ім // х’і|ба му|ки воз’|му т|рошки / роз’іб|йес’і му|ки таї с’і зап|равит так му|коў а|бо йаї|цем / бо ко^{у}|рову |р’ітко хто маў / не^{и} |було ко^{у}|рови // а йак |була ко^{у}|рова /то скла|дали |ц’ілиї

ˈтижде[и]нʼ сме[и]тану / а ў не[и]дʼілʼу роˈбили ˈмасло / бо ў поне[и]дʼілок буў баˈзар // то ў поне[и]дʼілок ˈнесли то ˈмасло проˈдали і сир / і ˈмасло / а ўˈдома лиш сʼі лиˈшила ˈсирватка і масˈлʼенка / ˈбʼілше нʼіˈчо // таї так тоў масˈлʼенкоў ше тої боршч сʼі запраўˈлʼело / таї таˈке // а те[и]пер йа ўже ваˈру боршч / йа кˈришу бараˈболʼі / кˈришу бураˈка / куˈпуйу таˈмату чи ˈмайу сˈвʼіжʼі помʼіˈдори / кˈришу баˈгато ци[е]булʼі на ˈронде[и]лʼ / сˈмалʼцʼу ки[е]дайу // тоˈди / ˈтоїво во / ки[е]дайу таˈмат аˈбо помʼіˈдори сˈвʼіжі / пе[и]ре[и]жаруйу йіх // і ше на таˈкиї баˈнʼак вʼісʼімлʼітˈровиї то йа даˈйу ˈбʼілʼше йак пʼіўˈлʼітра сме[и]тани на таˈкиї боршч // і ˈжару муˈки / муˈки ˈжару на сˈмалʼце[и]ви // і тоˈди тˈрошка ˈтойі муˈки даˈйу так зо двʼі ˈлишки чи три на тоˈту вʼісʼімлʼітˈрову ˈринку боршˈчу / би вʼін буў таˈкиї наˈваристиї / густиї / смашˈниї // аˈле і ˈморкви ше тру / то ўсˈо пе[и]ре[и]жаруйу ˈразом і тоˈди ви[е]ли[е]вайу / йак тої боршч гоˈтовиї / ви[е]ли[е]вайу ў тої боршч / запраўˈлʼейу так боршч //

Селище міського типу Золотий Потік Бучацького району Тернопільської області (наддністрянський говір)

Інформант: Ганна Демах, 1944 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Ну боршч / так йак на наш зˈвичаї / ми периˈважно коˈлисʼ ваˈрили кˈваше[и]ниї / бурʼачˈки криˈшили на маˈленʼкʼі часˈтинки / заliˈвали воˈдоў / вʼін ў тʼі воˈдʼі стоˈйоў ˈтижде[и]нʼ і ўже ˈпотʼім вʼін таˈкиї ˈкислиї і тої боршч ˈсипали на ˈводу / криˈшили каˈпусти / циˈбулʼки / ˈморкви і ваˈрили / ну йоˈго тˈреба ваˈрити ˈдоўго / тоˈго шчо вʼін кˈвашениї і тве[и]рˈдиї / а таˈкиї йак те[и]пер ˈварицʼі боршч / моloˈдиї / сʼˈвʼіжиї / то йоˈго за ˈпару хвиˈлин зваˈриш / а тої тˈреба ваˈрити буˈло ˈколо ˈпʼіўтора гоˈдини / заˈжарували //

Село Волиця Підгаєцького району Тернопільської області (наддністрянський говір)

Інформант: Марія Шеремета, 1930 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йак ваˈру боршч / ˈсаме ˈперше клаˈду ˈводу / коˈби воˈна киˈпʼіла тоˈди / стˈружу ˈбулʼбу і кˈришу / і киˈдайу ў ˈводу // тоˈди стˈружу бураˈки і кˈришу ўже / ˈжеби ˈбулʼба звaˈриласʼі і буˈрак / тоˈди ўже йак сʼі звaˈрит / то тоˈди ˈробисʼі засˈмашка / киˈдайесʼі циˈбулʼу сʼі кˈрише / сме[и]тану аˈбо квасˈнойі ˈсолʼі / аˈбо ˈвоцет / коˈби

не[и] ўт[ʲ]ратиў [ˈ]кол’ір і смак / і то[ˈ]ди би ўс’о поки[ˈ]п’іло і ўже зва[ˈ]реніǐ //

Село Лісоводи Городоцького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Валентина Лупійчук, 1934 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

Н.К.: Як варили борщ?

– [ˈ]Кожниǐ раз по і[ˈ]накшому // ко[ˈ]лис’ боршч ва[ˈ]рили / ну б[ʲ]рали бу[ˈ]рак / кар[ˈ]топл’у / фа[ˈ]сол’у / ка[ˈ]пуста / ки[ˈ]дали ку[ˈ]сочок м[ˈ]н’аса ха[ˈ]рошого / но да[ˈ]вали [ˈ]кислиǐ бу[ˈ]рак / к[ʲ]васили бу[ˈ]рак хто ў [ˈ]д’іжц’і / хто ў в’ід[ʲ]р’і по[ˈ]ливан’ім / і бес [ˈ]того бу[ˈ]рака борш[ˈ]чу не[и] ва[ˈ]рили // [ˈ]зара ў те[и][ˈ]пер’ішн’іǐ час [ˈ]зоўс’ім по д[ʲ]ругому ва[ˈ]риц’а боршч // ка[ˈ]н’ешно так [ˈ]само да[ˈ]йец’а ку[ˈ]сок м[ˈ]н’аса / да[ˈ]йец’а бу[ˈ]рак / но ўже бу[ˈ]рак по і[ˈ]накшому / бе[и][ˈ]рец’а ки[ˈ]дайец’а ў боршч [ˈ]разом с фа[ˈ]сол’ойу // в’ін ва[ˈ]риц’а / [ˈ]пот’ім йо[ˈ]го вит’а[ˈ]гайе[и]ц’а / а тут на ско[ˈ]ворос’:і [ˈ]жариц’а тим [ˈ]часом ци[ˈ]бул’ка / [ˈ]жариц’а мо[ˈ]рква і то[у][ˈ]д’і ше к[ʲ]ри[ше[и]][ˈ]мо ту[ˈ]да бу[ˈ]рак / дода[ˈ]йец’а ту[ˈ]да то[ˈ]мату і сме[и][ˈ]танки / во[ˈ]но ўс’о пе[и][ˈ]ре[и][ˈ]жаруйец’а і вили[ˈ]вайем ўс’о ў каст[ʲ]рул’у / там де ва[ˈ]рилас’а ка[ˈ]пуста / кар[ˈ]топл’а і фа[ˈ]сол’а // вили[ˈ]вайем тоǐ бу[ˈ]рачок с [ˈ]тойу п’ід[ʲ]жаркойу ў каст[ʲ]рул’у і йак[ˈ]шо не[и][ˈ]майе кисло[ˈ]ти / [ˈ]мона т[ʲ]рошки до[ˈ]бавити [ˈ]оциту // і полу[ˈ]чайе[и]ц’а [ˈ]дуже ў[ʲ]кусниǐ пре[и]ў[ʲ]кусниǐ боршч // ше т[ʲ]рошки прип[ʲ]рави ки[ˈ]дайец’а і ба[ˈ]гато ўкус[ʲ]н’ішиǐ боршч / йак ко[ˈ]лис’ буў //

Село Хоптинці Городоцького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Людмила Сабадах, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Ко[ˈ]лис’ боршч с’а ва[ˈ]рили та[ˈ]ко / не[и] [ˈ]було н’і[ˈ]чого ва[ˈ]рити / не[и] [ˈ]було ш [ˈ]чого // наст[ʲ]ружу [ˈ]того бура[ˈ]ка / [ˈ]кину бара[ˈ]бол’у / за[ˈ]жару йа[ˈ]коў [ˈ]небуд’ ци[ˈ]бул’оў на во[ˈ]л’ійов’і чи на ч’ім / тоǐ так с’і то[ˈ]ди ва[ˈ]рили борш[ˈ]ч’і // [ˈ]зара ўже йе[ˈ]накше[и] ва[ˈ]рит // ўже с’а ки[ˈ]дайе ку[ˈ]сочок м[ˈ]н’аса / [ˈ]йакос’ ўже [ˈ]чимос’ с’а за[ˈ]жари / сме[и][ˈ]танки т[ʲ]рошки / оǐ так і ва[ˈ]рит боршч //

Село Лошківці Дунаєвецького р-ну Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Неля Щавинська, 1924 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Коˈлис’ йак вaˈрили боршч / то неᵘ так йак тиˈпер // а киˈдайут фаˈсол’у / киˈпит бараˈбол’а / тоˈди каˈпусту // коˈлис’ так / ўс’о криˈшили в одˈне // ў пˈйецу паˈлили / ўс’о накриˈшили / наˈл’али воˈди / ў̈з’али куˈсочок ˈсала / маˈлен’киї ˈдуже куˈсочок // воˈно ўс’о звaˈрилос’і / тоˈд’і биˈрут тої куˈсочок ˈсала вит’аˈгайут / тˈрошки покˈришат йоˈго ў̈ маˈк’ітр’і / тˈрошки коˈл’ендри ˈкинут чи ˈперц’у / циˈбул’ку / і с кˈвашиного бураˈка вaˈрили боршч // тоˈди н’іˈйаких ˈсоус’іў неᵘ ˈбуло / н’і таˈмат’іў / і в’ін квасˈниї ўже // бураˈчок звaˈриўс’і / покриˈшили / бо бураˈчок киˈдайут ц’іˈлиї / звaˈриўс’і і заˈтерли йоˈго пшоˈном / ˈперчиком / циˈбул’ком // теᵘˈпер неᵘˈма таˈкого боршˈчу / шо ў пˈйецу вaˈриўс’і і буў ˈдуже ˈдобриї //

Село Маків Дунаєвецького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Надія Федорова, 1933 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йа ˈл’убл’у приго^{у}туˈвати боршч / киˈдайу куˈсок мˈн’аса / в’ін но до киˈп’ін’а доˈходит / шу^{у}моўл’уйу / а то^{у}ˈд’і киˈдайу фаˈсол’у / буˈрак / кˈришу буˈрак / то^{у}ˈд’і воˈно тˈрошка пок’іˈп’ілo / то^{у}ˈд’і киˈдайу карˈтофл’і і каˈпусту / а заˈжарку заˈжаруйу / киˈдайу сˈмал’ц’у / то^{у}ˈд’і циˈбул’у / воˈна заˈжариц’і / а то^{у}ˈд’і ше таˈмат / смеᵘˈтани і воˈно / і таˈкиї боршч ˈдуженˈа хаˈроший //

Село Петрівське Дунаєвецького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Олена Гуменюк, 1929 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йак вaˈрити боршч / ˈмийу мˈн’асо / клaˈду на плиˈту вaˈрити / тоˈди киˈдайу ˈлис’т’а лаўˈровеᵘ / ˈсол’і / стˈружу бараˈбол’і / тру на ˈтарц’і стоˈлов’і бураˈки / ˈжару на воˈлив’і / по^{у}тому ˈморкву // фаˈсол’у вaˈру окˈремо / ˈробл’у заˈжарку / заˈжаруйу смеᵘˈтаном і тоˈматом // вот і ўс’оїї боршч //

Село Дерев’яне Кам’янець-Подільського району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Лідія Підопригора, 1936 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2002 р.

вариˈмо боршч / фаˈсол’і / моло ˈд’і / то йіх неᵘ тˈреба ˈдоўго моˈчити / тˈрошки / а йак ўже стаˈр’і фаˈсол’і / п’ідмоˈчити йіх тˈрошки / шоб воˈни хоч з ˈсутку чи п’іў̈ˈсутки / н’іч / набубˈн’ав’іли і тоˈди ˈдобре

ва'рити / т'рошки пова'рили / ки'дайем то'ди ўже бу'рак / а бу'рак нак'ришиш гар'нен'ко со'ломкойу / т'реба присо'лити / в'ін 'пустит' с'ік і той с'ік з'і'л'ати / і ки'дати до фа'сол' ва'рити // ки'дайем ўже то'то / м'і'шайем / д'іў'ки / ўже 'майем час ва'рити / ну ўже йе фа'сол'а / ўже / йе бу'рак / ну тут і кар'тошку т'реба / кар'тошки ше наки'дайем ту'да / 'майем час ва'рити // бап'ки / 'али ше шо / т'реба ше б'рати моло'дойі ка'пусти / бо без[с] моло'дойі ка'пусти боршч не[и] 'пахне[и] / не[и] ў'кусниї / ўже тут ху'добу три'мали / ва'рили / т'реба закис'лити / ну чим / 'воце[и]том н'е / 'воце[и]т не[и]добриї дл'а орга'н'ізма / а ми 'баночку сме'тани чут' 'кислойі бах ту'ди / закис'лили йе'го / ну ўс'о / ўже за'жари там чи 'салом чи о'л'ійом / маї та'ке об'йі'д'ен'ійа // ну ўс'о / 'перчи[е]к ки'дати т'реба дл'а пахно'ти / 'лист'ачка ки'дати дл'а пахно'ти / шоб йа'кис' боршч не[и] чуў 'в'ітром / 'али шо'би боршч йа'киїс' та'киї буў / шо'би йе'го з апе'т'ітом по'йісти / шо'би 'миску 'вилизати / йак тої ка'заў 'пал'чики обли'зати / о // таї та'к'і д'е'ла //

Інформант: Ганна Нагабась, 1924 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко, червень 2002 р.

– Боршч ва'рити / накри'шити бура'ка / фа'сол'і / і ва'рити / фа'сол'і і бу'рак ва'рити / ше 'кинути ку'сок м'йаса / йак йе / і ва'рити йо'го / ва'рити / шоб ўже бу'ли фа'сол'і мн'ах'к'і / бу'рак / 'кинути кар'тофл'у / о // т'рошка пова'риц'а / то'ди 'кинути ка'пусту / шоб зва'рилас'а / о // покри'шити / ци'бул'ка / шо'би 'пахла / 'кинути лис'точок / за'жарити то'мат с сме[и]танойу / то'ди 'вил'ати ў боршч / і 'сало пе[и]ре[и]жарити с ци'бул'ойу і зап'равити / зап'равити боршч / то'д'і йак боршч / йак'шо зап'равим тим ўс'ім / бу'де боршч ха'роший //

Село Нефедівці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області (подільський говір)

Інформатор: Емілія Завадська, 1933 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

Н.К.: *Як варите борщ?*

– Так ва'ру боршч // кла'ду во'дичку на п'литку // то'ди к'ришу бурач'ка / ки'дайу фа'сол'ку 'лушчу / кар'тошички / ка'пустки к'ришу / і ўже во'но ки'пит / ки'пит / йа то'ди к'ришу ци'бул'ку на па'тел'н'у / і при'жаруйу т'рошки / то'ди мако'гоном тру ў 'мис'ц'і / 'миска чи[е]ри[е]п'йанка / і то'ди би[е]ру поме'дорку / п'ід'жару ше поме'дорку // і то'ди ки'дайу ў 'боршчик / 'л'айу 'лошку 'уксусу / то'ди 'кушайу чи

ˈдобриї чи неиˈдобриї // йак ˈмайу смиˈтанку / то киˈдайу ї смиˈтанки ў боршч // ˈчасом з оуˈл’ійом / ˈале ˈб’іл’ше з оˈл’ійчиком / бо стаˈр’і ˈл’уди ўже на оуˈл’ії приˈвикли / а ˈчасом с ˈсалом // ˈалеи ˈб’іл’ши з оуˈл’ійом / і ўˈже тоˈди поˈкушала / ˈсоли / ˈперчику / листочок / ну так шоˈби буў ˈдобриї ˈборшчик / бо так йа ˈхочу шоˈби коˈгос’ і ўгостˈила / йак хтос’ прийˈде до ˈмени / ниеˈт’іл’ко саˈма наˈйілас’а / ˈалеи ˈхочу коˈмус і ˈдати ˈборшчику / бо стаˈр’і ˈл’уди ўже так хˈт’ат коˈмус’ ˈдати / шобп ˈмилостин’а буˈла в’ід ˈБога //

Село Загоряни Новоушицького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Ніна Пантелей, 1927 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Ну / йак боршч доуˈпус’т’ім гоуˈтуйу / то се / криˈшили руˈками буˈрак / фаˈсол’і моˈчили / фаˈсол’і / бураˈчок / карˈтофл’і / ну / йак буˈло чим помасˈтити / то масˈтили / а йак неи / то ˈбуло таˈке / шо чи гоуˈр’іх’іў ˈзерн’ат ўˈтерли / чи ˈзерн’ат гарбуˈзових ўˈтерли // йакниˈма оуˈл’ійу / неиˈма ˈсала / тиї так роˈбила / йак виˈходило // ну / от ˈзерн’атка доуˈпуст’ім гарбуˈзов’і наоб:иˈрайут / гоˈлен’к’і ˈзерн’ат ў маˈк’ітр’і / чеиреиˈпл’ана маˈк’ітра // у ˈмениеи йе таˈмо маˈк’ітеиˈрка / макоˈгоном утˈрес’а / і воˈно ш / ˈзерн’атка / чи от гоуˈр’іхи зеиˈр’н’атка / тиї ў них жеи оуˈл’ії йе / тиї то / ну // циˈбул’ку ше туˈди / роуˈз’ітˈрес’а ў маˈк’ітр’і і се так доу боуˈрш’чу / запˈрава таˈка роˈбилас’а // то шо заˈкисл’ували / то заˈкисл’ували / ˈзара ˈоцеит йе / таˈматом ˈзаразс заˈкисл’айут / а то таˈко роˈбили //

Село Вишнівчик Чемеровецького району Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Євгенія Швець, 1930 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йа таˈко соуˈб’і леиˈжу ўноˈчи / стаˈра ˈж’інка / таї ˈдумайу шоˈби йа ўже вaˈрила / аˈле ўсˈтала ˈрано / ўˈз’ала ˈсапку / п’іш’ла на гоˈродт / наˈпарпала картоˈфел’ / бураˈчок ˈвирвала з зеиˈм’л’і / нарˈвала фаˈсол’ки стручˈками / таї прийш’ла / запаˈлила ў пˈйецу / налоˈжила таˈких тоˈнен’ких патичˈк’іў / заˈчала тої ˈборшчик вaˈрити / фаˈсол’ку потеиреиˈбила / таї заˈчала вaˈрити йоˈго / а поуˈтому ше п’іш’ла на гоˈродт / нарˈвала кˈропчику / цеиˈбул’ки нашч’іˈпала / наˈжарила на воˈлив’і / а поуˈтому ше ˈс’ім’на на бˈл’ашку / п’ідˈжарила ў маˈк’ітр’і / макоˈгоном ўˈтерла / проц’іˈдила ˈчереиˈз ц’іˈдилко / туˈда ў тої

ˈборщчик // таˈк’і п’іcˈн’і ˈборщчики вaˈрили / бо ми б’іду|вали ˈдужены / неы ˈбyло шо вaˈрити / і йа ўже так ˈдyмайу йаˈкиї жеы тої ˈборщчик неы ˈбyдеы бо смеыˈтани неы ˈбyло / ˈл’yди б’іду|вали / таˈк’і п’іcˈн’і ˈборщчики вaˈрили / бо шо бyˈло ˈб’іл’ше вaˈрити / ˈт’іл’ки з гоˈроду / а ше зва|ˈрила ˈгоршчик ˈз’іпк’іў / карˈтопл’і ў мyнˈд’ірах / і потеыреы|била / і так з ˈборщчиком ˈйіла / бо хˈл’іба неы ˈбyло / де тої хл’іб буў / кyкyˈруз’аниї пеыˈкли / ˈалеы ї кyкyˈруз’аниї неы ˈбyло / бо ˈдyжены бyˈла б’іˈда / ˈл’yди ˈдyжены б’іˈдили / так шо неы ˈбyло де шо ў̆ˈз’ати / ˈт’іл’ки ˈжили з гоˈрода //

Село Черче Чемеровецького р-ну Хмельницької області (подільський говір)

Інформант: Галина Пастухова, 1943 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

Н.К.: Як варили борщ?

– Ну йак гоуˈтyвати боршч // споˈчатку клаˈдему окˈр’іп / окˈр’іп киˈпит // йакˈшо йе кyˈсок ˈдобройі похˈребтеыни / чи шˈхаба йаˈкого // киˈдайемо / поˈмили / киˈдайемо в оукˈр’іп / в’ідваˈриц’а / ˈможно в’ідц’іˈдити аˈбо шyмyˈвати // тоˈд’і киˈдайем фаˈсол’ку / фаˈсол’ка тˈрошки ˈдоўши / ˈразом с к’істочком ˈможна киˈдати хаї вaˈриц’а // тоˈд’і наˈчистили бyраˈчка / тˈрошки йоˈго ˈможна посоˈлити / шоб в’ін тˈрошка посˈтойаў з ˈсол’у // тоˈд’і ˈчистим карˈтопл’і / наˈчистили карˈтопл’і / киˈдайем бyраˈчок / карˈтопл’у і бyраˈчок // ˈможна киˈдати ˈразом і покиˈпит це ўс’о ˈразом і тоˈд’і киˈдайем каˈпустеычку // ˈкинули каˈпусту і пок’іˈп’іло / вaˈриц’а / тоуˈд’і / п’ітˈсол’уйемо / ˈчистим ˈморковочку / тˈрошки смеыˈтанку / тоˈматику / ˈсала киˈдайемо / оˈл’ійчику // зроˈбили заˈжарку / запраўˈл’айем боршч / запˈравили / закришички циˈбул’ки / пеыˈтрушеычки / кˈропеыку // запаˈхи на ўс’у ˈкyхн’у / так ˈйакто ж неы ˈйіли / то ˈможна запаˈхами розў̆л’іˈкатис’а / ўже неы тˈреба боршч ˈйісти // о / таˈкиї ми ˈваримо боршч yкраˈйінс’киї / ну гоˈдину тˈреба / шоˈби повaˈриўс’а в’ін / ˈвимл’іў ˈдобре // приеˈкрyˈтили газс / на плиеˈт’і ˈменше / п’ідˈнесли на одˈну фӑйерочку / к’іˈпит // йак звариˈмо мамаˈлиги до борщˈчу / о / таˈке обйеˈд’ен’ійа / шо ˈситиї буˈдеш ˈц’ілиї ден’ //

Село Завалійки Волочиського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Ольга Коберник, 1932 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Ко|ли йа |майу ва|рити боршч / з|вечора нама|чайу фа|сол’і / во|на бе[и]з н’іч по|мокне / |рано ўста|йу / нак|ришу бура|ка сто|лового / ки|дайу м|н’асо / споло|кала і с|таўл’у на во|гон’ ва|рити // п’ідва|рис’і / тут со[у]бі п’ідго|таўл’айу бара|бол’у / навиби[е]райу бара|бол’ с|к’іко там ме[и]|н’і т|реба / а |тойе к’і|пит // до|ходи так йак до го|тоўнос’т’і / ки[е]дайу бара|бол’і / док|ришуйу |разом ка|пусту / к’і|пит // до|ходи до го|тоўнос’т’і / йа прип|раву зро|била / на па|тел’ну нак|ришу ци|бул’і / ки|дайу т|рошки |жиру / п’ід|жари[е]с’і / ки|дайу |пасту то|матну / пере|жари[е]лас’і |паста / ки|дайу сме[и]|тану / перем’і|шала / ки|дайу |пере[и]ц / |лист’а / пере[и]к’і|п’ілo ўс’о // по|кушала боршч / йак ўже ўс’о го|тове / ки|дайу при[е]|праву // |вил’ала прип|раву / по|кушала / посо|лила / т|реба |оци[е]ту / ў|л’ала |воци[е]ту і боршч ўже дої|шоў до го|тоўнос’т’і //

Село Користова Волочиського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Бондарчук Ольга Миколаївна, 1946 р. н., освіта – 8 кл.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йа рос|кажу св’ії ре[и]|цепт борш|чу // спо|чатку т|реба / спо|чатку |вариц’а м|йасо / дл’а |чого шоб буў смач|ниї боршч / т|реба м|йасо т|реба |вимочити / бе[и]|рем хо|лодну |воду / за|мочуйемо м|йасо / шоб |вимочилас’а там ў|с’ака / там ў|с’ака кроў йе // ви|мочуйе[и]ц’а ў|с’ака кроў хо|лоднойу во|дойу / то|д’і нали|вайем во|ди / |кидайем ў ба|н’ак м|йасо / і |кидайе[и]м ше ква|сол’у // ба|н’ак то та|ке йак каст|рул’а / а|ле к|рашче йо|го ва|рити ў бан’а|ку / ў бан’а|ку во|но к|рашче три|майец’а і |зоўс’ім д|ругиї ў |н’ого ўкус // |кидайемо |м’асо / |кидайемо ква|сол’у і |варимо / |варимо йа|к’іс’ с п’іўго|дини чи |б’іл’ше |варимо / |дал’ше ў ту |саму каст|рул’у |кидайемо кар|топл’у / |вариц’а кар|топл’а / ко|ли ўже дес’ прова|рилас’а кар|топл’а і ква|сол’а і / таї |м’асо / і то|д’і ми |робимо / ми би|ремо па|тел’н’у // на па|тел’н’у йа че[и]|рвониї бу|р’ак тру / че[и]|рвониї бу|р’ак / |моркву пом’і|дори ўсе пери|жар’уйу / ше т|рошки хто шо ки|дайе сме[и]|тану / |пот’ім ў каст|рул’у де ўсе ва|рилос’а ки|дайемо ка|пусту / ко|ли те ўже ўсе з|варине / то ц’а во|на нази|вайец’а за|жарка / то|д’і ми те пе[и]ре[и]|жарине ўсе вики|дайемо ў каст|рул’у / во|но ше о|дин раз пере[и]к’і|пит’ / дл’а |того ки|дайемо |разом // шоб буў че[и]|рвониї боршч / то ми з|разу ки|дайем пом’і|дору / п’ід|жаруйу йа пом’і|дору і |моркву / пом’і|дору

/ ўсе це п’ід|жаруйец’а і ки|дайемо ми те ўсе пош|т’і ўже го|тове // то|д’і заки|дайец’а це ўсе с па|тел’н’і вики|дайец’а / |можна |нав’іт’ ше т|рошки добаў|л’ати сме|и|тани і ў |самому к’ін|ц’і |р’іжиц’а ў|с’ака |зеле|и|н’ і пи|е|т|рушка і кр’іп / хто шо там |л’убит’ ки|дати / і зе|и|лена ци|е|бул’а // во|но ше |т’іки о|дин раз пере|и|к’і|пит’ і ўс’о / боршч го|товиї // в’ін смач|ниї і |майе |мати |кол’ір / а шоб маў |кол’ір / то т|реба ко|ли ти за|жаруйеш боршч на па|тел’н’і то вики|дайеш / ше |дехто |можна чу|чут’ ў|лити ше |оциту / |кинути чу|чут’ йа|ку не|и|бут’ п’іў |чаїнойі |ложички / то то|д’і в’ін |буде |майе та|киї че|и|р|воniї |кол’ір //

Село Котелянка Полонського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Хабенюк Ганна Іванівна, 1929 р. н., освіта – 5 кл.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– С|таўл’у боршч / йак йе м|н’асо / ки|дайу ку|сочок / ва|риц’а фа|сол’а ў борш|чев’і / а то|д’і ки|дайу |моркву / бара|ка / ка|пусту / кар|топл’у / ўсе ки|дайу і во|но |вариц’а / то|д’і ше то|мату |кинула / за|жарила / при|жарила / шоб во|но бу|ло ў|кусне / сме|и|тани |лошку |кинула //

Село Новолабунь Полонського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Ганна Олійник, 1916 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 1999 р.

– *Як варити борщ?*

– Боршч ва|рили не|и так йак те|и|п’іри / ої те|и|п’іро ўсе і|наче|и // боршч |колис’ к|васиц’а / |л’ітом бора|ка їду на го|род / к|вашу / зро|била с|в’іжиї / т|рошки |к’іста ў|кинула / та|киї хл’іп шоп в’ін при|кис / боршч ўкис / це |нин’ки нак|васила на боршч бура|ка / скри|шила ў с|лойіку чи ў г|лечику / ко|лис’ с|лойік’іў не|и |було / ўсе че|и|ре|и|п|йане|и / до|бове|и / че|и|ре|и|п|йане|и |луче|и йак це ўсе до |ц’ого / в’ін ўкис / там бурач|ки так др’іб|нен’ко нас|к’іл’ка / ўкис / ки|дайу / |зара ўс’о / |зара йе / ква|сол’у / ки|дайу ку|сочок м|йаса / ки|дайу ц’і бура|ки / к|ришу кар|топе|и|л’ ўсе по |новому / по |норм’і нали|вайу во|дойу / і ста|ноўл’у ў пе|и|ч’і / ва|ру / то боршч / то не|и так йак то|п’іро / то боршч / ўсе |разом / ци|бул’у ўже а|бо |п’іс’л’а ўк|ришу а|бо ци|бул’у ўже остаў|л’айу / йак заки|п’іў те|и|п’іро ци|бул’у к|ришу // о|то боршч / і п’із|н’іше|и ўже сме|и|тану пе|и|ре|и|жарила йак йе / йак ў

ˈколо виˈходило / тˈрошки ў смеᵢˈтану / муˈки чут’ і пеᵢˈреᵢˈжарила ц’у смеᵢˈтану / йак ўже в’ін закиˈп’іў раз два / ўже запˈравила йо / ўˈкинула ше ц’у смеᵢˈтану і ўс’о / б’ілˈш н’іˈчого //

Село Бережинці Теофіпольського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Надія Музика, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

ну боршч йак ваˈру ˈкидайу дес’ йаˈкус’ куᵒстуᵒˈмаху чи дес’ мˈн’аса йаˈкиї куˈсочок ˈкидайу / туᵒˈд’і буᵒˈрачˈка тру на ˈтертку / ˈморквиц’у туᵒˈди / циˈбул’у ўбиˈрайу туᵒˈди / лисˈточка / пуᵒˈсол’у / лисˈточка ўˈкину і бараˈбол’і // ˈкинула бараˈбол’ і биˈру ше кˈришу каˈпусту ˈпоки к’іпˈл’ат’ бараˈбол’і / а ˈзара бараˈбол’і ˈбистро роск’іˈпайут’ / шо йіх тре на ˈсамому ўсˈтатку киˈдати / ˈран’ше каˈпусту / буᵒˈраˈки / а тоᵘˈд’і бараˈбол’і так роск’іˈпайут’ // ну таї туᵒˈд’і запраўˈл’айу таˈматом / таˈмату тˈрошки / поᵘˈм’іˈдорка ˈл’ітом йе / поᵘˈмиˈдорка / сˈв’іжу киˈдайу туˈди / шоб буў кисˈл’іший боршч // ну тиї заˈжаруйу заˈжарку / ше ˈперц’у тˈрохи туˈди / лисˈточк’іў / тиї таˈкиї пуᵒˈлуˈчайіц’а боршч / а ˈйісти / то ше смеᵢˈтанки з ˈлошку ˈкинути / тиї ˈдобриї боршч //

Село Човгузів Теофіпольського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Раїса Ткачук, 1925 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Йак ваˈрили боршч // рошчиˈн’али ˈжито / на гˈрубо рошчиˈнили ˈтейе ˈжито / ˈтуйу муˈку // в’ін тˈрошка ˈвикис / поˈтому даˈвали житˈна і пеᵢˈтрушку / і часниˈку / і циˈбул’і / шкˈварок аˈбо ї мˈн’аса / і тˈрошки пшиˈном засиˈпали / тиї буў боршч // аˈну тиˈпер ўже іˈнакши / а тиˈперка даˈйут каˈпусту / даˈйут боraˈчок // а так ˈсамо і питˈрушку / мˈн’аса куˈсочок / і ˈбул’б’іў ˈк’іл’ка / і ˈморкву // но і тоˈмат куˈпуйут даˈйут // і йе боршч / муˈки п’ітпˈражут тˈрошки / смеᵢˈтанки / тиї боршч //

Село Захарівці Хмельницького р-ну Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Марія Мала, 1930 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

– Сˈтаўл’у кастˈрул’у на час / шоб заки̯ˈп’іла воˈда / ˈкидайу мˈласо / фаˈсол’у / з̯ˈвечера йі̯ˈйі наˈмочу і киˈдайу ў кастˈрул’у / ˈпот’ім киˈдайу / ˈпот’ім кˈришу каˈпусту / сˈтаўл’у сковоˈротку / кˈришу циˈбул’у / п’ідˈжаруйу / киˈдайу на сковоˈротку тоˈмат і смиˈтану / тˈрохи проваˈру / киˈдайу с’іл’ / ˈкушайу / ˈможе ше тˈреба досоˈлити / киˈдайу ˈлис’т’а лаўˈрове / ˈпереи̯ˈц ˈмолотиї і ўсе пеи̯реи̯ваˈрит’ / ˈчереи̯с пеи̯реи̯ваˈриц’а і за дˈвацит’ миˈнут гоˈтовий боршч //

Село Плесна Шепетівського району Хмельницької області (волинський говір)

Інформант: Євгенія Овсєйчик, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко, червень 2005 р.

йа тої боршч звaˈрила / ну шо карˈтопл’а / буˈрак / ˈморква / каˈпуста / фаˈсол’а // ну шо / заˈжарки неи̯ˈма // чим заˈжарити / йа на гоˈл’ійі пеи̯реи̯ˈжарила циˈбул’у і ўс’о // і навaˈрила тої боршч / тˈіки шо йа ў ˈйого л’:у кислоˈту / так шоб в’ін буў кислоˈватиї / а тоˈд’і добаўˈл’айу ˈцукор ўже по ўˈкусу / шоб буў таˈкиї ˈкисло сˈлаткиї // бо йа саˈма таˈкиї ˈл’убл’у і воˈни таˈкиї ˈлу’блат’ // і йа тої боршч звaˈрила йак наˈкидала // воˈни миеˈгел’ат’ тої боршч / ˈл’убо диеˈвитиеˈс’а // йак ўже понайіˈдалис’а і йа ˈкажу / йа вам беи̯ˈспˈлатно йоˈго звaˈрила / ˈзоўс’ім беи̯ˈспˈлатно / і ви ўсе ˈвимолотили // шо / хоˈроший чи н’е? // ну мˈйаса неи̯ˈма / ˈвибачте / аˈле і беи̯ˈз мˈйаса хоˈроший / заˈжар гоˈл’ійом і хоˈроший // а то сˈк’іки баˈгато нашˈчитано // та шо ж туˈди ўжеи̯ тˈреба // воˈна ˈкаже / то ˈдобре / шо ў ˈтебе на гоˈрод’і ўсе сˈвойе йе // а йак ў л’уˈдеї неи̯ˈмайе і ўсе тˈреба куˈпити / в’із’ˈми пошчиˈтаї це ўсе / шо купˈл’айем // а шоб мˈйаса ˈкинути / ˈтону ˈможеи̯ш ˈребеи̯р куˈпити / то це ˈбуде деˈшеўшеи̯ // а меи̯ˈн’і ўс’о раўˈно йе там мˈйасо / неˈмайе / а шеи̯ йак ˈсало йе / ˈсала накриеˈшила / заˈжарку зроˈбила / заˈжарила і хаˈрош // н’іˈчого неи̯ п’іˈжаруйу / ўсе поўкиˈдала / поўкиˈдала і воˈно переи̯киˈп’ило / йак смеи̯ˈтана йе / то шеи̯ смеи̯ˈтани наˈкидала / то шеи̯ ˈлуче // о / таˈкиї ўˈкусниї зс смеи̯ˈтанойу // меи̯ˈн’і в’ін сто раз ˈлуч:иї с ˈцейу смеи̯ˈтанойу / чим с цим мˈйасом // і ўс’о / це ˈсаме йак то ˈкажут’ украˈйін’с’киї боршч //

ДОДАТОК Л. Взірець укладання фразеологічного словника говірок

БАКИ
баки забило *кому* *[ˈбаки заˈбило]* ‘знепритомніти’ (Ктг, Вр).
забивати баки *кому* *[забиᵉˈвати ˈбаки]* 1. ‘обманювати’ (Кар, Влн, Кос, СУ, Слм, Нов, Клб, Коз, Січ, Шим, Кудр, Скл, Вар, Авр, Нс, Жовт, Мжгр). 2. ‘улещувати когось’ (Нг, МО, Виг, Шм).
БАЛАНДА
баланду точити *[баˈланду тоˈчити]* ‘базікати’ (Нг).
БАЛАЧКА
пусті балачки *[пусˈт’і балачˈки]* ‘говорити про щось несуттєве’ (Ор, Нвс, Взв).
БАЛЕРИНА
така правда, як як баляріна *див.* ПРАВДА.
БАЛУХИ
виплакати балухи *[ˈвиплакати ˈбалухи]* ‘подовгу і часто плакати’ (Кур).
витріщити балухи *[ˈвитр’ішчиᵉти ˈбалухи]* 1. ‘дивитися’ (Кур). 2. ‘широко відкрити очі від здивування’ (Авр, Івц, Лсв, СУ, Лдхк).
витріщити балухи, як кіт на глині *[ˈвитр’ішчиᵉти ˈбалухи йак к’іт на гˈлин’і]* ‘широко відкрити очі від здивування’ (Злч).
залити балухи *[заˈлити ˈбалухи]* ‘випити багато алкогольних напоїв’ (Кудр).
лупати балухами *[ˈлупати ˈбалухами]* ‘розгубитися’ (Злч).
хоч балухи виколи *[хоч ˈбалухи ˈвиколи]* ‘дуже темно’ (Кудр).
БАЛЬ
балі справляти *[баˈл’і спраўˈл’ати]* ‘веселитися; нічого не робити’ (Лдхк).
БАЛЯНДРАСИ
плескати баляндраси *[плеᵘсˈкати бал’андˈраси]* ‘говорити дурниці’ (Км).
плести баляндраси *[пˈлести бал’андˈраси]* ‘говорити дурниці’ (МО, Кар, Кос).
точити баляндраси *[тоˈчити бал’андˈраси]* ‘говорити дурниці’ (Жовт).
БАМБУЛА
бабмула нехитрий *[бамˈбула неᵘˈхитрий]* ‘дурний’ (Клм).

прояснилося в бамбулі ***кому*** *[пройас|нилос'а ў бам|бул'і]* 'порозумнішати' (Кос).
як бамбула *[йак бам|була]* 'дурний' (ВО).
БАМБУЛЬКИ
занести в бамбульки *[за|нести ў бамбул'|ки]* 'поховати' (Стн).
БАНДЕЛЮКИ
гнути банделюки *[г|нути банде^{и}|л'уки]* 'говорити дурниці' (Км).
плести банделюки *[п|лести банде^{и}|л'уки]* 'говорити дурниці' (МК) **/ ~ банделюхи** *[п|лести банде^{и}|л'ухи]* (Корм).
БАНТА
***кінь пішов на банта (издох)** [Номис, 608].
вішєти зуби в банта *див.* ЗУБ.
зуби на бантах ***у кого*** *див.* ЗУБ.
класти зуби на банти / банта *див.* ЗУБ.
поставити зуби на банта *див.* ЗУБ.
БАНТІК
скласти губи бантіком *див.* ГУБА.
БАНЯ
радий, як слон після бані *див.* СЛОН.
БАНЯК
баняк варить ***у кого*** *[ба|н'ак |варит']* 'розумний' (Лпк, Лдхк).
баняк закласти ***кому*** *[ба|н'ак зак|ласти]* 'почати сваритися з кимось' (Рахн).
вилетіло з баняка ***в кого*** *[|виле^{и}т'іло з бан'а|ка]* 'забути' (Гел, Грб).
кидатися баняками *[ки^{е}|датис'а бан'а|ками]* 'сваритися' (Кад).
скиснути, як молоко в баняку *див.* МОЛОКО.
БАНЬКИ
***що в Бога день, а в ёго очі, як баньки** [Номис, 514].
аж баньки ся вилазят на лоба *[аж бан'|ки с'а ви|лаз'ат на |лоба]* 'надмірно щось робити, дуже старатися' (Клм).
вилупити баньки ***на кого, що*** *[|вилупити бан'|ки]* 'дивитися, широко відкривши очі' (Вр, Клм).
вирачити баньки ***на кого, що*** *[|вирачити бан'|ки]* 'дивитися, широко відкривши очі' (Ярм).
витріщити баньки ***на кого, що*** *[|витр'ішчити бан'|ки]* 'дивитися, широко відкривши очі' (Шидл, Злч, Влн, Дер, Скл, Гел, Йсп, Пдс, Грб).
заливати баньки *[зали^{е}|вати бан'|ки]* 'напиватися' (Гел, Слм, Грб).

тільки баньки світяця *в кого* *[ˈт’іл’ко бан’ˈки с’ˈв’іт’ац’а]* ‘дуже худий’ (Шидл).

БАРАБАН

нажертися, як баран *[наˈжертис’а йак бараˈбан]* ‘дуже багато з’їсти’ (Дун).

БАРАБОЛЯ

високий, як тополя, дурний, як бараболя *див.* ТОПОЛЯ.

дурний, як бараболя *[дурˈний йак бараˈбол’а]* ‘дуже дурний’ (Нг, Плп).

БАРАН

***дивицця, як баран на нові ворота** [Номис, 296].

***ні пес, ні баран** [Номис, 345].

брати на баран *кого* *[бˈрати на баˈран]* ‘садити дорослому на плечі дитину’ (Сшн).

витріщитися, як баран на нові ворота *[ˈвитр’ішчитис’а йак баˈран на новˈв’і воˈрота]* ‘дивитися, широко відкривши очі; не розуміти’ (Плп, Кад).

впертий, як баран *[ўˈпертиї йак баˈран]* ‘дуже впертий’ (Злч, МК).

дивитися, як баран в Біблію *[диᵉˈвитис’а йак баˈран ў ˈБ’ібл’ійу]* ‘дивитися, широко відкривши очі; не розуміти’ (Зар).

дивитися, як баран на зорі *[диᵉˈвитис’а йак баˈран на ˈзор’і]* ‘розгубитися; не розуміти’ (Сахк).

дивитис, як баран на нові ворота *[диᵉˈвитис’а йак баˈран на новˈв’і воˈрота]* ‘розгубитися; не розуміти’ (Кур, Нг, Ктг, Кос, Пж, Зел, Шидл, Корм, Рахн, МК, МО, Кар, Ор, ПО, СГ, Жовт, Остр, Влх, Авр, Вар, Скл, Кудр, Слм, Грн, Січ, Нов, Куг, Гел, Мшк, Взв, Йсп, Рмнк, Мжгр, Осл, Жбч, Лдхк, Грб, Мшн).

дурний, як баран *[дурˈний йак баˈран]* ‘дуже дурний’ (Кур, ВО, Клчв, Крмч, МлЮн, Блп, Мквц).

пилупити очі, як зарізаний баран *див.* ОКО.

слухняний, як баран *[слухˈн’аниї йак баˈран]* ‘дуже впертий’ (Влн).

БАРВИ

малювати рожеві барви *[мал’уˈвати роˈжев’і ˈбарви]* ‘безцільно мріяти’ (Зар). **малювати рожевими барвами** *[мал’уˈвати роˈжевиᵉми ˈбарвами]* ‘безцільно мріяти’ (Куг, Нов, Став, ЧрЗр).

БАРКИ

взєти за барки *кого* *[ўˈз’ети за ˈбарки]* ‘спонукати до чого-небуть; погрожувати; примушувати’ (Шм).

БАРІЛА

товста, як баріла *[ˈтоўста йак баˈр'іла]* ‘дуже товста’ (Корм).

БАРЛІГ

***величаєцця, як свиня в борлозі (барлозі)** [Номис, 143].

БАТЬКО

***розкричався, як на батька** [Номис, 183].

довіряти, як рідному батьку *[дов'іˈр'ати йак ˈр'ідному ˈбат'ку]* ‘беззаперечно вірити’ (Дов, Ор, Взв, Мжгр).

лісти поперед батька в пекло *[ˈл'істи попеᵘˈред ˈбат'ка ў ˈпекло]* ‘занадто поспішати’ (Лсв, Шидл, Рахн, МО, Кар, СГ, Жовт, Бл, Мк, Авр, Нг, Кудр, Шум, Січ, Гел, Мжгр, Рмнк, Грб, Кшл) **/ ~ перед ~** *[ˈл'істи ˈпереᵘд ˈбат'ка ў ˈпекло]* (Кур, Зар, Кад) **/ попереду батька в пекло лізти** *[поˈпереᵘду ˈбат'ка ў ˈпекло ˈл'істи]* (Км).

БАЧИТИ

як ніколи нічого не бачив *[йак н'іˈколи н'іˈчого неᵘ ˈбачиў]* ‘дивуватися звичним речам’ (Мр, Мшн).

БДЖОЛА

***цікавий, як циган до бджіл** [Номис, 303].

слова з язика, як бджоли з вулика *див.* СЛОВО.

БЕ

ні бе ні ме [н'і бе н'і ме] ‘не знати чогось елементарного’ (Кудр).

БЕЗУМ

зайшов в ум безум *див.* УМ.

БЕМУЛ

***ото з тебе бемул (дурень)!** [Номис, 294].

БЕНДЮЖНА

***ходить як бендюжна** ‘ходить, як жінка легкої поведінки’ [Грінченко, І, 49].

БЕНЬКИ

не зводити беньок ***з чого (з кого)*** *[неᵘ зˈводиᵉти ˈбен'ок]* ‘спостерігати’ (Ор, Коз, Пшкц, Взв, Бб, Нвс).

БЕРЕГ

вийти з берегів *[ˈвийти з беᵘреᵘˈг'іў]* ‘дуже гладкий’ (Кос).

мов риба на березі *див.* РИБА.

опуститися, як берег в болото *[опусˈтитис'а йак ˈбереᵘг ў боˈлото]* ‘порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки’ (Лсв).

пуститися берега *[пусˈтитис'а ˈбереᵘга]* ‘порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки’ (Зел, Злч, Корм, Внк, Км, Кар, Плп, Кад, Кос, Стн, ПО, Мшн, Жбч, Сшц, Мжгр).

пуститися берегом *[пус|титис'а |бере^{и}гом]* ‘порушувати загальноприйняті норми суспільної поведінки’ (МК).

БЕРЕЗА

з берези звалитися *[з бе^{и}|рези зва|литис'а]* ‘дурний’ (МО, Ант).

занести між берези *кого* *[за|нести м'іж бе^{и}|рези]* ‘поховати’ (Лтр).

занести під білу березу *кого* *[за|нести п'ід |б'ілу бе^{и}|резу]* ‘поховати’ (Зст).

піти під білу березу *[п'і|ти п'ід |б'ілу бе^{и}|резу]* ‘померти’ (Брж).

БЕРЕЗИНА

піти в березину *[п'і|ти ў бе^{и}|рези^{е}ну]* ‘померти’ (Взл).

БЕРКО

***бімбує, як Берко в колоді** [Номис, 142].

***се так чваниццяя, як Берко в колоді** [Номис, 142].

БИК

***величаєцця, як куций бик в череді** [Номис, 143].

***здоровий, як бик** [Номис, 383].

брати бика за рога *[б|рати би^{е}|ка за ро|га]* ‘ризикувати’ (Плп) / **~ роги** *[б|рати би^{е}|ка за |роги]* (Виг, СГ, Нг, Осл, Мшн).

впрамий, як бик *[ўп|рамиї йак бик]* ‘дуже впертий’ (Цик).

грубий, як бик *[г|рубиї йак бик]* ‘дуже гладкий’ (СУ).

лапати бика за роги *[ла|пати би^{е}|ка за |роги]* ‘ризикувати’ (Злч, МО, Крч, Пдс, Слм).

пертися, як бик дорогою *[|пертис'а йак бик до|рогойу]* ‘рухатися, не зважаючи на перешкоди’ (Скл).

сапіти, як бик *[са|п'іти йак бик]* ‘важко дихати’ (Дун).

сильний, як бик *[|сил'ниї йак бик]* ‘дуже сильний’ (Корм).

хапати бика за рога *[ха|пати би^{е}|ка за ро|га]* ‘починати діяти з головного, рішуче, енергійно’ (Дзел, Клб, Став, Гел, Жбн, Грб).

БИЛИНА

***лишився, як на билині** [Номис, 120].

БИЛИНКА

***сам, як билинка в полі** [Номис, 473].

БИЛИНОЧКА

сама, як билиночка в полю *[са|ма йак би^{е}|лино^{у}чка ў |пол'у]* ‘одинока, без родини’ (Хдк).

БИНДА

***у биндах ходити** ‘бути дівчиною’ [Грінченко, І, 56].

худа, як бинда *[ху|да йак |бинда]* ‘дуже худа’ (Злч).

БІБ

***задав бобу** [Номис, 210].

БІБЛІЯ

дивитися, як баран в Біблію *див.* БАРАН.

БІГАТИ

***біга, як опечений** [Номис, 448].

БІДА

***трудно вийти з біди, як каміню з води** [Номис, 131].

***біди збутися** [Свидницький, 439].

біда біду тримайе *[б'і|да б'і|ду три^{е}|майе]* 'довгий час бідувати' (Кур).

біда вчіпилася *до кого* *[б'і|да ў'ч'і|пилас'а]* 'бідувати' (МК).

біда за бідом ходит *[б'і|да за б'і|дом |ходи^{е}т]* 'довгий час бідувати' (Кур).

біди наробити тай писок вмити *[б'і|ди наро|бити таї |писок ў|мити]* 'нашкодити комусь і не зізнаватися' (Шидл).

гнути біду *[г|нути б'і|ду]* 'бідувати' (Ктг).

довести до біди *кого* *[до|вести до б'і|ди]* 'завдати комусь великої шкоди, неприємностей' (Дун).

з бідою як з рідною мамою *[з б'і|дойу йак з |р'іднойу |мамо^{у}йу]* 'довгий час бідувати' (Кур).

зазнати біди *[заз|нати б'і|ди]* 'важко прожити життя' (Корм, Цик, Рахн).

заробити як біда в татара *[заро|бити йак б'і|да ў та|тара]* 'мало заробити' (СУ).

набратись біди *[наб|ратис' б'і|ди]* 'довгий час бідувати' (Дун).

навести біду *на кого* *[на|вести б'і|ду]* 'наврочити' (Ктк, Ост, Бб).

наробити біди *кому* *[наро|бити б'і|ди]* 'нашкодити' (Цик, Рахн, МК, Остр, Нів).

натерпітися біди *[нате^{и}р|п'ітис'а б'і|ди]* 'довгий час бідувати' (МК).

не вилазити з біди, як камінь з води *[не^{и} ви^{е}|лазити з б'і|ди йак |кам'ін' з во|ди]* 'довгий час бідувати' (Влн).

попасти в біду *[по|пасти ў б'і|ду]* 'бідувати' (МК, МО, Кос, Виг, СУ, Бл, Нс, Стн, Куг, Вер, ВС, Крч).

потрапити в біду *[пот|рапи^{е}ти ў б'і|ду]* 'почати бідувати' (Кос).

сім рік бідив, а там привик з бідою *див.* РІК.

скочити в біду *[с|кочи^{е}ти ў б'і|ду]* 'зазнати поразки' (Нс, Нів, Пдс).

трасти бідою *[трас|ти б'і|дойу]* 'бідувати' (Остр, Бл, ПО).

БІЗУН

***голий, як бізун** [Номис, 107].

БІК

боки вивертати *[ˈбоки виве^{и}рˈтати]* ‘довго лежати’ (Злч).

боки вигрівати *[ˈбоки вигрˈівати]* 1. ‘ледарювати’ (Нг, Вр). 2. ‘спати’ (Нг, Внк).

боки викласти *[ˈбоки ˈвикласти]* ‘дуже наїстися’ (СУ).

боки вилежувати *[ˈбоки ви^{е}ˈлежувати]* ‘ледарювати’ (Зар, Влн, Січ, Шум, Дзел, Шмк).

боки опкласти *[ˈбоки опкˈласти]* ‘дуже наїстися’ (СУ).

боки позападали *кому* *[боˈки позапаˈдали]* ‘голодний’ (Кос, Кдр).

боки розминати *[ˈбоки розми^{е}ˈнати]* ‘довго лежати, спати’ (Сахк).

боком вилізло *кому* *[ˈбоком ˈвилˈізло]* ‘потерпати за свої дії’ (Шм).

бути битим зо всіх боків *[ˈбути ˈбитим зо ўсˈіх боˈкˈіў]* ‘мати досвід’ (Кад).

бути колькою в боці *див.* КОЛЬКА.

йти на бік *[їти на бˈік]* ‘відійти вбік’ (Зстц).

клонить на бік *кого* *[кˈлонитˈ на бˈік]* ‘хотіти спати’ (МК).

рознесло на всі боки *кого* *[розˈнесло на ўсˈі ˈбоки]* ‘погладшати’ (Кар).

БІЛЕ

мастити чорним по білому *див.* ЧОРНЕ.

БІЛКА

накрутитися, як білка в колесі *[накруˈтитисˈа йак ˈбˈілка ў ˈколе^{и}сˈі]* ‘важко наробитися’ (Злч, Гел, Мшн, Грб).

БІЛКИ

***чого ти білки витрищив!** [Номис, 306].

БІЛЬМО

***так треба, як більма в оці** [Номис, 437].

БІС

***ні до ліса, ні до біса** [Номис, 346].

біс взяв *кого* *[бˈіс ўзˈаў]* ‘вчинити самогубство’ (Глб).

біс вселився в кого [бˈіс ўсе^{и}ˈлиўсˈа] ‘збожеволіти’ (ВС, ВО).

попутав біс *кого* *[поˈпутаў бˈіс]* ‘жити, не дотримуючись норм моралі’ (Кад).

БІСИКИ

бісики ганяти *[ˈбˈісиˈ^{е}ки гаˈнˈати]* ‘залицятися’ (Грн).

бісики пускати *кому* *[ˈбˈісики пусˈкати]* ‘залицятися’ (Плп, Січ).

БЛАЗЕНЬСТВО

***ёму усе блазеньство в голові** [Номис, 478].

БЛЕКОТА

бликоти наїстися *[бли^{е}ко$^{|}$ти на$^{|}$йістис’]* ‘збожеволіти’ (ВС, ВО).

молоти, ніби блекоти об’їстися *[мо$^{|}$лоти $^{|}$н’іби бле^{и}ко$^{|}$ти об$^{|}$їістис’а]* ‘говорити дурниці’ (Плп).

БЛИСКАВКА

кидати блискавками *[ки^{е}$^{|}$дати б$^{|}$лискаўками]* ‘гніватися; сваритися’ (Стн, Сшц).

БЛОХА

***багатий, як Жид на блохи** [Номис, 106].

вимахуватись, як блоха на мотоциклі *[ви$^{|}$махуватис’ йак бло$^{|}$ха на мото$^{|}$цикл’і]* ‘вередувати’ (Дун).

набратися, як собака бліх *див.* СОБАКА.

набратися, як пес бліх *див.* ПЕС.

надутися, як на блохи *[на$^{|}$дутис’а йак на б$^{|}$лохи]* ‘виявляти незадоволення’ (Кур).

БЛУД

воблудом ходити *[$^{|}$воблудом хо$^{|}$дити]* ‘ледарювати’ (Лсв, Цик).

піти блудом *[п’і$^{|}$ти б$^{|}$лудом]* ‘вчинити неправильно’ (Мих).

БОВДУР

надутися і ходити як бовдур *[на$^{|}$дутис’а і $^{|}$ходити йак $^{|}$боўдур]* ‘виявляти незадоволення’ (СУ).

нализатися як бовдур *[нали^{е}$^{|}$затис’а йак $^{|}$боўдур]* ‘напитися’ (Кар).

БОГ

***зробити своїм богом** ‘зробити по-своєму’ [Грінченко, II, 184].

***насилу Бог дав силу** [Номис, 486].

***ні Богові свічка, ні чортові огарок** [Номис, 304].

***ні Богові свічка, ні чортові угарок** [Номис, 304].

***ні Богу, ні людям** [Номис, 346].

***що в Бога день, а в ёго очі, як баньки** [Номис, 514].

Бог його знає! *[Бог йо$^{|}$го з$^{|}$найе]* ‘невідомо’ (Явт).

Бог прийняв душу *чию* *[Бог прий$^{|}$н’аў $^{|}$душу]* ‘померти’ (Дзвч).

Бог розуму пожалував *кому* *[Бог $^{|}$розуму по$^{|}$жалуваў]* ‘дурний’ (Шидл).

Бог спрятав *кого* *[Бог сп$^{|}$р’атаў]* ‘померти’ (Мцр).

Бога за ноги впіймати *[$^{|}$Бога за $^{|}$ноги ўп’і$^{|}$мати]* ‘мати успіхи; жити заможно’ (Влн).

Бога за ноги злапати *[$^{|}$Бога за $^{|}$ноги зла$^{|}$пати]* ‘вихвалятися, чванитися своїми успіхами’ (Шрк).

Бога за ноги зловити *[ˈБога за ˈноги злоˈвити]* ‘мати успіхи; жити заможно’ (Гел, Ярм, Грб).
Бога за ноги схопити *[ˈБога за ˈноги схоˈпити]* ‘вихвалятися, чванитися своїми успіхами’ (Злч).
Богови дух віддати *[ˈБогови дух в’іˈдати]* ‘померти’ (Вр).
Боже борони *[ˈБоже боʸроʸˈни]* ‘на позначення заборони щось робити’ (Чплк).
відати Богові душу *[в’іˈдати Богов’і ˈдушу]* ‘померти’ (Дун, Виг, Кос, Ор, Слоб, Мк, Остр, Шум, Кудр, МО, Рмнк, Осл, Шмк, МлШк, Взв, Буб, Авр, Шрк, Злнч, Лшк, Чнк, Дер, Ктг, Жвн, Кжп, Лп, Чпл, Лбм, Шлс, Ромн, Крсн, Млм, Брж, Дмк, Лтв, Чгрк, Кадк, Пок, Кур, ННт, Буб, Пщт, Звл, Рдк, Дрч, Днс, Лнц, Щтц, Ббч) **/ ~ Богу** ~ *[в’іˈдати ˈБогу ˈдушу]* (Кур, Нг, Внк, Кос, Жовт, Скл, Вер, Лдхк, Взв, Брн, Жищ, Кур, Лпк, СтПс, Бал, Злсц, Злнч, Нс, Мк, Лс, Рач, СГ, Том, Ччл, Сшн, Влн, Дер, Дов, Вер, ВС, Зал-1, МшКт, Калч, Ор, Пр, Рпнц, Клчв, Зкрч, Чрн, Коз, Мкрц, Бр, ЗК, Пс, Тмк, Смчк, Зст, Щрб, Нвц, Плх, Брж, Лтв, Бер, ЧО, Крк, Плс, Чтб, Ндд, МП, Рх, Нвдн, Рмнк, Врц, Двг, Крн, Крс, Шар, Прб, Взл, Кмр, СО, Гнк, Сутк, Глч, Врхн, Штв, Втк, ГЧ, СУ, Клч, Бр, Ярм, Стр, Рмнк, Баг, КуМнц, Грз) **/ ~ Богови** ~ *[в’іˈдати ˈБогови ˈдушу]* (Вер, Крж).
відати Богові душу, а землі тіло *[в’іˈдати Богов’і ˈдушу а зеᵘмˈл’і ˈт’ілоˈ]* ‘померти’ (Ромн).
відправити до Бога ***кого*** *[в’ітпˈравити до ˈБога]* 1. ‘спричинити смерть’ (Влн); 2. ‘поховати’ (Кур, Дов).
вірити в Бога *[ˈв’іриᵉти ў ˈБога]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Дун).
врозумив Бог ***кого*** *[ўрозуˈмиў Бог]* ‘порозумнішати’ (Виг).
гнівати Бога *[гˈн’івати ˈБога]* ‘не дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Корм).
дав Бог красу, та не дав розуму *[даў Бог краˈсу / та не даў ˈрозуму]* ‘дурний’ (Мшк).
дай Боже пам’яті ***кому*** *[даї ˈБоже ˈпамйат’і]* (Січ) **/ ~ пам’яти** *[даї ˈБоже ˈпамйати]* ‘кажуть, коли треба щось пригадати’ (СУ).
жити з Богом *[ˈжити з ˈБогом]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кур, См, Цик, СУ).
жити як в Бога за дверима *[ˈжити йак ў ˈБога за двеᵘˈрима]* ‘жити щасливо, заможно’ (Цик, Злч, МО, Виг, Кос, СГ, Нг, Вер, Пдс) **/ ~ дверми** *[ˈжити йак ў ˈБога за двеᵘрˈми]* (Жовт, ВС, Жбн).

жити як в Бога за пазухою *[ˈжити йак ў ˈБога за ˈпазухойу]* ‘жити щасливо, заможно’ (Злч, Дун, Нг, Км, Кар, Плп, Кад, Влн, Кос, ПХ, СУ, Мк, Влх, ПО, Жовт, Слоб, Бл, Остр, Авр, Дзел, МО, Вар, Клб, Кудр, Скл, Шум, Став, Січ, Грн, Крч, Нов, Куг, Коз, Рмнк, Мжгр, ЧрЗр, Жбч, МлШк, Лдхк, Шмк, Кшл) / ~ **пазухов** *[ˈжити йак ў ˈБога за ˈпазухоў]* (Зел, Злч, Мих) / ~ **пазухом** *[ˈжити йак ў ˈБога за ˈпазухом]* (Кур).

жити як в Бога за плечима *[ˈжити йак ў ˈБога за пле*^{и}*ˈчима]* ‘жити щасливо, заможно’ (Рахн, Клб).

з Богом відійти *[з ˈБогом в’ід’і*^{й}*ти]* ‘померти’ (Жзн).

з Богом зустрітись *[з ˈБогом зуст*^{ь}*р’ітис’]* ‘померти’ (Дем).

з Богом спочити *[з ˈБогом спо*^{ь}*чити]* ‘померти’ (Врц, Лдн, Трб).

забрав Бог ***кого*** *[заб*^{ь}*раў Бог]* ‘померти’ (Вкт, Дол, Олн, Кмр).

звернутися до Бога *[зве*^{и}*р*^{ь}*нутис’а до ˈБога]* ‘охреститися’ (Влн).

змилувався Бог ***над ким*** *[з*^{ь}*милуваўс’а Бог]* ‘порозумнішати’ (СУ).

змилувався Бог над раком *[з*^{ь}*милуваўс’а Бог над ˈраком]* ‘змилосердитися’ (Кур).

мати Бога в душі *[ˈмати ˈБога ў ду*^{ь}*ш’і]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Корм, Рахн, МК, МО, Кар, Влн, Дер, ПО, Бл, Остр, Влх, Авр, Слм, Нів, ЧрЗр).

мати Бога в животі *[ˈмати ˈБога ў жи*^{е}*во*^{ь}*т’і]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кур).

мати Бога в житті *[ˈмати ˈБога ў жи*^{е}*ˈт’і]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Шидл).

мати Бога в пузі *[ˈмати ˈБога ў ˈпуз’і]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Злч).

мати Бога в серці *[ˈмати ˈБога ў ˈсерц’і]* ‘дотримуватися норм суспільної поведінки’ (Кур, См, Січ, Жбч).

мати в Бога велике щастя *[ˈмати ў ˈБога ве*^{и}*лике ш*^{ь}*част’а]* ‘пощастило’ (Завл).

ні Богови свічка, ні чортові кочерга *[н’і ˈБогови с’*^{ь}*в’ічка / н’і ˈчортов’і коче*^{и}*р*^{ь}*га]* ‘безхарактерна людина’ (Нг).

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Навчально-наукова лабораторія етнології
Навчально-наукова лабораторія діалектологічних досліджень

Навчальне видання

КОВАЛЕНКО Наталія Дмитрівна

ЩЕГЕЛЬСЬКИЙ Валерій Васильович

НАВЧАЛЬНА ФОЛЬКЛОРНО-ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА:

навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 035 Філологія спеціалізації 035.01 Українська мова та література.

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 01.06.2022 р.
Формат 60x84\16
Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 11,04.
Тираж 100 прим.
Зам. №

Відруковано ТОВ «Друкарня "Рута"»
(свід. Серія ДК № 4060 від 29.04.2011 р.)
м. Кам'янець-Подільський, вул. Руслана Коношенка, 1
тел. 0 38 494 22 50, drukruta@ukr.net